De veghe în casa Măriei Sale

File de pateric de la Mănăstirea Putna

– ediția a doua –

Apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Pimen,
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

Putna 550

Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2019

Apărătoare Doamnă, pentru biruință, mulțumiri,
izbăvindu-ne din nevoi, aducem ție,
Născătoare de Dumnezeu, noi, robii tăi.
Ci, ca ceea ce ai stăpânire nebiruită, izbăvește-ne pe
noi dintru toate nevoile, ca să strigăm ție:
Bucură-te, Mireasă, pururea Fecioară!

Foto coperta 1: Crucea de lemn, îmbrăcată în argint, cu care a fost înmormântat Sfântul Ierarh Iacob Putneanul, Mitropolitul Moldovei

Această lucrare apare cu sprijinul
Secretariatului de Stat pentru Culte

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
De veghe în casa Măriei Sale : file de pateric de la Mănăstirea Putna /
apare cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților. - Ed. a 2-a, reviz. - Putna : Editura Mitropolit Iacov Putneanul, 2019
ISBN 978-606-8962-15-3

Binecuvântare

Pentru orice român și fiu al Bisericii strămoșești, Mănăstirea Putna rămâne peste veacuri „Ierusalimul neamului românesc", potrivit mărturisirii poetului nostru nepereche, Mihai Eminescu.

La Putna, orice pelerin și, mai ales, orice viețuitor trăiește cele mai puternice și înalte sentimente patriotice și creștinești. De aceea, monahii și starețiii Mănăstirii Putna au trăit și s-au nevoit cu mult spor duhovnicesc, avându-l ca pildă pe Sfântul Voievod Ștefan cel Mare.

Ca viețuitor și stareț al Mănăstirii Putna, dau mărturie doar despre câțiva părinți care s-au remarcat într-un mod cu totul deosebit, întreaga lor agonisită zestre duhovnicească rămânând taina vieții lor, care se va descoperi în văzul întregii lumi – în fața Tronului de judecată al lui Dumnezeu.

Părintele Dosoftei Murariu, bogat în cunoștințe teologice și în nevoințe duhovnicești, a fost o pildă de integritate morală înaintea „mai-marilor" din perioada regimului comunist-ateu.

Părintele Damaschin Schipor, chip al blândeții și al răbdării, iarna, când despica lemnele pentru foc, veneau vrăbiile care se înfruptau din larvele sălășluite în miezul buștenilor foarte bătrâni; vrăbiile luau larvele în cioc și le mâncau stând pe umerii părintelui Damaschin.

Părintele Iachint Unciuleac, duhovnic și rugător iscusit, pravilist cu totul pătruns de conștiința prezenței tainice a lui Dumnezeu în timpul rugăciunii și nu numai.

Părintele Gherasim, stareț al Putnei și apoi Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, un model de râvnă și cumpănire

al vieții și dăruire statornică în lucrarea de conducere a obștii mănăstirii, în vremurile regimului comunist-ateu, a împletit pilduitor cele ale Martei cu cele ale Mariei.

Inițiativa părintelui stareț, arhimandritul Melchisedec Velnic, și osteneala părinților obștii Putnei în alcătuirea și în publicarea acestei cărți sunt cu totul meritorii, pentru care le împărtășim binecuvântarea părintească.

Pimen,

Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

Închinare

Ce rugă ai avut, Măria Ta, când, în 10 iulie 1466, ai pus temeliile acestei mănăstiri? În candela smerită care ne-a rămas până astăzi ca mărturie, pus-ai acolo oare vreo lacrimă vrednică de a hrăni generații întregi de fii ai neamului tău, ce au trecut prin fața ta, prin fața mormântului tău?

Până astăzi, din smerita candelă și din smerita rugăciune a ta țâșnește izvor ce adapă conștiințele tuturor celor ce se pleacă și cer. Pe toți îi înveți să simtă și să gândească românește. Pe toți îi înfiori cu dragostea-ți nemărginită față de Dumnezeul cel adevărat. Pe toți îi înveți că neamul, credința și Biserica sunt comorile ce trebuie apărate. Și, din acel binecuvântat 10 iulie și până astăzi, mulți ți-au simțit credința statornică, dragostea puternică și inima-ți ca o pâine ce se frânge și se împarte.

Înainte de Măria Ta știm că au fost rugători fierbinți pe aceste locuri și a lor vrednicie o cinstim. Dar când ai tras cu arcul și ai fixat Altarul nu se cunoștea nimic, doar o sfântă și curată poiană. Rămășițele de sub Casa domnească ce o ai zidit, găsite mai târziu, când tot un Teoctist, nu precum cel dintâi care te-a uns domn, ci al doilea, viitor Patriarh, a ctitorit o nouă Casă domnească, sunt vrednică mărturie a sfințeniei locului.

Ruga ta și așezarea ta la temelia ei au făcut din întâia-ți ctitorie, Putna, o maică vrednică pe care o fericim cu adevărat, un crin al Moldovei, un Ierusalim al neamului românesc, o viță ce a odrăslit strugurii harului – monahii cei ce cu viețuirea lor îngerească ți-au înveșmântat casa. Dar toți s-au hrănit din vița ta. Tu ai fost rădăcina, iar ei s-au silit să fie rodul.

Hrisoavele domnești și actele de danie, dar și odoarele sfinte ce se păstrează până azi dau mărturie despre grija ce ai avut pentru ctitoria ta cea iubită și despre starea de înflorire a mănăstirii în acele vremuri. Veacurile au trecut, multe din zestrea veche a mănăstirii nu s-au mai

păstrat, dar a ajuns până la noi marea comoară strânsă an după an în sufletele părinților care au viețuit aici. Alături de tine, marele ctitor, călugării putneni au zidit și au dus mai departe Putna așa cum o cunoaștem până astăzi.

Părinților iubitori de Dumnezeu și de frumos, închinare!

Numele tuturor sunt știute doar de Dumnezeu și ți-s cunoscute ție, Sfinte Ștefane! Aflăm și noi de un Vasile, un Casian, un Eustatie, un Nicodim, un Mardarie sau alții ca ei din însemnările făcute pe rucodelia lor, adevărate obiecte de artă ce ne încântă pe toți și ne fac să ne plecăm smerit.

Închinare acestor cinstitori de Dumnezeu și iubitori de frumos, strămoșilor noștri cumineți, de la care și prin care am primit odorul sfânt și Maica noastră duhovnicească, Putna, din inimile tuturor.

Lor, Mărite Ștefane, le închinăm aceste pagini, pentru că au știut a sta de veghe în casa Măriei Tale. S-au silit după a lor putere; unii au caligrafiat și au copiat manuscrise, alții au pictat icoane, alții ani de zile și-au încercat răbdarea așezând chipuri sfinte în sfinte broderii. Iar alții, chemați în slujiri mai înalte, stareți, episcopi, mitropoliți, cu toții s-au silit să se identifice cu bucuria și necazul neamului, ale neamului tău, pe care l-ai iubit și l-ai prețuit. Dar cei mai mulți s-au silit să se ridice la ceea ce tu ai dorit să fie cu adevărat – „rugătorii mei".

Despre ei, despre toți acești vrednici înaintași am încercat, Măria Ta, la împlinirea sorocului a 550 de ani de când ai ctitorit Putna, a nu-i uita și a-i aduce mai întâi în inimile noastre pentru a ști a veghea, apoi înaintea neamului și a țării ca modele vrednice de urmat. Acum, când alături de tine a venit și al doilea ctitor sfânt, Mitropolitul Iacob, lăudat să-i fie numele!

Tuturor, smerită închinare și le cerem neuitare…!

Arhimandrit Melchisedec Velnic,
Starețul Mănăstirii Putna

Duminica Mironosițelor, 2017

Perioada Ștefaniană

1466–1529

În prima perioadă de existență a Mănăstirii Putna, s-a împletit voia lui Dumnezeu cu răspunsul bun al ctitorului ei, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. Pe locul unde a existat o străveche vatră sihăstrească, Sfântul Ștefan a ridicat între 1466 și 1469 prima ctitorie a Măriei Sale, hotărând de atunci că aici va fi înmormântat. Astfel a luat ființă mănăstirea care va fi necropola celui mai renumit conducător român și, prin aceasta, locul care va atrage viețuitori, ajutători și închinători care au simțit rostul acestui sfânt locaș.

Închinată Maicii Domnului, într-un moment în care Sfântul Ștefan ducea Moldova spre culmile înfloririi și stabilității sale, ea reprezenta și o jertfă pe care domnul țării și poporul o aduceau Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria, cerându-i ocrotirea.

Primii egumeni ai ei, primii ierarhi care au sfințit-o și apoi au resfințit-o după un mare incendiu, primele generații de viețuitori au avut înaintea lor ctitorul și gândul său. Au lucrat potrivit acestuia, cu conștiința că este gândul lui Dumnezeu cel care-l luminează și-l însuflețește pe ctitor.

Astfel, Hristos a luat chip în nevoința monahilor, a luat chip prin cuvintele cărților copiate aici, prin icoanele brodate la mănăstire, prin cântările ce L-au slavoslovit, a luat chip în sufletele închinătorilor prin slujbele și povățuirea dreaptă a duhovnicilor.

Atunci când trupul ctitorului s-a așternut cuminte sub piatra pregătită din timp, iar sufletul său s-a înălțat la cer, întru slava sfințeniei, monahii rămași de veghe în casa Măriei Sale știau ce au de făcut: să continue viața sa de jertfă întru apărarea credinței și slujirea poporului.

În generațiile începutului, ascultarea monahilor față de ctitor a fost deplină și astfel au pus împreună o temelie pe care se vor clădi, până

astăzi, mai bine de cinci secole și jumătate de viață monahală întru credința dreaptă și dragostea de aproapele.

Când, începând cu 1755, Sfântul Iacob Putneanul va reface Putna pentru a fi demnă de statutul de „cap al tuturor mănăstirilor Moldovei", când, în 1871, Putna va fi considerată „Ierusalim al neamului românesc", iar mormântul Sfântului Ștefan „altar al conștiinței naționale", când, în 1992, un pelerin va însemna în cartea de impresii: „Putna – inima și conștiința României Mari" – acestea toate nu vor fi decât roadele în timp ale gândului și rugăciunii Sfântului Ștefan și ale primelor generații de monahi: „Primește, Maică a lui Dumnezeu, jertfa aceasta pentru poporul acesta și du-l neîntinat la Fiul tău și Dumnezeul nostru, Iisus Hristos!"

Vechii sihaștri

Chilia în piatră din preajma Mănăstirii Putna, denumiri precum *Poiana sihaștrilor*, *Poiana Ursoaia*, toate atestă că pe Valea Putnei au trăit diferiți pustnici.

Cercetările arheologice care s-au desfășurat la mănăstire în anul 1981 au adus la lumină urmele unei vechi necropole monahale, datând nu mai târziu de a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Sub temeliile vechii Case domnești a Sfântului Ștefan cel Mare, la jumătate de metru sub vechea fundație, s-au găsit cinci morminte monahale, iar înlăuntrul lor, osemintele a cinci sfinți, „galbene și frumoase de-ți venea să le iei și să le săruți", cum rememora mai târziu Părintele Patriarh Teoctist Arăpașu la canonizarea Sfântului Voievod Ștefan, în 1992. Cu cinste și cu evlavie, părinții le-au așezat în cimitirul mănăstirii, alături de osemintele ieromonahului Serapion Blaga. Dumnezeu nu a lăsat lumina ascunsă sub obroc, în oricâtă smerenie s-au înveșmântat ei.

Cum niciun creștin nu ar ridica o clădire de locuit peste un mormânt sau peste un cimitir, înțelegem că marele ctitor al Putnei și monahii cei dintâi nu au știut de existența celor cinci morminte acoperite de vremuri. Pe această străveche vatră monahală, părăsită poate, dar având zestrea nevoințelor duhovnicești ale neștiuților călugări ai începuturilor ei, gândul lui Dumnezeu nu o va da uitării. Părintele Ceresc îl va alege pe Sfântul Ștefan cel Mare să ctitorească aici o mănăstire de zid, „mănăstirea sa dragă", cum o numea, „împărătescul lăcaș" și „cap tuturor mănăstirilor Moldovei", cum i se va spune peste secole.

Când și cum au petrecut acești sfinți sihaștri, nu știm, doar ei de vor voi să ni se descopere la ceas de taină. Noi să-i rugăm să nu ne uite, ci să mijlocească mila lui Dumnezeu și pentru noi.

Sfântul Voievod Ștefan cel Mare

Lumina vieții întâiului ctitor al Putnei a strălucit cu multă putere celor din vremea lui și celor de după el, atât românilor, cât și străinilor. În viața sa pământească, Sfântul Ștefan a fost un vas plin cu multe daruri ale Duhului Sfânt, iar după trecerea la cele veșnice el nu i-a părăsit pe cei cărora le-a purtat de grijă în cei 47 de ani de domnie.

În troparul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, Biserica îl numește „apărător neînfricat al credinței și patriei străbune, mare ctitor de locașuri sfinte", căci, prin el, Dumnezeu a păzit credința strămoșească a românilor, Ortodoxia și întreaga creștinătate și prin el a înzestrat poporul cu zeci de biserici și mănăstiri.

Pentru dragostea sa de oameni, prin care s-a făcut una cu poporul pe care l-a condus, plângând când acesta a plâns, bucurându-se când s-a bucurat și mereu purtându-i de grijă, Sfântul Ștefan s-a făcut o icoană a lui Hristos în această lume și este un model de conducător politic credincios. De aceea, pe drept, cărturarul și voievodul Dimitrie Cantemir l-a numit „domn mai presus de orice laudă", iar istoricul Nicolae Iorga l-a considerat „cea mai curată icoană a sufletului poporului român".

Sfântul Ștefan s-a născut cândva în jurul anului 1437, tatăl său fiind voievodul Bogdan al II-lea al Moldovei, iar mama sa, Doamna Maria Oltea.

Încercările pe care Dumnezeu le-a îngăduit în viața sa au început din copilărie. În 1451, tatăl său a fost ucis de către Petru Aron, pentru a-i lua tronul, tânărul Ștefan fiind nevoit să se refugieze în Transilvania, la curtea lui Iancu de Hunedoara.

Ajungând la vârsta potrivită, Sfântul Ștefan, simțind că aceasta este voia lui Dumnezeu, s-a îndreptat în aprilie 1457 spre Moldova pentru

a cuceri prin luptă tronul tatălui său, având și sprijinul domnitorului Vlad Țepeș din Țara Românească.

A devenit domn la 12 aprilie 1457, în Marțea Mare, după ce l-a înfrânt pe Petru Aron la Doljești, în ținutul Romanului. Sărbătoarea Sfintelor Paști o va petrece la cetatea de scaun, Suceava. Dumnezeiescul har, care pe cei slabi și neputincioși îi întărește, iar pe cele cu lipsă le plinește, va face din tânărul voievod orfan de tată un Părinte al țării. Vreme de 47 de ani, va lumina ca o lumină a Învierii pentru poporul frământat de războiul dintre frați și de amenințarea turcilor.

În acea perioadă, lipsa de pace stăpânea, de 25 de ani, Moldova. Fiii, nepoții și rudele marelui domn Alexandru cel Bun nu s-au arătat vrednici de strămoșul lor, ci s-au luptat între ei pentru putere, omorându-se unii pe alții, învrăjbind poporul și pierzând părți din țară. Cetatea Hotinului a ajuns în mâinile polonezilor, iar în cetatea Chilia era o garnizoană maghiară. Atât de mare era dezbinarea în țară, încât, la un moment dat, au fost doi domni pe tronul țării, unul reprezentând interesele politice ale Poloniei, altul pe cele ale Ungariei.

În sud, turcii cuceream statele creștine unul după altul. Imperiul Otoman era în plin avânt asupra Europei, ajungând până la Dunăre. În 1396, căzuse Țaratul Bulgariei, iar în 1459, va cădea Despotatul Sârb. În 1453, sub conducerea sultanului Mahomed al II-lea, turcii au reușit să cucerească slăvitul oraș al Constantinopolului, capitala Imperiului Bizantin, orașul unde au trăit împărați și patriarhi sfinți, unde s-au desfășurat Sfinte Sinoade Ecumenice. După mai mult de o mie de ani de viață creștină, în care a rezistat la zeci de asedii, capitala simbolică a Europei și a creștinătății ortodoxe a devenit capitala Imperiului Otoman.

Toate locurile sfinte de la începuturile creștinismului erau sub ocupația musulmană. De asemenea, majoritatea locurilor unde se nevoiseră asceții din primul mileniu creștin și cele care fuseseră creștinate prin sângele martirilor erau acum stăpânite de necreștini. De-a lungul timpului, în unele dintre ele nu vor mai rămâne deloc creștini, căci fie vor fi uciși, fie își vor pierde credința și se vor islamiza.

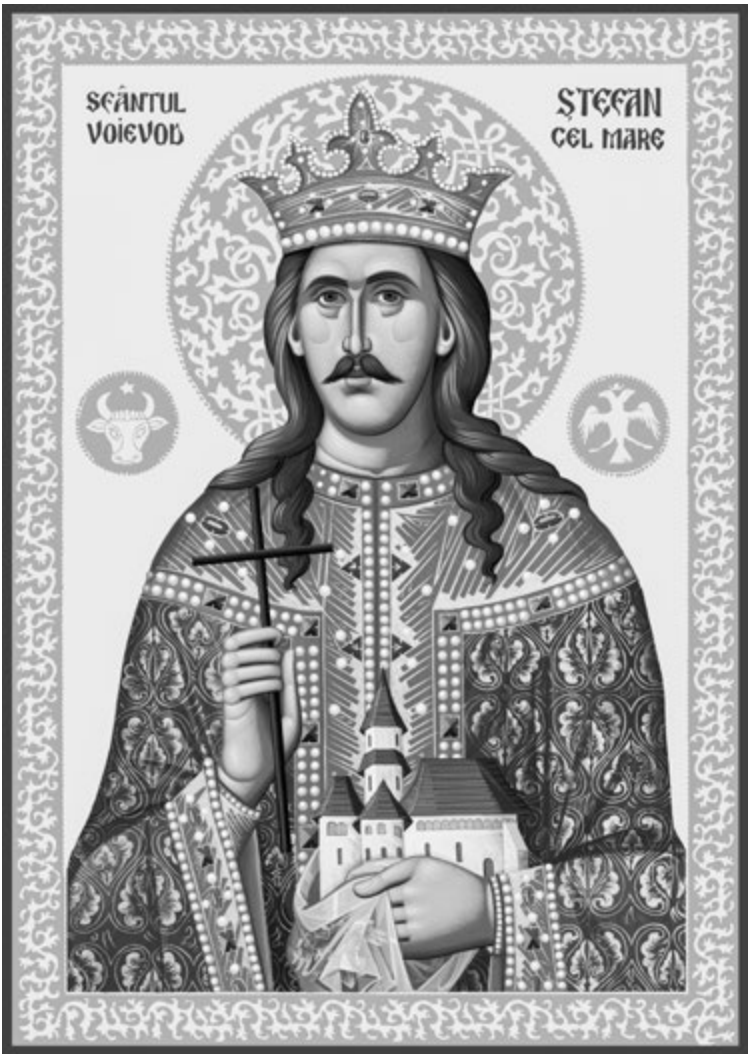

Apărător neînfricat al credinței și patriei
străbune, mare ctitor de locașuri sfinte,
Ștefane Voievod, roagă pe Hristos Dumnezeu
să ne izbăvească din nevoi și din necazuri.

Domnul Moldovei știa toate acestea și simțea că tăvălugul otoman nu se va opri de la sine, ci va dori să-și continue înaintarea în Europa. Într-o scrisoare din 1475, trimisă Marelui Cneaz Ivan al III-lea al Moscovei, în care îl îndeamnă să facă alianță împotriva turcilor, Sfântul Ștefan spune despre țările ortodoxe din Asia Mică și Peninsula Balcanică, până la sudul Dunării, care au căzut sub turci: „Câte țări au fost: cea grecească, și nu una, și cea sârbească, și bulgărească, și arbănășească, și bosniacă – pe toate, pentru păcatele noastre, Dumnezeu le-a supus păgânilor; iar acum, turcii au trecut Marea Neagră și au luat Caffa. Să luăm, dar, aminte de cu vreme".

Din mila lui Dumnezeu, cu rugăciunile Maicii Domnului și ale sfinților care au viețuit pe aceste meleaguri, în acele vremuri de cumpănă a devenit Sfântul Ștefan domn al Moldovei. El a șters lacrimile din ochii poporului oropsit în cei 25 de ani de lupte fratricide și a adus din nou, în sufletele oamenilor, nădejdea că binele este posibil și că Dumnezeu nu uită de poporul Său, căci le-a rânduit conducător după voia Sa. Și astfel, prin dragostea lui pentru popor, s-au umplut de dragoste inimile cele orfane ale oamenilor.

A istorisi viața Sfântului Voievod Ștefan și a desluși gândirea sa este peste puterea omenească. Noi putem să vedem, după puțina noastră înțelegere și credință, doar firimituri din lucrarea pe care Dumnezeu a făcut-o cu acest ales al Său.

Cugetând la faptele sale, pe care „nimeni dintre domni nu le-a ajuns", cum spunea cronicarul Grigore Ureche, ne gândim că un copac cu o coroană măreață poate să reziste furtunilor doar dacă are o rădăcină pe măsură. Faptele Sfântului Ștefan alcătuiesc o uriașă și măreață coroană, și în cele lumești, și în cele duhovnicești. Și atunci trebuie să căutăm rădăcina bunelor sale izbânzi în furtunile care s-au abătut în acea vreme peste Moldova și peste el.

Pe cât este cu putință, vedem că această rădăcină, care a hrănit faptele sale luminoase și mărețe, a fost formată din trei mari virtuți: credința vie și puternică în Dumnezeu, dragostea de popor și o adâncă smerenie.

Credința vie și puternică

Despre credința sa, la aproape trei sute de ani de la mutarea la locașurile de veci, ierodiaconul Gherasim Putneanul a scris: „Nici eresurile cele înșelătoare, nici focul vârstei tinerești n-au putut-o sminti, ci a rămas întărit pe piatra care este Hristos, pe a Cărui cruce de-a pururi îmbrățișată la piept ținând, viața sa Lui a închinat-o, nădejde nesmintită printr-Însul la Părintele veacurilor având, prin Care pe toți vrăjmașii săi a gonit, a înfrânt, a surpat".

Credința pe care a păzit-o Sfântul Ștefan a fost curată de orice întinare. Nu au fost erezii sau schisme în timpul domniei sale, nu a fost nicio știrbire a adevărului moștenit de la strămoșii săi. În toate legăturile cu conducătorii de state de altă credință, a știut să conlucreze în ce era interes comun fără să se abată deloc de la ortodoxie.

Cu adevărat, fericit ești, Sfinte Ștefane, pentru credința vie pe care ai avut-o și care a născut împreună-lucrarea cu harul Duhului Sfânt zi cu zi și an de an! Doar prin credință ai putut să ții cârma conducerii țării îndreptată spre Hristos, mai bine zis ai știut să Îl aduci pe Hristos la cârma conducerii țării.

Credința și încrederea sa în lucrarea lui Dumnezeu au fost pildă și au luminat tuturor pe drumul vieții creștinești. Căutând la el, poporul vedea lucrarea lui Dumnezeu strălucind întru el ca un soare la amiază și îl urma, convins că, astfel, Îl urmează pe Dumnezeu.

Credința vie și ascultarea de Dumnezeu au născut în Sfântul Ștefan floarea preafrumoasă și preascumpă a dragostei de Fiul cel preaiubit al Tatălui, de Iisus Hristos, Dumnezeul nostru. Iar din dragostea sa pentru Hristos a dorit mântuirea oamenilor, pentru care El S-a răstignit. Astfel a răsărit în sufletul său o râvnă deosebită pentru apărarea credinței. Iată cum a scris Papei Sixt al IV-lea, în anul 1474, îndemnându-l pe el și pe conducătorii apuseni să i se alăture în lupta împotriva turcilor: „Noi, cu toată puterea noastră pe care ne-a hărăzit-o nouă Dumnezeu Atotputernicul, suntem pururi pregătiți foarte, cu toată râvna și îndemnul inimii, să ne luptăm pentru creștinătate, cu toate forțele noastre. Îndemnăm, așadar, pe Sanctitatea Voastră ca, dimpreună cu alți

puternici regi și principi, deopotrivă să vă dați silința ca să nu ne fie creștinătatea năpădită de preanetrebnicii necredincioși, iar noi nu singuri, ci cu ajutorul acelor principi a ne război".

Prin lupta sa pentru oprirea expansiunii otomane în Europa, Sfântul Ștefan și-a împlinit rostul pentru care Dumnezeu l-a așezat în acea vreme la cârma Țării Moldovei. El a făcut din țara sa o „poartă a creștinătății" (așa cum o numește în scrisoarea către conducătorii creștini de după lupta de la Vaslui, din 1475), o „protecție" (1503) de care nu a putut trece Imperiul Otoman, nici măcar în perioada când a fost condus de către Mahomed al II-lea, sultanul care a cucerit Constantinopolul.

Pentru această stare de jertfă întru apărarea credinței, el este numărat în rândul cetelor mărturisitorilor, care au fost gata să își dea viața pentru credință, dar Dumnezeu a rânduit să nu aibă parte de moarte martirică.

Despre curajul său exemplar în lupte, Grigore Ureche scrie: „Unde nu gândeai, acolo îl aflai. La lucruri de războaie meșter, unde era nevoie, însuși se vârâia ca văzându-l ai săi să nu se îndărăpteze (retragă) și pentru aceea rar război de nu-l biruia și unde-l biruiau alții nu pierdea nădejdea, că știindu-se căzut jos se ridica deasupra biruitorilor".

De aceea, nu este de mirare că îndeosebi lucrarea lui Dumnezeu prin voievod în cazul luptelor a atras atenția cronicarilor, care au mărturisit-o în scris, spre luarea-aminte a tuturor celor care vor să trăiască în lume bineplăcut lui Dumnezeu. Cu toții au înțeles că Sfântul Ștefan a reușit să câștige 34 de lupte, dintre cele 36 pe care le-a purtat, nu doar prin priceperea sa și a oștenilor, ci mai ales prin credința sa și prin lucrarea lui Dumnezeu. Mergând cu binecuvântare la luptă, cu râvnă pentru credință, din dragoste de popor, cerând ajutor ceresc, harul Duhului Sfânt a lucrat cu putere în el.

Iată și exemple ale cronicarilor: cetatea Chilia a fost recâștigată în anul 1465 „cu voia lui Dumnezeu"; la Baia (1467), „i-a dat Dumnezeu [pe unguri] în mâinile lui [Ștefan] și nu a fost cum au crezut ei, ci a fost cum era voia lui Dumnezeu, căci, așa norocește Dumnezeu pe cei mândri și falnici, ca să se arate lucrurile omenești cât sunt de fragede și neadevărate; că Dumnezeu nu în mulți, ci în puțini arată puterea Sa, ca nimeni să nu nădăjduiască în puterea sa, ci întru Dumnezeu

să-i fie nădejdea"; la Lipinți (1469), „a lovit Ștefan Vodă pe tătari, și dând război vitejește i-a risipit și multă moarte și pieire a făcut într-înșii […] de care lucru, cunoscând Ștefan că ajutorul nu de aiurea a fost, ci numai de la Dumnezeu și de la Preacurata Maica Sa, cu mare laudă s-au întors la scaunul său, la Suceava"; la Vaslui (1475), „a biruit Domnul limbile păgâne cu mâna robului Său, Io Ștefan voievod", iar după aceea, înștiințat că sultanul aduna oști mari împotriva sa, Ștefan „aștepta neînfricoșat, încrezut în ajutorul lui Dumnezeu"; în lupta de la Râmnic (1481), „a ajutat Dumnezeu pe Ștefan voievod și a biruit"; la Cătlăbuga (1485), „cu mila lui Dumnezeu, au biruit Ștefan voievod"; la Șcheia (1486), „a căzut Ștefan voievod [de pe cal], însă Dumnezeu l-a ferit"; la Codrii Cosminului (1497), „Ștefan a luat pe Dumnezeu întru ajutor și pe Sfântul Mucenic Dimitrie și au dat asupra lor [polonilor] și i-au biruit; și îi omorau, așa cum se spune la Deuteronom: unul urmărea o mie și doi inși alungau zece mii și asta din pricină că Dumnezeu i-a vândut".

Poate cea mai frumoasă mărturie despre această lucrare este o însemnare despre victoria de la Baia, în care se spune că „s-a împlinit gândul lui Dumnezeu cu Ștefan voievod". Cu adevărat, gândul lui Dumnezeu s-a împlinit prin Sfântul Ștefan, iar voievodul L-a odihnit pe Domnul prin ascultarea sa și prin dragostea de popor.

Credința în încercări se călește și în necazuri se vădește dacă este curată. Multe încercări a îngăduit Dumnezeu să vină asupra Sfântului Ștefan: trădări, amenințări, pericole năprasnice, nerecunoștință, promisiuni neîmplinite, invidie, moartea pe neașteptate a unor membri ai familiei, însă pe toate le-a trecut fără clătinare în purtarea de grijă a Părintelui Ceresc.

Între cele mai grele încercări s-a numărat o rană pe care a purtat-o 42 de ani, asemenea „boldului în trup" al Sfântului Pavel. În 1462, luptându-se să readucă Cetatea Chilia în stăpânirea Moldovei, a fost rănit de o ghiulea de piatră la glezna stângă. Până la sfârșitul vieții a purtat această rană. Durerea era atât de mare, încât în ultimii ani ai vieții a căutat și doctori din afara țării care să îl vindece, dar niciunul

nu a reușit. Cu câteva zile înaintea morții, a sorbit o ultimă picătură din cupa purtării acestei dureri, mai amară decât cele de până atunci: rana i-a fost arsă cu fierul înroșit în foc, într-o nouă încercare fără succes de a fi vindecată. Deși trupește nu s-a vindecat, mulțime de har a primit prin nevoința răbdării acestei răni, dobândite în lupta pentru țară.

Voievodul nu s-a împuținat în credință nici când Dumnezeu i-a luat de lângă el mai mulți membri ai familiei.

Prima sa soție, prințesa Evdochia de Kiev, a murit după patru ani de căsnicie, iar a doua soție, prințesa Maria Asanina Paleologhina, a trecut din viață la cinci ani de la căsătorie. În timpul vieții, i-au murit cinci copii, între care primul băiat născut, Alexandru, care era deja asociat la tron. Cu nădejde în întâlnirea cu cei plecați în veșnicie, el le-a făcut pomenirile cuvenite și s-a plecat cu smerenie în fața voii Celui care dă viața și cheamă sufletele la El după a Lui purtare de grijă, nepătrunsă de mintea omenească.

O altă durere pe care a răbdat-o în ultimi doi ani ai vieții pământești a fost faptul că prima sa fiică, Domnița Olena – Elena, a fost închisă pe nedrept la Moscova și nu a putut să facă nimic pentru eliberarea ei. Căutând alianțe cu alte state creștine, el o căsătorise cu Ivan cel Tânăr, fiul țarului Ivan al III-lea. Cei doi soți au avut un copil, Dimitrie, dar Ivan cel Tânăr a murit pe neașteptate. Fiul lor, Dimitrie, a fost asociat la tron de către țar, devenind Mare Cneaz, urmând a deveni țar după bunicul său. Dar apoi, din iubirea de stăpânire și invidia unor membri ai familiei, Marele Cneaz Dimitrie și Domnița Olena au fost aruncați în închisoare. Cu dor și durere întreba voievodul, aflat pe pragul morții, despre fiica și nepotul său, dar nu a putut să facă nimic pentru îmbunătățirea stării lor. După trecerea Sfântului Ștefan la cele veșnice, vor pleca din lumea aceasta Domnița Olena, la jumătate de an după tatăl său, și Marele Cneaz Dimitrie, la cinci ani după bunicul său, fără a fi eliberați din închisoare.

Cel care Îl iubește pe Hristos iubește și Crucea lui Hristos, arma biruinței împotriva diavolului. Sfânta Cruce a fost mereu prezentă în viața Sfântului Ștefan, de la punerea ei pe steagurile de luptă și ridicarea

de cruci pe locurile bătăliilor, până la marea cruce brodată pe piept, pe veșmântul cu care a fost înmormântat.

La Pătrăuți, a ctitorit o mănăstire (1487) cu hramul Înălțarea Sfintei Cruci, care a adăpostit un fragment din lemnul Crucii Domnului. Aici a fost pictată o scenă care nu se mai întâlnește în altă biserică, o scenă care exprimă viața lui de slujire lui Hristos. Un grup de mucenici militari, sfinții Gheorghe, Dimitrie, Teodor Tiron, Teodor Stratilat, Mercurie, Nestor, Artemie, Procopie, Eustratie, călăresc înarmați, conduși de Arhanghelul Mihail și de Sfântul Constantin cel Mare, spre o cruce albă, însoțiți de inscripția „Prin aceasta, învinge-i pe dușmanii tăi". Așa cum Sfântul Constantin cel Mare își învinsese dușmanii prin puterea Sfintei Cruci după ce aceasta și inscripția i se arătaseră pe cer, și Sfântul Ștefan tot prin puterea Crucii, nebiruita armă, nădăjduia să-i învingă pe cei potrivnici – așa mărturisește voievodul în fresca de la Pătrăuți.

Tot din cinstirea pentru Sfânta Cruce, a ales ca unele evenimente importante să se desfășoare de sărbătoarea Înălțării Sfintei Cruci. Astfel, Mănăstirea Voroneț (1488) a fost sfințită cu ocazia acestui Praznic.

Ce a însemnat Crucea pentru cugetul său vedem și în alegerea zilei pentru cununia cu prințesa Maria Asanina Paleologhina. Această prințesă era rudă cu ultimul împărat creștin al imperiului de la Constantinopol. Cununia a avut loc de Praznicul Înălțării Sfintei Cruci, în 14 septembrie 1472. Aflarea Sfintei Cruci a Mântuitorului Iisus Hristos s-a făcut prin purtarea de grijă a Sfântului Împărat Constantin cel Mare și a mamei sale, Sfânta Elena. Căsătorindu-se cu o rudă a ultimului împărat creștin de la Constantinopol, într-o zi legată de primul împărat creștin de la Constantinopol, Sfântul Ștefan își mărturisea crezurile sale de a face, pentru țara sa și contemporanii săi, ceea ce a făcut Sfântul Constantin cel Mare ca împărat și de a continua în Moldova existența împărăției creștine întreruptă la Constantinopol de turci. Totodată, a arătat că pentru el căsătoria și conducerea reprezintă slujiri ale lui Hristos, prin purtarea crucii în acestea.

Niciodată Hristos nu este singur, ci mereu împreună cu Biserica Sa, și astfel, dragostea Sfântului Ștefan pentru Hristos o cunoaștem și prin

dragostea pentru Maica Domnului, pentru sfinți și îngeri și pentru oamenii contemporani cu viață sfântă.

Iubitorul de Hristos voievod a avut o adâncă evlavie către Maica Domnului. Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și Pururea Fecioarei Maria i-a închinat întâia sa ctitorie, Mănăstirea Putna. Odată cu mănăstirea, a așezat întreaga țară sub milostivirea ei.

Însăși Maica Domnului va numi Moldova acelei vremi „grădina mea". După ce turcii au ars Mănăstirea Bisericani, în 1476, Sfântul Iosif de la Bisericani și obștea au vrut să părăsească Moldova și să meargă în Athos. Îndată după ce au ieșit din mănăstire, li s-a arătat Maica Domnului care i-a întrebat unde merg. Au răspuns că în Athos, în Grădina Maicii Domnului. „Rămâneți pe loc, că și aici este grădina mea", le-a poruncit Maica Domnului.

Cel care-L iubește pe Hristos îi iubește și pe sfinți, căci întru sfinți se arată puterea lui Hristos cel răstignit, înviat și înălțat la cer.

Sub purtarea de grijă a sfinților a așezat Sfântul Ștefan multe dintre faptele sale. De exemplu, atunci când a avut posibilitatea să aleagă el ziua unei bătălii, a ales-o în ziua unui sfânt militar, cerându-i în felul acesta ajutorul. Astfel, lupta de la Râmnic s-a dat de Sfântul Procopie, în 8 iulie 1481, iar lupta de la Codrii Cosminului de Sfântul Dimitrie, în 26 octombrie 1497. Iar ajutorul a venit. Cronicarul Grigore Ureche scrie: „Zic să se fi arătat lui Ștefan vodă Sfântul Mucenic Procopie, umblând deasupra războiului călare și într-armat ca un viteaz, fiind într-ajutor lui Ștefan vodă și dând vâlvă oștirii lui". Smeritul domn nu a trecut cu vederea să le mulțumească sfinților pentru ajutor. Sfântului Procopie îi va închina biserica de la Bădeuți.

Cel care-L iubește pe Hristos îi iubește și pe slujitorii lui Hristos din biserici și mănăstiri. Sfântul Ștefan a cinstit și a sprijinit preoții și monahii vremii, înzestrând bisericile și mănăstirile cu odoare sfinte și dăruindu-le tot ce era nevoie pentru a-și împlini slujirea. Pe lângă ctitoriile din Moldova, el a ridicat și în alte locuri biserici și mănăstiri. După bătălia de la Râmnic, din Țara Românească, a ridicat aici o biserică

având hramul Sfânta Parascheva. În Transilvania a ctitorit mai multe locașuri sfinte și a sprijinit Ortodoxia încât este cinstit ca un întemeietor al Mitropoliei Transilvaniei.

Foarte importante au fost daniile Sfântului Ștefan la mănăstirile din Sfântul Munte Athos. Mănăstirii Zografu îi spunea „mănăstirea noastră", căci a ctitorit acolo biserica principală, și până astăzi el este cinstit ca al doilea mare ctitor al mănăstirii. La Hilandar, pomelnicul îl cinstește în rândul ctitorilor. A ajutat și mănăstirile Grigoriu, Vatopedu, Costamonitu, Xenofont, Russikon, Sfântul Pavel. Sprijinul pe care l-a dat mănăstirilor athonite a fost o datorie duhovnicească, în fața lui Dumnezeu și a Ortodoxiei. Începând din jurul anului 1000, Athosul a reprezentat o capitală a monahismului ortodox, iar sprijinirea lui era asigurată de către împărații de la Constantinopol. Când puterea acestora a scăzut, patriarhii ecumenici de la Constantinopol l-au sprijinit, iar când nici aceștia nu au mai putut, au urmat țarii bulgari și apoi cei sârbi. Dar în a doua jumătate a veacului al XV-lea, Sfântul Ștefan, în calitate de cel mai important conducător politic ortodox al vremii, și-a asumat purtarea de grijă pentru mănăstirile athonite. Ca semn al recunoștinței pentru această purtare de grijă, în anul 2004, la împlinirea a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Ștefan, Patriarhul Ecumenic Bartolomeu de la Constantinopol a venit în pelerinaj la Putna și a așezat pe mormântul voievodului o candelă, pentru sprijinul dat de Sfântul Ștefan creștinilor din Imperiul Otoman prin intermediul Athosului.

Sfântul Ștefan a cinstit și s-a apropiat de oamenii sfinți ai Moldovei din vremea sa. A iubit părinții duhovnicești, părinții cei plini de buna mireasmă a harului, în care, prin nevoință și curăție, a luat chip Hristos. Dintre cei deja canonizați, știm despre legăturile sale cu Sfântul Daniil Sihastru, Sfântul Iosif de la Bisericani și Sfântul Simeon de la Mănăstirea Pângărați.

Sfântul Simeon a fost stareț al Mănăstirii de la Pângărați. Când, în 1476, turcii au ars biserica închinată Sfântului Dimitrie, construită de Sfântul Ștefan acolo, Cuviosul Simeon și ucenicii lui au plecat peste

munți, în Transilvania, la Mănăstirea Casiva. Acolo, Cuviosul Simeon a trecut la cele veșnice. Istoria zidirii Mănăstirii Pângărați spune că, auzind aceasta, Sfântul Ștefan „a trimis și i-au adus sfintele lui moaște într-o raclă, pe care o ținea în vistieria sa cu cinste. Apoi luând o parte din sfintele moaște, le-au oprit pentru blagoslovenie și cu aromate și bune miresme și cu tămâie le tămâia întotdeauna, spre credința și buna întărire a binecuvântatei sale domnii, iar mai vârtos pentru dragostea și căldura duhovnicească ce avea mai înainte către dânsul".

Rugăciunea este plugăria sufletului, iar multa sa credință a fost arătată din belșug de plugul rugăciunii, semănată cu faptele iubirii și dreptății și udată cu lacrimile pocăinței.

Sfântul Ștefan, deși împovărat cu multele griji ale conducerii țării, a știut să se roage din inimă. Cum să nu pună în fața Celui Atotputernic atâtea greutăți pe care omenește nu ar fi putut să le ducă? A știut să se roage pentru biruință în lupte, pentru oștenii căzuți, pentru iertare de păcate, pentru binele poporului. Prin rugăciune, sufletul său s-a mângâiat când grijile și încercările, durerile și necazurile păreau să îl copleșească. Prin rugăciune, el L-a cunoscut mai adânc pe Hristos Domnul, Cel smerit și blând.

Uneori, rugăciunea lui cea fierbinte a cerut să fie săpată în piatră, precum în pisania bisericii Înălțarea Domnului de la Mănăstirea Neamț: „Doamne Hristoase, primește casa aceasta, pe care am zidit-o cu ajutorul Tău, întru slava și cinstea sfintei și slăvitei Tale Înălțări de la pământ la cer; și Tu, stăpâne, acoperă-ne cu mila Ta de acum și până în veac".

O altă frumoasă rugăciune se află înscrisă pe un steag brodat cu icoana Sfântului Mare Mucenic Gheorghe dăruit Mănăstirii Zografu în 1500: „O, răbdătorule de patimi și purtătorule de biruință, Mare Mucenice Gheorghe, care în nevoi și nenorociri ești grabnic apărător și cald ajutător și celor necăjiți bucurie nespusă, primește de la noi și această rugăciune, a smeritului robului tău, domnul Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, păzește-l neatins în acest veac și în cel viitor, cu rugăciunile celor ce te cinstesc, ca să te proslăvim în veci. Amin".

Iar atunci când a greșit, a știut să alerge cu credință sub epitrahilul duhovnicului pentru a-și curăța sufletul. Între părinții duhovnicești care i-au fost apropiați, dintr-un document din 1499 aflăm că s-a spovedit și la Episcopul Vasile al Romanului, pe care îl numește „duhovnicul nostru". Acesta a fost un ierarh foarte învățat și se păstrează până azi o scrisoare în care Mitropolitul Moscovei îi cere sfat.

Dragostea de popor

A doua mare virtute a Sfântului Ștefan prin care el a primit binecuvântare și har de la Dumnezeu și a săvârșit mulțime de fapte bune a fost dragostea de popor. El a cunoscut urmările rele ale unor conduceri neașezate și de aceea a dorit și s-a nevoit din răsputeri să se așeze în lucrarea lui Dumnezeu în conducerea poporului, să conducă după voia lui Dumnezeu.

A fost conștient că Împăratul împăraților și Domnul domnilor nu încredințează unui conducător puterea stăpânirii pentru a deveni un tiran. Darul și slujirea conducerii este dată pentru a face bine poporului, pentru ca dreptatea și dragostea să înflorească în sufletele oamenilor, prin pilda și purtarea de grijă a conducătorului.

Devenit domn, întâi de toate Sfântul Ștefan a făcut pace între taberele care se războiau pentru conducerea țării. I-a iertat din inimă pe boierii din tabăra adversă, care fugiseră de teamă în Polonia, și i-a chemat să se întoarcă în țară, trimițându-le scrisori în anii 1457, 1460, 1468 și 1470. În afară de unul singur, toți ceilalți au avut încredere în făgăduințele lui și s-au întors, bucurându-se de toată starea pe care o avuseseră înainte de a fugi în afara țării.

Iubirea de vrăjmași este cea mai înaltă poruncă a Mântuitorului Iisus Hristos și doar sufletul în care și-a făcut locaș harul Sfântului Duh o poate împlini. Pe acest pisc înalt al Evangheliei s-a urcat vitejește Sfântul Ștefan, chiar dintru începutul domniei sale, prin iertarea celor care participaseră sau fuseseră de acord cu uciderea tatălui său. Iar ajutorul pe care l-a primit de la părinții săi duhovnicești pentru a săvârși acest dumnezeiesc urcuș îi este spre mai multă cinste. Căci, în focul tinereții, el a știut să primească sfatul cel curat și să domolească orice

mânie a firii omenești. Pentru că a căutat pacea de sus, și nu răzbunarea omenească, el a fugit cu hotărâre de patima răsplătirii răului cu rău și a iertat din inimă.

Din dragoste de popor, Sfântul Ștefan a fost mereu gata să își jertfească viața în luptă în fața năvălitorilor. În toate cele 36 de bătălii și-a încredințat viața în mâna lui Dumnezeu, gata să moară pentru poporul său. Dumnezeu însă l-a izbăvit de moarte de fiecare dată, căci vasul cel ales trebuia să își continue lucrarea în lume. A fost rănit, a fost aproape să fie capturat, a căzut de pe cal, dar, de fiecare dată când priceperea omenească și puterea celor văzute s-au arătat neputincioase, Dumnezeu a întors lucrurile în chip minunat spre folosul credinciosului Său slujitor.

La rândul său, poporul i-a răsplătit dragostea cu dragoste, devenind una cu el, ascultător de Dumnezeu și unit în fapte bune și în fața dușmanilor. Nu puțină tărie a primit de la popor, ca răsplată a dragostei și dreptății cu care conducea. Înainte de marea victorie pe care o va câștiga la Vaslui, în 1475, auzind strigătele puternice ale uriașei armate otomane, voievodul s-a înspăimântat. Observând ce se întâmpla, un boier, luminat de Dumnezeu, a venit la el, s-a pus în genunchi și i-a spus câteva cuvinte simple: „Doamne, nu te tulbura, căci îți vom sta astăzi credincios alături și Dumnezeu ne va ajuta". Prin credința și dragostea acestor cuvinte, Sfântul Ștefan și-a recăpătat stăpânirea de sine.

Doar prin ascultarea izvorâtă din dragoste putem înțelege cum oamenii au primit, în mai multe rânduri, să își dea foc avutului lor, la porunca voievodului, pentru a îngreuna situația armatei otomane ori a altor invadatori. Iar jertfirea vieții, de la marii boieri, precum marele logofăt Toma, ori pârcălabii Luca de la Cetatea Albă, Cârstea Arbure de la Neamț, Vâlcea de la Cetatea Nouă (Roman), Gangur de la Orhei și spătarul Mihău, până la toți bărbații de rând care au murit în numeroasele lupte, nu se putea face decât prin credința că domnul țării îi iubește cu adevărat și îi conduce după voia lui Dumnezeu, spre binele familiilor lor și al țării.

Nu doar în război s-a jertfit pentru popor, ci și în timp de pace, conducând țara cu multă dăruire și luare-aminte. Chiar și cu puțin înaintea trecerii la cele veșnice, când starea sănătății se agravase, el încă veghea cu agerime asupra problemelor țării – „veșnic treaz" îl arată a fi, în 1502, doctorul venețian Matteo Muriano.

Un motiv pentru care a fost ascultat de popor a fost dreptatea și dragostea cu care a condus țara în timp de pace. De exemplu, după lupta de la Baia, în care au fost distruse casele celor de acolo, a oferit locuitorilor compensații financiare pentru a-și reface locuințele. La 20 de ani de la lupta de la Vaslui, a mers la curtea domnească de la Vaslui, a chemat aici familiile celor care se sacrificaseră în bătălie și le-a răsplătit încă o dată jertfa făcută cu două decenii în urmă. Desigur, pe lângă cele văzute, el s-a îngrijit ca toți cei căzuți pentru țară să fie pomeniți în biserici și mănăstiri – de exemplu, în pisania de la Mănăstirea Războieni, construită la 20 de ani după bătălia de la Războieni, scrie explicit că a ctitorit mănăstirea „și întru pomenirea și întru amintirea tuturor drept-credincioșilor creștini care au pierit aici".

Cultura și arta Moldovei în vremea Sfântului Ștefan au avut o înălțime care greu poate fi atinsă. Cu mintea limpede, însuflețiți de credință și dragoste de aproapele, luminați de har, oamenii de atunci au creat, vegheați de Sfântul Ștefan, stilul moldovenesc în arhitectură, de o mare frumusețe și adânc odihnitor pentru suflet. Broderiile vremii din Moldova sunt printre marile capodopere ale genului, iar manuscrisele lucrate atunci arată și ele frumusețea sufletească a celor ce le scriau și a celor ce le citeau sau ascultau citirea lor. Muzica bisericească a cunoscut o înflorire cu totul deosebită. Tot în vremea Sfântului Ștefan a început pictura exterioară a bisericilor din Moldova, acea revărsare de har, frumos și bucurie dinspre interiorul sfintelor locașuri spre întreaga societate. Despre frumusețea și măreția picturii interioare și exterioare a Mănăstirii Putna, pierdută însă, cronicarul Ion Neculce spune că era „tot cu aur poleită, zugrăveala mai mult aur decât zugrăveală, și pe dinlăuntru, și pe dinafară".

Una dintre cele mai mari fapte ale dragostei pe care voievodul le-a făcut pentru popor a fost zidirea a mai mult de 30 de biserici și mănăstiri

de piatră. El a construit practic mai multe locașuri sfinte de zid decât existau până atunci în Moldova, căci înainte majoritatea erau de lemn. Efortul financiar și material a fost mare, iar aceasta arată râvna deosebită și hotărârea pe care le-a avut pentru a reuși. Mai ales în ultimii 18 ani de viață, Sfântul Ștefan a desfășurat o adevărată campanie de construire de biserici. În fiecare dintre acești ani se lucrează cel puțin la o biserică, uneori la mai multe în același timp, iar construcția niciuneia nu durează mai mult de trei ani. Cel mai repede a fost construită Mănăstirea Voroneț, în 3 luni și jumătate.

Pe lângă bisericile ctitorite de el, Sfântul Ștefan a făcut foarte multe danii la alte locașuri sfinte: clopote, icoane, cărți, veșminte, proprietăți, bani, scutiri etc. Slujirea lui de ctitor a fost o continuă veghe și jertfire, iar roada a fost din belșug. Aceste cetăți duhovnicești au fost cel mai puternic reazem în vremurile grele care au urmat și vor urma, oricare ar fi acelea, căci cine Îl are pe Dumnezeu are totul, iar cine se rupe de Dumnezeu pierde totul. În ele s-au rugat oamenii, I-au mulțumit lui Dumnezeu, s-au curățat de păcate prin spovedanie și s-au unit cu Hristos prin Sfintele Taine. De la aceste altare au luat lumina lucrării celei bune înnoitori ai neamului, precum Sfântul Iacob Putneanul, Mihai Eminescu, Ciprian Porumbescu, George Enescu, aici s-au rugat soldații, aici au cerut femeile viață pentru copiii lor nenăscuți ori pentru soții plecați să apere țara, aici și-au găsit creștinii alinare când au fost prigoniți, aici demnitatea și curajul și-au avut rădăcina bună și nesfârșită – credința în Hristos. În aceste biserici și mănăstiri s-au botezat generații după generații și și-au sfințit viețile mulțime de sfinți știuți și neștiuți ai acestui neam.

Dragostea lui pentru oameni a arătat acestora dragostea lui Dumnezeu pentru ei și a făcut ca țara să fie o grădină a Maicii Domnului, nu numai în ceea ce privește bisericile și mănăstirile, ci și în viața de zi cu zi a orașelor și a satelor. De aceea, deși anii care au trecut de la săvârșirea lui din viață au ascuns multe dintre faptele sale de ochii noștri, în popor amintirea lui s-a păstrat în toate colțurile țării ca făcător de bine al tuturor. Oriunde mergi în Moldova, Sfântul Voievod Ștefan este cinstit

pentru o faptă a sa care a rămas în amintirea oamenilor acelui loc. În toată țara el a răsplătit pe cineva, a dăruit, a făcut dreptate cu multă pricepere, a liniștit o familie încercată, a ajutat un sărac cuminte, a încurajat un copil, a ridicat un pod, i-a înzestrat pe doi tineri pentru a se putea căsători și alte și alte fapte ale dragostei și milosteniei a făcut. Toate acestea au rămas în sufletul poporului, încât pentru o vreme poporul i-a spus Ștefan cel Bun.

Iată lecția pe care a dat-o întregului popor despre cum se cade sărbătorită o reușită, prin ce a făcut după marea victorie militară de la Codrii Cosminului. În 26 octombrie 1497, a înfrânt aici oastea polonă condusă de Regele Albert. Acesta din urmă, învins în războiul cel „cu planuri necinstite pornit și în chip nenorocit purtat", întors la curtea sa, tăinuia întâmplarea „și trăia ziua și noaptea în petreceri și banchete, luând parte la jocuri și coruri de fete și făcând ca toate în fața lui în veselie să se petreacă", ne spune cronicarul polonez Bernard Wapowski. Spre deosebire de fuga de conștiință a regelui polon, Sfântul Ștefan s-a îndreptat cu mulțumire către Dumnezeu.

După luptă, a plecat spre Mănăstirea Tazlău, pe care a sfințit-o la 8 noiembrie 1496, de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil. De acolo, a mers la Mănăstirea Neamț, pe care a sfințit-o la 14 noiembrie, de Sfântul Grigorie Palama. Următorul eveniment public a fost la Hârlău, unde, pe 6 decembrie 1497, de Sfântul Nicolae, la împlinirea a 40 de zile de la biruință, i-a chemat pe ostași și a făcut parastas pentru cei căzuți în luptă. După ce i-a răsplătit pe cei de față, la plecarea oștenilor „i-a învățat să laude și să binecuvânteze pe Dumnezeu cel Preaînalt pentru cele ce le-au fost dăruite, pentru că toate biruințele sunt de la Dumnezeu".

Adânca smerenie

Dacă este greu pentru un conducător care are parte de putere peste ceilalți să rămână smerit, cu atât mai greu este pentru el să rămână smerit când este lăudat mult și pe drept.

Iată două dintre cinstirile aduse de străinii contemporani lui:

„După a mea părere, el este cel mai vrednic să i se încredințeze conducerea și stăpânirea lumii și mai ales cinstea de comandant împotriva

turcilor, cu sfatul, înțelegerea și hotărârea tuturor creștinilor, de vreme ce ceilalți regi și principi catolici își petrec timpul numai în trândăvii sau în războaie civile". (Jan Długosz, *Historia Polonica*)

„Turcii au mare frică de acest domn. El este un om foarte înțelept, vrednic de multă laudă, iubit mult de supușii săi pentru că este îndurător și drept, veșnic treaz și darnic." (Raportul doctorului Matteo Muriano către dogele Veneției, 1502)

Dar Sfântul Ștefan a știut că „Dumnezeu celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har" (*1 Petru* 5, 5) și a căutat mereu să pășească pe calea sfântă a smereniei, atât când a reușit să împlinească un bine, cât și când nu a reușit.

Atitudinea sa după marea biruință de la Vaslui, păstrată în cronici, este un exemplu de smerită cugetare, prin care omul înțelege că tot binele îi este dăruit de Dumnezeu și că de la sine nu are nimic bun.

După victorie, „nu s-a îngâmfat Ștefan în urma acestei biruințe", ci voievodul „a poruncit în toată țara sa ca, sub aspră pedeapsă, nimeni să nu-i atribuie lui această biruință, ci Domnului Dumnezeu Însuși. Apoi, patru zile întregi a postit, rugându-se și mulțumind Domnului Dumnezeu pentru o astfel de biruință asupra păgânilor". Alte cronici arată că în cele patru zile a postit doar cu apă și pâine. Așadar, el nu a vrut să primească în sine nicio urmă de mândrie. Știa că „în zadar se ostenește cel ce privegheză dacă nu întărește Domnul cetatea".

Sfântul Ștefan s-a smerit cum poate niciun alt conducător nu s-a smerit după o asemenea victorie de răsunet european. Căci, înainte de a fi biruiți la Vaslui, turcii nu mai fuseseră înfrânți de câteva decenii într-o bătălie de dimensiuni foarte mari. Victorios, pentru a nu lăsa mândria să îi fure adevărata cunună, a sărit din fața laudelor tuturor și a alergat la smerita cugetare, precum un cerb fuge de vânători și caută adâncul pădurii unde poate trăi liber.

Dar Sfântul Ștefan nu s-a smerit doar când a biruit, ci și când a fost înfrânt. A doua bătălie pe care a pierdut-o a fost la Războieni, în 1476. Atunci s-a aflat cu doar circa 12 000 de ostași în fața lui Mahomed Cuceritorul, care avea o armată de 120 000–150 000 de oameni. Înainte

de bătălie, Sfântul Ștefan trimisese cea mai mare parte dintre oșteni să își pună familiile la adăpost, deoarece turcii porunciseră tătarilor să invadeze Moldova, iar aceștia prădau întreaga țară, ucigând și luând robi.

Omenește, înfrângerea de la Războieni a fost inevitabilă. Atunci au murit trei dintre marii boieri ai țării și mulți alți luptători de frunte. Sfântul Ștefan însuși a scăpat cu viață în ultimul moment, posibil înainte de a fi prins sau ucis. Dar, deși știa că a făcut tot ce omenește se putea face, s-a smerit și și-a asumat înfrângerea cu pocăință. Într-o scrisoare către conducătorii creștini a scris: „Eu și curtea mea am făcut tot ce mi-a stat în putință, și s-a întâmplat ce știți. Pe care lucru îl socot că a fost voia lui Dumnezeu ca să mă pedepsească pentru păcatele mele, și lăudat să fie numele Lui".

Dar Dumnezeu a căutat la smerenia lui și i-a dăruit biruință de sus acolo unde nu biruise cu arma în mână. Deși învingător la Războieni, Mahomed al II-lea nu a reușit să cucerească nicio cetate, căci apărătorii acestora au rămas credincioși Sfântului Ștefan. Până la urmă, el a trebuit să părăsească Moldova fără izbânda așteptată. Mai mult, a pierdut atât de mulți soldați și arme și prada luată încât, dacă la intrarea în spațiul românesc trecerea armatei peste Dunăre durase 40 de zile, trecerea ei înapoi a durat numai 4 zile!

După 20 de ani de la bătălie, pe osemintele celor căzuți în luptă, Sfântul Ștefan a ctitorit Mănăstirea Războieni, închinată Sfântului Arhanghel Mihail. În pisania bisericii, și-a smerit din nou cugetul în fața Părintelui Ceresc și a scris despre bătălie: „Cu voia lui Dumnezeu au fost biruiți creștinii de păgâni".

Sfântul Ștefan a fost comparat, pentru victoriile sale militare, cu Alexandru Macedon. Dar din adânca lui smerenie s-a născut discernământul unic pe care l-a avut Sfântul Ștefan, discernământ care s-a dovedit cu totul deosebit atunci când a fost vorba despre aflarea voii lui Dumnezeu pentru țara sa.

În hățișul de interese politice ale statelor vecine, înconjurat de țări de altă confesiune sau altă credință, Sfântul Ștefan a cumpănit ce trebuie să facă pentru binele poporului fără orgoliu, cerând sfat și fiind statornic

în adevăr. Astfel, el a avut legături și chiar a colaborat cu alte țări fără să se abată de la binele Moldovei și de la credința ortodoxă. Pentru a înțelege cât suflet și efort a pus în realizarea de alianțe împotriva expansiunii turcilor, e suficient să ne gândim că legăturile sale diplomatice desfășurate pentru acest scop s-au întins până în Persia – Iranul de astăzi.

Discernământul i-a fost cumpăna cu care a judecat și s-a îngrijit și de nevoile țării. Prin discernământ, darul lui Dumnezeu pentru smerenia sa, a iertat când a fost cu folos, a fost ferm când a fost nevoie, a judecat fără părtinire. Astfel, s-a împlinit întru el una dintre cererile din slujba de încoronare: „Fă să răsară în sufletul lui dreptate și mulțime a păcii". Prin dragoste, smerenie și discernământ, Sfântul Ștefan a știut să se facă toate tuturor, ca pe toți să-i câștige.

Tot prin discernământ, el a putut să înțeleagă și chemările pe care Dumnezeu i le-a făcut prin întâmplările vieții.

Cea mai mare cumpănă în bătălii a avut-o când, în 1486, în lupta de la Șcheia, a căzut de pe cal și a rămas pe câmpul de luptă jumătate de zi. În acest timp, lupta s-a terminat, victoria fiind a turcilor. Dar Dumnezeu a rânduit ca doi boieri, Purice și Pântece, să îl găsească și să îl aducă în tabăra sa. Sfântul Ștefan și-a revenit, a repornit bătălia și a reușit să o câștige de această dată. Desigur, dacă l-ar fi găsit un turc înaintea boierilor, alta ar fi fost soarta lui și a țării. Dar cum niciun fir de păr nu se clintește fără voia lui Dumnezeu, nici viața voievodului nu era trecută cu vederea, pentru ascultarea sa cea multă față de poruncile lui Hristos.

Ca mulțumire lui Dumnezeu și cu o mai adâncă simțire despre cât de ușor trece viața pământească, după această luptă voievodul a început o adevărată campanie de construcție a numeroase biserici și mănăstiri. Ca o mare rugăciune, a înălțat mai mult de treizeci de locașuri sfinte care au sfințit pământul Moldovei și au devenit locuri de sfințire pentru poporul bine-credincios.

Cu doi ani înainte de lupta de la Șcheia, în 1484, turcii ocupaseră Chilia și Cetatea Albă, două cetăți esențiale pentru sistemul de apărare al Moldovei și pentru economia țării. Toate încercările pe care le-a făcut pentru a recupera cetățile au eșuat.

În acest context, a înțeles că nu mai poate să facă față singur luptei directe împotriva turcilor. Întrucât conducătorii altor state creștine nu aveau râvna sa pentru apărarea credinței, ajutorul solicitat acestora decenii la rând, prin scrisori și soli, prin umilințe publice, nu a venit sau a venit prea puțin și nu la timp. În aceste condiții, s-a văzut nevoit să încheie pace cu Imperiul Otoman. Moldova plătea un tribut foarte mic, iar turcii nu aveau voie să se amestece în problemele interne ale țării, nu aveau voie să aibă proprietăți în țară, nu aveau voie să facă moschei în Moldova. Cât va mai trăi în această viață, a încercat să închege noi alianțe împotriva turcilor, dar chemările inimii sale fierbinți pentru Hristos nu au fost ascultate de urechile altor conducători creștini, iubitori de plăceri lumești, și au rămas fără răspuns. De aceea și-a călcat pe inima doritoare de izbândă împotriva păgânilor, înțelegând că, altfel, există riscul cuceririi țării și al transformării ei în pașalâc.

Mutarea la locașurile de veci

Zilele de zbucium, nopțile de veghe în războaie, grija pentru popor, durerile simțite pentru țară, bolile și rana de la picior îi aduseseră multe neputințe trupești. Deja din 1497 trupul nu mai putea ține pasul cu duhul său osârduitor. Din cauza bolilor și a rănii de la picior, a fost dus pe câmpul de luptă cu o sanie ca o targă și astfel a condus bătălia de la Codrii Cosminului.

După 47 de ani de domnie, viața sa era o curgere spre bunul sfârșit pe care îl aștepta să vină atunci când va hotărî Dumnezeu. Așa cum întreaga viață ascultase glasul Domnului, și acum îl aștepta. Mai ales pentru această clipă, a trecerii dincolo, se pregătise. După cum spune ierodiaconul Gherasim Putneanul: „De mergea la oaste, ca o oaie către cuțit era! De petrecea în pace, cu smerenie și tăcere porunca Celui de sus aștepta! De-a pururea urechea lui la glasul Bisericii era, ca să asculte și să facă cele pentru bun sfârșit".

Și-a pregătit din timp mormântul la Putna. Pe piatra de mormânt a pus să se scrie cuvintele în care i se cuprinde viața: „Dreptcinstitorul Domn, Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan Voievod, ctitor și ziditor al acestui sfânt

lăcaș, care zace aici și s-a mutat la veșnicele lăcașuri în anul 7…, luna …, și a domnit ani …" Data trecerii la cele veșnice și numărul de ani de domnie au rămas să fie completate de către urmași, însă aceștia nu au mai săpat nimic pe piatra de deasupra celui care era văzut în continuare, din cer, conducător al țării.

Ultima mănăstire pe care a început să o zidească în viața pământească a fost Dobrovățul. A închinat-o Pogorârii Sfântului Duh, ca gest de laudă adus Vistierului bunătăților, Dătătorului de viață care se sălășluise în el, îl curățise de toată întinăciunea ce s-ar fi putut aduna într-o viață cu mult zbucium și îi adusese mântuirea.

Anul 1504 s-a dovedit a nu fi unul obișnuit. Semne năprasnice au vestit plecarea din această viață a Voievodului, după cum consemnează Letopisețul scris în acele zilele: „A fost […], înainte de moartea lui, iarnă grea și foarte aspră, cum nu fusese niciodată. Și au fost în timpul verii ploi mari și revărsări de ape și înecuri din pricina apelor mari".

În iunie 1504, starea de sănătate a voievodului se agravase, încât în străinătate ajunsese chiar vestea că a murit. Dar cununa mărturisitorului avea să se împodobească cu alte săptămâni de răbdare a durerilor.

Cu câteva zile înainte de moarte, s-a făcut o ultimă încercare de a vindeca rana de la picior. Aceasta a fost arsă cu fierul înroșit în foc. Vindecarea trupească nu a venit, ci Hristos Domnul l-a încununat pe atletul Său și cu întreaga cunună a ghimpelui în trup, pentru a-l primi plin de slava mărturisitorilor în locașurile cerești.

În 2 iulie 1504, ziua de prăznuire a Așezării Veșmântului Maicii Domnului în Biserica din Vlaherne, cu mijlocirea Maicii Domnului și a sfinților, neobositul luptător pentru Dumnezeu și popor și-a dat sufletul în mâinile lui Hristos. „Bucură-te, slugă bună și credincioasă, peste puține ai fost pusă, peste multe te voi pune", îl va fi chemat Hristos Domnul pe credinciosul Său slujitor, domn al unei țări mici, dar a cărui inimă a fost plină de râvna pentru apărarea credinței în lume.

Sufletele oamenilor s-au întristat, dar cugetele lor au păstrat bunele învățături ale voievodului. În Biserică știm că pentru cei care se fac fii ai lui Dumnezeu după har, moarte nu este, ci doar trecere și înălțare.

De aceea, poporul l-a cinstit ca sfânt după trecerea la cele veșnice: „Iar pe Ștefan Vodă l-a îngropat țara cu multă jale și plângere în mănăstire în Putna care era zidită de dânsul. Atâta jale era de plângeau toți ca după un părinte al său, căci cunoșteau toți că s-au scăpat de mult bine și multă apărătură", iar „după moartea lui, până astăzi, îi zic Sveti (Sfântul) Ștefan vodă" (Grigore Ureche).

Polonezul Maciej Stryjkowski, trecând prin Moldova în anul 1575, scrie că pe Voievodul Ștefan, moldovenii, „din cauza nespusei lui vitejii, îl socotesc ca sfânt". La fel, cronicarul polon Ioachim Bielski scria în *Kronica Polska*: „Pentru aceste izbânzi mari, deși avea o țară mică, fiecare istorie îl poate pune [pe Ștefan] în rând cu cei mai mari și mai faimoși căpitani: de aceea, și moldovenii îl numesc Kara Bogdan, adică Bogdan cel scump, iar pentru vitejia lui nespusă, îl țin de sfânt". Un tablou al lui în chip de icoană era în Palatul domnesc de la București, al domnului Țării Românești.

Hotărârea privind canonizarea Sfântului Ștefan cel Mare a fost luată de Biserica Ortodoxă Română în ședința Sfântului Sinod din 20 iunie 1992: „Privind viețuirea jertfelnică pentru credință și neam a drept-credinciosului voievod, hotărâm ca de acum înainte și până la sfârșitul veacurilor, voievodul Ștefan cel Mare al Moldovei să fie pomenit laolaltă cu bărbații cei cuvioși și sfinți ai Bisericii, cinstindu-se cu slujbe și cântări de laudă în ziua de 2 iulie, fiind cinstit în Sinaxar, cărți de cult și în calendarul Bisericii noastre, cu numele Drept-credinciosul voievod Ștefan cel Mare și Sfânt" (*Tomos de canonizare*). Din iulie 2004, este folosită numirea consacrată în timp, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare.

„Vedeți mărimea inimii acestui domn! Vedeți a lui cuviosie creștinească! Deșteptați-vă, stăpânitorii noroadelor, ascultați, îndemnați-vă, urmați!" Astfel îi îndemna ierodiaconul Gherasim Putneanul pe mai-marii lumii. Dar nu numai ei, ci tot omul care dorește să trăiască după adevăr și bine are o pildă în viața Sfântului Ștefan.

O viață în Hristos prin care, ca într-un testament scris în istorie cu litere veșnice, Sfântul Ștefan ne îndeamnă să trăim în credința în Dumnezeu și dragostea de aproapele, pentru a fi părtași Împărăției cerurilor, Împărăția Iubirii, Împărăția Sfintei Treimi, Dumnezeul nostru.

Nicolae Iorga scria în *Istoria lui Ștefan cel Mare*: „Amintirea sa a luminat totdeauna în marea biserică a conștiinței neamului. Uneori mai tare, alteori mai slab, dar niciun vânt năprasnic n-a putut-o stinge. Și astăzi ea se înalță puternică, în marea flacără de mândrie și recunoștință ce pornește din toate inimile noastre la pomenirea […] puternicului împărat senin al românimii".

Și se întreba părintele istoriei românilor, în anul în care se sărbătoreau 400 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Ștefan: „Vor ști poeții, scriitori de astăzi, să dea glas iubirii nemărginite cu care, de patru veacuri, miile de mii ale poporului au înconjurat, și mai departe decât hotarele Moldovei, chipul de viteaz bun, cuminte și sfânt al celui mai mare om ce s-a ridicat dintre români? Se vor înfrăți ei înaintea acestui altar, măcar pentru clipa în care se înalță liturghia recunoștinței de marile mulțimi care nu pot nici să vorbească, nici să cânte?"

Acum, după ce a trecut și sorocul Sărbătoririi a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a Sfântului Ștefan, nădăjduim că întrebarea și-a primit răspunsul. Poporul, care l-a numit dintotdeauna *Sfântul Ștefan*, l-a purtat în suflet și, amintindu-și de vrednicia sa, l-a răsplătit cu numele de „cel mai mare român", și Biserica, aceea care l-a așezat în icoană, săvârșesc zi de zi liturghia recunoștinței în sufletul românilor și la mormântul său de la Putna.

Pe părintele cel mai iubit al Moldovei, pe omul ales de Dumnezeu, pe cel ce a biruit dușmanii creștinătății și viața și-a pus-o în slujba lui Hristos, să-l lăudăm toți credincioșii și cu dragoste să-i cântăm:

Bucură-te, părinte iubit al Moldovei;
Bucură-te, întâiule în ceata voievozilor;
Bucură-te, om ales de Dumnezeu;
Bucură-te, izbăvitorule al poporului tău;
Bucură-te, biruitorul păgânilor;
Bucură-te, bucuria creștinilor;
Bucură-te, soarele Moldovei;
Bucură-te, apărătorul creștinilor ortodocși;
Bucură-te, Sfinte Ștefane, Binecredincios Voievod și apărător al creștinătății!

Sfântul Mitropolit Teoctist I

Al doilea om cu viață sfântă prin care Dumnezeu a lucrat pentru întocmirea vieții monahale în Putna a fost Sfântul Mitropolit Teoctist I.

Mitropolitul Teoctist al Moldovei a fost un mare dar al lui Dumnezeu pentru creștinii țării, într-o vreme când greutățile de tot felul îi împresurau. Acest ales păstor de suflete al Moldovei a fost un adevărat Părinte al Bisericii și al țării vreme de 25 de ani. El l-a uns domn pe Sfântul Voievod Ștefan cel Mare și i-a fost părinte duhovnicesc, îndemnându-l la multe fapte ziditoare de suflet. Când s-a mutat la Domnul, Sfântul Ștefan i-a înmormântat trupul în Mănăstirea Putna cu multă cinste.

După tradiție, Sfântul Mitropolit Teoctist și-a închinat viața Mântuitorului Iisus Hristos la Mănăstirea Neamț, cea mai mare dintre lavrele Moldovei în acea vreme. Acolo, el a deprins și râvna pentru împodobirea casei lui Dumnezeu de la monahii înzestrați cu darul caligrafierii de cărți sfinte și al coaserii de broderii bisericești.

Apoi Părintele Ceresc l-a arătat a fi cel ales pentru a conduce poporul într-o perioadă foarte grea pentru credință.

Înainte de căderea Constantinopolului în 1453, ortodocșii de aici au căutat sprijin la catolici. Aceștia au condiționat sprijinul de renunțarea la Ortodoxie. Între 1438 și 1439 a avut loc un sinod la Ferrara și Florența, cunoscut ca sinodul unionist, unde au participat Împăratul și Patriarhul de Constantinopol și mulți ierarhi și demnitari din unele țări ortodoxe, printre ei și Mitropolitul Damian al Moldovei, care era de neam grec. Unirea pe care aceștia au semnat-o nu a fost însă recunoscută de popoarele lor, atunci când s-au întors acasă. Așa s-a întâmplat și în Moldova, unde țara nu l-a mai primit pe mitropolit după ce a semnat declarația de unire.

Dacă în Moldova dreapta-credință era cinstită și păstrată, diavolul a căutat să-și facă în alt mod lucrarea sa cea rea. Vreme de aproape 25 de ani, din 1432, după moartea voievodului Alexandru cel Bun, luptele și uciderile între frați și între boieri pentru câștigarea tronului nu încetaseră. În războiul fratricid fusese ucis și tatăl Sfântului Ștefan, voievodul Bogdan al II-lea, de către Petru Aron, în anul 1451.

În astfel de vremuri tulburi, Bunul Dumnezeu l-a chemat pe Sfântul Mitropolit Teoctist să fie păstor al Moldovei.

Sfântul Teoctist a fost hirotonit arhiereu în anul 1453, de către Patriarhul Nicodim al Țării Sârbești, pe când acolo conducea bine-credinciosul despot Gheorghe. Au fost mai multe motive pentru care Sfântul Teoctist a mers în Serbia pentru a fi hirotonit. Patriarhia sârbilor era cinstită de moldoveni ca una care și-a păstrat Ortodoxia și era foarte aproape. Biserica Sârbă nu trimisese delegați la Sinodul de la Ferrara-Florența, pe când Patriarhia Ecumenică de Constantinopol era considerată unionistă. Mai mult, din anul 1346, arhiepiscopii de Peci purtau titlul de patriarhi, titlu recunoscut de Patriarhia Ecumenică începând cu anul 1375.

În vremea hirotonirii sale, în Moldova era domn Alexăndrel Vodă. Acesta va fi înlăturat de pe tron de către Petru Aron. Noul domn îl introduce pe mitropolit în Sfatul domnesc, probabil cu speranța că astfel își va întări domnia. El va fi înlăturat de pe tron în 1455 de către Alexăndrel, dar va recuceri scaunul domnesc după câteva luni.

La 12 aprilie 1457, în Marțea Mare, s-au pus capăt celor 25 de ani de lupte între frați și încercărilor dinlăuntrul Țării Moldovei. În această zi, Sfântul Ștefan cel Mare l-a învins pe Petru Aron, cel care îi omorâse tatăl pentru a deveni domn în locul lui.

Cronica descrie astfel evenimentele: „… A venit de la munteni Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, și a dobândit prima biruință asupra lui Aron, pe Siret, la tină, la Doljești; a doua luptă a purtat-o cu dânsul la Arbic și iar a biruit Ștefan voievod. Iar după aceea s-a adunat toată țara, cu preasfințitul mitropolit chir Teoctist și, cu ajutorul lui Dumnezeu, l-au uns la domnie, pe Siret, unde se numește locul acela Dereptate și până acum. Și a luat schiptrul Țării Moldovei”.

Pe părintele Moldovei și al nostru ocrotitor,
apărătorul credinței și în slujirea Bisericii mult
ostenitor, cel ce l-a uns ca domn pe Voievodul Ștefan
și împreună-lucrător a fost cu el, pe Sfântul Teoctist
să-l lăudăm și să-i strigăm: Roagă-te lui Hristos
Dumnezeu să mântuiască sufletele noastre.

Sfântul Teoctist a recunoscut în Sfântul Ștefan pe cel rânduit de Dumnezeu să conducă Țara Moldovei spre folosul sufletesc al poporului. Cu multă bucurie, el și întregul popor l-au primit ca domn.

După ce, prin ungere, Sfântul Teoctist a pus domnia voievodului sub binecuvântarea lui Dumnezeu, a urmat o împreună-lucrare sfântă vreme de 21 de ani. Sfântul Teoctist a știut să fie părinte pentru domn și pentru țară. Prin dragostea sa, el a sporit dragostea dintre domn, popor și Dumnezeu. Momentele în care poporul s-a îndreptat către Dumnezeu cu putere, cerând ajutor sau mulțumind, s-au săvârșit cu purtarea sa de grijă. Astfel au fost sfințirea Mănăstirii Putna, în 1469, și sărbătorirea marii victorii de la Vaslui, în 1475.

Prima necesitate care stătea în fața tânărului domn era să stabilizeze țara. În cei 25 de ani dintre moartea bunicului Sfântului Ștefan, Alexandru cel Bun, și venirea Sfântului Ștefan la domnie, pe tronul Moldovei s-au perindat 9 domni, cu 11 domnii. A existat chiar și o perioadă în care la conducerea țării s-au aflat doi domni, unul reprezentând interesele Ungariei, celălalt interesele Poloniei, care erau în conflict unul cu altul. În acești ani, Moldova a cedat cetățile Hotin și Chilia. Toate schimbările de domnie s-au făcut prin forță, iar uneori și cu vărsare de sânge domnesc, așa cum a fost și cazul tatălui Sfântului Ștefan.

În fața acestei mari probleme, de a curma războiul civil care măcina țara, Mitropolitul Teoctist era cel mai în măsură să îi ofere sfat și ajutor tânărului domn, având experiența vârstei, dar și a conlucrării cu boierii țării în cele două domnii anterioare.

După preluarea domniei de către Sfântul Ștefan, boierii care îl susțineau pe Petru Aron au fugit din țară, în Polonia. În următorii 13 ani, domnul a scris mai multe scrisori acestor boieri, chemându-i să se întoarcă în țară și făgăduindu-le că nu vor fi pedepsiți în niciun fel. Mai puțin unul singur, boierii se vor întoarce în țară și vor avea parte de o bună colaborare cu noul domn. Sfântul Teoctist va fi primul care se pune chezaș pentru aceste făgăduințe. Din 1458, mitropolitul va semna primul după domn actele țării, fiind în fruntea Sfatului domnesc.

Iată câteva cuvinte din scrisoarea adresată după 13 ani ultimului boier care nu se întorsese în țară: „Tu să vii la noi fără nicio teamă și

îndoială, fiindcă te-am iertat și am lepădat întreaga mânie pe care o aveam asupra ta din toată inima noastră. Și vrem să te ținem în mare miluire și dragoste și cinste, deopotrivă cu boierii noștri cei mai de frunte, și cât vom fi în viață nu-ți vom pomeni de cele trecute. […] Acestea mai sus-scrise îți făgăduim să le ținem și să le împlinim cât vom trăi după această carte și zapis al nostru, pe cinstea și pe credința noastră creștinească". Cuvintele poartă pecetea Evangheliei iertării și a păcii între frați lăsată de Mântuitorul Iisus Hristos.

Un moment deosebit în care mitropolitul joacă un rol foarte important pentru țară este cel din 2 martie 1462, când a fost semnat un tratat cu regele Poloniei. El semnează în numele țării: „Iată eu, Teoctist, mitropolitul Moldovei, și cu boierii moldoveni, cu duhovnici și mireni, cu bogați și săraci, și cu toți sfetnicii domnului nostru, Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, bătrâni și tineri, și cu toată țara". Este pentru prima dată când un mitropolit al Moldovei semnează un tratat cu o altă țară și este prima dată când doar semnătura lui apare pe act, fără cele ale boierilor, cum se obișnuia. Și în acest caz, se vede marea sa autoritate, atât în țară, cât și în afara țării.

Sfântul Ștefan a ales ziua de 3 septembrie 1469 pentru sfințirea necropolei domnești de la Putna, cea dintâi și cea mai importantă ctitorie a sa. Cu o adâncă dragoste de fiu și recunoștință, domnul țării a ales această zi pentru sfințire, căci atunci se pomenește Sfântul Cuvios Teoctist din Palestina, al cărui nume îl purta mitropolitul.

În *Letopisețul Putna II* este consemnat cum, după o victorie împotriva tătarilor, Sfântul Ștefan „s-a întors cu izbândă și a venit să sfințească hramul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu mâna preasfințitului mitropolit chir Teoctist și a episcopului Tarasie și cu egumenii tuturor mănăstirilor. Și la liturghie au fost la jertfelnic, de toți în număr de 64 de arhierei și preoți și diaconi, septembrie 3, sub arhimandritul Ioasaf".

În 10 ianuarie 1475, Sfântul Ștefan a învins o oaste otomană de trei ori mai numeroasă, la Podul Înalt, lângă Vaslui. După această victorie

împotriva turcilor, care a adus multă bucurie tuturor creștinilor din Europa, Mitropolitul Teoctist a organizat înălțătoarea ceremonie de întâmpinare a voievodului la întoarcerea în Suceava. Marea victorie care i-a uimit și pe turci s-a datorat și binecuvântării mitropolitului și rugăciunilor ierarhilor, preoților și monahilor, alături de popor. Cu o cunoaștere adâncă a marelui dar de la Dumnezeu pe care l-a reprezentat această victorie, la inițiativa mitropolitului, poporul îl aclamă pe Sfântul Ștefan ca „împărat": „În anul 6983 <1475> ianuarie 10, marți, a fost război la Vaslui cu puterile turcești și a biruit atunci Ștefan voievod, cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel viu, Care S-a născut din Preacurata Fecioară spre mântuirea noastră. […] Și s-a întors Ștefan voievod cu toți oștenii lui ca un purtător de biruințe în cetatea sa de scaun a Sucevei și i-au ieșit în întâmpinare mitropolitii și preoții, purtând Sfânta Evanghelie în mâini și slujind și lăudând pe Dumnezeu pentru cele ce au fost ca dar de la cel Preaînalt și binecuvântând pe țar: «Să trăiască țarul!»" (*Cronica anonimă*)

Sfântul Teoctist nu a utilizat în aclamații titlul de voievod, ci pe cel de „țar", „împărat", care semnifică independența externă și a fost folosit deopotrivă pentru a arăta o stare de fapt și pentru a exprima năzuința poporului de a fi deplin liber, un popor care ascultă de Dumnezeu, nesupus unor stăpâniri străine, mai ales de altă credință.

Propășirea Bisericii

Având în vedere conlucrarea atât de strânsă dintre Mitropolitul Teoctist și Sfântul Ștefan cel Mare în planul problemelor politice ale țării, este de la sine înțeles că o astfel de conlucrare, în chip firesc și mai strânsă, a existat în tot ceea ce a realizat Sfântul Ștefan în plan bisericesc. În general, de cum începe domnia Sfântului Ștefan, viața bisericească a Moldovei cunoaște o înflorire deosebită.

Vrednicul mitropolit a înțeles că voievodul este un dar de la Dumnezeu pentru popor și Biserică și că este de datoria sa, ca părinte sufletesc, să îl îndemne, să îl povățuiască, să îl încurajeze în a lucra binele. El și-a împlinit această datorie, cu timp și fără timp, mai ales în primii ani, când a fost singurul ierarh al țării.

Sfântul Teoctist a trebuit să conducă și Mitropolia, la Suceava, și Episcopia Romanului. În 1464 a fost ales un episcop pentru scaunul de la Roman, Tarasie, iar în 1472 a fost ales Ioanichie, pentru scaunul de la Rădăuți. Cei trei ierarhi din Moldova, împreună cu episcopul de Vad, din Transilvania, puteau asigura hirotonirea de noi ierarhi în cazul decesului chiar și a doi episcopi. Astfel, în conlucrare, domnul și mitropolitul încheie procesul de organizare bisericească a Moldovei, pentru o mai bună purtare de grijă duhovnicească față de popor. De acum, Biserica Moldovei nu a mai fost nevoită să apeleze la ierarhi din afara ei pentru a-i hirotoni pe noii episcopi. Prin aceasta s-a întărit autocefalia de facto, obținută după 1453 prin căderea Constantinopolului și influența majoră a sultanului în Patriarhia Ecumenică, ceea ce a reprezentat un pas important spre autocefalia Ortodoxiei în spațiul românesc.

Mitropolia Moldovei atinge, după mai bine de o sută de ani de existență, o situație economică bună, sporindu-și patrimoniul și prin danii datorate evlaviei pentru Mitropolitul Teoctist. De asemenea, sunt sprijinite episcopiile, vechile mănăstiri și biserici ale Moldovei, în care se continuă și se dezvoltă școli de copiere a manuscriselor, de sculptură, de broderie, de orfevrărie și de cântări bisericești. În această perioadă începe campania de sprijinire a mănăstirilor din Sfântul Munte Athos, aflate sub dominație turcească.

El însuși un bun cărturar, Mitropolitul Teoctist a dat un avânt culturii în Moldova. Alături de Sfântul Ștefan, împreună au vegheat la scrierea letopisețelor de la Putna, primele cronici ale țării. Nu întâmplător, Nicolae Iorga vede în alcătuirea primei cronici moldovenești purtarea de grijă a Mitropolitului Teoctist: „Abia în vremea lui Ștefan, un călugăr anonim de la Putna, după învățătura Mitropolitului Teoctist, a întocmit o primă cronică în adevăratul înțeles al cuvântului, în care, pentru vremea de dinaintea anului 1457, luă izvod după pomelnice și însemnări: din cele dintâi culese numele vechilor domni și anul întemeierii principatului; din celelalte, amintirea celei dintâi biruințe românești împotriva regelui ungur Sigismund, la «Hindău» (Hârlău), precum și știrile despre războaiele urmașilor lui Alexandru cel Bun”.

După cum Sfântul Ștefan a repus Țara Moldovei pe temelii stabile, necesare în secolele care au urmat, Mitropolitul Teoctist a repus Biserica Moldovei pe temelii stabile, și ele necesare în secolele care au urmat.

Trecerea la cele veșnice

După 25 de ani de păstorire, în care domnul țării și poporul l-au iubit și l-au ascultat ca pe un părinte duhovnicesc, în 18 noiembrie 1478, Sfântul Mitropolit Teoctist a trecut la cele veșnice. Fiu recunoscător pentru sprijinul părintesc dat de mitropolit, Sfântul Ștefan cel Mare l-a înmormântat pe Mitropolitul Teoctist la Putna și a așezat peste mormânt o frumoasă piatră în care îl numește cu prețuire „părintele nostru": „Binecredinciosul domn al țării Moldovei, Io Ștefan voievod, fiul lui Bogdan voievod, a înfrumusețat acest mormânt părintelui nostru, mitropolitului Sucevei, Preasfințitului chir Teoctist care s-a strămutat în anul 6986 <1478>, luna noiembrie 18".

În 1504, după ce truditul trup al Sfântului Ștefan și-a aflat și el odihnă în Mănăstirea Putna, sufletele lor s-au întâlnit din nou în ceruri. Alăturarea mormintelor rămâne ca o mărturie peste veacuri a legăturii dragostei și a împreună-lucrării lor în această lume, dragoste duhovnicească și fapte sfinte care i-au condus spre sălășluirea în lumina Împărăției Domnului, pe Care amândoi L-au slujit cu râvnă și fără cruțare de sine. Iar acum mijlocesc înaintea tronului Preasfintei și Dumnezeiești Treimi pentru poporul pe care l-au slujit și pentru lumea întreagă.

MĂRTURIA UNUI VIEȚUITOR AL MĂNĂSTIRII PUTNA

17 noiembrie 2016. Imediat după Pavecerniță, am ieșit în pridvor și m-am închinat, după obicei, la Mitropolitul Teoctist: două închinăciuni, apoi am luat cu degetul puțin untdelemn spre binecuvântare. După ce m-am însemnat pe frunte, am simțit o bucurie extraordinară pentru câteva clipe, am simțit întărire pentru a-mi duce mai departe crucea. Am mulțumit lui Dumnezeu și sfântului. Nu știam că este pomenit pe 18 noiembrie. Când am ajuns la chilie aproape că am uitat cele petrecute.

18 noiembrie. La Sfânta Liturghie, un părinte îmi spune: „Astăzi este pomenit Mitropolitul Teoctist I al Moldovei".

La trapeză, înainte de a începe masa de prânz, un alt părinte îmi spune că astăzi este pomenit Teoctist I. Mintea mea a fugit mai întâi la Patriarhul Teoctist Arăpașu, apoi la Cuviosul Teoctist și abia după aceea am făcut legătura cu bucuria mare, de câteva clipe, pe care o simțisem cu o seară în urmă. Au mai fost zile când, închinându-mă la mormântul mitropolitului, am simțit bucurie, întărire, însă de o asemenea intensitate ca atunci, nu-mi amintesc. De parcă el ne-ar fi spus: „Astăzi este ziua mea: bucurați-vă cu bucuria mea!"

Așteptând să înceapă masa, observ că mâncarea este cu ulei. Era vineri, în timpul Postului Nașterii Domnului, și nu a fost nici priveghere, nici doxologie mare. Acum încercam să-mi amintesc rânduiala din acest post: lunea, miercurea și vinerea este fără de ulei, excepție făcând zilele în care se cântă doxologie mare. Între timp, mai vine un părinte și pune aceeași întrebare: „Astăzi este cu ulei? A fost cumva doxologie mare?", dar eu răspund: „Zilele trecute a tot fost doxologie mare…!", adică din obișnuință, fiindcă au fost mai multe privegheri, părinții au gătit tot cu ulei; sau din cauza frigului de afară… m-am gândit și așa.

În sfârșit, ajung la chilie și încep să am următorul dialog interior: parcă mă văd iar la masă, cu părinții, și la întrebarea: „A fost doxologie mare?", ar fi trebuit să răspund: „Da! În Cer a fost doxologie mare!" (pentru Sfântul Părintele nostru Teoctist, desigur); iar un părinte ar fi adăugat: „Precum în cer, așa și pe pământ". Aceste gânduri aduceau iarăși bucurie. Așa ne dorim să fie! Amin!

Seara, în trapeză, părintele stareț ne-a arătat icoana pictată a Sfântului Mitropolit Teoctist; și tot admirând frumusețea icoanei, a chipului Sfântului, faptul că părinții mănăstirii au lucrat cu bucurie la această icoană… mi-a trecut prin minte gândul că așa cum Sfântul Apostol Pavel îi șoptea la ureche Sfântului Ioan Gură de Aur ce anume să scrie, așa și Sfântul Teoctist i-a ajutat pe părinți să realizeze icoana. Și cred că, în general, sfinții așa ne ajută și pe noi în ascultările din mănăstire; numai noi să ne smerim și pe Hristos să-L iubim!

Sfântul Daniil Sihastru

Sfântul Cuvios Daniil Sihastru a fost unul dintre marii sfinți pe care i-a odrăslit neamul românesc. El a trăit o viață sihăstrească în veacul al XV-lea, ajungând dascăl al rugăciunii inimii, un povățuitor renumit al călugărilor și al credincioșilor.

În viața Sfântului Ștefan cel Mare, Cuviosul Daniil a fost omul sfânt care l-a însoțit cu rugăciunea din sihăstria sa și cu sfatul, atunci când voievodul l-a căutat în ceas de cumpănă.

Trăind într-o vreme în care cronicile Țării Moldovei abia începeau a se scrie, viața Sfântului Daniil a rămas în mare parte ascunsă. Știm de pe piatra care a fost pusă pe mormântul său că a fost tuns monah cu numele de David, iar ca schimonah a purtat numele de Daniil. Mai mult cunoaștem despre cum a fost cinstit el de către credincioși, după ce sufletul său s-a înălțat la cer.

Cea mai cunoscută mențiune despre legătura sa duhovnicească cu Sfântul Ștefan s-a păstrat în al patrulea cuvânt din *O samă de cuvinte*, așezate de către Ion Neculce înaintea *Letopisețului Țării Românești și a Țării Moldovei*. Aici se vorbește despre spovedania Sfântului Ștefan cel Mare la Sfântul Daniil.

Din dorul său după partea cea bună, unirea cu Mirele Hristos, bucuria călugărilor, Cuviosul Daniil s-a răstignit întru toate pe altarul sfânt al monahismului, culegând roadele lui cele mai alese și din viața de obște, și din viața de sihăstrie. Ascultarea desăvârșită din viața de obște i s-a făcut temelia de neclătinat pentru neîncetata rugăciune din viața de pustnic.

Însingurându-se de lume, L-a aflat pe Hristos și prin El lumea întreagă a purtat-o în rugăciune mijlocitoare. Căci sihastrul, folosindu-se

Mitropolitul Moldovei, Grigore Roșca, și Sfântul Daniil Sihastru.
Frescă de pe fațada sudică a pridvorului bisericii Mănăstirii Voroneț

de singurătatea exterioară, nu rămâne la ea, ci se unește cu Creatorul său și gustă din tot binele pe care Acesta îl revarsă către om. În rugăciunea cea de Dumnezeu văzătoare, sihaștrii se împărtășesc din slava Sa cea negrăită spre care a chemat pe tot omul. Iar apoi, pe dumnezeiasca dragoste aflând-o, sihastrul o dorește pentru toți, copleșit de iubire pentru tot omul.

În acest chip, Sfântul Daniil a cunoscut adevărul lucrurilor, sensul profund cu care a înzestrat Dumnezeu creația, și a putut fi marele sfătuitor ascultat de toți. De la Hristos, prin dragostea care îl întipărește în inimă pe cel iubit, Sfântul Daniil a primit darurile Sale dumnezeiești: blândețea și smerenia. Și apoi, prin blândețe și smerenie, a cucerit multe suflete pentru viața în Hristos.

Viața de sfințenie a Cuviosului Daniil a luminat în Moldova acelei vremi într-un mod asemănător influenței pe care Sfântul Nicodim de la Tismana a avut-o, cu un secol mai înainte, în Țara Românească, . Așa cum Sfântul Nicodim este considerat părinte al monahismului în Țara Românească, Sfântul Daniil Sihastru este cinstit ca părinte al monahismului în Moldova, prin ucenicii săi din viața de sihăstrie și din cea de obște, sporind râvna pentru nevoință a monahilor de peste veacuri și credința poporului.

Sfântul Daniil a trecut cu pace la cele veșnice și a fost înmormântat în interiorul bisericii de la Mănăstirea Voroneț. Pe piatra de mormânt a fost scris: „Acesta este mormântul părintelui nostru David, schimnicul Daniil".

Mitropolitul Grigorie Roșca, unul dintre cei care i-au fost fii după duh, a dat mărturie tuturor despre chipul de sfințenie al părintelui său. Mitropolitul Grigorie și-a făcut ucenicia la Mănăstirea Voroneț, apoi a fost egumen al Mănăstirii Probota timp de mai bine de 20 de ani.

După ce a devenit Mitropolit al Moldovei, a adăugat un pridvor și a dispus pictarea bisericii în exterior la Voroneț.

Acestea au fost prilejul pentru ca cinstirea Sfântului Daniil să îmbrace și forma oficială, a consacrării de către Biserică cu numele Sfântul Daniil cel Nou.

Mitropolitul Grigorie a dispus ca Sfântul Daniil să fie pictat cu aureola sfințeniei în două locuri.

Întâi, pe partea sudică exterioară a pridvorului, mitropolitul este reprezentat într-o atitudine filială față de Cuviosul Daniil, care este pictat cu aureolă și numit în inscripție „Sfântul Daniil". Acesta poartă în mână un sul de pergament pe care scrie: „Veniți, fiilor, ascultați-mă pe mine și vă voi învăța frica Domnului, ce este omul". Apoi, în interiorul pridvorului, după încheierea celor 365 de scene cu sfântul sau sărbătoarea fiecărei zile a anului, apare încă o scenă cu Sfântul Daniil, de asemenea, cu aureolă.

După ce lucrările au fost terminate, în 14 septembrie 1547, Mitropolitul Grigorie a resfințit mănăstirea. A fost acordat Mănăstirii Voroneț un al doilea hram, Sfântul Daniil, și s-a fixat o zi în care se făcea pomenirea sa ca sfânt.

Iată câteva dintre numeroasele mărturii despre cinstirea Sfântului Daniil Sihastru care a urmat.

În 1550, Mitropolitul Grigorie Roșca a dăruit Mănăstirii Voroneț un *Evangheliar*. Într-o însemnare de pe acest manuscris, mitropolitul arată că a dăruit *Evangheliarul* „în mănăstirea de la Voroneț, unde este hramul Sfântului și Marelui Mucenic al lui Hristos Gheorghe și unde din fragedă copilărie m-am închinat lui Dumnezeu, cu rugăciunile Sfântului părinte al nostru Daniil cel Nou".

Șapte ani mai târziu, mitropolitul a ferecat *Evangheliarul*. Pe ferecătură se găsește următoarea inscripție: „Acest *Tetraevanghel* l-a făcut chir Grigorie fost mitropolit și l-a dat la mănăstirea de la Voroneț, unde este hramul Sfântului Gheorghe și al părintelui nostru Daniil cel Nou, ca să-i fie veșnică pomana lui și părinților lui".

Odată cu resfințirea mănăstirii și cinstirea ca sfânt, sfintele moaște ale Cuviosului Daniil Sihastru au fost scoase din mormânt și au fost așezate spre închinare. Ele sunt menționate în diferite documente și cronici. Într-un act din 1599, Ieremia Movilă scrie că la Voroneț „se odihnesc sfintele moaște ale Preacuviosului și Purtătorului de Dumnezeu părintelui nostru Daniil cel Nou". În 1621, Zaharia Kopystenski, care viețuise câțiva ani la Mănăstirea Putna, în lucrarea apologetică *Palinodia*, într-o

secțiune dedicată minunilor din Biserica Ortodoxă și mai ales sfinților cu moaște, scrie că la Voroneț a murit „Daniil, un făcător de minuni sfânt; trupul său se află în mănăstire". Într-o însemnare din *Viața și petrecerea sfinților* a Sfântului Mitropolit Dosoftei al Moldovei, este scris despre ele: „Că și în vremea de acum mulți sfinți sunt de petrec cu noi, pe care numai Dumnezeu îi știe și traiul lor, dar nu s-au căutat (*n.n.* pus spre închinare), fără numai Daniil de Voroneț și Rafail de Agapia, le-am sărutat și sfintele moaște".

În biserică se afla și o icoană pe lemn a sa. Aici, oamenii veneau în pelerinaje de la mari depărtări, puneau lumânări, se închinau și se rugau acestui mare sfânt mijlocitor.

Închinarea la moaștele Sfântului Daniil s-a întrerupt cândva în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Ultima știre legată de ele este din 4 decembrie 1749, când a fost ferecată o părticică din ele. Pe ferecătură este scris: „Aceste relicve le-am ferecat eu, Ghedeon, egumen la Voroneț, cu toată cheltuiala mea".

După ocuparea Bucovinei de către Imperiul Austriac în 1774 și închiderea mănăstirii în 1785, nu se știe ce s-a întâmplat cu sfintele moaște. Când mănăstirea a fost desființată și transformată în biserică de mir, părticica ferecată a fost adusă la Mănăstirea Putna, împreună cu alte odoare sfinte.

Tot din acea perioadă datează și ultima menționare că Voronețul avea ca al doilea hram pe Sfântul Daniil Sihastru.

Aceste vitregii nu au făcut să înceteze cinstirea Sfântului Daniil Sihastru. A rămas între cei mai cunoscuți și mai iubiți sfinți de către credincioșii români. Părintele Ioanichie Bălan de la Mănăstirea Sihăstria, autorul *Patericului Românesc*, spunea despre Sfântul Daniil Sihastru că a creat în Moldova „o mare mișcare isihastă, aproape fără egal, înnoind astfel, pentru multă vreme, viața duhovnicească prin mănăstiri și schituri și ridicând o întreagă generație de sihaștri și rugători ai neamului".

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât în ședința din 20 iunie 1992 canonizarea mai multor sfinți români, între care Sfântul Daniil Sihastru „pentru chipul înțelept și cuminte de iscusit părinte

duhovnicesc, care a îndemnat în frica lui Dumnezeu pe binecredincioșii creștini și mai ales pe marele Voievod Ștefan cel Mare la toată fapta cea mântuitoare de zidire de sfinte locașuri de închinare și la lupta cea sfântă de apărare a credinței strămoșești". La 2 iulie 1992, la Putna a avut loc proclamarea locală a canonizării sfântului voievod și a sfântului sihastru.

Prăznuirea Sfântului Daniil Sihastru se face în ziua de 18 decembrie.

Cu rugăciunile tale, ce l-au întărit pe Sfântul Voievod Ștefan în credință și râvnă, Sfinte Daniil, roagă-L pe Hristos Dumnezeu să ne miluiască și pe noi!

Sfântul Ierarh Ghenadie

În chip minunat a binevoit Dumnezeu ca în anul 1993 să descopere cu putere lucrarea tămăduitoare a moaștelor Sfântului Ierarh Ghenadie, aflate la Mănăstirea Putna. Moaștele sale erau așezate în Altarul bisericii voievodale și până atunci nu se știa despre Sfântul Ghenadie altceva în afară de faptul că aceste moaște au fost dăruite mănăstirii în 1488 de către Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. Sfintele moaște au o cunună de argint aurit pe care este scris: „Io Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, a ferecat acest cap al Sfântului Ghenadie și l-a pus în mănăstirea de la Putna, în anul 6996 <1488>, mai 1".

În iarna anului 1993 au venit la Mănăstirea Putna pentru rugăciune trei tinere, Teodora, Marina și Angela, stăpânite de putere diavolească. După săvârșirea Tainei Sfântului Maslu și ungerea cu untdelemn sfințit, s-a adus icoana Maicii Domnului făcătoare de minuni aflată în catapeteasma bisericii și două persoane dintre cele trei, Teodora și Marina, s-au vindecat. Angela, cea de-a treia bolnavă, a rămas mai departe chinuită în chip cumplit. Cu nădejdea în Bunul Dumnezeu, în Preacurata Fecioară Maria și în toți sfinții, rugăciunile au continuat și în zilele următoare.

Vineri, în prima săptămână din Postul Mare, venind la mănăstire un număr mare de credincioși pentru Taina Sfântului Maslu și spovedanie, starețul mănăstirii a rânduit ca slujba pentru bolnava Angela să se săvârșească la arhondaric, locul unde sunt găzduiți pelerinii închinători.

Din îndemn dumnezeiesc, părinții slujitori au luat cu ei racla unde se afla așezat craniul Sfântului Ghenadie. S-a săvârșit Sfânta Taină a Maslului, pentru a douăsprezecea oară. Duhurile cele necurate nu o slăbeau deloc pe bolnavă. Părinții slujitori au așezat atunci racla cu sfintele moaște deasupra capului ei și au cântat de mai multe ori troparul pentru un cuvios: „Întru tine, părinte, cu osârdie s-a mântuit cel după chip. Căci luând crucea ai urmat lui Hristos și lucrând ai învățat să nu se uite la trup căci este trecător. Ci să poarte grijă de suflet, de lucrul cel nemuritor. Pentru aceasta și cu îngerii împreună se bucură, Sfinte Ghenadie, duhul tău". Simțindu-și parcă sfârșitul stăpânirii asupra acelei persoane, demonii strigau din ce în ce mai tare: „Ghenadie, lasă-ne! Ghenadie, nu ne izgoni!"

Întăriți la auzul acestor cuvinte, preoții slujitori au chemat și mai mult numele sfântului. Când au cântat troparul pentru a douăsprezecea oară – o, minune!, demonii au zguduit-o o dată puternic și au lăsat-o pentru totdeauna. Apoi Angela le-a mărturisit tuturor cum i-a văzut pe demoni în toată urâțenia lor și, mai ales, cum a văzut în chip minunat că Sfântul îi izgonea. Ea l-a văzut pe Sfântul Ghenadie ca arhiereu.

Doi ani mai târziu, în martie 1995, un frate de mănăstire, Onisifor, a început să fie chinuit de duhurile necurate. Părinților slujitori care au slujit atunci Taina Sfântului Maslu pentru el, în perioada Postului Mare, li s-a descoperit din nou puterea Sfântului Ierarh Ghenadie. Bolnavul Onisifor a văzut cum demonii au fost alungați de trei sfinți: Sfântul Ghenadie, Sfântul Ierarh Ilie Iorest și Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. Bolnavul Onisifor, care a fost tuns peste câțiva ani în cinul monahal cu numele de Haralambie, fiind iconar, a pictat icoana Sfântului așa cum l-a văzut.

Toate acestea s-au întâmplat prin buna voință a lui Dumnezeu pentru a ne descoperi puterea Sfântului prin sfințitul său cap și pentru a ne întări în dreapta credință, prin care este slăvită Sfânta, cea deoființă, de

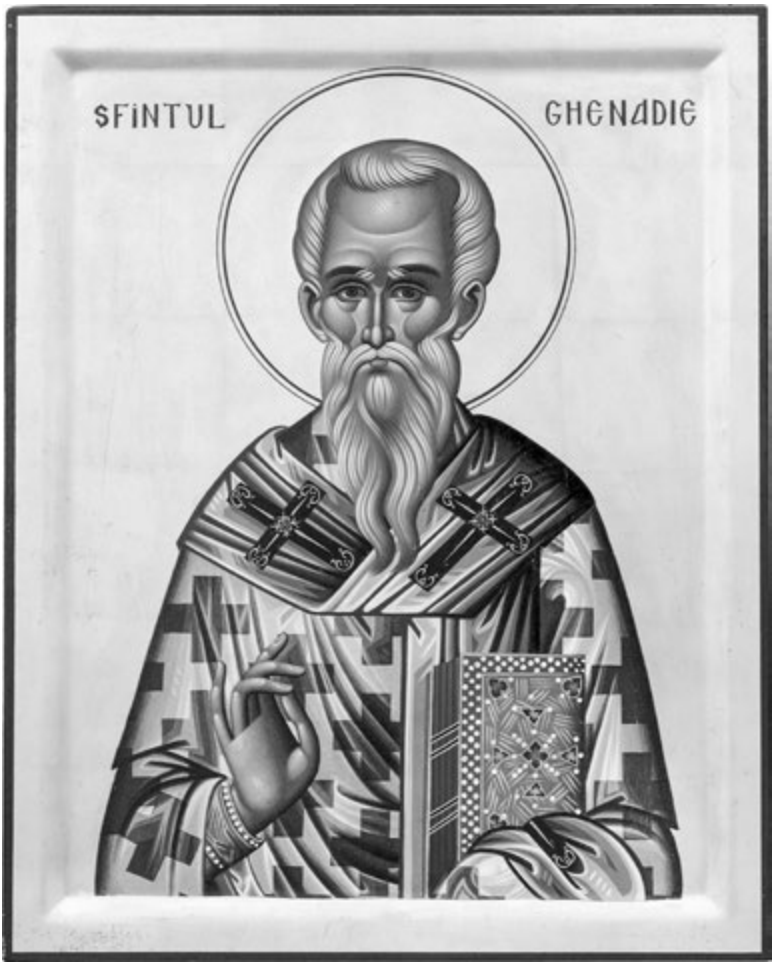

Ocrotitor monahilor, ajutător creștinilor, izgonitor al demonilor și tuturor folositor te-ai arătat, Sfinte Ierarhe Ghenadie, prin minunile ce le lucrezi. Pentru aceasta nu înceta a te ruga lui Dumnezeu să ne mântuiască sufletele noastre.

viață făcătoare și nedespărțită Treime, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, prin Sfinții Săi.

Ca mulțumire pentru lucrările minunate săvârșite, s-a sculptat o raclă de lemn în care a fost așezat capul Sfântului în pronaosul bisericii, spre folosul tuturor închinătorilor. Tot atunci, s-a scris acatistul Sfântului.

Timpul în care a trăit și nevoințele Sfântului Ghenadie nu le cunoaștem cu certitudine. O ipoteză spune că este un ierarh moldovean, viețuitor pe meleagurile putnene, cinstit de către Sfântul Ștefan ca sfânt. O altă ipoteză se întemeiază pe o precizare în scris, de la mijlocul veacului al XVIII-lea, în inventarul de odoare al mănăstirii, în care este numit „patriarh al Țarigradului", adică al Constantinopolului. Singurul ierarh cu numele de Ghenadie ale cărui moaște Sfântul Ștefan le-ar fi putut aduce înainte de 1488 din afara mănăstirii este Ghenadie I, patriarh al Constantinopolului între 458–471, prăznuit la 17 noiembrie (nu Sfântul Ghenadie al II-lea Scholarul, Patriarh al Constantinopolului între 1453–1456, trecut la cele veșnice în 1472 sau 1473). O legătură duhovnicească între Sfântul Ștefan și Sfântul Ghenadie I o reprezintă ziua de 2 iulie: Sfântul Ștefan cel Mare a trecut la cele veșnice pe 2 iulie, zi în care se prăznuiește punerea veșmântului Maicii Domnului în biserica din Vlaherne, sărbătoare instituită de către Patriarhul Ghenadie.

Veniți, credincioșilor, împreună cu noi, să fericim cu laude și cu cântări pe ierarhul Domnului, pe Sfântul Ghenadie, cel ce s-a arătat nouă mare apărător și ajutător împreună cu Sfântul Voievod Ștefan și așa cântând, să-i zicem: Bucură-te, Sfinte Ierarhe Ghenadie, mare făcător de minuni!

Arhimandritul Ioasaf

Prima obște a Mănăstirii Putna s-a format din părinți experimentați în viața monahală, veniți de la Mănăstirea Neamț. În fruntea lor se afla arhimandritul Ioasaf, care a fost chemat de către Sfântul Ștefan cel Mare pentru a fi egumen al ctitoriei sale. În această calitate, cuviosul Ioasaf este menționat în legătură cu sfințirea Mănăstirii Putna din 3 septembrie 1469. În anul acela a venit mare mulțime de tătari și „i-a biruit Ștefan voievod la dumbravă, la Lipniți, lângă Nistru. Și s-a întors cu izbândă și a venit să sfințească hramul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, cu ajutorul lui Dumnezeu, cu mâna preasfințitului mitropolit chir Teoctist și a episcopului Tarasie și cu egumenii tuturor mănăstirilor. Și la liturghie au fost la jertfelnic, de toți în număr de 64 de arhierei și preoți și diaconi, septembrie 3, sub arhimandritul Ioasaf".

Sub îndrumarea lui iau ființă, la Putna, trei ateliere: unul de copiere a manuscriselor, altul de broderie și încă unul de orfevrărie. De acum înainte, caligrafi ca Vasile, Iacov, Paladie, Paisie, Chiriac, Casian, Ghenadie, Spiridon, Eleazar, Eftimie, broderi ca Mardarie, Iosif și Zosima aveau să trudească aici, copiind psaltiri, tetraevanghele, mineie, sbornice și brodând numeroase veșminte preoțești, văluri liturgice și decorative.

Egumenul Ioasaf a fost omul începuturilor și colaboratorul apropiat al Sfântului Ștefan cel Mare la înființarea și dezvoltarea Mănăstirii Putna. În timpul egumeniei sale, domnul Moldovei și-a înzestrat cu dărnicie necropola. Urmând pilda domnului, Iuga vistiernicul a făcut și el mai multe danii.

El a fost martorul câtorva înmormântări de seamă. În anul 1477, arhimandritul Ioasaf a primit în biserica de la Putna trupul neînsuflețit

al Mariei Asanina Paleologhina († 19 decembrie), doamna lui Ștefan cel Mare, care a fost așezată în camera mormintelor.

În anul următor, a fost înmormântat Sfântul Mitropolit Teoctist († 18 noiembrie) în pridvorul bisericii, iar mai târziu au fost înmormântați tot în gropnița de la Putna și fiii nevârstnici ai Sfântului Ștefan cel Mare, Bogdan și Petru.

Un eveniment important care a avut loc în timpul arhimandritului Ioasaf a fost terminarea zidului de incintă al mănăstirii și a turnului odoarelor, la 1 mai 1481. Tot el va veghea renașterea Putnei din propria-i cenușă după incendiul devastator din 1484. Toate aceste încercări îngăduite de Dumnezeu l-au ajutat pe Sfântul Ștefan cel Mare să se întărească în curaj și să înțeleagă faptul că, prin stăruință și credință, oricărei înfrângeri îi urmează victoria, oricărei căderi – ridicarea, așa cum pocăinței îi urmează îndreptarea.

După cum au reținut cronicile, la 29 octombrie 1485 „s-a pristăvit Ioasaf arhimandritul, care a fost întâiul egumen în mănăstirea Putnei". Locul înmormântării nu se cunoaște, dar se presupune că mormântul său a fost amenajat în pronaosul bisericii, acolo unde, cu prilejul cercetărilor arheologice din anul 1969, au fost găsite în jur de 16 cripte. Nu după mult timp, la conducerea mănăstirii a fost numit cuviosul Paisie cel Mic.

Arhimandritul Paisie cel Mic

Despre începutul egumeniei acestuia, *Letopisețul Putna I* spune: „În anul 6994 <1486>, a pus Ștefan voievod pe al doilea egumen la Putna, pe Paisie arhimandritul". El a păstorit obștea putneană într-o perioadă de relativă pace a Țării Moldovei, căci începând din acest an, după lupta de la Șcheia din 6 martie, voievodul țării încheie pacea cu turcii și începe campania de ridicare de biserici. Era modul de apărare a credinței și a evlaviei poporului, dar și de mulțumire pentru binefacerile dăruite de Dumnezeu și pentru sprijinul acordat în războaie.

În vremea egumeniei arhimandritului Paisie, domnul Moldovei a sprijinit dezvoltarea atelierelor de artă ale mănăstirii, prin multele danii pe care le-a făcut: sate, mori, iezere, prisăci. Datorită ajutorului său și cu purtarea de grijă a egumenului Paisie, scriptoriul și atelierul de broderii și-au continuat activitatea.

La 11 mai 1500 trecea la cele veșnice doamna Maria Despina, mama Mariei Voichița. Cuviosul Paisie cel Mic, „rugătorul" familiei domnești, o va înmormânta cu mare cinste, așezând pe lespedea funerară un somptuos și prețios acoperământ din catifea verde, brodat cu fir de argint aurit.

Simțindu-și sfârșitul aproape, cuviosul Paisie și-a întețit rugăciunea pentru iertarea păcatelor sale și ale întregului popor creștin, străduindu-se să-I aducă lui Hristos Dumnezeu darul cel mai de preț, inima curată și smerită, în care El Își află bucuria. A trecut la cele veșnice cu doi ani înaintea morții Sfântului Ștefan cel Mare, după cum spune și *Letopisețul Putna II*: „În anul 7010 <1502>, iulie 23, a răposat robul lui Dumnezeu, Paisie, egumenul Putnei".

Primii caligrafi și Scriptoriul de la Putna

Manuscrisele ieșite de sub pana caligrafilor de la Putna, majoritatea în limba slavonă, fac dovada unei desăvârșite științe în arta caligrafiei și a miniaturii, fapt constatat în unanimitate de cercetători și lesne de observat de oricine le deschide cu luare-aminte.

Cele dintâi mănăstiri din Moldova: Neamț (1390), Probota (1398), Moldovița (1402) și Bistrița (ante 1407), precum și capitala țării, Suceava, au fost primele locuri în care s-a început creația de manuscrise, aceasta ajungând la un punct culminant în timpul domniei Sfântului Ștefan cel Mare. Primul manuscris moldovenesc cu autor român cunoscut conține lucrări cu tematică isihastă, precum *Scara Raiului* a Sfântului Ioan Scărarul, și a fost scris în 1412 de monahul Gavriil Uric de la Neamț.

Munca disciplinată, viața de obște sau retrasă în sihăstrii, asceza au făcut din mănăstiri o școală aspră de perfecționare sufletească. Ele au fost cele dintâi izvoare de cultură, creând și păstrând adevărate comori spirituale, răspândite apoi în toată Peninsula Balcanică și mai departe, până la Ierusalim și Siria; în școlile mănăstirești s-au dezvoltat arta scrisului, muzica, pictura, arhitectura, viețuirea monahală împletindu-se cu preocupări cărturărești. Aici călugării români trebuiau să învețe limba slavă, școlindu-se atât clericii, cât și laicii. Tot aici se scriu cele dintâi însemnări despre trecutul nostru și se traduc cele dintâi cărți în limba poporului. Caligrafierea deosebit de îngrijită a textelor slavone ale Sfintelor Scripturi, prelucrarea stilului miniatural constantinopolitan, ornamentația vinietelor frontale cu motive geometrice și a chenarelor cu teme vegetale, de inspirație autohtonă, sunt grăitoare despre originalitatea, capacitatea de sinteză și creativitatea maeștrilor caligrafi moldoveni.

Pagina de început a Evangheliei după Matei din Tetraevanghelul realizat la 1473 în scriptoriul Mănăstirii Putna de Ieromonahul Nicodim Caligraful

Cele două școli care vor activa în această perioadă la Mănăstirile Neamț și Putna vor constitui centre de difuziune a unui stil ornamental unitar și bogat în același timp. Continuitatea acestui stil va deveni tradiție, constituind specificul caligrafiei moldovenești, păstrat și prelucrat în creația manuscrisă din veacurile următoare. Artiștii caligrafi vor transmite din generație în generație meșteșugul scrierii frumoase, împodobite cu măiestre frontispicii împletite din figuri geometrice.

În scriptoriul de la Putna, desprins din școala marelui caligraf nemțean Gavriil Uric, s-au desăvârșit în arta caligrafiei o parte din vestiții monahi care vor forma prima obște monahală de aici și care au așezat bazele activității culturale de mai târziu. Era și firesc ca la Neamț, unde, timp de o jumătate de secol s-au realizat cel mai valoroase creații culturale din Moldova, să se afle cei mai aleși cărturari ai vremii, cele mai bune izvoade pentru noile copii care se cereau, precum și cei mai îndemânatici caligrafi care să le aștearnă pe pergament. Dacă primele cărți de slujbă pentru Putna erau copiate, în 1467, în Mănăstirea Neamț, în scurt timp scriptoriul putnean va ajunge în fruntea tuturor scriptoriilor din Moldova.

Nu mai puțin de 37 de copiști-cărturari au lucrat la caligrafierea și ornamentarea cărților în secolele al XV-lea și al XVI-lea la Putna. Multe dintre operele lor au dispărut în vâltoarea vremurilor, iar altele sunt faima multor muzee, biblioteci sau colecții particulare din străinătate.

Dintre cele peste 100 de manuscrise religioase cunoscute până azi din epoca Sfântului Ștefan cel Mare, 17 sunt scrise în sau pentru Mănăstirea Putna. Manuscrisele slave românești sunt considerate ca fiind cele mai frumoase, mai artistic lucrate, excelând prin culori vii și grația desenului. Între ele, tetraevanghelele sunt cele mai elegante, având o bogată ornamentație în aur și culori.

Toată ornamentația acestor manuscrise este „somptuoasă, fără exces, precisă, fără monotonie, strălucitoare și armonioasă totodată", observa cercetătoarea Maria Ana Musicescu. Unele manuscrise moldovenești din acea vreme pot fi socotite adevărate capodopere, în care predomină echilibrul, armonia cromatică, aplecarea către minuțiozitate și eleganța până în cele mai mici detalii.

Recunoscându-i-se valoarea, stilul moldovenesc este luat ca model în spațiul nord slav, îndeosebi de către autorii manuscrisele rusești. Cercetătorul rus A.I. Sobolevski întărește această convingere: „O privire fugitivă asupra cărților de origine românească lasă impresia cea mai frumoasă. Vedeți pagini scrise nu bine, ci elegant. Totul vorbește tare despre talentul și sârguința meșterilor, despre numărul lor mare și despre dărnicia amatorilor și bibliofililor".

De asemenea, literele chirilice moldovenești sunt zvelte, fine, puțin înclinate, un element de artă prin ele însele. De aceea, manuscrisele moldovenești au servit ca model pentru cele dintâi matrițe tipografice din Moscova. În 1491, la Cracovia, apar cele dintâi cărți slavonești, având la bază texte de origine românească. Aceleași manuscrise, cu întregul complex de ornamente, au fost folosite ca model de inspirație și pentru Macarie Ieromonahul, a cărui tiparniță din Țara Românească (1508) este a treia din Europa, după Cracovia (1491), Cetinie (1493–1494) și înaintea celor de la Praga (1517) și Veneția (1519).

Fericiți cei ce darul priceperii l-au pus în slujba cuvântului lui Dumnezeu și prin el au vestit pe Dumnezeu Cuvântul, căci numele lor s-au înscris în Cartea vieții!

Cuviosul Nicodim Caligraful

Acest cuvios părinte a intrat în viața monahală în vestita lavră a Neamțului. Cu timpul, prin sârguință și răbdare, a sporit atât în cele duhovnicești, cât și în arta mânuirii penelului. Bătrânii mănăstirii l-au învățat cum să zboare spre cele de Sus cu cele două aripi ale monahului: rugăciunea și ascultarea. Citirea și cântarea din biserică i-au aprins și mai mult dorul după Dumnezeu și după mântuire: a sa, a neamului său și a întregii lumi. Cunoscându-i inima și râvna după cele duhovnicești, Dumnezeu l-a chemat mai apoi la înalta treaptă a preoției. Fiind dăruit și cu pricepere în ale cărturăriei, și-a pus talantul în slujba lui

Dumnezeu și a semenilor. Așa a ajuns unul dintre cei mai buni ucenici ai maestrului caligraf și miniaturist Gavriil Uric și lui i s-a încredințat copierea diferitelor manuscrise necesare slujirii în biserică. În acea vreme trăiau în Mănăstirea Neamț cei mai vestiți călugări, dascăli și caligrafi, care copiau pentru obște învățăturile Sfinților Părinți, ce formau hrana duhovnicească a monahilor și a credincioșilor.

Apropiindu-se momentul ctitoririi celei mai de seamă biserici moldovene, Sfântul Ștefan cel Mare i-a căutat pe cei mai pricepuți dintre ei, pentru a alcătui cărțile necesare ctitoriei sale celei dintâi. Astfel, printre cei care s-au ocupat de scrierea primului set de 12 mineie ale Mănăstirii Putna s-a aflat și ieromonahul Nicodim, alături de Ioanichie ieromonahul, Casian monahul și Trif diacul, dintre cei pe care îi mai cunoaștem. *Mineiul* pe luna aprilie al cuviosului Nicodim a fost încheiat în 1467, pe când era încă diacon, după venirea sa la Putna alături de egumenul Ioasaf și de alți cuvioși părinți ai Mănăstirii Neamț. Din păcate, manuscrisul său a fost mai târziu înstrăinat, astăzi păstrându-se la Biblioteca de Stat a Rusiei, colecția V.M. Undolski. Cu toate acestea, lucrarea sa a fost folosită cel puțin două secole de către monahii putneni la slujbele din biserică. Dau mărturie însemnările lăsate de ei în vremuri de restriște: la 18 august 1653 a venit Timuș Hmelnițchi „cu o mulțime de cazaci și au ars mănăstirea", iar în februarie 1676 „au venit leșii și cazacii și au jefuit mănăstirea și au ars-o toată, până în temelii".

Cuviosul ieromonah Nicodim a continuat să împodobească manuscrisele care au ieșit de sub pana sa cu alese frontispicii și miniaturi. Nimeni nu îl întrecea în vremea sa. De aceea și domnul țării îi încredințează chiar lui lucrarea poate cea mai importantă din domeniul manuscriselor: un tetraevanghel care să fie totodată o rugăciune și un simbol al puterii sale politice. Scris pe pergament, *tetraevanghelul* ieromonahului Nicodim îl înfățișează într-una din paginile sale pe domnul țării, Sfântul Ștefan cel Mare, îngenuncheat la picioarele tronului Maicii Domnului, căreia îi oferă manuscrisul în chip de rugăciune. Este cel dintâi și cel mai cunoscut portret al Sfântului Ștefan. Rugăciunea însă avea un scop precis: apărarea țării de pericolul dușmanilor și eliberarea țărilor ortodoxe de sub jugul otoman. De aceea, îndată după

Portretul votiv al Sfântului Ștefan cel Mare din Tetraevanghelul ieromonahului Nicodim Caligraful, 1473

căsătoria sa cu Maria de Mangop, nepoata ultimului împărat bizantin de la Constantinopol, în vara anului 1473 închină acest *Tetraevanghel* Mănăstirii Humor, nu înainte de a preciza în dedicație calitatea sa de „împărat" creștin. Multe pagini s-au scris apreciind valoarea artistică, istorică și simbolică a acestui manuscris. Ornamentele lucrate cu mare finețe, titlurile scrise cu aur, ca și unele inițiale, formate din complicate împletituri, frontispiciile din motive geometrice și vegetale pictate cu aur și cerneluri de diferite culori, portretele evangheliștilor pictate pe câte o pagină întreagă, precum și portretul domnului, fac din *Tetraevanghelul* cuviosului Nicodim o capodoperă a artei miniaturii din Moldova de o eleganță greu de egalat.

Tetraevanghelul a fost ferecat în scoarțe scumpe de argint aurit în 1487. După o întreagă odisee, care a cuprins cetatea Ciceu din Transilvania, Constantinopolul, Polonia, Cernăuțiul, Dragomirna și Bucureștiul, manuscrisul a revenit în mănăstirea în care a fost scris, în anul 2004, la sorocul a 500 de ani de la trecerea la cele veșnice a ctitorului.

Fiecare om are darul și lucrarea sa de la Dumnezeu. Cine le recunoaște și le asumă se împlinește ca fiu al Părintelui ceresc. Cuviosul Nicodim ieromonahul și le-a cunoscut din plin și s-a străduit să nu fi fost în zadar harul lui Dumnezeu revărsat peste el. S-a adâncit în rugăciune, în lucrarea minții, în contemplație duhovnicească și în pocăință, pentru ca tot ceea ce va ieși din mâinile sale să devină dar din darul lui Dumnezeu, slujire sfântă spre mântuirea oamenilor. Și-a încheiat viața ca un adevărat învingător, după cum îi este și numele, „biruitor al poporului", biruind în numele oamenilor răul și păcatul prin frumusețe, armonie și curăție.

Cuviosul Casian Monahul

Acest părinte vrednic de pomenire a fost unul dintre cei mai vestiți caligrafi și împodobitori de cărți bisericești de la Mănăstirea Putna. Monah cu metania din Mănăstirea Neamț, unde s-a nevoit mulți ani

cu dor după Dumnezeu și în smerită ascultare, a învățat în școala de grămătici a marii lavre de la cei mai iscusiți dascăli și miniaturiști, atât limba slavonă, cât și copierea și împodobirea cu miniaturi a cărților de slujbă. Astfel, în puțină vreme a devenit renumit într-ale caligrafiei, scriind cu răbdare și migală numeroase manuscrise.

Numele său devenise cunoscut în mănăstirile din Moldova. Auzind de acesta, Sfântul Ștefan cel Mare, dorind să-și înzestreze ctitoria sa de la Putna, care atunci se zidea, cu cărți de slujbă, a poruncit monahului Casian să-i scrie *Mineiul* pe luna august, care cuprindea și slujba hramului mănăstirii, Adormirea Maicii Domnului. Finalizat în anul 1467, acesta este unul dintre cele mai vechi mineie care s-au păstrat în țara noastră. Grija pentru frumos, caligrafia ordonată, armonioasă și măsurată, arată un suflet așezat, liniștit și dăruit în întregime lui Dumnezeu, un adevărat martor al frumuseții dumnezeiești reflectate în inima sa.

În același an, monahul Casian termina de scris și de împodobit, la cererea marelui voievod, *Mineiul* pe noiembrie. Ambele mineie care s-au păstrat făceau parte din prima serie cu care a fost înzestrată Mănăstirea Putna la întemeiere și la alcătuirea cărora au mai ostenit și alți monahi putneni și nemțeni: Nicodim ieromonahul, Ioanichie ieromonahul, Trif diacul și alți caligrafi care, în smerenia lor, au rămas anonimi.

Manuscrisele ieșite din mâinile monahilor putneni, și nu numai, au fost apreciate, dar și râvnite peste hotare. Așa se face că multe dintre ele, în vremuri vitrege, au fost înstrăinate în nu se știe ce condiții, ajungând în muzee sau colecții particulare. Este și cazul Psaltirii scrise de Casian monahul în 1470: „Din porunca domnului Ștefan voievod, domn al Țării Moldovei, s-a scris această psaltire cu mâna păcătosului Casian, zisul monah, în anul 6978". De o frumusețe rară, cu titlurile capitolelor zugrăvite în aur și în verde, această Psaltire se păstrează în fosta Bibliotecă Imperială din Sankt Petersburg, Saltîcov-Scedrin; pe alocuri, la începutul Psalmilor, sunt viniete în forme geometrice, lucrate tot în aur și în verde.

Nu doar cărțile de slujbă erau de interes pentru obștea mănăstirească, pe care Casian monahul o slujea prin dragostea și răbdarea caligrafiei, ci și cărțile de învățătură. Una dintre ele, *Cuvinte de învățătură ale*

Sfântului Efrem Sirul, a ajuns până la noi și se prezintă cu aceeași măsură ordonată a scrierii, cu slove curat îngrijite, clare și ușor descifrabile. La începutul capitolelor desenează slove inițiale, mari de 3–4 rânduri, puternic colorate și ornamentate numai în roșu, dând impresia unor acuarele viguroase sau a unor frunze în vegetație de mare belșug. În anul 1868, prin intermediul anticarilor, o altă carte de învățătură scrisă de cuviosul Casian ajunge în Rusia. Ea cuprinde *Omilii ale lui Grigorie Teologul*, copiate în anul 1471 după manuscrisul lui Gavriil Uric de la Neamț, din anul 1424. Restaurată în 1947, cartea se păstrează în prezent la Biblioteca de Stat a Rusiei din Moscova.

Aflându-se printre cei dintâi dascăli și miniaturiști care au întemeiat vestita școală de caligrafi din Mănăstirea Putna, monahul Casian a mai scris și alte cărți bisericești și a format mai mulți ucenici, care i-au continuat această aleasă îndeletnicire. Astfel nevoindu-se, nedezlipit de Dumnezeu prin rugăciune, către sfârșitul secolului al XV-lea a adormit cu pace în obștea Mănăstirii Putna.

Cuviosul Vasile Monahul

Venit cel mai probabil din Mănăstirea Neamț, împreună cu ceilalți călugări caligrafi, acest smerit dascăl și monah Vasile cunoștea bine scrierile Sfinților Părinți, mai ales ale marilor cuvioși de la Muntele Sinai, începând cu *Scara* Sfântului Ioan Scărarul. De asemenea, cunoștea scrierile filocalice care circulau în mănăstirile din Sfântul Munte Athos și din fostul Bizanț și știa cât folos duhovnicesc au ele pentru călugării din Moldova, el însuși fiind un isihast, un iscusit lucrător al rugăciunii lui Iisus.

Astfel, monahul Vasile este numărat printre cei mai buni dascăli isihaști ai școlii de caligrafi din Mănăstirea Neamț. El a copiat mai multe cărți filocalice pentru folosul sufletesc al călugărilor din obște și din sihăstrii, fiind unul din ctitorii *Filocaliei* în spațiul românesc. Este,

totodată, unul dintre creatorii școlii de miniaturistică din Moldova a cărei faimă va trece hotarele țării încă din veacurile XV–XVI.

Ajungând la Mănăstirea Putna și fiind cunoscut domnului Ștefan cel Mare, cuviosul Vasile a luat poruncă să scrie, pentru ctitoria sa, *Scara* sau *Cuvintele pustnicești ale părintelui Ioan Scărarul, egumenul de la muntele Sinai* (1472) pentru a nu fi lipsiți „rugătorii" săi de un dar ca acesta. Căci aproape nu exista mănăstire ortodoxă care să nu aibă această operă filocalică, cea mai răspândită și mai iubită. Însuși domnul țării s-a îngrijit de calitatea materialului, asigurându-i lui Vasile hârtie de cea mai bună calitate, groasă, filigranată cu imaginea capului de bour având între coarne o cruce înaltă și în bot o coroană princiară, mărturie a așezării întregii vieți a Țării Moldovei sub puterea biruitoare și mântuitoare a Sfintei Cruci.

La începutul fiecărui capitol al cărții a așezat slove mari, ornamentate în roșu, uneori înlăcrimate cu stropi de tuș negru. Legată în scoarțe de tei acoperite cu piele neagră-cenușie, gravată cu frumoase ornamente în chenare, cartea se închide cu două cheițe metalice, de bronz, prinse de scoarța dorsală, cu câte trei șuvițe de piele, de o eleganță specifică artei țărănești.

Cuviosul Vasile a fost printre cei dintâi dascăli ai școlii de caligrafi din Mănăstirea Putna, scriind și alte cărți filocalice de folos sufletesc și crescând mai mulți ucenici. Apoi, bineplăcând lui Dumnezeu, s-a mutat cu pace în ceata cuvioșilor părinți, către sfârșitul secolului al XV-lea.

Cuviosul Iacov Ieromonahul

Cuviosul ieromonah Iacov face parte dintre vestiții duhovnici și dascăli ai Mănăstirii Neamț din secolul al XV-lea, unde se nevoise în anii tinereții. În marea lavră, el a scris câteva cărți patristice drept mângâiere și hrană duhovnicească pentru frații săi.

Venind la Mănăstirea Putna după anul 1466, ca dascăl și duhovnic, ieromonahul Iacov a continuat aceeași sfântă ascultare, formând

duhovnicește zeci de călugări tineri. Făcându-se pe sine pildă tuturor, îi deprindea mai ales smerenia, ascultarea și rugăciunea, hrănindu-i din cuvintele cele mai dulci decât mierea ale Sfinților Părinți. Căci ieromonahul Iacov era învățat în scrierile filocalice și devenise iscusit caligraf.

Pentru priceperea sa, egumenul Ioasaf i-a cerut să scrie un *Sbornic* cu vieți de sfinți și cuvinte de învățătură pe lunile aprilie-iunie pentru obștea Mănăstirii Putna. Ultimele 15 pagini cuprind cunoscuta povestire despre „Mucenicia Sfântului slăvitului mucenic Ioan cel Nou, care a fost chinuit în Cetatea Albă, scris de Grigorie monahul și prezbiterul Marii Biserici a Moldovlahiei", o operă originală românească, alcătuită în epoca lui Alexandru cel Bun. Pe una din paginile cărții, ieromonahul Iacov însemnează în slavonă: „Binecinstitorul și de Hristos iubitorul, Io Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, a poruncit să se scrie acest Sbornic pentru mănăstirea sa din Putna, în timpul arhimandritului Ioasaf egumenul, cu mâna mult păcătosului ieromonah Iacov, în anul 6982 <1474>, mai 20".

Activitatea de caligraf a ieromonahului Iacov nu s-a limitat numai la atât. El a alcătuit sbornice cuprinzând cuvinte de învățătură și viețile sfinților mai mari de peste tot anul, grupate pe câte trei luni. Alături de cel amintit, unul singur s-a mai păstrat, și acesta incomplet. Asemenea tuturor caligrafilor din vremea sa, cuviosul Iacov avea conștiința lucrului făcut spre slava lui Dumnezeu. De aceea, aurul folosit în înfrumusețarea unor slove sau frontispicii era văzut ca o oglindire a slavei lui Dumnezeu în operele de artă ieșite din mâinile rugătorilor Săi.

Cu două zile înainte de Praznicul Nașterii Domnului al anului 1475, ieromonahul Iacov semnează pentru mănăstirea sa *Sintagma lui Matei Vlastares*, unicul cod de legi din timpul lui Ștefan cel Mare, care conține prevederi și rânduieli atât pentru tagma monahală și preoții de mir, cât și pentru laici. Cu trei ani în urmă, aceeași lucrare era copiată de ieromonahul Ghervasie la Neamț, lucrare ce a fost luată ca model de ieromonahul putnean. Originalul grecesc a fost tradus pentru prima oară în Serbia, pe timpul țarului Ștefan Dușan (1347), iar în țările române apare mai întâi în 1451 prin osteneala grămăticului Dragomir,

la Târgoviște. Deși până la sfârșitul secolului al XIX-lea manuscrisul ieromonahului Iacov s-a păstrat la Mănăstirea Putna, prin intermediul anticarilor ajunge în Rusia, în prezent aflându-se în Biblioteca de Stat din Moscova.

Acest cuvios duhovnic a ajutat mult la întemeierea obștii și a școlii de la Mănăstirea Putna, fiind unul dintre cei mai aleși dascăli și caligrafi. Deci, scriind și alte câteva cărți și lăsând în urmă mai mulți ucenici, și-a dat sufletul în mâinile Domnului către sfârșitul secolului al XV-lea.

Cuviosul Chiriac Schimonahul

La scurt timp după sfințirea bisericii, se încheiase munca la textele fundamentale pentru serviciul liturgic, lăsându-se de acum răgaz pentru îmbogățirea bibliotecii cu literatura patristică. Un al doilea efort, desfășurat în liniște la Putna, a sporit bunurile sufletești ale călugărilor cu cărți pentru îndreptarea gândurilor și învățarea războiului nevăzut, și n-a fost întrerupt decât de focul care a distrus mănăstirea în anul 1484. Ce s-a lucrat după această dată a pornit în mare parte din nevoia de a înlocui bunurile pierdute.

La scrierea acestei literaturi de îndrumare ortodoxă, care a format una dintre ocupațiile de căpetenie ale caligrafilor putneni între 1470 și 1484, a luat parte cu râvnă și cuviosul Chiriac schimonahul.

Acesta, după cât se pare, s-a nevoit mai întâi mulți ani în Mănăstirea Neamț, ostenindu-se la rugăciune și la copierea cărților patristice. Cunoștea bine limba slavonă și iubea mult liniștea și singurătatea. Făcea parte din școala de caligrafi a marii lavre, fiind unul dintre ucenicii monahului Gavriil Uric.

Atent la nevoile sufletești ale noii obști, domnul Moldovei îi cere cuviosului Chiriac, ajuns la Putna alături de egumenul Ioasaf, să scrie pentru ctitoria sa o carte cuprinzând cuvinte de învățătură duhovnicească. Aceasta este mai degrabă un *Sbornic* de cuvântări pentru Postul

Mare, între care cele dintâi și cele mai numeroase sunt ale Sfântului Ioan Gură de Aur. Printre autorii celor 32 de cuvântări se regăsesc sfinții Dorotei, Efrem Sirul, Vasile cel Mare și alții. Volumul este deschis de un frontispiciu frumos colorat în verde și maro, desenul fiind executat în linii cărămizii. Întreg ornamentul susține la mijloc o floare în formă de cruce.

Scriind cu dragoste, „mult păcătosul" Chiriac și-a început lucrul imediat după sfințirea mănăstirii din 3 septembrie 1469 și a terminat opera de artă în numai câteva luni, după cum mărturisește cu smerenie în însemnarea dedicatorie. Cartea se păstrează până astăzi la Mănăstirea Putna. Ea se citea la biserică și la trapeză spre mângâierea fraților, dar și la chilii.

Schimonahul Chiriac a scris și alte cărți filocalice cu învățături folositoare de suflet de la Sfinții Părinți, fiind printre cei dintâi dascăli ai școlii de grămătici și caligrafi de la Mănăstirea Putna. Împreună cu ceilalți monahi veniți de la Neamț, a întemeiat aici o aleasă viață duhovnicească, formând numeroși ucenici iubitori de Hristos și luminați în Sfintele Scripturi.

Unul dintre aceste manuscrise, care a ajuns până la noi, este tot un *Sbornic* din 1481, dedicat în întregime Sfântului Ioan Gură de Aur. Prima parte, *Viața și faptele și despre nașterea și alungarea Sfântului Părintelui nostru Ioan, Arhiepiscopul Constantinopolului, scrisă de Gheorghe, Arhiepiscopul*, alături de câteva din cuvântările sale, este urmată de o scriere a Sfântului Ioan Hrisostom intitulată *Hexaimeron* (despre facerea lumii în șase zile). Grija ctitorului s-a manifestat și aici, ca de altfel pentru toate lucrările de artă ieșite din mâinile caligrafilor moldoveni, asigurând schimonahului Chiriac o hârtie cu un filigran cu totul original: capul de bour cu cruce înălțată între coarne.

Nevoindu-se în smerenie și în ascultare și mult ostenindu-se pentru folosul și mântuirea tuturor, cuviosul schimonah Chiriac și-a dat sufletul în mâinile lui Dumnezeu spre sfârșitul secolului al XV-lea.

Cuviosul Paladie Sihastrul

O nouă epocă începe în viața Moldovei după 1486. Marile lupte cu turcii au stăvilit câtăva vreme înaintarea lor spre Apus, dar n-au putut salva porțile Moldovei, cetățile Chilia și Cetatea Albă, care, în cele din urmă, au căzut în mâinile dușmanilor. Trădat de cei în care-și punea nădejdea să îl ajute în recucerirea celor două cetăți, Ștefan cel Mare se vede nevoit să facă pace cu turcii, plătind tributul.

Unele după altele, într-un ritm unic în istoria Europei, încep să se ridice noile biserici ale țării, adevărate rugăciuni în piatră.

În vremea aceea, viețuia în Mănăstirea Putna monahul Paladie. După ce deprinsese nevoința cea duhovnicească, arhimandritul Ioasaf, egumenul Putnei, văzând aplecarea lui către artele frumoase, l-a rânduit să învețe meșteșugul caligrafiei și al împodobirii cărților bisericești de la vestiții dascăli aduși din Mănăstirea Neamț: Nicodim ieromonahul, Casian monahul, Chiriac și alții. Astfel, în puțină vreme, smeritul monah Paladie a ajuns scriitor și pictor vestit, fiind pe deasupra înțelept, cuvios și iubitor de Dumnezeu. Studiind temeinic învățăturile Sfinților Părinți, cuvântul său îi alina, îi povățuia, îi îndrepta și-i lumina pe frații săi împreună nevoitori, fiind mult iubit de toți. Smerenia, care se vede și din felul în care își semna operele – „mult păcătos" și „așa-zis monah", îl însoțea în toate, dându-I Duhului Sfânt prilej să-Și reverse din belșug harul Său peste el.

Slăvitul între voievozi Ștefan cel Mare, auzind despre nevoința lui, în anul 1488 i-a poruncit să scrie un *Tetraevanghel*. Cuviosul Paladie, apucându-se de lucru în chiar ziua când se împlineau 20 de ani de la sfințirea mănăstirii, l-a încheiat în numai șapte luni de zile, împodobindu-l cu alese miniaturi și icoane, spre slava lui Hristos și bucuria marelui domn. Manuscrisul celor patru Evanghelii excelează prin eleganță. Dărnicia ctitorului și priceperea caligrafului ies la iveală prin calitatea materialului și a execuției. Este unul dintre cele patru manuscrise putnene din perioada ștefaniană, toate din rândul Tetraevanghelelor, scrise pe pergament și ferecate în plăci de argint.

La sfârșitul cărții, monahul Paladie face această însemnare: „Dreptmăritorul Domn Io Ștefan voievod, domn a toată Țara Moldovei, a făcut și a scris și a ferecat acest Tetraevanghel mănăstirii sale din Putna, în al 32-lea an al domniei sale, fiind arhimandrit Paisie Scurtul, cu mâna mult păcătosului așa-zis monah Paladie, în anul 6997 <1489>. Și s-a început în luna septembrie 3 și s-a sfârșit în martie 23".

În scriptoriul de la Mănăstirea Putna nu se copiau doar texte religioase, ci și tratate de medicină în limba latină, se calculau și se redactau, după date astronomice, pascalii pe zeci și pe sute de ani, se alcătuiau primele cronici, faimoasele anale putnene din care s-au format apoi, la începutul veacului al XVI-lea, cele două *Letopisețe* considerate printre cele mai vechi scrieri istoriografice românești.

Trăind într-o astfel de ambianță de rugăciune și de cultură, cuviosul Paladie, „ierodiacon și scriitor" – după cum e trecut în pomelnicul Mănăstirii Bistrița, alcătuiește un *Ceaslov*, cuprinzând canoane pentru Pavecernița mică și cea mare, o pascalie pe 84 de ani și o *Slujbă a sfintei Precistanii* (Împărtășanii). Cu o punere în pagină armonioasă, curat, îngrijit și deosebit de fin caligrafiat, manuscrisul are foaia de titlu a *Pascaliei* decorată cu un elegant frontispiciu alcătuit din împletituri colorate în variații de verde, ocru, maro și galben auriu, cu reflexe discrete, sub care sunt orânduite capitalele înalte și subțiri ale titlului, scrise numai cu aur. Din însemnarea în limba slavonă aflăm că între timp Paladie primise schima cea mare, alegând o viață mai retrasă, mai adâncită în rugăciune și în meditare la ceasul morții și al înfățișării înaintea Dreptului Judecător, singurul moment al istoriei în care adevărul se va da pe față, când viclenia, invidia, minciuna și tot gândul rău nu se vor mai putea ascunde sub vorbe și sub chipuri prefăcute. „Sihastrul de la Putna", așa cum semnează, a dat cartea spre folosul obștii în anul 1493.

Bineplăcând lui Dumnezeu și crescând duhovnicește mai mulți ucenici, scriind și alte cărți cu învățături filocalice ale dumnezeiești-lor Părinți și săvârșind bine călătoria acestei vieți, cuviosul Paladie s-a strămutat cu pace la cerești-le lăcașuri către începutul secolului al XVI-lea.

În aceeași perioadă, în stupul de cărturărie de la Putna vieţuia ieromonahul **Pahomie**. Lui i s-a încredinţat de către marele voievod alcătuirea unui superb *Tetraevanghel*, terminat în 1490, pentru noua biserică, de piatră, a Mănăstirii Voroneţ, sfinţită în 14 septembrie 1488.

Cuviosul Spiridon Arhimandritul

După Paladie și Pahomie, șirul caligrafilor se pierde din zarea documentelor până la 1502, când ieromonahul Spiridon scoate la lumină manuscrisul său: un *Tetraevanghel* îngrijit, pe pergament; patru frontispicii frumoase, în aur și culori, cu motive geometrice predominând cercurile înlănțuite, deschid fiecare dintre cele patru Evanghelii; înaintea lor, pe câte o pagină întreagă, pe foiță de aur, ne întâmpină chipul fiecărui evanghelist, în miniatură. Tot în aur a pictat titlurile, unele rânduri și cuvinte din text.

Autorul a fost unul din caligrafii care s-au format în noua școală greco-slavo-românească înființată la Mănăstirea Putna, având ca dascăl, printre alții, pe vestitul sihastru Paladie. De la acesta, ca și de la egumenul Paisie, a învățat meșteșugul nevoinței celei duhovnicești, în smerenie, în trezvie, cu discernământ și în dragoste de Hristos și de aproapele. Foarte osârdnic la cele sufletești, la rugăciune și post, la tăcere și ascultare, cuviosul Spiridon era neîntrecut și în caligrafie. Totodată, miniaturile sale îl arată drept un veritabil portretist, cu un simț ascuțit al culorilor. Portretele evangheliștilor săi au o expresivitate și o notă de umanizare mai evidente decât cele de dinaintea lui. De altfel, întreaga activitate a monahilor putneni era o întrecere de răbdare, de măiestrie și de artă. Textele scrise în vremea aceea uimesc prin frumusețea scrisului, prin arta ornamentației literelor și finețea caligrafică.

La numai o lună după încheierea *Tetraevanghelului* amintit, al doilea egumen al Putnei, arhimandritul Paisie, a trecut la cele veșnice (23 iulie 1502). Ridicat și el, pentru vrednicia sa, la treapta de arhimandrit, cuviosul Spiridon a devenit, prin voia ctitorului, cel de-al treilea egumen

al Putnei. În mâinile lui a încredințat domnul țării documentul din 17 noiembrie 1502, prin care a întărit statutul Putnei și hotarele branișt-ii, urmând ca la mai puțin de trei luni, pe 2 februarie 1503, din cancelaria domnească să iasă *Marele privilegiu*, un document cu „semnificații testamentare", prin care se confirmau Mănăstirii Putna toate privilegiile anterioare, toate stăpânirile și toate drepturile.

După voia lui Dumnezeu, în 1504, Ștefan cel Mare s-a strămutat lângă Părintele ceresc, singurul înaintea Căruia a stat îngenuncheat. Trupul celui „iubit mult de supușii săi" a fost întâmpinat de arhimandritul Spiridon, care l-a așezat cu evlavie și cu durere sub lespedea de marmură înflorată mai dinainte cu sculpturi, în camera mormintelor din prima sa ctitorie. Acolo se odihnește până în ziua de astăzi, sub o piatră în a cărei inscripție nimeni nu a mai completat data morții. În istoria Mănăstirii Putna s-a încheiat atunci, ca și în istoria țării, un important capitol.

În timpul egumeniei cuviosului Spiridon, în scriptoriul putnean s-a ajuns să se copieze nu doar cărți necesare slujbelor, ci și lucrări de înalt nivel teologic (comentarii biblice și patristice). Două dintre ele, făcute din porunca voievodului Bogdan-Vlad, fiul Sfântului Ștefan cel Mare, au ajuns în Rusia: *Tâlcuirea Evangheliei lui Ioan* de Arhiepiscopul Theofilact al Ohridei (copiată de monahul **Eleazar** în 1509) și *Tâlcuirea lui Grigorie Teologul* de Nichita din Heracleea (care a antrenat mai mulți copiști sub îndrumarea ieromonahului **Eftimie,** în 1511). În aceeași vreme cu monahul Eleazar a lucrat și un alt caligraf la o nouă ediție a *Sintagmei lui Matei Vlastares*, originalul direct al cărții fiind manuscrisul din 1475 al ieromonahului Iacov. Deși se foloseau de textele slavonești, prea puțini înțelegeau această limbă. De aceea, era nevoie ca toți cei învățați să tâlcuiască pe limba poporului cuvintele dumnezeiești sau legile bisericești. Alteori se menționau direct în text sinonimele românești, contribuindu-se astfel, câte puțin, la formarea limbii literare românești și la înlocuirea în literatura scrisă a limbii slavone cu cea vorbită de întreg poporul. Astfel, pe marginile acestei *Sintagme*, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, un cărturar moldovean necunoscut a lăsat niște însemnări scrise cu caractere chirilice, reprezentând traducerea în limba română a unor cuvinte și expresii din text.

Nu știm cât timp s-a mai ostenit în nevoințele monahicești cuviosul Spiridon. În orice caz, după alegerea în funcția de egumen a ieromonahului Siluan, el nu și-a încetat activitatea alcătuirii de cărți pentru folosul Bisericii și spre slava lui Dumnezeu. Spre bătrânețile sale mâna îl asculta cu aceeași dibăcie ca în tinerețe, încât egumenul Siluan, în 1532, adică la 30 de ani după celebrul *Tetraevanghel*, îi cere să scrie un *Liturghier* pentru nevoile slujitorilor Sfântului Altar, dar și ale ierarhului, căci el cuprinde și rânduiala sfințirii diaconului.

În pomelnicul din anul 1757 al mănăstirii, arhimandritul Spiridon este pomenit în ziua de 11 ianuarie, pesemne ziua în care s-a strămutat și el la cele veșnice.

*

Acestea sunt doar câteva nume dintre cele mai remarcabile care au ajuns până la noi. Lor li se mai pot adăuga **Ghenadie**, care în 9 martie 1495 termină de scris un *Octoih* (păstrat astăzi în Biblioteca de Stat a Rusiei din Moscova) pentru Mănăstirea Războieni, din încredințarea marelui domn.

Venise rândul Putnei să asigure cărțile necesare altor locașuri sfinte de închinare, exprimându-și recunoștința față de maica sa, obștea Mănăstirii Neamț. Căci așa cum Mănăstirea Neamț copia, în 1467, douăsprezece mineie pentru Mănăstirea Putna (aflată atunci în construcție), tot așa, în 1495, Mănăstirea Putna copia *Octoihul* pentru Mănăstirea Războieni, aflată și ea, la momentul respectiv, tot în construcție (sfințirea urma să aibă loc în anul următor, în 1496, la 8 noiembrie, purtând hramul Sfântului Arhanghel Mihail).

Aceeași recunoștință și datorie din partea celei pe care Ștefan cel Mare a rânduit-o să fie fruntea mănăstirilor țării din vremea sa se revarsă și asupra Mănăstirii Dobrovăț. **Paisie**, „așa-zis monah și cântăreț", cum se autointitulează în smerenia sa, este autorul unui *Minei* pe luna martie, încheiat pe 25 februarie 1504, unul dintre ultimele daruri ale slăvitului voievod. Seria de mineie dăruite Dobrovățului, a cărei sfințire a avut loc în mai 1504, a fost completată prin osteneala **diacului Dumitru** și a altora ale căror nume au rămas ascunse smerit.

Ucenicii primilor caligrafi nu sunt cu nimic mai prejos decât dascălii lor. Unora li s-au încredințat lucrări cu destinații speciale. Este cazul monahului **Filip** care, în 1502, copiază din porunca lui Ștefan cel Mare, pentru Mănăstirea Zografu, un *Tetraevanghel*, ajuns astăzi la Biblioteca de stat din Viena. Nu doar arta caligrafiei a deprins-o în Mănăstirea Putna, ci și buna așezare a inimii care știe să fie liniștită, smerită și neînfumurată când îi stau înainte cinstiri înalte. „S-a scris, menționează el în pisanie, cu mâna celui mai păcătos dintre oameni Filip monah și iertați dacă nu după toată cuviința <s-a scris>; căci de la Dumnezeu după putință toate <se fac>". Mănăstirea Zografu din Sfântul Munte este închinată Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, sărbătorit pe 23 aprilie. Era ziua în care, conform dorinței donatorului, s-a încheiat manuscrisul și a fost dăruit mănăstirii al cărei al doilea ctitor va deveni.

Pe lângă caligrafii autohtoni, în Mănăstirea Putna s-au mai format și alții, preoți de mir sau dieci (copiști de meserie). *Psaltirea* lui **Avramie** din Bolduri (în realitate un *Sbornic* compus din Psalmii lui David și alte imne liturgice necesare săvârșirii cultului), scrisă la sfârșitul secolului al XV-lea, stă mărturie pentru priceperea dascălilor putneni de a transmite meșteșugul caligrafiei generațiilor viitoare. De asemenea, **popa Ignat** din satul Coțmani a copiat aici un *Minei* pe luna noiembrie, „prin stăruința și binecuvântarea și dania arhiepiscopului de Rădăuți, chir Ioanichie", pe care l-a finalizat pe 1 iunie 1504.

Cuviosul Macarie Ieromonahul

În anul 1528 se încheia în scriptoriul putnean un *Tetraevanghel*, comandat de Petru Rareș, „o capodoperă medievală a artei scrierii de carte" și „primul manuscris cu miniaturi care urmează epocii de aur a miniaturii moldovenești". *Tetraevanghelul*, păstrat în colecția unui cunoscut colecționar moscovit, a fost scris în Mănăstirea Putna pentru starețul acesteia, egumenul Siluan. Autorul lui, ieromonahul Macarie,

se va remarca drept un caligraf de seamă, vrednic continuator al primei generații de caligrafi putneni.

Ucenicia și-a făcut-o, se pare, în Mănăstirea Putna, mănăstirea sa de metanie, alături de monahi iscusiți și cunoscuți în arta caligrafierii manuscriselor. De la ei a învățat cum să dea viață frontispiciilor, cum să îmbogățească textul cu ornamente și cum să mânuiască pana pentru a da eleganță și precizie literelor.

Un an mai târziu, un alt *Tetraevanghel* iese de sub pana lui Macarie. De data aceasta, cel care l-a comandat a fost jupânul Onufrie Barbovschi, pârcălabul cetății Suceava, pentru ctitoria sa din cetatea de scaun, cu hramul Adormirii Preacuratei Născătoare de Dumnezeu. Manuscrisul, păstrat la Mănăstirea Rila din Bulgaria, este „decorat cu portretele Evangheliștilor, cu frontispicii în stilul tradițional al cercurilor înlănțuite, cu viniete și cu inițiale în aur și în culori", ceea ce îl îndreptățea pe istoricul Emil Turdeanu să aprecieze că talentul său nu se putea mărgini numai la realizarea unei singure lucrări.

Miniaturile și frontispiciile din manuscrisul ieromonahului Macarie nu sunt cu nimic mai prejos decât cele ale lui Gavriil Uric. De altfel, capodopera sa apare chiar la un secol după cea dintâi capodoperă moldovenească de acest fel, *Tetraevanghelul* lui Uric, păstrat la Oxford. În expoziția de la Galeria Națională din Sofia era însoțit de mențiunea că este un codex bogat decorat, al cărui „desen precis și colorit plăcut" atestă o maturitate a miniaturiștilor români.

Colofonul *Tetraevanghelului* din 1528 dă mărturie despre faptul că Macarie fusese duhovnicul Mitropolitului Sucevei, chir Teoctist. De asemenea, o inscripție consemnată la scurt timp între paginile aceluiași manuscris îl arată și pe viitorul mitropolit, chir Teofan, ca ucenic al lui Macarie: „Iar în anii șapte mii șaptezeci și nouă <1571>, în care în acești ani cu voia lui Dumnezeu s-a întâmplat să fie în mitropolia Sucevei mitropolitul Theofan, ucenicul mai sus numitului părinte Macarie, care a scris această carte". Autoritatea sa duhovnicească era astfel recunoscută și apreciată prin încrederea pe care o aveau în el cei doi ierarhi, care se mărturiseau lui și se sfătuiau în problemele care se iveau.

Cinstea însă nu l-a făcut să se înalțe cu mintea. Exemplu de smerenie, virtute fără de care harul lui Dumnezeu nu se coboară în inima omului, Macarie se așează în urma tuturor ori de câte ori are prilejul. În colofonul *Tetraevanghelului* din 1528 menționează că s-a scris „cu mâna preasmeritului printre sfinții monahi Macarie". El nu doar știa, ci și punea în aplicare învățătura fundamentală a întregii spiritualități ortodoxe că asceza și mântuirea își află împlinirea și rodul numai în smerenie. Cunoștea prea bine Macarie sentința unui alt mare mistic, Sfântul Isaac Sirul, care întreabă retoric: Ce este desăvârșirea? Și răspunde: Abis de smerenie.

Caligraf iscusit și colorist înzestrat, lucrător și îndrumător al rugăciunii inimii, duhovnic al mitropolitului și al altor oameni de seamă, luptător cu râvnă în apărarea Ortodoxiei, Macarie ieromonahul are un loc de cinste în istoria culturii române vechi.

Monahii broderi și Școala de broderie de la Putna

Răsăritul creștin a păstrat o zestre de nepreţuit și de neînlocuit în legătura omului cu Dumnezeu: icoana. Această moștenire este rodul ostenelii unor generații întregi de artiști iconari inspirați de Dumnezeu și al jertfei numeroșilor mucenici și mărturisitori ai icoanei.

Un capitol de excepție al artei icoanei în spațiul românesc îl constituie icoanele brodate din perioada ștefaniană. În acest răstimp, firele de mătase și argint aurit au alcătuit chipuri sfinte cu o măiestrie care stă alături de cea a marilor școli de iconografie ortodoxe.

Tezaurul de broderii și de țesături al Mănăstirii Putna este unul reprezentativ pentru întreaga Ortodoxie și cuprinde una dintre cele mai prețioase colecții de broderie în tehnică bizantină din sud-estul Europei. Valoarea lor a fost recunoscută la nivel mondial prin intermediul a numeroase studii de specialitate și în cadrul unor expoziții internaționale. O parte dintre aceste piese sunt în prezent clasate ca obiecte de tezaur cultural național al României.

Prin inscripțiile care le împodobesc, dar și prin numărul lor, broderiile putnene dovedesc că în acest sfânt lăcaș a funcționat un atelier de broderie în vremea lui Ștefan cel Mare și a lui Bogdan al III-lea, cel mai important din întreaga istorie a artei medievale românești.

Originile broderiei medievale românești, în general, și ale celei moldovenești, în particular, se găsesc în Imperiul Bizantin, acolo unde această artă a atins, în secolul al XIV-lea, desăvârșirea. În marea lor majoritate, broderiile bizantine care au supraviețuit până astăzi aparțin dinastiei paleologilor, adică perioadei cuprinse între anii 1261 și 1453, iar stilul care s-a cristalizat atunci a influențat covârșitor broderia religioasă

din Serbia, Bulgaria și de la nordul Dunării. Vreme de câteva veacuri, în Moldova, dar și în Țara Românească, arta broderiei a cunoscut o dezvoltare apreciabilă, înscriindu-se pe o linie de continuitate față de lucrările anterioare. Piesele realizate au înfrumusețat nu doar mănăstiri și biserici autohtone, dar și alte lăcașuri sfinte din afara țării.

Arta sârbească este prezentă la Putna printr-o broderie de excepție, anume epitaful Elenei, soția despotului sârb de Serres. Devenită monahia Eufimia, ea este cea mai veche brodeză cunoscută în lumea ortodoxă. Prezența acestui epitaf la Putna este un exemplu grăitor pentru legăturile pe care Moldova medievală le-a avut cu Serbia.

În vremea Sfântului Ștefan cel Mare, arta broderiei moldovenești, a cărei evoluție poate fi urmărită cel mai sigur începând cu domnia lui Alexandru cel Bun, își atinge maturitatea. Meșterii care au lucrat în atelierul de la Putna au dovedit nu doar că stăpânesc desăvârșit secretele broderiei, dar și că sunt capabili de originalitate, dezvoltând un stil propriu de broderie. Acoperământul de mormânt al Mariei Asanina Paleologhina, doamna lui Ștefan cel Mare, este o piesă unică în întreaga lume postbizantină. Decorată cu monograme și simboluri bizantine, ea este o expresie vie a ceea ce a însemnat Moldova în vremea lui Ștefan cel Mare: „Bizanț după Bizanț". Trăsăturile predominante ale broderiilor lucrate în această perioadă sunt sobrietatea, echilibrul, rigoarea, limbajul esențializat, proporțiile perfecte, intensitatea expresiilor, precumpănirea figurativului față de ornamental și unitatea. Aceste trăsături sunt evidente mai ales în cazul epitafurilor. La dvere, se constată o anumită calitate poetică, dată de o compoziție mai dinamică, cu personaje mai înalte, cu corpul în plin avânt, având un colorit cald, discret și gesturi măsurate.

Cu domnia lui Bogdan al III-lea, broderia românească intră într-o altă fază, cea decorativ-picturală. Începutul îl face dvera *Adormirii Maicii Domnului*, datată 15 august 1510, comandată de fiul și urmașul la domnie al Sfântului Ștefan pentru Mănăstirea Putna. Tema centrală a icoanei este încadrată într-un decor vegetal luxuriant și, în plus, apar teme iconografice secundare. Dvera impresionează și prin mărime, peste 4 m^2, model care va fi copiat mai târziu de dverele de la Slatina, lucrate în vremea lui Alexandru Lăpușneanu.

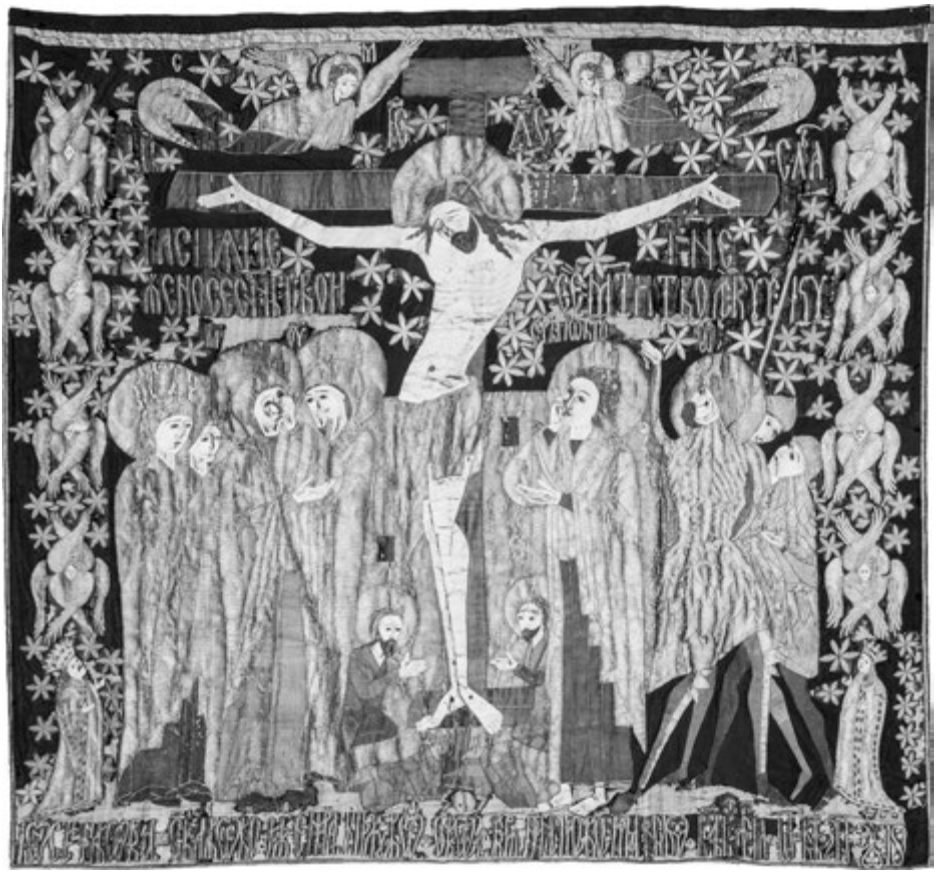

Dvera Răstignirii, dăruită de Ștefan cel Mare
Mănăstirii Putna, 1500

Cele 25 de broderii rămase din vremea celor doi domni, care au supraviețuit repetatelor jafuri și distrugeri săvârșite de-a lungul unei jumătăți de mileniu, impresionează prin unitatea stilistică, dată de faptul că piesele au ieșit din mâinile acelorași meșteri și au fost creația aceluiași atelier. S-au păstrat numai trei inscripții care arată că meșterii care trudeau la Mănăstirea Putna erau călugări. Astfel, pe o latură a dverei din anul 1510, autorii și-au brodat numele: Mardarie, Iosif și Zosima. Aceștia sunt cei mai vechi broderi cunoscuți în Evul Mediu românesc.

Este sigur că doar o parte dintre țesăturile și broderiile Putnei au supraviețuit până astăzi. Numai în veacul al XVII-lea au fost atestate documentar cinci mari jafuri săvârșite, printre alții, de cazaci, turci, bistrițeni și chiar moldoveni. Ce a mai rămas în urma acestor „cumplite vremi", cum le numea cronicarul Miron Costin, s-a împuținat și mai mult odată cu trecerea timpului. Unele broderii și țesături s-au rupt; fragmentele care au putut fi salvate s-au folosit la „prefacerea" și repararea altora.

Începând din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai multe broderii putnene participă la numeroase expoziții: Cernăuți (1855, 1886), Viena (1873, 1887), Kiev (1874), București (1906, 1970, 1971), Paris (1925, 2019), Bruxelles (1935), Atena (1964), Londra (1965, reiterată la Edinburgh, Cardiff, Paris și Stuttgart), Belgrad (1969) și Roma (2004).

Broderiile din tezaurul Mănăstirii Putna au meritul de a înfățișa creștinismul autentic, așa cum l-a moștenit Bizanțul din primele veacuri creștine. În esență, ele exprimă adevărul revelat de Iisus Hristos. „Icoane pictate cu acul", broderiile nu sunt doar opere de artă unice și de neprețuit, ci și dovezi ale continuității, peste veacuri, a Bisericii Fiului lui Dumnezeu, cea Una, în care Dumnezeu și omul conlucrează, făcând din lumea văzută cale către Împărăția cerurilor.

Protopsalții și Școala muzicală de la Putna

Putna, fiind mănăstire voievodală și menită să devină necropolă domnească, primii ei viețuitori și împreună cu ei și primii psalți, veniți în 1467, au fost aleși dintre cei mai înzestrați monahi din obștea celui mai important locaș monahal de atunci, Mănăstirea Neamț.

Primul manuscris muzical, în ordine cronologică, păstrat în biblioteca Mănăstirii Putna până astăzi, face parte din școala muzicală nemțeană, cântările calofonice din cuprinsul lui fiind preluate în Antologhioanele putnene cu consecvență, începând cu cel al lui Eustatie Protopsaltul. Scrisul este deosebit de îngrijit, caligrafic, iar forma neumelor (semnele folosite în notația psaltică) va constitui un model pentru psalții putneni. Acest manuscris, datat în prima jumătate a veacului al XV-lea, face dovada faptului că școala nemțeană de psaltichie era de cel mai bun nivel artistic, pe măsura celei de caligrafie.

Sfântul Ștefan cel Mare a dorit ca prima sa mănăstire să devină unul dintre cele mai importante centre religioase și culturale ale Moldovei. Desigur că arta muzicală nu putea fi neglijată, ci, dimpotrivă, contribuia la ambianța duhovnicească și fastuoasă a marilor sărbători, la care participau mulți credincioși și, de multe ori, însuși domnul țării sau întâistătătorii Bisericii. Cum limba greacă, în general, nu era înțeleasă, a fost nevoie de traducerea sau compunerea de noi cântări în slavonă, precum și de adaptarea repertoriului isihast la nevoile cultului liturgic local. Pentru aceasta, se cerea o bună cunoaștere a meșteșugului scrierii de cântări.

A avea psalți buni era de neapărată trebuință nu doar pentru bunul mers al slujbelor, ci și pentru nevoia crescândă de a forma noi cântăreți

la numeroasele așezăminte bisericești care se construiau. Aceștia învățau psaltichia, de obicei, în mănăstiri. Prin urmare, Moldova și Mănăstirea Putna aveau numaidecât nevoie de un protopsalt și de un *domestic*, capabil să întemeieze o școală de cântăreți bisericești. Aceste două calități avea să le întrunească o singură persoană – caz mai rar întâlnit în istoria psaltichiei – monahul Eustatie.

Școala muzicală de la Putna poartă amprenta geniului său, un geniu luminat de Duhul Sfânt și care a odihnit în Domnul sufletele a mai multor generații de monahi, câtă vreme această școală a existat la mănăstire.

Cântările calofonice necesare, în general, privegherilor de toată noaptea au fost adunate într-o culegere muzicală, numită *Akolouthia*, care, în forma sa prescurtată se numea *Antologhion*. Aceasta din urmă a fost cartea de cântări preferată de psalții putneni. Din cuprinsul cărților lor, cunoaștem că și monahii români obișnuiau să privegheze cu cântări duhovnicești deosebit de frumoase, întocmai cu cele athonite.

Specific Antologhioanelor de tip putnean este scrisul foarte îngrijit, autorii lor fiind în unele cazuri caligrafi profesioniști. Ele sunt ușor de recunoscut, precum Tetraevanghelele moldovenești, pe de o parte, datorită deosebitei claritați și eleganțe a scrierii, atât a textului, cât și a neumelor, iar pe de altă parte prin simplitatea și moderația ornamentării caligrafice.

O particularitate a psalților putneni este și lipsa de preocupare pentru diversificarea repertoriului, pe durata a peste 150 de ani acesta rămânând aproape neschimbat. Cauza o vom găsi în specificul viețuirii isihaste. Lucrul de căpetenie al călugărilor fiind neîncetata rugăciune a inimii, chiar și în timpul sfintelor slujbe, dorința de varietate și diversificare rămânea în plan secundar, ca nu cumva atenția să fie distrasă de felurimea cântărilor.

Știința muzicală a psalților putneni nu este cu nimic mai prejos decât a celor din alte centre monahale din lumea greacă sau slavă. Se poate observa o preocupare aparte a lor pentru repertoriul din prima perioadă a calofoniei, compus în prima jumătate a secolului al XIV-lea, și în special pentru cântările Sfântului Ioan Cucuzel. În același timp, psalții

putneni deschid noi orizonturi muzicale, prin cultivarea unui nou stil de cântare potrivit nevoilor liturgice ale credincioșilor din parohii, rezultat din înfrumusețarea de tip calofonic a vechiului stil psalmodic. *Antologhionul* de tip putnean cuprinde o sinteză a întregii evoluții a muzicii psaltice, aducând un suflu nou în practica liturgică din Moldova, Rutenia și Rusia.

Școala muzicală de la Putna a stat la baza practicii muzicale bisericești în Moldova timp de peste 250 de ani, până la apariția Școlii Muzicale de la Neamț din timpul Sfântului Paisie Velicikovski. Antologhioanele de tip putnean au fost singurele cărți psaltice cu creații autohtone din spațiul moldovenesc, pe durata întregului Ev Mediu, până la începutul veacului al XVIII-lea. Ele au circulat în marile centre monahale din țara noastră, precum: Secu, Dragomirna, Râșca, Slatina, Dobrovăț, Probota, Bisericani, dar și din afară, în mănăstiri din Grecia (Leimonos) și Bulgaria (Bachkovo).

Până astăzi s-au păstrat aproape 20 de Antologhioane de tip putnean, complete sau fragmente, cu cântări în limba greacă și slavonă, în notație cucuzeliană. Ele sunt, totodată, singurele psaltichii românești medievale, scrise până în epoca brâncovenească, rămase până astăzi. Desigur, alăturate unei broderii, unui tetraevanghel ilustrat sau altor obiecte bisericești, pot trece ușor neobservate, fiindu-le atribuit un rol secundar într-o eventuală ierarhie valorică. Dacă însă cântările cuprinse în paginile lor prind viață, fiind glăsuite după cuviință, în cadrul Sfintelor Slujbe, această ierarhie se poate inversa. În timpul celor mai sfinte momente ale trăirii liturgice, singură cântarea cea cu bun meșteșug rămâne sufletului reazem și mijloc de primenire în avântul său către cerul cel duhovnicesc.

De buna întocmire a cărților de cântări liturgice depinde în mare măsură buna desfășurare a sfintelor slujbe, atmosfera duhovnicească și, mai ales, deschiderea inimii către dragostea lui Dumnezeu. Din aceasta se arată importanța Antologhioanelor putnene. De aceea se cuvine a le deschide cu mâini cucernice, ca pe niște odoare de mult preț ale culturii românești și mai ales ale vieții în Hristos a acestui popor.

Cuviosul Eustatie Protopsaltul

Autor a aproape 200 de cântări, Cuviosul Eustatie protopsaltul este cel mai important compozitor român din perioada medievală și cel mai prolific compozitor de cântări psaltice în limba slavonă, putând fi socotit printre marii creatori de muzică bisericească din întreg spațiul ortodox.

După tradiție, Cuviosul Eustatie s-a născut în satul Cristești din Moldova, pe la mijlocul secolului al XV-lea, și a început să cânte la strană de la o vârstă fragedă. Și-a urmat vocația până la sfârșit, închinându-și viața lui Dumnezeu.

În acel timp de prigoană a creștinătății, când turcii ocupaseră teritoriile unde se aflau majoritatea centrelor de muzică psaltică, rămăseseră puține locuri unde se putea învăța meșteșugul compoziției de cântări calofonice. Cel mai probabil, monahul Eustatie a ucenicit în una dintre mănăstirile cu viețuire isihastă din despotatul Serbiei. Asemănările dintre unele dintre compozițiile sale și cele ale ieromonahului Isaia, protopsaltul Mănăstirii Matejče (lângă Kumanovo, Macedonia de astăzi) pot fi grăitoare în această privință.

La Putna, datorită cunoștințelor și experienței acumulate în domeniul psaltichiei, a fost așezat protopsalt, având și funcția de *domestic*. Funcția de protopsalt desemnează întâietatea între ceilalți cântăreți, cu atribuții solistice, iar cea de domestic, responsabilitatea de a forma și a conduce corul mănăstirii, incluzând și o activitate didactică.

Trebuie amintit că primul cântăreț putnean cunoscut în documente este monahul caligraf Paisie, autorul unui *Minei* terminat în 1504, scris pentru Mănăstirea Dobrovăț, ultima ctitorie a Sfântului Ștefan cel Mare. Alături de el, și alți monahi caligrafi din obște făceau parte din corul psaltic al Putnei.

Creația

Creația protopsaltului Eustatie este cuprinsă în două Antologhioane autografe, reprezentând toate genurile muzicii psaltice: irmologic,

Pagină din Antologhionul Cuviosului
Eustatie Protopsaltul, 1511

stihiraric și papadic. Cântările sunt scrise în limbile greacă și slavonă, numărul celor grecești depășindu-le cu puțin pe celelalte.

După dimensiune, Antologhioanele se împart în două categorii: *de strană* și *personale*, acestea din urmă mai mici decât cele dintâi, folosite de protopsalți în deplasările în afara mănăstirii, de obicei la hramurile sau praznicele altor mănăstiri. La Putna, Eustatie a creat o tradiție în această privință, urmată și de alți protopsalți de după el, alcătuindu-și singur atât antologhionul de strană, cât și pe cel personal.

Cel dintâi, încheiat în 1511, este unicat în istoria muzicii bisericești. Repertoriul său cuprinde o sinteză a mai multor stiluri muzicale, specifice atât tradiției grecești, cât și celei slavone. Totodată, conține cele mai multe compoziții psaltice în limba slavonă, cu autor cunoscut, din tot spațiul ortodox și este criptografiat aproape în întregime, în 7 cifruri diferite.

Antologhionul personal, terminat la 1515, conține un repertoriu calofonic, cu doar câteva compoziții personale.

Cuviosul Eustatie a compus cicluri pentru cele opt glasuri din muzica psaltică complete pentru genurile irmologice și papadice: Troparele Învierii și ale Născătoarei de Dumnezeu, Prochimenele zilei de la Vecernie, Stihurile de la începutul Utreniei (Dumnezeu este Domnul), Aleluiare, Heruvice, Chinonice. Mai mult, scrie chinonice pentru toate sărbătorile de peste an și completează tot repertoriul Sfintei Liturghii. De asemenea, compune un ciclu complet de stihiri pentru sărbătorile mari de peste an. În perioada medievală, puțini compozitori psaltici, dintre care îl menționăm pe Manoil Hrisafi, ultimul mare protopsalt al catedralei Aghia Sofia din Constantinopol, au compus cicluri complete de cântări, însă nu pentru toate aceste genuri. Practic, Eustatie continuă lucrarea lui Hrisafi, de sistematizare și ordonare a cântării psaltice în funcție de cele opt glasuri, extinzând-o în cultul slavon, fiind primul care a făcut aceasta în spațiul de limbă slavonă.

Creația monahului Eustatie, deosebit de complexă și încă insuficient cunoscută și analizată, asimilează cele două tradiții muzicale, grecești și slavone. El compune în mai multe stiluri muzicale: în cel calofonic, alcătuind noi cântări și adaptând cântările altor compozitori, în stilul

asmatic, de catedrală, precum și în cel al vechii psalmodii, reușind să dezvolte un stil nou, adaptat necesităților liturgice din parohii, dar practicat și în mănăstiri.

Acest nou stil muzical, preluat inițial din tradiția muzicală bulgaro-sârbă, cizelat și perfecționat apoi de Cuviosul Eustatie și de alți psalți putneni, a fost repede adoptat de către români, de slavii din zona actuală a Ucrainei și apoi de către ruși, sub numele de *cântare bulgărească*. Răspândirea, pe un teritoriu vast, atât în mediul monahal, cât și în parohii, s-a datorat simplității și frumuseții melodice a acestui nou mod de psalmodiere. Cântările erau ușor de memorat, alcătuite din fraze melodice repetitive, putând fi intonate de cântăreții de strană împreună cu toți credincioșii.

Cuviosul Eustatie a simplificat voit curgerea complicată a melosului calofonic, trasându-i evoluții line, treptate, fără salturi mari. Moderația, echilibrul, sobrietatea și simplitatea, comune și celorlalte arte bisericești de la noi, în deplin duh isihast, trebuie înțelese și prețuite ca trăsături definitorii ale ethosului românesc, în toate perioadele și formele de creație artistică. Nu virtuozitatea era urmărită, ci a lăuda pe Domnul împreună, într-un singur glas, după cuvântul Sfintei Scripturi.

Activitatea didactică

Mănăstirea Putna și-a asumat misiunea de a fi un centru muzical bisericesc, unde să învețe fiecare viitor cântăreț, monah sau mirean, principiile psalmodierii corecte. Cuviosul Eustatie a fost începătorul acestei școli, ca „domestic" având sarcina de a se ocupa de pregătirea muzicală, iar în multe cazuri de școlirea completă a ucenicilor săi.

Pentru aceasta, la începutul primului *Antologhion* sunt prezente explicații referitoare la noțiunile de bază necesare citirii neumelor psaltice. Aceste mici gramatici muzicale, numite *propedii*, vor fi prezente în majoritatea manuscriselor ulterioare.

Antologhioanele sale au fost prototipuri pentru toate cărțile de cântări psaltice din secolul al XVI-lea scrise în Moldova. O parte dintre ele au fost întocmite pentru uzul noilor mănăstiri ctitorite în acest secol. În cele mai importante dintre acestea, stranele erau conduse de protopsalți

formați, după toate evidențele, la Putna, precum ierodiaconul Macarie la Dobrovăț, protopsaltul Isachie la Râșca, protopsaltul Vasilie la Slatina și alții.

Atunci când a trecut la cele veșnice, Cuviosul Eustatie a lăsat în urmă ucenici destoinici să ducă mai departe activitatea începută de el, spre slava lui Dumnezeu și folosul oamenilor. Moștenirea lui muzicală este vastă, lăsând să se contureze iconic o mare personalitate a istoriei muzicii bisericești, fără îndoială providențială pentru un întins spațiu creștin ortodox, românesc și slavon.

În general, marile contribuții la evoluția muzicii psaltice au fost aduse de către călugări muzicieni, ulterior canonizați: Sfinții Roman Melodul, Ioan Damaschin, Ioan Cucuzel și alții. Românii sunt printre puținele popoare ortodoxe care nu și-au desemnat un părinte ocrotitor al artei muzicale. Bogata moștenire spirituală lăsată de primul protopsalt român îl recomandă a fi numărat atât printre cuvioșii muzicieni, cât și printre marii ctitori de cultură și spiritualitate românească.

Trecând la Domnul, Cuvioase Eustatie, cântarea ți-ai desăvârșit, cu îngerii și sfinții melozi slavoslovind, împreună cu care roagă-te pentru noi!

Cuviosul Pafnutie Protopsaltul

În toate domeniile artei, marii maeștri lasă în urmă ucenici vrednici, capabili să ducă mai departe opera începută de ei.

Biblioteca Mănăstirii Putna mai adăpostește și astăzi o *Psaltichie* din perioada medievală, alcătuită prin legarea împreună a trei fragmente de manuscrise muzicale care alcătuiesc un tot unitar. Primele două sunt datate de cercetători în jurul anului 1520; al treilea a fost scris în prima jumătate a secolului al XV-lea și aparține școlii muzicale nemțene. Primele două Antologhioane par a fi scrise de aceeași mână, aproximativ în aceeași perioadă, ceea ce confirmă o rânduială întâlnită de obicei în

marile mănăstiri, de a avea două rânduri de cărți de cult, deoarece slujba se cânta la ambele strane. Împreună alcătuiesc un Antologhion de tip putnean, având-l ca prototip pe cel al lui Eustatie. În prima parte sunt copiate 29 dintre compozițiile protopsaltului Eustatie, mai multe decât în toate celelalte manuscrise muzicale care i-au urmat, 17 în limba greacă și 12 în slavonă. Autorul noii *Psaltichii* i-a fost ucenic Cuviosului Eustatie, după cum reiese și din faptul că preia cântări cu titlu și atribuire cifrate din *Antologhionul* acestuia de la 1511.

Dacă s-ar face o ierarhie a manuscriselor muzicale scrise în cea mai deplină tradiție isihastă, în care se combină desăvârșit cultul pentru frumos cu simplitatea duhului smerit, această carte ar ieși numaidecât în evidență. Uzura filelor arată că a fost cea mai întrebuințată carte de psaltichie de la Putna, în acele vremuri.

Deși aceste două noi Antologhioane sunt anonime, eleganța scrisului indică mâna exersată a unui caligraf profesionist. Literele sunt scrise uniform, ductul fin și sigur, cu început și încheiere. Rândurile muzicale și textul sunt drepte, de lungimi egale și se succed la distanța cea mai potrivită pentru o plăcută citire. Nicio trăsătură de condei nu este neglijată. Grafia, precum și însemnarea de copist, trimit la Cuviosul Pafnutie Protopsaltul, caligraf de la Mănăstirea Putna.

De la acesta a rămas până azi un *Triod* pe care l-a scris pentru Mănăstirea Dobrovăț, după cum se arată în colofon: „În anul 7033 <1525>, în zilele binecinstitorului domn Io Ștefan voievod, cel Tânăr, smeritul ieromonah și egumen Siluan s-a trudit și a dat să se scrie Triodul acesta, ca să-i fie spre pomenire, și l-a așezat în mănăstirea de la Dobrovăț, cu hramul Pogorârii Sfântului Duh. Și a scris monahul Pafnutie protopsalt, într-o chilie oarecare, mai sus de mănăstire. Luna lui iunie, 14".

Cuviosul Pafnutie viețuia într-una dintre chiliile sihăstrești care înconjurau în acele timpuri Mănăstirea Putna, îmbinând armonios viețuirea pustnicească cu cea de obște. Sihaștrii Putnei se nevoiau în singurătate și liniște în cea mai mare parte a timpului, coborând în ajunul duminicilor și sărbătorilor pentru a priveghea toată noaptea împreună cu obștea, în cântare și rugăciune. Precum Sfântul Ioan Cucuzel odinioară, care se nevoia îndeosebi într-o peșteră din apropierea Marii

Lavre din Sfântul Munte Athos și conducea corul mănăstirii în timpul privegherilor, tot așa protopsaltul Pafnutie, urmând această bună petrecere, împletea în deplin duh isihast tăcerea pustiei cu cântarea de laudă adusă lui Dumnezeu.

După trecerea la cele veșnice a Cuviosului Eustatie, el a preluat ascultarea pe care a avut-o înaintașul său. Noii protopsalți aveau, în general, obiceiul să-și scrie propriile cărți de cântări, ceea ce va fi făcut și sihastrul Pafnutie. El s-a inspirat în desenul neumelor sale din *Antologhionul* nemțean, fapt care, ca și în cazul scrierii Tetraevanghelelor, arată ancorarea cu smerenie în tradiție a tuturor caligrafilor de mai târziu, necăutându-se ieșirea în evidență cu inovații personale.

Dacă *Antologhionul* de strană al Cuviosului Eustatie a constituit un prototip din punct de vedere al repertoriului și structurii, Antologhioanele Cuviosului Pafnutie au fost modelul estetic pentru cele următoare, imprimând scrierii muzicale putnene caracterul specific, de o elegantă simplitate, ușor de recunoscut. Totuși, trebuie remarcată severitatea autorului în privința ornamentelor, precum frontispicii sau viniete, în afara înfrumusețării inițialelor.

La rândul lui, Pafnutie protopsaltul a avut ucenici de seamă. Unul dintre ei a fost ierodiaconul Macarie de la Mănăstirea Dobrovăț, autorul celui mai elegant *Antologhion* personal de tip putnean, caligrafiat cu multă artă și împodobit cu litere aurite, în ianuarie 1527. Trei ani mai târziu, în 1530, îl găsim ca autor al unei Psaltiri pe pergament, un exemplar de lux, pergamentul, foarte costisitor, fiind de obicei întrebuințat la scrierea Tetraevanghelelor comandate de domni. Din colofon aflăm că între timp fusese hirotonit ieromonah.

Forma neumelor, în *Antologhionul* de la Dobrovăț, este mult asemănătoare cu cea din psaltichiile Cuviosului Pafnutie. Ucenicul s-a străduit atât de mult să imite mâna maestrului și să fie în duhul lui, încât cele două scrieri sunt greu de deosebit. Totuși, talentul caligrafic deosebit al lui Macarie se face simțit în desenul migălos și elegant al frontispiciilor, precum și în introducerea unor inserții florale cu caracter neumatic, marcând, probabil, eventuale prescurtări. Aceste tipuri de inserții sunt preluate în Antologhioanele de mai târziu de alți

protopsalți, constituind o altă trăsătură specifică manuscriselor muzicale de tip putnean.

Cuviosul Pafnutie a rămas protopsaltul Putnei până pe la mijlocul veacului al XVI-lea. Cărțile sale de cântări au fost întrebuințate o lungă perioadă la Putna, ceea ce arată cât de prețuite au fost de către urmași. Deși nu ne-au rămas de la el creații proprii, precum de la Cuviosul Eustatie, el a lăsat în urma sa ucenici care au devenit la rândul lor protopsalți și cântăreți importanți, în mănăstirile Moldovei. Între ei, îi amintim pe Cuviosul Antonie, autorul unui *Antologhion* personal în 1545, și pe ucenicul acestuia, protopsaltul Isachie de la Râșca.

A trecut la cele veșnice cu pace, bucurându-se de întâlnirea Celui în fața Căruia s-a răstignit la intrarea în viața monahală și Căruia i-a cântat cu toată priceperea și dragostea sa, Iisus Domnul, bucuria monahilor.

Cuviosul Antonie Protopsaltul

Pe la mijlocul veacului al XVI-lea, îl aflăm în strana Mănăstirii Putna pe ieromonahul Antonie, urmașul Cuviosului Pafnutie Protopsaltul la conducerea corului. În colofonul *Antologhionului* său, de la 1545, se numește pe sine *cântăreț* (slavonescul *peveț*), iar în traducerea colofonului în grecește este numit *protopsalt*, titulatură sub care este cunoscut în prezent.

Antologhionul Cuviosului Antonie Protopsaltul este din categoria celor personale și cuprinde repertoriul tipic al Antologhioanelor putnene, după modelul Cuviosului Eustatie: cântări calofonice pentru privegherile de toată noaptea, care începeau de seara, cu Vecernia, Litia, Utrenia, Ceasurile și se terminau dimineața cu Sfânta Liturghie.

Ieromonahul Antonie avea funcția de domestic în 1545, adică de conducător și îndrumător al corului. Desenul neumelor sale este imitat în Antologhioanele din acest timp și de mai târziu, de către ucenici săi, semn că școala de psaltichie putneană continua activitatea didactică începută de Eustatie.

Dintre ucenici, îl amintim pe monahul Isachie de la Mănăstirea Râșca. În 1548, el copiază un *Octoih* pentru această mănăstire. În colofon, Isachie se numește pe sine *cântăreț* (slavonescul *peveț*) și *protopsalt* (cuvânt grecesc). Aceasta însemna că el cunoștea ambele stiluri de cântare: cea orală, practică, direct după *Octoih* sau *Minei*, specifică zilelor de rând, în limba slavonă, și cea în limba greacă, folosită mai ales în cadrul slujbelor de duminică și a sărbătorilor mari.

Despre temeinicia școlii de muzică putnene din acel timp stă mărturie și *propedia* sau gramatica aflată la începutul psaltichiei Cuviosului Antonie, cea mai completă din perioada medievală. Dintre toate Antologhioanele de tip putnean, doar în ea apare vestitul poem didactic al Sfântului Ioan Cucuzel, numit *Mega Ison*, din care se poate observa geniul pedagogic al acestui mare părinte al muzicii bisericești. Un întreg tratat muzical, care cuprinde cele mai uzuale *tesis*-uri (formule muzicale) calofonice este predat sub forma unei cântări, care se învăța pe de rost de ucenici. Aceasta era principala metodă de învățare a cântării calofonice, el fiind frecvent copiat în manuscrisele psaltice, până la reforma hrisantică din 1814.

În acest timp, școala de psaltichie își sporește reputația și influența. Aici sunt formați viitorii protopsalți ai marilor mănăstiri din Moldova, dar și de peste hotare.

În 1558, domnitorul Alexandru Lăpușneanu scrie comunității ortodoxe din Liov: „Trimiteți-ne patru dieci, băieți buni, și îi vom învăța noi cântarea sârbească și cea grecească… numai să aveți grijă să aibă glasuri bune, căci nouă ni s-au trimis la învățătură până și dieci din Peremysl".

Cum școlirea viitorilor cântăreți bisericești se făcea în mănăstiri, iar Slatina abia se sfințea în 1558, cel mai probabil tinerii erau trimiși să învețe psaltichia la Putna.

Mediul monahal era implicat în acest demers de susținere a comunităților ortodoxe din spațiul rutean. Tot acestei comunități, i se trimit de către același domn, în 1565 un preot, un canonarh și doi călugări, pentru a ajuta la sărbătoarea hramului, iar în 1566 un preot și mai mulți

slujitori pentru un alt praznic. În vechime, la slavii ortodocși ruteni și ruși, canonarhul deținea rolul central în practica muzicală bisericească și funcția lui era echivalentă cu cea a protopsaltului, în Moldova. Așa cum se practică și astăzi între mănăstiri, protopsalții erau trimiși să dea, prin măiestria artei lor, un plus de strălucire sărbătorii locale și este firesc ca noua biserică de la Liov, ctitorită de Alexandru Lăpușneanu, să fi fost susținută și în acest mod.

De asemenea, apariția Irmologhioanelor cu cântări numite *bulgărești* la Schitul Mare de la Maniava, din Pocuția, al cărui prim stareț este Sfântul Teodosie, hirotonit diacon la mănăstirea Putna, se datorează tot influenței școlii de psaltichie de aici.

Acest sfânt a fost o mare personalitate duhovnicească, care a intrat în viața monahală la Putna, s-a format aici și a deprins muzica psaltică și tipicul, apoi a mers la Mănăstirea Schitul Mare și a fost unul dintre stâlpii care au menținut credința ortodoxă în spațiul rutean, în plină ofensivă a persecuțiilor catolice.

În prefața unui *Irmologhion*, copiat la 1725, este menționat că Sfântul Teodosie „a rânduit cântarea bisericească" la Schitul Mare. Irmologhioanele Schitului Mare conțin unele cântări calofonice, cu notație kieveană, o parte dintre ele prezente și în repertoriul putnean. Mai mult, apar transcrise și tropare compuse de Eustatie Protopsaltul, într-o formă prescurtată, existente doar în *Antologhionul* lui de strană.

Într-un alt *Irmologhion*, se află o cântare psaltică de tip calofonic, un *Aliluia* în limba slavonă, în dreptul căreia este scris că este „al lui **Teodosie**". În Irmologhioanele de la Maniava nu mai găsim însemnat alt nume de compozitor.

Muzicologii bulgari l-au identificat pe Teodosie Zotica, monahul de la Putna, care apare ca autor de cântări spre sfârșitul secolului al XVI-lea, cu Sfântul Teodosie de la Maniava.

Numele lui Teodosie Zotica apare spre sfârșitul secolului al XVI-lea în două manuscrise muzicale de tip putnean din Moldova. În primul dintre ele, se găsește un *Heruvic* care îl are ca autor pe Teodosie Zotica. În cel de-al doilea, ca autor al aceluiași *Heruvic* apare Teodosie monahul, care, de asemenea, este indicat și ca autor a încă două cântări, una dintre

ele fiind în limba slavonă. Teodosie Zotica este singurul compozitor de cântări psaltice în limba slavonă din acel timp atestat documentar.

Nu avem mărturii până acum despre un alt protopsalt care i-ar fi urmat Cuviosului Antonie în strana Putnei, însă pe coperta manuscrisului care cuprinde, legat împreună cu alte fragmente de psaltichii, *Antologhionul* lui Antonie, stă scris în slavonă: „Am scris acestea Ștefan, diaconul de la Putna". Până la apariția altor mărturii, îl putem considera pe acesta ca unul dintre cântăreții care au dus mai departe tradiția muzicală putneană.

Într-o vreme când Moldova și monahismul se luptau să ducă mai departe ceea ce au primit de la înaintași, osteneala Cuviosului Antonie Protopsaltul este cu atât mai de lăudat, căci s-a nevoit cu multă râvnă și dragoste să transmită darul cântării în cât mai multe locuri, spre slava lui Dumnezeu și mântuirea credincioșilor.

Arhimandritul Siluan

Oamenii care s-au apropiat de Dumnezeu și au înțeles, pe cât le-a stat în putință, rosturile Sale cu lumea, s-au străduit să se facă tuturor toate, ca pe toți să-i câștige pentru Împărăția cerurilor. Pe cei neînvățați i-au adus prin învățătură la descoperirea tainelor lui Dumnezeu, pe cei dornici de desăvârșire i-au îndrumat spre viețuirea monahală, pe cei aflați în funcții importante i-au învățat că acesta este un dar de la Dumnezeu și că trebuie să se facă mâini ale Lui în lume, împlinind dreptatea, pe cei bogați i-au îndemnat spre milostenie ca să nu fie lipsiți de adevărata bogăție, care nu piere în veci. Un astfel de om a fost Cuviosul Siluan.

El i-a urmat în egumenie arhimandritului Spiridon și a avut o lungă perioadă de păstorire a obștii, întreruptă pentru câțiva ani de egumenul Acachie. Pentru prima dată, cuviosul Siluan este amintit ca egumen în anul 1514, când primește 800 de zloți tătărăști de la domnul Moldovei, Bogdan al III-lea, fiul lui Ștefan cel Mare, cerând în schimb „să aibă a ne sluji în toată viața noastră până când va da Dumnezeu să fim vii, în fiecare an, în Duminica Mironosițelor".

Activitatea scriptoriului continuă în vremea egumenului Siluan. El însuși era un bun caligraf. Mitropolitului Moldovei, Teoctist al II-lea, îi cere să scrie un *Tipicon* pentru Mănăstirea Neamț, în 1523. Pe lângă el, alți caligrafi au contribuit la sporirea patrimoniului cultural și duhovnicesc al țării: ieromonahii Macarie și Ștefan, precum și arhimandritul Spiridon, care-i pregătea în tainele cărturăriei și ale caligrafiei pe noii învățăcei. Prin cărțile lor, monahii și credincioșii Îi puteau aduce laudă lui Dumnezeu și își luminau mintea și inima prin dumnezeiestile învățături.

Cuviosul Siluan a iubit mult slujbele bisericești. Cele șapte laude cântate zilnic în biserică însemnau permanența rugăciunii pe care fiecare monah dorește să o înalțe către Dumnezeu. La 16 iulie 1530, dăruiește un clopot ca să-i fie spre pomenire peste veacuri. Clopotul a primit numele donatorului, *Siluanul*, și este singurul clopot dintre cele vechi care mai cheamă și astăzi la rugăciune în forma lui originală, neatinsă vreodată de intervenții pentru reparare.

În vremea egumenului Siluan, la Putna are loc ultima înmormântare domnească. În anul 1529, Maria, doamna lui Petru Rareș, trece la cele veșnice, iar trupul ei neînsuflețit este îngropat în necropola zidită de Sfântul Ștefan cel Mare. După această înmormântare, necropola familiei domnești se strămută la Probota, unde va fi înmormântat, mai târziu, Petru Rareș.

Cuviosul Siluan a fost martorul izbucnirii celui de-al doilea mare incendiu la Mănăstirea Putna. Un viețuitor al obștii a pus, pe un vechi *Minei* aflat acolo, o însemnare tânguitoare, povestind cum „în anul 7044 <1536>, luna martie, 8 zile, în zilele binecredinciosului și de Hristos iubitorului domn, Io Petru voievod, domnul Țării Moldovei, din voia lui Dumnezeu sau pentru păcatele noastre, a ars Mănăstirea Putna foarte tare, și au fost înghițite de foc casa domnească, amândouă trapezele, și bucătăria, și bolnița, și magazia, și toată făina care se găsea în ea, și nu a rămas nimic, decât un pic de făină, pe care am smuls-o din flăcări".

În acel an de grea încercare, familia domnească arăta obștii putnene că îi era alături. Elena, a doua soție a lui Petru Rareș, va trimite aici un pocrovăț de o valoare deosebită. Acoperământul a fost făcut dintr-un fragment de mantie domnească, din brocart, pe care erau cusuți vulturi bicefali, amintind de strămoșii imperiali ai doamnei.

Cuviosul arhimandrit Siluan a trăit să vadă Mănăstirea Putna refăcută. Spre sfârșitul vieții a lăsat conducerea mănăstirii în mâinile egumenului Arsenie. În timpul unei vizite a episcopului Anastasie al Vadului, care foarte probabil își avea metania în Putna, acesta a fost mișcat de statura duhovnicească a monahilor putneni și i-a rugat să-i facă pomenire și după moartea sa, cât va ține Dumnezeu mănăstirea. A întărit rugămintea printr-un uric arhieresc scris de monahul Spiridon din Putna, pe pergament, la 13 iunie 1539. De la acea dată nu se mai cunosc știri despre Cuviosul Siluan. Și-a încheiat viața cu pace, lăsând lui Dumnezeu judecata faptelor sale. Noi îi cerem rugăciunile către milostivul Dumnezeu și către Maica Sfântă, ca să petrecem împreună înaintea feței lui Dumnezeu în veci.

Perioada 1529–1700

Hotărârea lui Petru Rareș de a face din Mănăstirea Probota necropolă princiară nu a scăzut rolul pe care Mănăstirea Putna avea să-l îndeplinească de-a lungul istoriei. Ea a rămas în continuare în atenția domnilor Moldovei, iar mormântul lui „sveti Ștefan vodă", un simbol al unității și al integrității credinței și țării. Ctitorul însuși urma să poarte de grijă locului și întregii țări.

Atât Petru Rareș, fiul slăvitului voievod, cât și doamna sa Elena, din neamul despoților sârbi Brancovici, se vor înscrie printre ctitorii și binefăcătorii mănăstirii, sprijinind obștea putneană și lucrarea ei în momentele dificile. Petru Rareș, mare iubitor de frumos, este cel care continuă cu dragoste și cu pricepere activitatea ctitoricească a tatălui său, împodobind cu pictură bisericile lui și ctitorind altele noi.

Totuși, Mănăstirea Putna va trece prin mari încercări, pe care Dumnezeu le îngăduie, ca în viața fiecărui om, ca ridicarea să fie mai frumoasă și să se vadă puterea lui Dumnezeu care se desăvârșește în slăbiciune. Greutățile și lipsurile aduc smerenie, iar smerenia răbdare, iar răbdarea nu rușinează. Asemenea văilor mănoase, smerenia aduce rod fără a se făli cu el.

O primă încercare a acestei perioade a fost incendiul devastator din 8 martie 1536, pe vremea arhimandritului Siluan, când au ars Casa domnească, trapezele, bucătăria și bolnița. Multe cărți, odoare, icoane și veșminte au fost înghițite de flăcări.

De-a lungul întregului secol care a urmat, au avut loc cinci tâlhării asupra mănăstirii. În anul 1622, în vremea „smeritului ieromonah Zosima", tâlharii bistrițeni „au spart ușile și au stricat vistieriile mănăstirii, luat-au averea, argintul și toate care au fost făcute de cei domni

bătrâni, și au muncit călugării de i-au ars și i-au tăiat și le-au luat tot ce au găsit". După trei decenii, la 18 august 1653, Timuș Hmelnițki, ginerele lui Vasile Lupu, a venit „cu o mulțime de cazaci și au ars mănăstirea". În februarie 1676, „au venit leșii și cazacii și au jefuit mănăstirea și au ars-o toată până în temelii". În aceste timpuri cumplite, mănăstirea a rămas aproape pustie, astfel încât și „fiarele să sălășluiau prin mănăstire". Odoarele mănăstirii au fost duse la Bisericani, de unde unele au fost prădate de barbari și doar jumătate s-au întors.

În domnia lui Constantin Cantemir (1685–1693), Putna a fost prădată de cazaci, leși și moldoveni joimiri (mercenari), după cum amintește Ion Neculce în *O samă de cuvinte*: aceștia, ajungând în mănăstire „și fiind într-un turn unde erau odoarele bisericii și arcul lui Ștefan vodă și paharul și averea altora, a boierilor și a negustătorilor, și neputând ca să ia averea din turnul acela, fiind turnul cu tărie, au zis că nu vor lua a mănăstirii nimic, numai să deschidă turnul, să-l dea; iar nedând turnul, vor aprinde acoperământul mănăstirii. Și vrând acei joimiri ca să aprindă mănăstirea, au dat călugării turnul. Și au prădat cazacii și joimirii tot și au jefuit ce a fost în turn, a boierilor și negustătorilor. Iar a mănăstirii n-au luat nimic, fără numai au luat arcul lui Ștefan-vodă cel Bun, care îl lăsase la mănăstirea sa, să fie întru pomenirea luiși". În anul 1691, a venit la rând o nouă „pustiire" săvârșită, de această dată, de turci. A fost luat rob atunci însuși egumenul Filotei, împreună cu economul și mulți alți viețuitori.

Arhimandritul Dosoftei a fost egumenul care a încheiat strălucit istoria Putnei în secolul al XVI-lea. De la el s-a păstrat o icoană ferecată în argint aurit, dăruită în 1585. Tot el stă mărturie pentru continuitatea scriptoriului putnean, remarcându-se ca un priceput și apreciat copist.

Din păcate, multe vase ctitoricești și odoare de la Ștefan cel Mare, Alexandru Lăpușneanu sau Vasile Lupu au fost prădate și li s-a pierdut urma până azi. Cele care au supraviețuit arată dragostea conducătorilor credincioși față de casa lui Dumnezeu.

Nepotul de fiu al lui Ștefan cel Mare, Alexandru Lăpușneanu, a arătat pentru Mănăstirea Putna toată grija, cerând în schimb să i se facă pomenire, an de an, împreună cu doamna sa, Ruxandra, în ziua

Sfintei Agatonica (22 august). În atelierul de broderie al mănăstirii se vor fi lucrat și marile dvere cu care domnul și-a împodobit ctitoria de la Slatina. Tot din timpul domniei lui se păstrează și cea mai veche mărturie despre existența unui atelier de sculptură în lemn, în 1561, când postelnicul Matei Crăciun și soția sa, Maria, au comandat aici o cruce de procesiune. Amintirea lui Alexandru Lăpușneanu se păstrează și în pomelnicele mănăstirii. Într-unul din ele este scris: „Monah Pahomie. Acesta a fost Alexandru voievod și lăsând domnia s-a călugărit".

Domnii din secolul al XVII-lea, luminați de Dumnezeu, vor ajuta și ei ca mănăstirea să reziste în fața nenorocirilor pe care a trebuit să le îndure. Vasile Lupu vodă, văzând zidurile bisericii în pericol de prăbușire, a luat hotărârea de a le reconstrui. În toamna anului 1653, edificiul fusese demantelat în întregime și reconstruit până la ferestre. Atunci însă, Vasile voievod a pierdut domnia, iar în locul său a urcat pe tron Gheorghe Ștefan. Acesta a terminat cele începute și a sfințit biserica refăcută în 1655. Totuși, unele lucrări vor mai continua până în 1662, sub domnul Istrate Dabija.

Deși trecea prin timpuri grele, totuși, mănăstirea a dat Bisericii oameni de mare valoare, dintre care unii au ajuns ierarhi. Unul dintre ei a fost Sfântul Ilie Iorest, ales Mitropolit al Transilvaniei (1640–1643), care a luptat mult pentru păstrarea dreptei-credințe împotriva propagandei calvine. O altă personalitate spirituală a fost Cuviosul Teodosie († 1630), ajuns egumen la Schitul Mare din Galiția.

În toate greutățile întâmpinate, părinții din obștea mănăstirii și-au plecat fruntea smerit înaintea icoanei Maicii Domnului și pe mormântul Sfântului Ștefan, primind de la ei ajutor și întărire. Preocupările cărturărești nu au încetat, mănăstirea continuând să-și îndeplinească și misiunea de a scrie și de a răspândi cărți, încredințată ei de ctitorul cel dintâi. Deși mai puține și mai modeste, totuși, lucrările realizate dovedesc că monahii caligrafi erau buni cunoscători ai limbii slavone și stăpâni pe arta scrisului și a miniaturii. Chiar în anii când mănăstirea era prădată și arsă de oști dușmane, un ieromonah putnean, Ghervasie, ajuns în Țara Românească, lucra manuscrise frumoase, menționând de fiecare dată că era „din Mănăstirea Putna, din Țara Moldovei".

*

Deși nu în același ritm, activitatea scriptoriului de la Putna a continuat până în secolul al XIX-lea, cu multe opriri și renașteri datorate vremurilor vitregi, de năvăliri, cutremure și incendii. Îi reținem pe arhimandritul **Siluan**, cu un *Tipicon* din 1523, comandat de mitropolitul Teoctist al II-lea pentru Mănăstirea Neamț; pe ieromonahul **Epifanie**, care, cândva între anii 1552–1563, „în zilele binecinstitorului domn" Alexandru Lăpușneanu, așterne pe pergament cuvintele *Psaltirii*, cu frontispicii și inițiale în aur și chinovar.

Apoi pe ieromonahul **Evloghie**, „cel din urmă dintre cei sfinți", autorul mai multor manuscrise dintre care patru au ajuns până la noi, două păstrându-se în Rusia (o *Psaltire* din 1552, la care a colaborat și **popa Nichifor** de la aceeași mănăstire, și un *Liturghier* din 24 mai 1557). *Liturghierul* a fost comandat de Alexandru Lăpușneanu, „nepotul bătrânului Ștefan voievod", pentru ctitoria sa de la Slatina. Logofătul Grigorie Fierâie și soția îi comandă marelui mânuitor al penei și penelului un *Tetraevanghel* „pe pergament și cu scris de aur, peste tot ferecat în argint și aurit tot", dăruit pe 6 august 1555 Mănăstirii Neamț.

Părăsind mănăstirea sa de metanie, în anul 1558, Evloghie se îndreaptă către Locurile Sfinte. Punându-și în lucrare talantul, întocmește acolo o *Psaltire* în limba greacă, pe care o leagă la 30 aprilie 1558 și o dăruiește Mănăstirii Sfântul Sava de lângă Ierusalim, de unde trece apoi în Biblioteca Patriarhiei din Ierusalim. Este foarte posibil ca Evloghie să-și fi petrecut ultimele zile din viață în Mănăstirea Sfântului Sava, dedicându-se mai mult rugăciunii și slujirii la Sfântul Altar, hrănindu-se din cuvintele inspirate de Duhul Sfânt ale Psalmilor, Evangheliilor și ale Sfintei Liturghii, pe care cu atâta dragoste și grijă le-a așternut în cărțile sale.

Caligrafii scriptoriului putnean dau dovadă în continuare de mare pricepere, cu o grafie de calitate și cu o așezare îngrijită a textului în pagină. Aici a fost lucrat și minunatul *Tetraevanghel* dăruit Putnei în 1569 de unul din apropiații familiei domnitoare a Lăpușnenilor, logofătul Petru Albotă. Arhimandritul **Dosoftei** scrie un *Minei* pe februarie, dăruit de Ieremia Movilă, domnul Moldovei, ctitoriei sale de la Sucevița,

în anul 1596. Mai târziu, la 8 septembrie 1597, tot în Putna, același arhimandrit Dosoftei termina de scris pentru sine o *Psaltire-Ceaslov*.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, limba română, considerată încă „limbă proastă", își face loc în învățământul epocii, în cazanii, în cancelarii și în manuscrise. Printre rândurile manuscriselor copiate se intercala traducerea românească a textului. Mănăstirea Putna are și ea un rol activ în formarea limbii române literare: aici s-a tălmăcit cel mai vechi manuscris juridic românesc și, totodată, cel mai vechi text literar moldovenesc – *Nomocanonul* sau *Pravila* ritorului Lucaci, în 1581. Tot aici s-a copiat cea mai veche traducere românească aflată până acum a cărții de învățătură *Floarea darurilor*.

Cu aceste două traduceri, Mănăstirea Putna își rezervă un loc deosebit în ceea ce istoricul P.P. Panaitescu a numit *biruința scrisului în limba română*.

Ritorul Lucaci

Pentru îndrumarea duhovnicească a credincioșilor, egumenii și duhovnicii aveau nevoie să cunoască legiuirile bisericești și canoanele Sfinților Părinți. De aceea, încă de pe vremea primului ctitor, la Putna s-au copiat manuscrise cuprinzând pravile sau legi bisericești. Acestea, numite și nomocanoane, cuprindeau hotărâri ale Sinoadelor Ecumenice, legi bizantine extrase din codicele Împăratului Justinian și ale altor împărați, reguli morale, monastice și laice.

Printre alcătuitorii unor astfel de pravile s-a aflat și „ritorul și scholasticul" Lucaci, așa cum este el numit în cartea care a ieșit de sub mâna sa. Primind însărcinare de la fostul episcop al Romanului, Eustatie, retras la Putna, Lucaci încheie în 8 iulie 1581 *Pravila Sfinților Apostoli și ale Sfintelor Șapte Soboare*, pentru folosul Mănăstirii Putna, un manuscris impresionant, de 708 pagini. Scrierea cuprinde, în parte, și traducerea românească, intercalată între rândurile slavone. Astfel, *Pravila*

lui Lucaci are o importanță deosebită pentru lingviști, filologi, istorici literari și juriști, deoarece este cel mai vechi manuscris juridic românesc și cel mai vechi text literar moldovenesc, un prețios material pentru cercetarea începuturilor culturii românești scrise și a dezvoltării limbii literare, alcătuit cu jumătate de secol mai devreme decât Pravila lui Eustratie logofătul și scrierile lui Varlaam mitropolitul.

Mai multe despre ritorul Lucaci nu cunoaștem. Dar cartea sa, ajunsă în posesia Bibliotecii Academiei Române, stă mărturie pentru nivelul înalt de cultură care se menținea la Putna. Ritorul, în perioada medievală, era profesorul de retorică și logică, dar retorica devenise atunci, dintr-o știință a artei de a vorbi, o știință de reguli și exerciții pentru arta compunerii. Iar titlul de „scholastic" îl recomandă pe Lucaci drept un cărturar cu pregătire superioară, cu o ținută culturală și intelectuală deosebită, un savant pentru vremea sa. El nu a fost un simplu copist, ci a corectat atât versiunea slavonă, cât și pe cea românească mai veche pe care o avea la îndemână, dându-i o formă mai explicită, dezvoltând mult textul slavon, în scopuri practice și didactice. Mai mult, vedem că în acea vreme la școala de la Putna, pe lângă limbile greacă și slavonă, se învăța, se scria și se citea românește.

Nu întâmplător ritorul Lucaci a tradus anumite texte în limba română. El le-a lăsat în slavonă pe acelea care priveau clerul Bisericii, Sfânta Liturghie și textele teologice, pentru că se adresau unor oameni cunoscători ai limbii slavone. În schimb, acele capitole care priveau legătura directă a Bisericii cu poporul, micile delicte, neînțelegeri, furturile, drepturile de moștenire, purtarea preoților sunt tălmăcite în limba română. Gândul său este simplu de înțeles, ca unul care dorea luminarea și propășirea propriului neam, prin crearea unei culturi și a unei civilizații plăcute lui Dumnezeu. El a tradus atât pentru ucenicii săi, cât și pentru acele pături sociale care nu știau slavonește.

Dacă numele de Lucaci din *Ceaslovul* scris pentru Mănăstirea Moldovița în 1596 îl are în vedere pe același ritor de la Putna, precum și menționarea sa pe un *Tetraevanghel* înnoit de ieromonahul Teofan de la Putna în 1610, prin mâna meșterului Lucaci, putem crede că el și-a încheiat viața în această mănăstire, bătrân de zile și înțelept în viețuire.

Ieromonahul Ioan

Ieromonahul Ioan din Putna a realizat un manuscris de dimensiuni impresionante (627 de file), care conține textul unui *Minei*, slujbe și rugăciuni, o *Pascalie*, un *Gromovnic*, toate de redacție slavă, și *Floarea darurilor* în variantă slavo-română. Versiunea românească a fost scrisă între rândurile celei slave, cu cerneală roșie, pe ultimele 71 de file ale manuscrisului. *Floarea darurilor* (*Fiore di Virtù*) este o carte celebră a călugărului benedictin Tommaso Gozzadini, care prezintă virtuțile în opoziție cu patimile. Scris între anii 1592–1604, manuscrisul s-a păstrat până târziu între zidurile Putnei, modelând și înfrumusețând sufletele multor generații de monahi. Traducerea ieromonahului Ioan este cea mai veche versiune românească păstrată și singura completă, dinainte de 1700, când se tipărește la Snagov o nouă traducere, cu purtarea de grijă a Sfântului Ierarh Antim Ivireanul.

Caracterul ieromonahului Ioan îl descoperim în primul rând din lunga însemnare pe care a lăsat-o pe una din filele manuscrisului: „… eu, prea smeritul între sfinții călugări, așa-zisul ieromonah Ioan, din de Dumnezeu păzita mănăstire a Sfintei Născătoare de Dumnezeu, împărătescul lăcaș al lavrei Putnei, […] am avut deci […] dragoste de muncă și tragere de inimă, m-am ostenit și multă vreme m-am străduit și abia am putut să realizez ceea ce am dorit".

„Așa-zisul ieromonah Ioan" a primit de la Dumnezeu darul priceperii și al înțelepciunii pentru a putea dărui, prin scrisul său, hrană pentru minte și inimă. Calitățile sale cărturărești, vădite mai cu seamă în traducerea *Florii darurilor*, îl arată preocupat să ofere cititorului un text cât mai inteligibil, conștient că lucrarea, cu caracter didactic și moral, avea nevoie de o cât mai mare claritate a expresiei. În plus, prin introducerea unor *gnome* (versuri de reper) menite să înlesnească învățarea pe dinafară a unor proverbe, ieromonahul Ioan a devenit și primul autor de versuri laice din literatura română.

Cursivitatea neîntâlnită în traducerile altor texte din acele vremuri și frumusețea limbii române stau mărturie îndeajuns că în veacurile

al XV-lea și al XVI-lea limba română nu era săracă, greoaie sau neputincioasă pentru a reda conținutul unor opere literare, așa cum s-a crezut o vreme. Dimpotrivă, exista atunci o limbă românească tot atât de curgătoare și de expresivă ca și limba vorbită astăzi.

Episcopul Gheorghe de Rădăuți

Pe la mijlocul celui de-al XVI-lea secol, Mănăstirea Putna era condusă de egumenul Gheorghe. El s-a străduit să mențină în obștea sa interesul pentru cultură și pentru viața duhovnicească. Cu binecuvântarea sa, în 1545, ieromonahul Andonie copiază un manuscris de muzică psaltică pentru strana bisericii. Domnul Petru Rareș îl avea la mare cinste atât pentru deschiderea sa față de cultură, cât mai ales pentru rugăciunile fierbinți pe care le înălța către Dumnezeu, cerând mila și ajutorul Său spre binele întregului popor. Și cum putea să-i răsplătească altfel decât prin danii făcute mănăstirii sale? Una dintre ele a rămas mărturie peste veacuri de mărinimia și recunoștința domnului: „[…] Am binevoit domnia mea, cu a noastră bunăvoință și cu inimă curată și luminată, și cu ajutorul lui Dumnezeu, și am făcut pentru pomenirea domniei mele și a doamnei domniei mele, Elena, și pentru sănătatea și mântuirea copiilor noștri, Iliaș și Ștefan și Constantin…”, dăruind un sat întreg, Petricanii, spre folosul Sfintei Mănăstiri Putna. Însuși Petru Rareș îl numește, în acest act oficial din 11 aprilie 1546, „rugătorul nostru”, dorind ca întreaga țară să se încredințeze că nu fără rost sprijină cu cele materiale viața monahilor putneni, ci pentru a-i ajuta să dedice mai mult timp rugăciunii, care este cea mai înaltă și mai ostenitoare lucrare de pe pământ. Căci fără de rugăciune nimic bun nu se dobândește sau nu rămâne pentru multă vreme.

Căpătând pricepere de la Dumnezeu, prin harul Duhului Sfânt, arhimandritul Putnei, cuviosul Gheorghe, a fost ridicat la treapta de episcop în scaunul de la Rădăuți. Aceasta se petrecu la sfârșitul anului 1553,

pe când domn al Moldovei era Alexandru Lăpușneanu, vrednic urmaș al bunicului său, Sfântul Ștefan cel Mare.

Păstorind poporul cu frică de Dumnezeu și cu dragoste față de credincioșii pe care i-a primit în grijă, episcopul Gheorghe a trecut la locașurile cele veșnice în anul 1558, după cum a lăsat o însemnare un anume preot Mihail pe un liturghier slavon copiat de el în acel an. Dacă fragmentul de inscripție păstrat pe o piatră funerară găsită în Mănăstirea Putna, care spune că „… s-a strămutat la veșnicele lăcașuri în anul 6066 <1558>, luna […]", se referă la episcopul Gheorghe de Rădăuți, atunci el își doarme somnul până la venirea Domnului în mănăstirea sa de metanie, la Putna.

Mitropolitul Anastasie

Rodul vieții duhovnicești din Mănăstirea Putna se vede și din aceea că mulți dintre monahii de aici au fost aleși ca episcopi sau mitropoliți ai țării. Primul mitropolit care s-a ridicat din obștea Putnei a fost Anastasie, care își începe egumenia la mijlocul secolului al XVI-lea. A știut mereu să rămână fidel făgăduințelor făcute înaintea lui Dumnezeu, astfel încât cinstirile pe care le-a primit în viață să nu le fi căutat, nici să-i clatine caracterul. Ca egumen și ca ierarh a fost martorul a 14 schimbări de domnie, dar nu s-a implicat în niciuna dintre ele. Și-a păstrat mereu conștiința că moștenirea sa, ca și a fiecărui creștin, este Împărăția lui Dumnezeu, și că trebuie să rămână demn, vertical și senin în fața oricărei conduceri lumești. Numai așa putem înțelege stabilitatea lui ca ierarh, precum și onoarea deosebită pe care i-a acordat-o Petru Șchiopul, în anii de retragere la Putna.

Personalitatea sa i-a atras atenția mai întâi domnului Alexandru Lăpușneanu, care face o danie de „o sută de zloți ungurești" mănăstirii, pentru sănătatea lui și a familiei, în 31 august 1556. Dincolo de actul de danie stă cunoașterea dintre oameni, o relație spirituală dintre ei. Între

domn și egumen această relație a sporit, încât la 1558, când au murit episcopii de Roman și Rădăuți, Alexandru Lăpușneanu, după cum ne spune o însemnare pe un *Liturghier*, „cu a lui înțelepciune a făcut sobor, alese patru episcopi și se întăriră doi episcopi: unul, Chir Anastasie de Roman și celălalt la Mitropolia din Rădăuți, Chir Eftimie".

Despre episcopul Anastasie de Roman, cronicarul Grigore Ureche scrie că era „om destoinic a umplea slujba păstoriei sale". Un alt cronicar, Azarie, la rândul său, îi face următorul portret: „Bărbat blând, liniștit, plin de înțelepciune, de asemenea împodobit cu deșteptăciune smerită, având pe față și în inimă florile darului binefacerii. În călugărie a fost de seamă, a cârmuit bine și în chip plăcut lui Dumnezeu turma lui Hristos [în eparhia Romanului] timp de 14 ani, după aceea a fost ridicat să cârmuiască la cel mai înalt scaun mitropolitan, al preaslăvitei cetăți a Sucevei".

Ca ierarh, a știut să păstreze pacea și să rămână netulburat de schimbările de domnie ale vremii. S-a ținut tare de ancora credinței, prin rugăciune, așteptând putere și înțelepciune în cârmuirea spre mântuire a păstoriților săi numai de la Domnul nostru Iisus Hristos.

Deși i s-au încredințat griji mai mari și a primit răspundere pentru mântuirea multor suflete, el nu a uitat că înainte de toate este monah și trebuie să poarte mănăstirea în inimă oriunde ar merge. Pentru acest motiv a ținut să păstreze legătura cu mănăstirea sa de metanie. Relația unui episcop cu mănăstirea de metanie, cea în care a depus voturile monahale și în care s-a format duhovnicește, este asemenea relației dintre fiu și mamă. Mărturie a acestei dragoste stau patru icoane ferecate dăruite mănăstirii, dintre care două se păstrează până astăzi. Este un fel de a-i mulțumi acestei maici pentru tot ce l-a învățat, fiind conștient că tot ceea ce este el i se datorează, în bună măsură, ei. Dar este și o cerere de a fi pomenit în rugăciunile monahilor.

Perioada de prigoană contra Bisericii dezlănțuită de Ioan Vodă cel Cumplit l-a determinat pe episcopul Anastasie să stea retras timp de doi ani (1572–1574), adâncindu-se în cercetarea de sine, în lucrarea rugăciunii, în citire și în toată nevoința monahală. Abia cu urcarea pe tron a lui Petru Șchiopul, în vara anului 1574, episcopul Anastasie participă

la ceremonia de ungere și de încoronare a noului domn. La scurt timp este numit mitropolit al țării, fiind menționat cu acest titlu la numai o săptămână de la înscăunarea domnului, adică la 2 august. Așa cum făcuse și în 1558, când, la alegerea ca episcop, dăruise o icoană sculptată în fildeș, și acum Îi mulțumește lui Dumnezeu dăruind Mănăstirii Putna un *Liturghier* scris chiar aici de ucenicul mitropolitului, ieromonahul Amfilohie, cu frontispicii și inițiale ornate, cu împletituri de aur și culori. *Liturghierul* se găsește azi la Muzeul Kremlinului. Trei ani mai târziu, mitropolitul Anastasie va însărcina un alt caligraf putnean, pe ieromonahul Pavel, să scrie un *Triod* pe care-l va dărui Mănăstirii Putna, ajuns la Biblioteca de Stat din Moscova.

Domnul și mitropolitul s-au sprijinit unul pe altul în lucrările lor, având conștiința unei misiuni încredințate de Dumnezeu. Caracterul, așa cum îi prezintă cronicarii, le era asemănător. Unul, mitropolitul, era „bărbat blând și liniștit"; celălalt, domnul, era „blându, ca o matcă fără ac", care „boiarilor le era părinte, țărâi era apărătoriu, spre săraci milostivu, pre călugări și pre mănăstiri întăriia și miluia". Legătura lor a rămas strânsă până la sfârșitul vieții. Interesați de păstrarea istoriei țării, unul cere, iar celălalt binecuvântează continuarea cronicii țării de către Azarie, care a început a scrie chiar din 1574. De asemenea, daniile făcute de domnie, inclusiv către Mănăstirea Putna, erau întărite cu binecuvântarea mitropolitului Anastasie.

Contextul tensionat al invaziilor căzăcești de la sfârșitul anului 1577, apoi oboseala după aproape 18 ani de păstorire și dorința de liniștire la mănăstirea sa de metanie l-au determinat pe mitropolitul Anastasie să se retragă la Putna pentru tot restul vieții sale. La 1 ianuarie 1578 i-a cedat locul lui Teofan, om ascet și râvnitor în cele călugărești, pe care-l cinstea foarte mult și care fugise prin munți în timpul prigoanei lui Ioan Vodă cel Cumplit, iar acum revenise din pribegie. Ambii sunt trecuți în pomelnicele Mănăstirii Dionisiu din Muntele Athos, alături de Petru Șchiopul, datorită unor danii pe care le-au făcut acolo. Mai mult, Anastasie și Petru vodă sunt menționați împreună într-un pomelnic în calitate de ctitori și binefăcători ai Mănăstirii Kruședol din Serbia, ridicată în 1513–1516 de Maxim Brancovici, mitropolitul Țării Românești.

În 1584, când domnul Petru Șchiopul a dobândit la bătrânețe un fiu „foarte frumos și cuminte", Anastasie acceptă să fie nașul pruncului, căruia îi pune numele Ștefan.

La Putna, fostul mitropolit Anastasie a mai vieţuit 11 ani, până către sfârșitul anului 1588. Aici îl vedem întărind unele documente domnești de danie, în locul mitropolitului în funcție, Teofan al II-lea, ceea ce arată cinstea de care se bucura atât din partea domnului, cât și a mitropolitului.

Și-a încheiat viața cu acea pace pe care a cultivat-o întreaga viață, detașat de toate cele ale lumii și unit numai cu Dumnezeu, prin Iisus Hristos, Domnul nostru.

Arhimandritul Spiridon

Egumenii Putnei s-au străduit să se înscrie și ei printre ctitorii mănăstirii, așa cum și-au dorit mulți dintre conducătorii și demnitarii țării de-a lungul secolelor. Arhimandritul Spiridon a condus obștea pe vremea domnului Alexandru Lăpușneanu și a fiului său, Bogdan al IV-lea. Iubea frumosul și dorea ca tot ceea ce iese din mâinile monahilor putneni să fie desăvârșit. După ce a devenit egumen, a rânduit să fie ferecată o icoană cu Învierea Domnului, în anul 1566. Un an mai târziu, domnul Alexandru Lăpușneanu dăruiește un colivar de argint, care se păstrează și astăzi în muzeul mănăstirii. Câteva zile mai târziu, pe 18 iunie, domnul țării a dăruit și un vas pentru agheasmă, pentru care a folosit argintul unei cristelnițe mai vechi „făcută de bătrânul Ștefan Voievod". Se afirma prin aceasta continuitatea dinastică și izvorul autorității sale, care era Sfântul Voievod Ștefan cel Mare.

În vremea Cuviosului Spiridon, din scriptoriul putnean ieșeau opere de calitate excepțională. O dovedește aceasta un *Tetraevanghel* comandat aici de logofătul Petru Albotă, care nu este cu nimic mai prejos decât celebrele manuscrise din perioada ștefaniană.

Episcopul Eustatie de Roman

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, vieţuia în Mănăstirea Putna un anume ieromonah Eustatie, care se îndeletnicea cu rugăciunea, cu liniştirea, cu paza minţii şi cu studiul duhovnicesc. Era riguros cu sine însuşi, dar blând şi răbdător cu cei de lângă el. Rânduiala, şi în nevoinţa duhovnicească, şi în slujirea din biserică, îl odihnea, râvnind tot mai mult să cunoască vechile pravile şi rânduieli monahale pe care le-au lăsat moştenire părinţii din vechime.

Când înţelepciunea lui Dumnezeu a binevoit să-l aşeze în fruntea fraţilor săi de nevoinţă, obştea mănăstirii l-a ales pe cuviosul Eustatie ca egumen, fiind totodată ridicat la treapta de arhimandrit. Ca egumen, a păstorit obştea de la Putna de două ori. Era un monah cu vocaţie sihăstrească, având dorul aprins după linişte şi rugăciune. Cunoştea din experienţă că numai o inimă curată Îi poate vorbi cu adevărat lui Dumnezeu şi Îl poate simţi. De Cel curat nu te poţi apropia decât în curăţie şi pocăinţă. Iar curăţia inimii, după cuvântul Sfântului Vasile cel Mare, este adusă prin liniştirea simţurilor, prin tăcere şi smerenie.

Smerenia l-a păzit în tot timpul vieţii sale şi oriunde l-a chemat Dumnezeu să slujească. Între cele două egumenii şi-a găsit timp să înnoiască unele cărţi folosite la cântarea din biserică. Legând un *Minei* pe luna noiembrie, fostul egumen Eustatie semnează pe una din file „aşa-zis sihastru", cu data de 31 octombrie 1568. Exista, deci, în continuare, viaţă sihăstrească la Mănăstirea Putna, pentru cei dornici de mai multă osteneală în rugăciune. Însă cuviosul Eustatie nu se considera vrednic să poarte acest nume de sihastru, gândindu-se la vieţuirea înaltă pe care au avut-o sfinţii din vechime.

În anii 1574 şi 1575, arhimandritul Eustatie este din nou pomenit ca egumen, timp în care s-a îngrijit ca monahii pricepuţi în ale caligrafiei să copieze manuscrise necesare slujirii lui Dumnezeu. Datorită vredniciei sale, domnul Moldovei Petru Şchiopul l-a numit episcop în scaunul de la Roman în anul 1575, cândva după 30 martie. În această calitate nu încetează a se interesa de bunul mers al eparhiei şi al păstoriţilor

săi, dar și de mântuirea sa. În 1578 el dăruiește bisericii episcopale din Târgul Romanului un manuscris, *Pravila Sfinților și dumnezeieștilor Apostoli*, „spre pomenirea mea și a părinților mei", pe care mai apoi o lasă mănăstirii sale de metanie. Câțiva ani mai târziu, în 1581, îl solicită pe ritorul Lucaci să scrie o altă carte de canoane, cunoscută astăzi sub numele *Pravila ritorului Lucaci*. Era deja retras din scaunul episcopal la Mănăstirea Putna, unde și-a împlinit dorul de o viață, acela de a deveni schimnic, primind numele Ieremia. Aici și-a continuat lucrarea sa de iubitor al cărților, al scrisului și al vieții retrase și smerite. Și-a încheiat viața în pace, așteptând cu nădejde să dea răspunsul cel bun Dreptului Judecător pentru modul în care a lucrat în ogorul Său.

Episcopul Filotei de Roman și de Huși

Deprins din tinerețe cu lucrarea faptelor bune și iubind filosofia cea adevărată, adică înalta viețuire creștinească, acest cuvios părinte s-a dăruit lui Dumnezeu ca un prinos de bună mireasmă, intrând în obștea Mănăstirii Putna. Aici își începe nevoințele cele duhovnicești, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, sporind în rugăciune și în post, în ascultare și în smerenie, în blândețe, în dragoste și în răbdare. Înțelepțit de harul lui Dumnezeu și iubitor de învățătură, în scurt timp dobândește bogate cunoștințe teologice, patristice, catehetice și chiar filosofice, ajungând astfel unul dintre cei mai învățați dascăli ai școlii duhovnicești din Mănăstirea Putna. El a transmis mai departe frumoasa artă a caligrafiei și a copierii de manuscrise, învățând el însuși și învățându-i și pe alții limbile greacă și slavonă, fără de care nu puteau avea acces la marile opere ale Sfinților Părinți și ale textelor Sfintei Scripturi.

Ales ca arhimandrit al Mănăstirii Putna, calitățile sale de îndrumător duhovnicesc și dascăl au fost recunoscute atât de părinții mănăstirii, cât și de monahi din alte mănăstiri moldovenești, încât au atras în jurul său persoane dornice să deprindă știința alcătuirii de cărți și înțelepciunea

cea atotcuprinzătoare. Zeci de călugări din Putna, Moldovița, Humor, Suceava și numeroși tineri doritori să îmbrace haina preoției s-au strâns în jurul său, hrănindu-se din izvorul cunoștințelor sale artistice și duhovnicești. Unii au învățat meșteșugul rugăciunii lui Iisus, alții au ajuns vestiți protopsalți prin mănăstiri, iscusiți caligrafi, scriitori și împodobitori de cărți bisericești. Dintre ei, îl cunoaștem pe copistul unui *Tetraevanghel* scris la Mănăstirea Moldovița și care însemnează: „Eu, mult păcătosul pustnic Isaia, am trudit și am scris". Arătând recunoștință dascălului său, pustnicul Isaia îi face o dedicație chiar pe prima filă a manuscrisului: „Atotluminatului și preasfințitului și de Dumnezeu alesului și dascălului nostru, chir ieromonah arhimandrit Filotei din Putna".

Chiar dacă nu știm în ce perioadă Filotei a fost egumen al Mănăstirii Putna, cert este că în septembrie 1597 era deja transferat ca arhimandrit și egumen al Galatei, o mănăstire din zona Iașiului. Autoritatea și înalta sa ținută morală l-au făcut să fie cerut ca hotarnic într-o pricină a călugărilor de la Secu și Agapia; în aceeași pricină a fost adus din nou ca hotarnic în 1604, când este numit deja *fost episcop*. Se vede, așadar, că Dumnezeu îi rânduise vrednicie mai înaltă. Ascultarea față de rânduiala monahală și de cuvântul lui Dumnezeu l-au ridicat pe treapta de episcop.

Erau vremuri de cumpănă pentru toate cele trei principate române. După intrarea lui Mihai Viteazul cu oștile în Moldova, Ieremia Movilă – domnul țării, Mitropolitul Gheorghe Movilă – fratele domnului, episcopii de Roman și de Rădăuți și mai mulți boieri au plecat în Polonia. Neizbutind să-i convingă să se întoarcă în Moldova, după mai multe invitații, Mihai Viteazul convoacă un sinod pe 2 iunie, avându-l în frunte pe Dionisie Rally al Târnovei ca locțiitor de Mitropolit al Moldovlahiei, care îi alege pe Filotei ca episcop la Roman și pe Anastasie ca episcop la Rădăuți (viitorul Mitropolit Anastasie Crimca).

Câteva zile mai târziu, pe 15 iunie, episcopul Filotei semna un jurământ de credință lui Mihai și fiului acestuia, Nicolae-Vodă Petrașcu, obligându-se a păzi întreagă dreapta credință și sfintele rânduieli bisericești. Totodată, el scria: „Făgăduiesc cu frica lui Dumnezeu și cu

bunătate dumnezeiască și cu dreaptă înțelegere a păstori bine turma încredințată mie și a o feri de orice rău, a mă ține curat din toată puterea mea […] făgăduiesc cu frica lui Dumnezeu că nu voi face nimic silit, nici de frica împăratului, nici a domnului, de m-ar amenința chiar cu moartea, dar nici primind mită de la cineva […] nici cei ce vor fi pe lângă mine. […] S-au scris acestea cu mâna mea, Filotei, din mila lui Dumnezeu episcop ales al sfintei episcopii a Romanului". Om integru, de mare caracter, demn și conștient de misiunea care i-a fost încredințată, Filotei lasă în această declarație singura mărturie păstrată până acum despre măiestria sa întru ale caligrafiei. Scrisul elegant arată o bună stăpânire a meșteșugului și o lungă practică de copist. Amintirea Episcopului Filotei la Roman s-a păstrat și în două pomelnice: unul din catastiful breslei mișeilor (a celor nevoiași), iar altul din catastiful breslei meseriașilor.

Filotei nu a rămas în scaunul episcopiei de Roman decât patru luni de zile. Pe 27 septembrie 1600, armatele cancelarului polon Zamoyski predau cetatea Sucevei lui Ieremia Movilă și, odată cu ea, tronul Moldovei.

Chiar dacă fusese înlăturat din scaunul episcopal, prin revenirea din exil a lui Agaton, valoarea lui Filotei nu este pusă sub obroc. Retras pentru câțiva ani la o mănăstire din zona Neamțului, în 1605 este ales pentru a păstori Episcopia Hușilor. Aici, timp de câțiva ani, îndrumă, hirotonește, învață pe cei dornici meșteșugul cărții, dar și mărturisește, prin cuvânt și prin faptă, adevărul dreptei credințe, născând numeroși fii duhovnicești. El apare în documente până în 1607, alături de ceilalți trei ierarhi ai Moldovei, întărind daniile domnitorului Simion Movilă.

Între ierarhii țării era acea unitate care provine din dragostea de Dumnezeu și de sfinții Lui, dar și din întâietatea acordată cu orice prilej aproapelui. De aceea, îi vedem pe cei patru ierarhi ai țării nu doar întărind daniile sau judecățile voievodului, ci și în gesturi comune de evlavie, precum atunci când, pe 29 august 1607, au dăruit Mănăstirii Secu o părticică de sfinte moaște din piciorul Sfântului Ioan Botezătorul.

Nu știm nimic despre moartea sa, dar între documentele Mănăstirii Putna s-a aflat un „ispisoc", datând din 11 ianuarie 1613, prin care

Ștefan vodă Tomșa a întărit mănăstirii satul Crasna (Suceava), pe care „răposatul episcop Filotei" l-a cumpărat și l-a dăruit „pentru sufletul său și pentru pomenirea părinților lui".

Sfântul Teodosie de la Maniava

La începutul secolului al XVII-lea, la Putna a intrat în viața monahală și a fost hirotonit diacon Sfântul Teodosie, viitorul egumen al Mănăstirii Schitul Mare de la Maniava, Galiția.

Mănăstirea Schitul Mare, atunci în Polonia, în prezent în Ucraina, a fost înființată de către Sfântul Iov Kniaghiniți, iar primul ei egumen, considerat de asemenea întemeietor, a fost Sfântul Teodosie. Ea a constituit un bastion al rezistenței ortodoxe în Galiția împotriva Uniației apărută în urma Sinodului de la Brest (1596) și un izvor de înaltă viață duhovnicească, influențând numeroase mănăstiri. În contextul includerii Galiției în Polonia și al catolicizării crescânde a zonei, Schitul Mare a rămas singura mănăstire ortodoxă. Din păcate, după anexarea regiunii de către Imperiul Austriac, în 1772, a urmat închiderea ei în 1785.

Din perioada Sfinților Iov și Teodosie au rămas trei lucrări de formare duhovnicească, foarte importante pentru că arată înalta viață duhovnicească a vremii și cum s-au așezat ei în rândul marilor părinți și dascăli ai monahismului.

Cuvioșii Iov și Teodosie au fost canonizați de Patriarhia Rusă, din care face parte Biserica Ortodoxă Ucraineană, în anul 1994, și sunt prăznuiți împreună pe 24 septembrie și, în cadrul Soborului Sfinților din Galiția, pe 24 iunie.

Viața Sfântului Teodosie este cunoscută mai ales din perioada în care el a mers de la Putna la Schitul Mare și s-a alăturat aici Sfântului Iov.

Sfântul Teodosie s-a născut într-o familie cu rădăcini românești din zona Pocuției, în provincia Galiția, și a venit la Putna pentru renumele

Sfinții Iov și Teodosie
de la Schitul Mare – Maniava

vieții duhovnicești de aici. În timp, a fost călugărit și hirotonit ierodiacon. De aici, prin 1610–1611, a mers la Maniava pentru a-i fi ucenic Sfântului Iov, pe care îl cunoștea de mai demult. Iată cum este descrisă întâlnirea lor:

„În acea vreme a venit ierodiaconul Teodosie, care fusese tuns și hirotonit în Moldova, în mănăstirea Preacuratei Maici a lui Dumnezeu numită Putna. Văzându-l, bătrânul s-a bucurat foarte și l-a îndrăgit mult, întrucât îl cunoscuse încă de pe când era mirean. L-a îmbrățișat cu căldură și l-a întrebat toate cele privitoare la locul de unde era, unde și de cine fusese tuns, și cum și de ce anume a părăsit acel loc și pentru ce a venit aici. Și diaconul a povestit cu frică de Dumnezeu toate întocmai: «Eu, cinstite părinte, am venit pentru folos duhovnicesc și aș vrea să fiu ultimul dintre cei aflați sub ascultarea cuviosiei tale, părinte sfinte»".

Dar Sfântul Iov nu l-a primit atunci la Schitul Mare, ci l-a trimis la Mănăstirea Pitrici, unde va fi econom pentru câtăva vreme.

Sfântul Iov s-a născut în jurul anului 1550, în familia ruteană (ucraineană) „de bun neam" Kniaghiniţki din Tismeanița, tot în Pocuția. A făcut studii la Mănăstirea Uniev, apoi la Academia greco-slavonă a cneazului Vasile Ostrogski, principalul apărător al Ortodoxiei rutenilor în fața Uniației greco-catolice, apoi a intrat în viața monahală la Sfântul Munte Athos. După aproape 12 ani de viețuire athonită, când Dumnezeu l-a găsit vrednic de a fi părinte întemeietor de obște monahală, i-a dat gând să revină în regiunea natală pentru ajutoare, unde a și rămas. De asemenea, el a avut un mare rol în întoarcerea la Ortodoxie a unor ruteni trecuți la catolicism sau la calvinism.

Puțin înainte de anul 1611, la rugămintea și cu sprijinul unor ctitori mireni, el a început să viețuiască în zona Galiției. În 1611, Cuviosul Iov își mută locul de viețuire mai spre munte, pe actualul amplasament al mănăstirii.

După această mutare, l-a primit pe Sfântul Teodosie să viețuiască alături de el. În 1612, se construiește aici o biserică din lemn. Sfântul Iov dorește să se întoarcă în Athos, dar o boală grea, pe care o înțelege ca un semn de la Dumnezeu, îl oprește.

În 28 august 1613, Episcopul Avramie al Stagnonului sfințește noua biserică de la Mănăstirea Ugorniki și îl hirotonește preot pe Sfântul Teodosie.

Câțiva ani mai târziu, Sfântul Iov îl numește pe Sfântul Teodosie egumen al obștii de părinți care se adunaseră în jurul lor, iar el se retrage ca sihastru, în apropiere de mănăstire. De aici va fi chemat la Kiev, să sprijine viața duhovnicească de la Lavra Peșterilor. În perioada absenței, Sfântul Teodosie îi construiește o chilie pe locul de sihăstrie, iar mai târziu aici va fi înființat „schitulețul", pentru care Sfântul Teodosie a dat o regulă de viețuire.

Deoarece numărul de monahi ajunsese la 40, iar biserica din lemn devenise neîncăpătoare, a fost ridicată una nouă. Aceasta a fost sfințită în 14 septembrie 1620 și a primit statutul de stavropighie patriarhală de la Patriarhii Timotei al Constantinopolului și Chiril Lucaris al Alexandriei.

Pentru doi ani, Sfântul Iov a fost chemat să reorganizeze Mănăstirea Ugorniki. După întoarcerea la Maniava a mers la chilia sa sihăstrească, dar îmbolnăvindu-se, a fost nevoit să se întoarcă în mijlocul obștii. În 29 decembrie 1621, și-a dat sufletul în mâinile Mântuitorului Iisus Hristos, cu pace și cu bucuria înființării Schitului Mare și a renașterii vieții monahale în poporul rutean.

În anii următori, Sfântul Teodosie a vegheat la bunul mers al mănăstirii și a dezvoltat un așezământ cu viețuire și mai aspră decât la mănăstire pe locul numit „schitulețul", unde trăise ca sihastru Sfântul Iov.

De la Mănăstirea Putna, Sfântul Teodosie a adus la Schitul Mare cântarea psaltică. În prefața unui *Irmologhion* copiat la 1725, se scrie că Sfântul Teodosie „a rânduit cântarea bisericească" la Schitul Mare. Irmologhioanele Schitului Mare au numeroase cântări calofonice, o parte dintre ele prezente și în repertoriul putnean. Mai mult, apar transcrise și troparele compuse de Eustatie Protopsaltul, într-o formă prescurtată, existente doar în *Antologhionul* de strană al acestuia.

Este posibil ca Sfântul Teodosie să fi fost și autor de cântări, deoarece într-un alt *Irmologhion* se află o cântare psaltică de tip calofonic, un *Aliluia*, în dreptul căreia stă scris că este a „lui Teodosie".

Unul dintre primii vieţuitori care s-au alăturat Sfântului Iov, Ignatie din Liubariv, a scris biografia acestuia, *Viaţa Cuviosului Iov*. Sfântul Teodosie a scris două lucrări de povăţuire duhovnicească, reprezentând statutele pentru mănăstire şi pentru „schituleţ". Regula de vieţuire pentru Schitul Mare poartă numele de *Testamentul lui Teodosie*, iar cea pentru micul schit *Regula Schituleţului*. Cele trei lucrări au fost copiate în mai multe exemplare, pentru a fi de folos în formarea duhovnicească a monahilor din diferite mănăstiri. Două dintre aceste copii se păstrează la Mănăstirea Putna, unde au ajuns după desfiinţarea Schitului Mare de către austrieci.

Sfântul Teodosie a trecut la cele veşnice la 24 septembrie 1630 şi-L slăveşte pe Hristos, împreună cu Sfântul Iov şi ceata sfinţilor începători ai vieţii de obşte din diferite locuri şi perioade istorice.

O piatră funerară comună a fost pusă pe mormintele celor doi întemeietori ai Schitului Mare.

Schitul Mare şi-a continuat drumul croit de sfinţii întemeietori, rămânând legat de români. Începând cu 1648, Mănăstirea Sucevița a fost închinată către Schitul Mare pentru a-l sprijini financiar, la cererea Mariei Movilă şi prin decizia voievodului Vasile Lupu. Această închinare a funcţionat până în 1777 şi a reprezentat principalul său mijloc de subzistenţă.

În perioada 1691–1720, au trecut la Uniaţie şi ultimele eparhii, frăţiile laice şi mănăstirile ortodoxe din Regatul Poloniei. În Polonia, Ortodoxia s-a păstrat doar la Schitul Mare şi la cele trei aşezăminte monahale aflate în ascultare de el: Uhorniki, Tocmacic şi Kolomeea.

După ce, în 1772, Austria a ocupat Galiţia, iar în 1775, nordul Moldovei – Bucovina, Episcopul Dositei Herescu de la Rădăuţi a primit şi jurisdicţia asupra comunităţii ortodoxe din Liov şi asupra Schitului Mare.

Egumenul Putnei, Iacob Ştefanovici, este destituit şi trimis la Schitul Mare în 1784, ca sancţiune pentru că semnase două memorii către Împăratul de la Viena. El protesta, alături de egumenii mănăstirilor bucovinene, împotriva atitudinii Austriei faţă de monahism şi Ortodoxie, şi solicita să permită strămutarea obştilor peste cordon, în Moldova.

Ca urmare a edictului de desființare a mănăstirilor dat de Împăratul Iosif al II-lea, în 27 septembrie 1785 a avut loc ultima liturghie la Schitul Mare de la Maniava, iar în 29 septembrie egumenul Isaac Protasevici a semnat protocolul de lichidare și a predat arhiva mănăstirii. Cei mai mulți călugări au plecat în Bucovina și în Moldova.

CUVINTE DE FOLOS

Viețuirea și frăția noastră, sau mai degrabă ucenicia noastră dumnezeiască, e întemeiată nu pe fire, nu pe trup și sânge, nu pe rațiune omenească, ci pe poruncile lui Dumnezeu și pe Duhul Sfânt, precum scrie Evanghelistul și purtătorul de Dumnezeu: „Iar celor care L-au primit le-a dat puterea de a se face copii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut" (*Ioan* 1, 12–13).

Viețuirea noastră monahicească și toată frăția este alcătuită din patru lucruri sau mai degrabă porunci: din iubire și înțelegere obștească; din smerenie, ascultare și blândețe; din feciorie și înfrânare și din răbdarea necazurilor și a ispitelor, adică a crucii.

Vă rog, părinți și frați și iubiții mei copii, pentru iubirea Domnului nostru Iisus Hristos, Care S-a dat pe Sine Însuși pentru păcatele noastre, fiți tari mai presus de orice în aceasta, rămâneți în ea și păstrați-o până la sfârșit. Nu preferați nimic iubirii, nici odihnă, nici hrană, nici măcar însuși sufletul vostru, adică nici sănătate, nici viață.

Cel blând și smerit e ascultător și gata la orice lucru al mănăstirii.

Mare pagubă vine de la neodihna limbii: ne golește sufletul, răcește căldura care vine rugăciunii din har, risipește pomenirea lui Dumnezeu, alungă frica de Dumnezeu, duce la râs și nerușinare, și acestea sunt începutul stricăciunii sufletului monahului.

Curăția trupului e de trebuință monahului mai presus de orice altceva. Este o izbândă mai presus de fire, o imitare a îngerilor, un sălaș pentru Duhul Sfânt. Unde e curăția, acolo e Dumnezeu.

Prin aceasta se deosebesc fiii lui Dumnezeu de ceilalți: prin aceea că trăiesc în necazuri, în timp ce lumea prisosește în hrană și mângâiere. Dumnezeu n-a socotit vrednic ca aceia care-L iubesc să găsească ușurare câtă vreme sunt în trup. Mai degrabă vrea ca atât cât sunt în această lume să rămână în necazuri, în asprimi, în osteneli, în lipsuri, în boală, în umilințe, fără izbândă, cu inima înfrântă și cu trupul zdrobit, lepădați de cei de un neam cu ei.

Să ne silim să păzim postirea, smerenia, supunerea, ascultarea de egumen, care ține locul lui Hristos, și de toți frații, potrivit făgăduinței noastre.

Se poate ca vreun frate să-ți fi vorbit cu asprime sau ca un întâi-stătător să te fi mustrat pe drept sau nu, și tu te tulburi, te cuprinde patima și începi să spui: „De ce nu m-a dojenit așa cum se cuvine unui monah? Putea să mă mustre cu iubire frățească. Îi voi vorbi în același chip, îi voi plăti cu aceeași monedă". Nu, robule al lui Hristos, iubitul meu frate, nu spune aceasta, ci împotrivește-te și spune: „Am păcătuit, e vina mea. Chiar dacă n-am păcătuit acum, alte dăți sau mai bine zis tot timpul păcătuiesc împotriva lui Dumnezeu, iar Dumnezeu a trimis aceasta spre tămăduirea sufletului meu. Chiar dacă m-a mustrat, așa cum spune Sfântul Dosoftei, e fratele meu. De câte ori Hristos n-a fost ocărât pentru mine și nu S-a mâniat, ci a îndurat totul cu răbdare? Dacă sunt ucenic al Lui, nu voi îndura oare pentru mine și pentru Hristos un cuvânt de la fratele meu?" Și roagă-te astfel: „Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește pe fratele meu și-l ajută, și ajută-mă și pe mine prin rugăciunile lui". Dacă ispita se întoarce, repetă această rugăciune chiar și de multe ori. În acest chip, prin harul lui Dumnezeu și împotrivirea ta, rana mâniei se va tămădui repede și vei înainta în răbdare și în curăția inimii și vei dobândi dragostea desăvârșită, care e cununa tuturor virtuților.

Sfântul Mitropolit Ilie Iorest

Mitropolitul Ilie Iorest a fost unul dintre cei mai mari luptători români pentru dreapta-credință în fața ereziei calvine. El s-a născut în jurul anului 1600, în Transilvania. Iubindu-L din copilărie pe Hristos, a fost trimis, de la o vârstă fragedă, pentru învățătură și folos duhovnicesc, la Mănăstirea Putna. Aici, tânărul Ilie s-a dăruit cu totul lui Dumnezeu și a primit îngerescul chip al călugăriei și numele Iorest.

Prin ascultare, cuget smerit, asceză și mai ales prin harul lui Dumnezeu dobândit prin rugăciune, el a sporit tot mai mult în viața duhovnicească. Dintr-o însemnare de pe un manuscris din secolele XV–XVI, aflat la Putna, aflăm că în anul 1624 Ilie Iorest era deja hirotonit preot. Cuviosul Iorest era ca o făclie aprinsă în obștea părinților, săvârșind cele sfinte cu frică de Dumnezeu și întărindu-i duhovnicește pe cei ce căutau hrană pentru suflet. Cadrul formării sale a fost locașul Sfântului Ștefan, loc de statornicie în credința ortodoxă.

În 3 septembrie 1640, a trecut la cele veșnice Mitropolitul Ghenadie al Transilvaniei. Domnul Vasile Lupu a reușit să-l impună pe Ilie Iorest drept noul păstor al Mitropoliei Ardealului. Sfântul a mers în capitala Țării Românești, la Târgoviște, unde a fost hirotonit arhiereu în luna noiembrie. Mitropolitul Ilie Iorest a devenit astfel un simbol al unității românești. În stihirile Utreniei de la slujba acestui sfânt ierarh, se spune: „În duhul tău laolaltă s-au adunat sufletele fraților tăi ardeleni, din al căror trunchi ai odrăslit, ale fraților moldoveni, care te-au adăpat din izvoarele înțelepciunii dumnezeiești și ale vieții celei călugărești, și ale fraților munteni, de unde ai primit pecetea arhieriei, închipuind unitatea duhului și a credinței poporului în dreapta credință”.

Ștefan Katona Geleji, superintendentul confesiunii calvine din Transilvania, a trimis în octombrie 1640 o scrisoare principelui Gheorghe Rakoczi, care conducea Transilvania. În această scrisoare, Geleji își exprima nemulțumirea că s-a cedat prea ușor stăruințelor lui Vasile Lupu și a fost numit mitropolit al Transilvaniei un călugăr venit din Moldova,

care nu era dispus la compromisuri dogmatice. Geleji îi mai trimisese principelui Rakoczi o scrisoare prin care îi spunea că nu a găsit niciun candidat pentru ocuparea scaunului mitropolitan din Alba Iulia care să fie dispus „să-și schimbe religia din temelie", recomandându-i să se lucreze progresiv și cu prudență pentru calvinizarea românilor.

Sfântul Ilie Iorest era conștient că nu-l așteaptă zile ușoare. Prin tot ceea ce el a făcut în puținii săi ani de păstorire, a arătat tuturor că mai de folos sunt lanțurile suferinței pentru Hristos decât o viață trăită în compromisuri și în comoditate.

Ca un bun păstor al turmei lui Hristos, mergea prin sate, îi învăța și îi mângâia pe credincioși, îndemnându-i să nu cedeze în niciun fel presiunilor de calvinizare care se făceau asupra românilor. De asemenea, s-a concentrat pe întărirea clerului Bisericii Ortodoxe din Transilvania. A căutat cu insistență bărbați curați, cu râvnă pentru dreapta credință, pe care i-a hirotonit preoți. Dar desele hirotonii au deranjat autoritățile calvine. De aceea, în 16 februarie 1642, Dieta scria principelui că vlădica Iorest, „pentru bani, face popi românești din iobagi români ai multor patrioți, deși iobagii aceștia nu știu carte, sunt proști și numai ca să scape de iobăgie se hirotonesc. Care faptă multă pagubă aduce țării. De aceea se hotărăște ca episcopul român, sub pedeapsa destituirii, să-i răspopească și să-i înapoieze proprietarilor și să nu mai cuteze a face de acestea". Conform statutului bisericesc, hirotonia unui iobag putea duce la eliberarea acestuia de îndatoririle impuse de stăpânul său. Hirotoniile numeroase au provocat ostilitatea puternică a nobililor maghiari, care vor face tot posibilul pentru înlăturarea din scaunul de mitropolit a Sfântului Ilie Iorest.

Drept răspuns la faptul că Biserica din Transilvania era încolțită de atacurile calvine, solidaritatea ortodoxă s-a manifestat din plin. Au fost trimise, atât din Moldova, cât și din Țara Românească, tipărituri ortodoxe pe care sfântul mitropolit le-a răspândit printre credincioșii români. În același timp, Vlădica Iorest a refuzat să împartă printre credincioșii români materiale de propagandă favorabile calvinismului. Mai mult decât atât, și-a exprimat acordul față de Sinodul care a avut loc la Iași în anul 1642. La acest sinod, unde au participat reprezentanți

Bucură-te, preafericite Iorest, cel ce te-ai
învrednicit a pătimi necazuri fără de număr
pentru dreapta credință a lui Hristos; că împreună
pătimind cu Hristos, împreună cu El te-ai și
preamărit, ca un ucenic adevărat al Domnului.

din cele trei mari Biserici Ortodoxe surori – rusă, greacă și română, a fost practic condamnată erezia calvină.

Nemulțumită de Mitropolitul Iorest, stăpânirea străină calvină a încercat să-l câștige de partea ei și, neizbutind, a plăsmuit învinuiri mincinoase și sfântul ierarh a fost aruncat în temniță, la Alba Iulia, după numai trei ani de păstorie. După nouă luni de chinuri îndurate, fericitul Iorest a fost eliberat în schimbul unui preț de 1000 de taleri, pe care neavându-i, „s-au dat chezășie pentru el 24 de credincioși". Pentru dezlegarea de chezășie, sfântul a fost nevoit să se întoarcă în Moldova, unde a fost întâmpinat cu multă dragoste de cler și de popor și a fost primit ca un adevărat mărturisitor al dreptei credințe.

Din Moldova, Mitropolitul Transilvaniei a plecat în Rusia, pentru a strânge banii necesari răscumpărării chezașilor. Purta la sine două scrisori. Cea dintâi, scrisă pe 2 iunie 1645 de înaltul cler moldovean către Țarului Rusiei, Mihai Feodorovici, menționează: „Dacă au trecut trei ani, a sculat diavolul, care urăște cele bune, pe popa cel mare al craiului, anume Gheorghe Ciulai, care se află în eresul luteran, în care sunt și craiul și toți ungurii. Și l-a clevetit pe Iorest, arhiereul creștinilor români, la craiul Rakoczi Gheorghe. Și a adus mărturii mincinoase și i-a făcut mare nedreptate și tot ce a avut au luat de la el și l-au legat și l-au închis în temniță, nouă luni a pătimit, fiind izgonit, și cu el o mulțime de preoți creștini, nu pentru altă vină decât pentru credința creștină, voind să-i convertească la luteranism". Alcătuită în reședința mitropolitană din Suceava, scrisoarea păstrează în finalul ei numele tuturor celor care au întărit acele cuvinte prin propria semnătură: Sfântul Varlaam, Mitropolitul Sucevei din Țara Moldovei, Anastasie, Episcopul Romanului, Ștefan, Episcopul Rădăuților, Ghedeon, Episcopul Hușilor. Alături de iscăliturile acestora, se păstrează sigiliile mănăstirilor Putna, Moldovița, Slatina și Bistrița. La rândul său, domnul Vasile Lupu îi încredințează Sfântului Ilie Iorest o scrisoare, cu valoare de „pașaport", care să-l ajute să strângă bani și să intre în audiență la țar. În această scrisoare, domnul Moldovei îl numește pe vlădica Iorest: „Călugăr bine-credincios și întru toate credincios". În cele din urmă, Mitropolitul Iorest a reușit să strângă banii necesari și i-a răscumpărat pe chezași. Apoi s-a întors la Putna, unde a

trecut cu pace la Domnul, în anul 1678. După tradiție, a fost înmormântat aproape de altarul Bisericii Voievodale, pe latura lui exterioară sudică. Așa cum se spune în slujba Sfântului Ilie Iorest, acesta a fost un „păstor prea înțelept, făclie prea luminoasă, cetatea cea tare a dreptei credințe, stâlp de foc, care a călăuzit norodul prin pustia cea arzătoare a eresurilor și l-a dus spre pământul făgăduinței".

Ținând seama de viața sa curată, de statornicia sa în credința ortodoxă și de suferințele îndurate pentru apărarea ei, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în ședința din 28 februarie 1950, a hotărât ca Mitropolitul Ilie Iorest să fie cinstit ca sfânt mărturisitor al dreptei credințe. S-a rânduit ca el să fie prăznuit pe 24 aprilie, odată cu Sfântul Sava Brancovici, urmaș al său, după câteva decenii, pe scaunul de Mitropolit al Transilvaniei. Canonizarea lor solemnă s-a făcut în Catedrala Reîntregirii din Alba Iulia, în cadrul unor slujbe săvârșite de un ales sobor de ierarhi, preoți și diaconi, în ziua de 21 octombrie 1955.

Bucură-te, neobositule păstor al turmei celei duhovnicești; Bucură-te, cel ce cu osârdie pilda sfinților ai urmat; Bucură-te, că, prin toate, legea noastră strămoșească ai întărit; Bucură-te, Sfinte Ierarhe Iorest, preafericite!

Episcopul Teofan de Rădăuți

Decăderii îi urmează ridicarea, nopții îi urmează ziua, tristeții bucuria și durerii mângâierea. Așa este în viața fiecăruia, așa în viața unei comunități, așa și în istoria Mănăstirii Putna. Deși secolul al XVII-lea a fost cel mai vitregit dintre toate, mai ales din cauza multor invazii și calamități, totuși, pe parcursul lui au răsărit vârfuri ca munții între văi. Unul dintre ei, care acoperă 32 de ani din istoria Putnei, este episcopul Teofan. Tinerețea și-a dăruit-o lui Dumnezeu, formându-se ca monah în obștea putneană, unde a învățat cum să jertfească Domnului pe altarul inimii tămâia binemirositoare a rugăciunii.

Râvnitor al bunelor rânduieli păstrate din vechime, monahul Teofan a fost chemat la slujirea celor sfinte fiind hirotonit preot, iar mai apoi la cârmuirea fraților săi de nevoință pe drumul anevoios al mântuirii, ca egumen. Nu este ușor să rămâi în smerenie și în smerită cugetare pentru a păstra harul lui Dumnezeu, când ești numit mai mare și mai de cinste decât ceilalți. Dar Teofan, care în noiembrie 1638 era deja egumen, avea de unde să învețe smerenia. În jurul său, cei mai mulți părinți erau îmbătrâniți în viața monahală, cu experiență duhovnicească îndelungată. Era atunci o obște frumoasă, când cei tineri, deși nu mulți, învățau de la cei bătrâni, iar aceștia îi îndrumau cu bucurie și îi întăreau în lupta cea bună.

Egumenul Teofan a ținut la bunul mers al mănăstirii sale, care l-a crescut în dragoste de Dumnezeu și de dreptate. Ori de câte ori mănăstirea suferea o pagubă în vreun lucru oarecare, el cerea, prin scrisori sau în alt mod, îndreptarea pagubei sau a nedreptății. Avea conștiința că toate cele din mănăstire, inclusiv monahii, sunt afierosite lui Dumnezeu și trebuie păstrate întregi și curate. Pe lângă aceasta, mănăstirea încă nu-și revenise după prădăciunile suferite, cum au fost cele din 1622 și 1629. De aceea, Teofan îl trimite pe monahul Simeon la „oameni buni și la protopopi și la preoți, pentru milostenie" în ținutul Bistriței.

În 1645, Teofan este așezat ca episcop în scaunul de la Rădăuți, probabil la recomandarea domnului Vasile Lupu. Ca ierarh, a îndemnat și a îndrumat în continuare scrierea de cărți pentru domnie, pentru dregători și popor, pentru Biserică, dar și înnoirea și propășirea diferitelor locașuri monahale. La data de 8 iulie 1646, „mult greșitul Ivanco" termina de scris o Evanghelie „în episcopia de Rădăuți, în vremea episcopului Teofan, care a ieșit din Mănăstirea Putna". Evanghelia era comandată de hatmanul Gavril Coci, fratele lui Vasile Lupu, împreună cu Liliana, soția sa. Inițiativele de sprijinire a Bisericii de către domni au fost întărite și încurajate de marele ierarh, care era cinstit de toți. Când Vasile Lupu închină Mănăstirea Precista din Galați Mănăstirii Vatopedu în 1647, Sucevița Schitului Mare în 1651, când dăruiește locul numit Dobromira și Munții Răchitaș din Țara de Jos a Moldovei, ținutul Putna, lui Matei Basarab, ca semn al împăcării moldo-muntene,

loc pe care domnul muntean avea să ridice Mănăstirea Soveja, episcopul Teofan era de față, întărind prin cuvânt și prin iscălitură ceea ce domnul țării împlinea din îndemn de Sus.

Când momentul refacerii Putnei s-a apropiat, Vasile Lupu a întărit, în 15 aprilie 1647, toate proprietățile date mănăstirii de către Sfântul Ștefan, act la care a luat parte și Teofan ca episcop și Simeon ca egumen. Peste câțiva ani, ierarhul se va retrage o perioadă la Putna, angajându-se cu toate puterile în lucrarea pe care avea să o înceapă Vasile Lupu. Ultimul an în care este menționat ca episcop este 1653.

Vasile Lupu nu a putut încheia refacerea bisericii pentru că în 1653 și-a pierdut domnia. Zidurile au rămas neterminate până când Gheorghe vodă Ștefan (1653–1658) încheie lucrul la biserică și o sfințește în 4 noiembrie 1655. Lucrul cel mai important fiind împlinit, Teofan revine în scaunul episcopal, de data aceasta la Huși, în 1656, sprijinind în continuare viața duhovnicească a credincioșilor. Însă locul său era în apropierea mănăstirii sale de metanie. De aceea, Dumnezeu îi rânduiește să-și încheie păstorirea la Rădăuți, unde se mai ostenește nouă ani de zile, din 10 mai 1658 până la sfârșitul anului 1666. În tot chipul a căutat să păstreze pacea cu toți, după îndemnul Sfântului Apostol Pavel, iar domnii au nădăjduit în rugăciunile lui și ale monahilor de sub ascultarea sa, dovedind aceasta prin ajutorul dat Mănăstirii Putna.

Înaintat în vârstă și obosit de greutăți, simțind mai ales apăsarea durerilor poporului, episcopul Teofan se retrage în liniștea mănăstirii, acolo unde a simțit prima dată puternic glasul lui Dumnezeu și înălțimea chemării care i-a fost încredințată ca monah. Lespedea sa de la Putna, din partea de nord a Sfântului Altar, în exterior, se păstrează ca un adevărat document de epocă. Este ultima care mai păstrează scrierea slavonă pe un mormânt. Arborele vieții sculptat în piatră amintește de ctitorii cei dintâi, iar inscripția de pe ea menționează: „Această lespede de mormânt și-a făcut-o sieși, Teofan, fost episcop de Rădăuți, ieșit din Putna, care s-a strămutat în anul 7178 <1670>”.

Egumenul Ghervasie

La mijlocul secolului al XVII-lea, în condiții deosebit de vitrege, tradiția copierii manuscriselor în scriptoriul Mănăstirii Putna era încă vie. Acest lucru se datorează în special ieromonahului Ghervasie, care își făcuse un renume între caligrafii vremii. Ierarhi, domni sau boieri îl căutau pentru a le copia cărți pentru nevoile personale sau pentru a le face donație.

În 13 ianuarie 1665, ieromonahul Ghervasie copia un *Evangheliar* pentru domnul Moldovei, Istrate Dabija, împodobit cu chipurile evangheliștilor, cu bogate viniete în culori, cu chinovar și aur, care urma să fie dăruit Mănăstirii Cașin. La vremea aceea fusese deja egumen al Putnei, funcție pe care și-o va mai asuma pentru scurt timp. După câțiva ani, Ghervasie este chemat la București ca să copieze un pomelnic al Mitropoliei, în 1674. Darurile sale nu se limitau numai la priceperea de a scrie, el fiind și un bun cântăreț de muzică psaltică. A și avut unde să exerseze cântarea liturgică, pentru că mănăstirea sa de metanie avea o bogată tradiție a școlii de psaltichie. De aceea, la 24 martie 1675 copiază o carte de cântări liturgice, în care semnează: „Aceasta a scris-o multpăcătosul și nevrednicul rob al lui Dumnezeu, ieromonahul Ghervasie de la Putna, din Țara Moldovei, la anul 7183 <1675>, luna martie 24".

Tot de la el au mai străbătut veacurile trei *Liturghiere*, lucrate după modelul manuscriselor putnene. La finalul unuia dintre ele, în semn de apreciere față de obștea în care s-a renăscut duhovnicește și care l-a format în activitatea cărturărească, autorul ține să-și menționeze originea, ca pe un titlu de noblețe: „S-a scris în mitropolie, în București, în vremea mitropolitului Varlaam. Am scris, eu, ieromonahul Ghervasie din Putna, din Țara Moldovei".

Ghervasie reprezintă, pentru istoria Putnei, o verigă excepțională, întrucât aparține unei epoci în care știrile despre activitatea cărturărească de aici lipsesc. După epoca lui Anastasie Crimca, școala putneană a fost singura în stare să mai producă manuscrise cu miniaturi.

Egumenul Filotei

Spre sfârșitul secolului al XVII-lea, Mănăstirea Putna a fost condusă pentru o lungă perioadă de timp de egumenul Filotei. Monah încercat în nevoințele ascetice, răbdător în greutăți, Filotei l-a iubit pe Hristos încă din tinerețile sale. I-a iubit pătimirea, dorind să-L urmeze întru aceasta, ca să se poată bucura deplin și de Învierea Sa.

Sub ascultarea sa erau în jur de treizeci de călugări. Alți șaizeci de ascultători slujeau nevoilor mănăstirii. Cu toate pustiirile pe care le-a înfruntat în acel secol, Mănăstirea Putna a rămas statornică și puternică. Dar încercările nu trecuseră. Căci urâtorul de oameni, diavolul, caută să-i dărâme sau să-i împiedice pe toți cei care doresc să păsească pe urmele lui Hristos. Așa se face că în 1691, mănăstirea a trecut din nou printr-o pustiire, săvârșită de o oaste de turci. Atunci a fost luat rob însuși egumenul Filotei, dimpreună cu namestnicul Antonie, doi călugări și cei 60 de slujitori, precum și toate vasele din aur și din argint. La 7 martie 1692, aceștia se găseau la Moscova ca să ceară ajutor de la țar pentru răscumpărarea celorlalți. Ei s-au înfățișat țarului cu o scrisoare semnată de 14 monahi putneni, în care se povesteau cele întâmplate în anul precedent. Primind ajutor de la țar, egumenul Filotei a mers să se închine și în Lavra Sfântului Serghie de Radonej, pentru a primi binecuvântarea acestuia.

A revenit la Putna, mulțumind lui Dumnezeu că s-a învrednicit și el de pătimire și pentru faptul că i-a dat răbdare și izbăvire. Pe jertfa sa și a tuturor monahilor dinainte, care au rezistat în fața primejdiilor ce au pândit mănăstirea în secolul al XVII-lea, s-a întemeiat o nouă generație de părinți duhovnicești, care vor străluci în veacul următor, ridicând din nou mănăstirea la statura duhovnicească și culturală pe care i-a hărăzit-o Bunul Dumnezeu prin ctitorul ei cel dintâi.

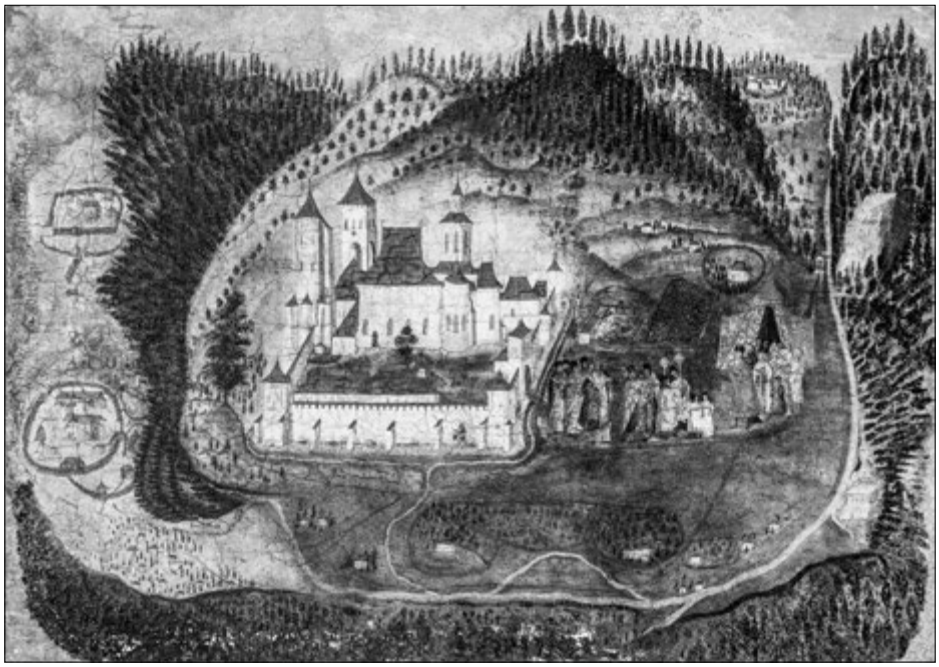

Mănăstirea Putna și schiturile ei, după refacerea de către Sfântul Iacob Putneanul, circa 1760

A doua epocă de înflorire

1700–1775

În veacul al XVIII-lea, Dumnezeu a binevoit ca în Mănăstirea Putna să înflorească o aleasă viață duhovnicească, prin părinții viețuitori în mănăstire și în așezămintele ei: cele două sihăstrii, Sihăstria Putnei și Sihăstria Ursoaia, și Mănăstirea veche, așezământul de lângă biserica ctitorită de către Dragoș vodă și adusă de Sfântul Ștefan cel Mare la Putna.

Îndeosebi în trei vocații și slujiri au strălucit viețuitorii putneni din acest secol: conducători bisericești, cărturari și sihaștri.

Dintre roadele sfinte ale acelei perioade, au rămas ca lumini peste veacuri înfăptuiri alese și chipuri ale unor viețuitori care au cunoscut lumina lui Hristos și, primind-o întru ei, s-au făcut ei înșiși lumină altora. Patru dintre ei sunt canonizați: Sfântul Ierarh Iacob Putneanul, Mitropolitul Moldovei, și Sfinții Cuvioși Sila, Paisie și Natan.

Caracteristica acestei perioade este că, vreme de un secol, monahii putneni au alcătuit o familie în care fiecare generație s-a format duhovnicește de la cea anterioară, a dus mai departe moștenirea primită și a influențat societatea și biserica din Moldova, în special monahismul, într-o mare măsură. Înăuntrul fiecărei generații, viețuitorii au lucrat cu osârdie darul cu care Dumnezeu i-a înzestrat, iar dragostea și unitatea duhovnicească în care au viețuit i-au făcut să se sprijine unul pe altul în urcușul duhovnicesc și în slujirea aproapelui.

Această familie a avut ca părinți ocârmuitori un șir de ierarhi care au vegheat asupra familiei putnene unul după altul, aproape toți fiind cu metania din Putna: Mitropolitul Sava Balaci, Episcopul Calistru, Mitropolitul Antonie, Mitropolitul Iacob Putneanul, Episcopul Dositei

Herescu. O parte din filiația lor o găsim exprimată într-o însemnare la ziua de pomenire a Mitropolitului Sava făcută de către Sfântul Natan în *Pomelnicul* mănăstirii din 1756, în care se spune că Mitropolitul Sava l-a călugărit pe Episcopul Calistru, Episcopul Calistru pe Mitropolitul Antonie, iar acesta pe Mitropolitul Iacob. Nu sunt singurii conducători bisericești născuți duhovnicește la Putna, ci și alți ierarhi și stareți de mănăstiri s-au format aici în această perioadă.

În ceea ce-i privește pe cărturarii din acest secol, marile izbânzi ale Sfântului Iacob Putneanul în domeniul educației – tipărirea primului Abecedar din Moldova (1755) și înființarea primei școli rurale din Moldova (1759) – sunt rezultatul unei tradiții și a unei dezvoltări din treaptă în treaptă. La fel, efortul Sfântului Iacob și al arhimandritului Vartolomei Mazereanu de a duce mai departe osteneala Sfântului Mitropolit Dosoftei și a traduce în limba neamului tot ce era mai plin de sfințenie și mai frumos din Ortodoxie este rezultatul unei împreună-lucrări și al unei acumulări în timp.

Sihaștrii mănăstirii din această perioadă reprezintă una dintre cele mai luminoase pagini ale mănăstirii. Sub ocârmuirea duhovnicească a ierarhilor purtători de grijă, s-au dezvoltat în secolul al XVIII-lea două sihăstrii, Sihăstria Putnei și Sihăstria Ursoaia, la câțiva kilometri de mănăstire. Monahii de aici aveau regula de viață mult mai strictă, nu aveau gospodărie în jurul sihăstriilor sau în alt loc și își petreceau cea mai mare parte a timpului în rugăciune, urmând modelul viețuirii isihaste. Acest mod de viețuire, de practicare a isihasmului în comunitate a înflorit în Moldova și în spațiile ortodoxe învecinate în veacurile XVII–XVIII. Majoritatea viețuitorilor de aici erau tunși în schima mare, cea mai înaltă treaptă a viețuirii monahale, sihăstrească. Pentru a avea parte și de împlinirea votului fundamental al ascultării, viețuitorii sihăstriei trăiau în supunere față de un părinte de acolo, iar acesta era în ascultare de egumenul mănăstirii. Cu un secol înainte, Sfântul Teodosie a descris această rânduială în *Regula Schituleților*, dată de el pentru schitul mănăstirii de la Maniava:

„Aici vor viețui cinci sau șase frați, urmând întâia formă de nevoință și păzind liniștirea sub autoritatea și cu binecuvântarea și purtarea de

grijă a părintelui egumen al obștii celei mari. Unul dintre ei, preot sau bătrân, va fi stareț, și el va trebui să-i povățuiască pe ceilalți și să poarte de grijă de ei în toate. Și toți vor trebui să i se supună, să asculte de el și să primească binecuvântare și îngăduință de la el pentru orice lucru. Iar el va trebui să dea socoteală de toate egumenului și să primească sfatul său".

Aceste trei slujiri, de ierarhi, cărturari și sihaștri, au fost atât de apreciate în epocă și au influențat atât de mult biserica și țara încât, în 1775, când Putna a fost ruptă, odată cu Bucovina, de Moldova, toți cei patru ierarhi ai Moldovei erau cu metania din Putna. Influența ei a fost mare, încât era considerată „cea mai dintâi, cap între alte domnești mănăstiri din țară".

Lucrarea comună a acestor generații din secolul al XVIII-lea a fost de mare folos nu doar Bisericii Moldovei în general, ci și mănăstirii, în mod special. Acum a avut loc o refacere a mănăstirii prin purtarea de grijă a Sfântului Iacob Putneanul, care a devenit al doilea mare ctitor al ei. Prin restaurarea duhovnicească și materială care a culminat această înnoire, Putna a fost pregătită pentru a face față perioadei dificile care a urmat după anexarea Bucovinei de către Imperiul Austriac în 1775. Starea materială și statutul ei au făcut să fie una dintre cele trei mănăstiri bucovinene care nu au fost închise de noul regim. A fost un dar al Maicii Domnului, care a lucrat pentru ca monahii viețuitori să împlinească testamentul nescris al Sfântului Ștefan pentru mănăstire: slăvirea lui Dumnezeu și slujirea aproapelui.

În anii următori înstrăinării de țară a Putnei, fiii duhovnicești ai Sfântului Iacob vor duce mai departe, după trecerea acestuia la cele veșnice, în 1778, ceea ce au primit de la părintele lor. După închiderea graniței, unii monahi putneni vor rămâne în Moldova, alături de ierarhii putneni lângă care făceau ascultare. Acesta este cazul ierodiaconului Gherasim Putneanul și al arhimandritului Vartolomei Putneanul, doi mari cărturari, egumeni și purtători de grijă ai spitalului de la Mănăstirea Precista Mare, care au rămas lângă Leon Gheucă, Episcop la Roman și apoi mitropolit. Ei și toți ceilalți fii au dus mai departe dragostea de adevăr, de ceea ce este frumos și veșnic, pe care au deprins-o la Putna.

Mitropolitul Sava Balaci

Până și în cele mai grele momente, monahii putneni nu au abandonat misiunea importantă încredințată de ctitorul mănăstirii. De aceea, într-o perioadă în care siguranța, bunăstarea și stabilitatea mănăstirii și a țării se clătinau, Dumnezeu avea rânduiți oamenii Săi pentru a redeștepta în conștiința tuturor demnitatea de fii ai lui Dumnezeu și ai neamului.

Întreg secolul al XVIII-lea a însemnat un urcuș în plan duhovnicesc, cultural și material. La originea acestuia a stat un călugăr putnean, care mai târziu a fost ridicat în scaunul de Mitropolit al Moldovei. Sava Balaci s-a arătat a fi pasionat de lectură, citind tot ce-i putea fi de folos spre înțelegerea tainelor pe care le-a lăsat Dumnezeu în lume prin oamenii sfinți. De pe vremea când era simplu monah, iar mai apoi ieromonah și eclesiarh, Sava a lăsat, cu un scris frumos și elegant, însemnări pe diferite manuscrise ale vremii. Mai mereu ținea să se numească „smeritul Sava" sau „păcătosul ieromonah Sava".

Așa cum făclia nu se ascunde sub obroc, nici cetatea pe vârful muntelui, tot astfel nici darurile ieromonahului Sava nu au rămas tăinute. Obștea l-a ales egumen, iar mai apoi a fost înălțat în scaunul episcopal al Romanului, unde a slujit timp de patru ani, împărțind tuturor dreptatea, pacea și cuvântul lui Dumnezeu, dar mai ales harul dumnezeiesc și sfințitor care vindecă neputințele oamenilor și luminează întunericul minții.

Vrednicia, smerenia și statornicia sa în slujirea aproapelui l-au ajutat pe episcopul Sava să fie ales în cea mai de cinste, dar și cea mai grea slujire în Biserica Moldovei de atunci, aceea de mitropolit al țării, în 1689, în vremea domniei lui Constantin Cantemir, păstorind în scaunul de la Suceava timp de 13 ani. În întreaga sa viață a fost martor la 15 domnii ale Moldovei, cinci dintre ele fiind trăite de pe scaunul de mitropolit.

De asemenea, în documente semnează alături de alți oameni importanți ai vremii, pe care i-a cunoscut îndeaproape și alături de care gândea și lupta pentru bunăstarea oamenilor, dar și pentru siguranța țării între marile puteri ale vremii.

Ca mitropolit, Sava Balaci s-a îngrijit și de mănăstirea sa de metanie. Aceasta era locul în care s-a născut și s-a format duhovnicește, o adevărată maică a sa, după cum o va numi mai târziu Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul. Printre binefacerile aduse mănăstirii s-au păstrat până astăzi o cruce sculptată ferecată în argint aurit, dăruită în 1694–1695, cartea *Gâlceava înțeleptului cu lumea* (1699), primită personal de la Dimitrie Cantemir, autorul ei, precum și satul Bătrânești, cumpărat de la Dragomirna și donat în 1712.

Una dintre marile griji ale mitropolitului Sava a fost siguranța și bunăstarea duhovnicească și materială a păstoriților săi. Pentru aceasta, a fost nevoit să înfrunte de multe ori capriciile unor domni care vedeau în dreptul lor de a domni peste un popor doar o sursă de putere și de venituri. Nu toți au înțeles că domnia le venea de la Dumnezeu, că va trebui să dea răspuns înaintea întregii lumi, la Judecata de apoi, pentru felul în care au condus țara. Când Constantin Duca vodă a introdus pentru prima dată în Moldova văcăritul, o taxă pe animale mari – cai, vaci, boi – care apăsa foarte greu pe boieri, pe mănăstiri, dar mai ales pe țărani, mitropolitul a protestat și s-a străduit să-i arate domnului că ceea ce face îi va aduce mai multă pagubă, ajungând să fie urât de tot poporul, dar mai ales să-și întineze sufletul cu răutatea nemilostivirii și a nedreptății, pentru care nu va primi iertare de la Dreptul Judecător. Constantin Duca nu a luat în seamă sfaturile mitropolitului. În schimb, urmașul său, Antioh Cantemir, văzând mai ales că țăranii preferau adeseori să-și părăsească satele pentru a scăpa de această taxă, sau să-și ucidă animalele cu mâna lor, a luat decizia cea înțeleaptă. La 1 martie 1698 i-a convocat pe ierarhii Moldovei conduși de mitropolitul Sava și împreună cu Iacov, fostul patriarh al Constantinopolului, au desființat văcăritul și au pus blestem greu asupra lui și asupra oricărui domn care ar voi să-l reînființeze.

Din păcate, Constantin Duca a revenit la domnie în septembrie 1700 și a reluat impozitul atât de nepopular, cerându-i mitropolitului

să dezlege blestemul. Oamenii l-au privit pe domn ca pe un potrivnic lui Dumnezeu, căci cutezase să nesocotească autoritatea și puterea unui blestem. Venise vremea ca adevărata virtute să se arate. Și aceasta s-a petrecut în relația dintre domn și mitropolit. Boierii își pierduseră încrederea în domnul care lua împrumuturi de la ei pentru a-și plăti datoriile către Poarta Otomană, pe care și le făcuse pentru a dobândi tronul; poporul de asemenea nu putea să fie alături de un domn care sporea mereu birurile, iar mitropolitul Sava se îndoia de sinceritatea celui care îndrăznise să nesocotească un blestem semnat cu trei ani în urmă cu mâna sa. De aceea, când o parte din boieri au fugit în Țara Românească, la curtea lui Constantin Brâncoveanu, mitropolitul a refuzat să meargă să-i cheme înapoi. Pentru aceasta, ca și pentru refuzul de a dezlega blestemul asupra văcăritului, mitropolitul Sava a fost mazilit, adică destituit din scaun, în 1702.

Dreptatea și dragostea îi erau mai mari decât cinstea de la oameni. A primit cu demnitate și cu pace lăuntrică pierderea titlului de mitropolit al țării, încredințându-se purtării de grijă a lui Dumnezeu și păstrându-și înaintea Lui conștiința curată. El a avut convingerea că prin atitudinea sa va da exemplu de dreptate și de răbdare urmașilor săi. Nu întâmplător, pe pomelnicul mănăstirii din 1756, Sava este începătorul unei semnificative filiații duhovnicești: „Acesta au călugărit pre episcopul Calistru, iară Calistru pre Antonii mitropolit, iar Antonii pre Iacov mitropolit".

În prima jumătate a anului 1703, Constantin Duca însuși va desființa văcăritul, confirmând blestemul din 1698. Dar zilele pe tron îi erau deja numărate. La scurt timp a fost el însuși mazilit de Poartă.

Mitropolitul Sava Balaci s-a retras pentru restul vieții la schitul Sinești, ctitorit de el, purtând de grijă în continuare de Mănăstirea Putna. Pentru lămurirea unor neînțelegeri privind hotarele unei moșii dăruite mănăstirii, mitropolitul s-a întâlnit adesea la Putna cu cronicarul Ion Neculce. Aici a aflat cronicarul tradițiile cu privire la istoria Putnei, pe care le-a notat în *Letopisețul* său.

Și-a încheiat viața ca un urmaș vrednic al lui Hristos, arătându-se a fi asemenea Păstorului celui Mare, Care nu a precupețit să-Și pună viața

pentru oile Sale. Pentru el, spiritul de dreptate și dragostea de frumos, reflectată în arta bisericească și în rugăciune, îi erau datorie sfântă.

Episcopul Calistru de Rădăuți

La renașterea Mănăstirii Putna din secolul al XVIII-lea, Episcopul Calistru se înscrie ca al doilea ierarh al filiației duhovnicești ce culminează cu Sfântul Iacob Putneanul. În călugărie a fost tuns de Mitropolitul Sava Balaci.

Ajuns egumen al mănăstirii la începutul secolului, el s-a trudit pentru a păstra și a transmite mai departe moștenirea duhovnicească, culturală și materială primită de la înaintași. A știut permanent să cinstească pe cei mai în vârstă și mai înțelepți. Pentru rugăciunile sale, Dumnezeu a dat gând bun mai multor creștini să sprijine mănăstirea din ale lor, căci tot binele și toată avuția prin milostivirea lui Dumnezeu se dobândesc.

În 1708, egumenul Calistru este ridicat la demnitatea de episcop la Rădăuți. El a rămas legat în continuare de mănăstirea sa de metanie. În această calitate, el s-a îngrijit de bunul mers al mănăstirii, dăruindu-i pământ din diferite moșii, precum și o prisacă „pentru a noastră pomenire și pentru sufletele răposaților părinților noștri".

Neputințele bătrâneții l-au determinat pe episcopul Calistru să se retragă din scaun. În luna mai a anului 1728, a făcut paretisis, socotind să meargă „la pocăință, fiind cuprins de slăbiciune și de neputință". După ce a primit blagoslovenia Mitropolitului Gheorghe, a închinat omoforul pe Sfântul Prestol și paterița în mâinile domnului Grigorie Ghica. În locul său a fost ales ieroschimonahul Antonie de la schitul Horecea, pe care episcopul Calistru îl îmbrăcase în haina monahală, făcându-l părtaș moștenirii duhovnicești pe care o primise de la mitropolitul Sava.

S-a retras la Mănăstirea Putna pentru a se adânci în pocăință și a se pregăti de marea întâlnire cu Hristos Domnul.

Episcopul Athanasie al Romanului

Ucenic al Mitropolitului Sava Balaci, asemenea lui Calistru, „smeritul între ieromonahi" Athanasie a fost așezat în egumenie de către Sava, mitropolitul retras la Schitul Sinești, și de Calistru, Episcopul Rădăuțiului. Însemnarea personală pe o Biblie din biblioteca mănăstirii menționează pentru instalarea sa data de 17 februarie 1714. După doi ani de zile smerenia și ascultarea i-au fost puse la încercare. A fost scos din egumenie pentru două luni de zile, timp în care mănăstirea a rămas fără egumen. Pe 25 iunie 1716, Episcopul Calistru l-a reașezat în aceeași ascultare.

Egumenul Athanasie a căutat să culeagă învățături și cuvinte hrănitoare pentru suflet din cărțile pe care le-a aflat în mănăstire sau le-a primit de la diferite persoane. Din însemnările pe care le-a lăsat pe unele dintre ele înțelegem râvna sa pentru a urma petrecerea sfinților. Ținea mult la valorile pe care le-a moștenit de la înaintași și aprecia lucrul mâinilor monahilor pe care îi avea spre îndrumare, dar și al tuturor celor care își puneau priceperea în slujba celor din jur și a urmașilor. Dintre toate, cel mai mult prețuia cărțile, căci vedea cu câtă trudă se scriau sau se tipăreau ele. Și mai mult, vedea câtă putere au cuvintele în a schimba pe om, a-l înțelepți, a-l ajuta să pătrundă în tainele vieții și ale lui Dumnezeu.

Până în anul 1722, Athanasie a fost numit egumen și la alte mănăstiri, iar către sfârșitul acestui an este ales episcop la Roman. Dar nu uită unde s-a format duhovnicește, unde și-a pus bazele devenirii sale ca om iubitor de Dumnezeu. De aceea, dorind ca și alții să se folosească de învățătură asemenea lui, a lăsat mănăstirii unele din cărțile sale. Iar pentru nevoile de miere și de ceară ale mănăstirii a lăsat o prisacă cu 60 de stupi la Voitinel.

Ca ierarh, Athanasie i-a sprijinit pe meseriașii din Târgul Romanului, întărind așezământul sau „catastiful" breslei care cuprindea pe blănari, croitori, cojocari, bărbieri și alții. Totodată, a mijlocit pe lângă domnii țării, Mihail Racoviță și Grigorie al II-lea Ghica, să reînnoiască vechile

drepturi ale Episcopiei, pentru a putea desfășura în voie lucrarea de luminare și de mântuire a păstoriților.

Și cum nimic bun nu se poate dobândi fără a avea pecetea crucii, și lui Athanasie i-a fost hărăzit să pătimească spre sfârșitul vieții. În 1731 a fost înlăturat din scaun pentru doi ani. După aceea, păstorirea lui nu a mai durat mult, căci în iunie 1734 în locul său este menționat un alt ierarh.

Noi îi aducem smerit prinos de recunoștință pentru că s-a alăturat, prin osteneala sa, celor care au transmis mai departe, îmbogățită, moștenirea Mănăstirii Putna.

Mitropolitul Antonie al Moldovei

„Mitropolitul Antonie cel Mare" i-ar putea spune cineva monahului putnean care a fost păstor al Moldovei în perioada 1729–1739 și apoi arhiereu la Cernigov și Belgorod, având în vedere uriașa sa personalitate și influența pe care a avut-o în Biserică și în societate vremii.

Mitropolitul Antonie este dintre cei care, pentru a-L sluji pe Hristos, „au rătăcit în pustii, și în munți, și în peșteri, și în crăpăturile pământului", unul dintre cei „de care lumea nu era vrednică" dar s-a învrednicit să poarte crucea unei țări întregi.

Strălucind în viața de obște la Putna, el s-a ascuns de lume ca sihastru, în schitul Horecea, dar a fost luat și pus pe scaunul cel mai înalt al Bisericii țării, Mitropolit al Moldovei; apoi a cunoscut pribegia în țară străină, Rusia, și prigoana chiar din partea fraților lui clerici de acolo.

Și astfel, Dumnezeu, Cel ce iubește pe cei care Îl răstignesc și răstignește pe cei care Îl iubesc, l-a ascuns de slava lumii și l-a binecuvântat cu cununa celor prigoniți pentru dreptate, pentru a-l împodobi cât mai mult pe acest mare arhiereu înainte de a-l lua la Sine din viața pământească.

Mitropolitul Antonie.
Tablou din Reședința Mitropolitană din Iași

Mitropolitul Antonie s-a născut în Cernăuți, spre sfârșitul veacului al XVII-lea. Din familia sa cunoaștem, până acum, doar un frate, Sălivestru (Silvestru), împreună cu care a ctitorit la Horecea, ceea ce arată că erau de viță nobilă.

Mai târziu, i s-a zis „Putneanul", după mănăstirea de metanie, sau „Cernovski", în spațiul rus. Istoria bisericească românească îl numește Mitropolitul Antonie al Moldovei, iar cea slavă îl numește Mitropolitul Antonie Cernovski.

A intrat în viața monahală la Putna la o vârstă fragedă. A fost fiu duhovnicesc al Episcopul Calistru de Rădăuți, care l-a tuns în monahism și l-a avut ca arhidiacon.

Pe când era arhidiacon, ajutase schitul Horecea de lângă Cernăuți în măsura în care era deja considerat ctitor acolo. În acea vatră sihăstrească el a ridicat o biserică. În 1739, domnul Grigore al II-lea Ghica îi menționa calitatea de ctitor într-un act pentru schitul „Horecea, de lângă Episcopia Rădăuților, unde este hramul Nașterii Preasfintei Fecioare Maria, care schit au fost făcut de cinstitul iubitorul de Dumnezeu și al nostru părinte chiriu chir Antonie mitropolitul *încă din* arhidiaconia sa".

Înainte de 1728, când era în puterea vârstei și dorul după liniștea rugăciunii ardea în sufletul său, a primit binecuvântare și a mers la Schitul Horecea de lângă Cernăuți, unde a devenit schimnic.

Mitropolit al Moldovei

În luna mai 1728, Episcopul Calistru al Rădăuților și-a încheiat păstoria și s-a retras la Mănăstirea Putna. La scurt timp după aceasta, înainte de 25 iunie 1728, ieroschimonahul Antonie de la schitul Horecea, fiul său duhovnicesc, a fost ales ca urmaș al său la Episcopia Rădăuților. Nu a păstorit aici decât foarte scurt timp, ceva mai mult de un an.

Episcopul Antonie al Rădăuților a fost ales mitropolit al Moldovei în toamna anului 1729. Ajuns în scaunul „bunicului" său duhovnicesc, Mitropolitul Sava, s-a dăruit acestei slujiri cu conștiința că Dumnezeu l-a ales și Lui Îi va da socoteală de turma încredințată. De aceea, s-a străduit să lucreze în via lui Dumnezeu cu toată râvna și priceperea sa. Nu își dorea pentru oameni altceva decât bine și mântuire. Îi iubea pe

toți, demnitari și oameni simpli, laici și monahi, preoți de mir și ierarhi ai țării, ca pe copiii săi, copii dați de Hristos Domnul. Știa că sufletele lor se vor cere de la el și ziua și noaptea cugeta cum poate să își slujească mai bine turma.

Ca mitropolit a colaborat în primul rând cu Grigore al II-lea Ghica, care a fost domn al Moldovei de patru ori: 1726–1733, 1735 – 3 septembrie 1739, octombrie 1739–1741 și 1747–1748 și domn al Țării Românești de două ori: 1733–1735 și 1748–1752. În perioada în care Grigore al II-lea Ghica nu a fost domn, pe tronul Moldovei a stat Constantin Mavrocordat, 1733–1735. Era perioada domniilor fanariote, în care nu doar domnii erau schimbați des de turci, ceea ce ducea la noi și noi impozite percepute de la populație pentru a plăti cheltuielile cu dobândirea domniei, dar și marii demnitari, dintre apropiații domnului în scaun, erau în mare parte străini și ei trebuiau, adesea, să-și recupereze diferite cheltuieli legate de dobândirea dregătoriilor.

Mitropolitul Antonie și-a îndreptat privirea spre viitor, iar gândul lui a fost că ridicarea țării se poate face doar prin oameni care pot să ducă povara cârmuirii cu înțelepciune, cu dragoste de popor și cu frică de Dumnezeu. Ca urmare, a solicitat pe domni să sprijine educația. Grigore vodă Ghica, în prima domnie, pentru a susține salarizarea dascălilor de la școlile de slavonie și românie, a introdus un impozit de un galben pe an, pe care trebuia să-l plătească fiecare preot, scutind, în același timp, preoții de alte dări. Impozitul se cerea de la preoți având în vedere că preoții erau primii care își trimiteau copiii la aceste școli și că ei puteau înțelege importanța școlii.

Când Grigore al II-lea Ghica a pierdut pentru prima oară domnia, a venit în țară Constantin vodă Mavrocordat. Încă de la început, Mitropolitul Antonie i-a solicitat să sprijine înnoirea catedralei și să sprijine educația desfășurată aici, adăugând o școală de slavonie la cea grecească existentă. Sprijinul dat de domn a însemnat ajutoare și scutiri pentru Mitropolie, spre a fi biserica împodobită cu zugrăveală, a-i face zid împrejmuitor și a clădi chilii în care să fie așezată școala de slavonie. În schimb, mitropolitul trebuia să poarte de grijă școlilor, inclusiv să ajute elevii lipsiți de posibilități materiale: „de vreme ce sunt două școli

aici în oraș în Iași, una grecească și alta slovenească, să fie dator mitropolitul cel după vreme a avea purtare de grijă și necontenită cercetare asupra dascălilor, ca să puie nevoință asupra ucenicilor, să-i învețe precum se cade și să-i procopsească, ca cei ce se vor face preoți dintre dânșii să fie învățați și pedepsiți să poată citi orânduiala Bisericii după cum se cuvine; și pentru ucenicii de la amândouă școlile, cei care se vor sili cu învățătura și vor fi săraci, lipsiți de cele trebuincioase, încă și să aibă de grijă mitropolitul a-i ocroti și a-i chivernisi de cele ce le vor trebui, pe unii cu leafă, pe alții cu îmbrăcăminte, pe alții cu hrană, pentru ca să nu lase învățătura dintru acea pricină".

Tot din grija pentru popor, a încercat din răsputeri să înzestreze preoții cu cât mai multe cunoștințe și să îi ajute să aibă cât mai multă evlavie la cele sfinte. A fost în mod deosebit preocupat ca preoții să aibă grijă de oameni, el însuși fiind un exemplu în această privință. La îndemnul său, Constantin vodă Mavrocordat a cerut clerului să își împlinească datoriile, fără a trece „din oraș în oraș", fără a se așeza „în locuri fără biserici". Preoții vor fi numai oameni cu „viață cinstită, fără defăimare", cu știință de carte, „întru bună petrecere, pentru că curați trebuie să fie cei ce se apropie de cele preacurate".

Având în vedere lipsa cărților bisericești din Moldova, Mitropolitul Antonie a încercat să tipărească și în Moldova cărți. A reușit să tipărească doar trei. Prima a fost *Psaltirea slavonă*, în 1731. Cea de-a doua a fost broșura *Învățături preoțești despre șapte taine*, care s-a tipărit după ediția din 1724, tradusă în românește de Episcopul Damaschin al Râmnicului, pe când Oltenia se afla sub administrație austriacă (1718–1739). A treia tipăritură a fost *Apostolul*, în 1736.

Tot pentru a remedia această mare lipsă, Mitropolitul Antonie l-a îndemnat pe Constantin vodă Mavrocordat să aducă în anul 1733 cărți bisericești românești de la tipografiile din Țara Românească, mai ales Evanghelii, pe care le-a împărțit bisericilor din Moldova.

Dorul pentru viața sihăstrească l-a făcut să ctitorească un nou schit, la Bârcul-Goșmani, cu hramul Sfântul Antonie cel Mare. Din evlavie față de sfinții ocrotitori ai țării, marele ierarh a încercat, dar fără să reușească, să readucă în țară moaștele Sfântului Ioan cel Nou.

Plecarea în Rusia

Viața și păstoria Mitropolitului Antonie și-au întrerupt cursul obișnuit în 1739, în contextul unui episod din războaiele ruso-turce și ruso-austro-turce din secolele XVIII–XIX. Începând cu cel din 1710–1711, când armatele Rusiei și Moldovei au fost înfrânte la Stănilești, pe Prut, în 1711, și s-a instaurat regimul domniilor fanariote, și terminând cu cel din 1877–1878, când Regatul României și-a dobândit independența față de Imperiul Otoman, acestea au implicat și au afectat țările române.

În vremea păstoriei Mitropolitului Antonie, a avut loc războiul ruso-turc din anii 1735–1739. Evenimentele de la sfârșitul acestui război au dus la plecarea definitivă a Mitropolitul Antonie din Moldova.

Moldova a fost sub ocupație rusă în lunile septembrie și octombrie ale anului 1739. Domnul Grigore al II-lea Ghica a plecat din țară. Putna a fost prădată și armata rusă a luat animalele mănăstirii și averile lăsate aici de numeroși boieri.

Încercând să contribuie la schimbarea firului istoriei țării sale, Mitropolitul Antonie și-a pus în joc scaunul de ierarh, bunul său nume, viitorul său și chiar viața sa. Rămas cel mai important reprezentant al Moldovei, a primit armata rusă la intrarea în Iași. L-a primit pe Constantin Cantemir, fiul lui Antioh Cantemir, duminică, 2 septembrie, iar pe Generalul Münnich cu trupele sale, luni, 3 septembrie. Timp de o săptămână, s-a aflat în compania acestora. În 10 septembrie, Mitropolitul Antonie a plecat cu o parte a trupelor rusești la Kiev.

La 16 septembrie s-a încheiat convenția dintre Münnich și reprezentanții boierilor din Moldova prin care s-a recunoscut independența țării sub protecția Rusiei.

Dar această stare de fapt a durat doar două zile.

Prin Pacea de la Belgrad, din 18 septembrie, războiul ruso-austro-turc s-a încheiat. Ca urmare, Moldova a revenit la vechiul ei statut, dependența de Imperiul Otoman. În octombrie, Grigore al II-lea Ghica se întoarce la Iași.

Domnul l-a chemat înapoi pe mitropolit, dar acesta din urmă nu s-a mai întors. După ce a așteptat câteva luni, a cerut înlocuirea lui cu Mitropolitul Nichifor, ierarh grec titular de Side (nu avea eparhie, ci

purta numele unei eparhii dispărute în urma cuceririlor Imperiului Otoman), care îi era duhovnic și care îl însoțea. De asemenea, la cererea sa, Patriarhia de la Constantinopol a pronunțat caterisirea Mitropolitului Antonie.

Pribeag și prigonit

Plecând din Moldova, Mitropolitul Antonie a luat cu sine copii ale unui tablou în care era înfățișat nu doar cu chipul său, ci și cu iubirea sa de cele sfinte, temeiul fermității sale.

În tablou este reprezentat în picioare, îmbrăcat în toate veșmintele de Mitropolit. În stânga lui este reprezentat Sfântul Antonie cel Mare, în dreapta lui este Sfântul Alexandru, Patriarhul de Constantinopol. Sus se află Sfânta Treime. În stânga Preasfintei Treimi este Maica Domnului, Dreptul Simeon, primitorul de Dumnezeu, și Cuvioasa Parascheva. La dreapta sunt reprezentați Sfântul Ioan Botezătorul, Sfântul Mare Mucenic Gheorghe și Sfântul Mare Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava. Erau sfinții ocrotitori ai Mitropoliei Moldovei, ai catedralelor mitropolitane de la Suceava și de la Iași. Numele sfântului Antonie cel Mare îl purta ca schimonah, iar prezența Sfântului Alexandru poate să însemne că acest nume îl purtase din botez sau ca monah.

În partea de jos se află două scene. În scena din stânga este reprezentat Antonie în haina monahală cultivând via cu ajutorul unui înger, a unui monah și a trei lucrători. Este ierarhul care lucrează via Domnului, adică sufletele credincioșilor.

În scena din dreapta este reprezentată tăierea pădurii. Un ostaș răspunde de lucru, este mai mare decât ceilalți. Unul dintre lucrători aruncă în foc un pom pe care scrie: „Orice pom care nu face rod bun se taie și în foc se aruncă." Este exprimată conștiința că dacă va lucra rău slujirea sa va fi lepădat de la fața lui Hristos.

Jos, în mijloc, este un scut cu literele „A.M.S.I.Z.M.", adică Antonie Mitropolitul Sucevei și al Țării Moldovei.

A lăsat în urmă Moldova, pe care nu o va mai vedea cât va trăi în această lume, dar a dus în inima și mintea sa duhul și gândurile slujirii lui Hristos și a Bisericii, înfățișate atât de limpede în acest portret.

Mitropolitul Antonie a ajuns la Kiev în luna septembrie 1739 și a fost primit cu dragoste de Arhiepiscopul Rafail Zaborovski (1731–1747), cu care coresponda încă din 1736. Împreună cu clericii și oamenii care îl însoțeau, a fost găzduit în Mănăstirea Bratski.

În această perioadă a avut o foarte mare influență asupra unui tânăr care își căuta drumul în viață, viitorul sfânt Paisie Velicicovski.

Petru Velicicovski din Poltava avea 18 ani și era student la Academia kieveană. Înclinat spre viața duhovnicească, era nemulțumit de programa Academiei, prea încărcată cu studii teoretice și care nu erau legate de viața duhovnicească. Îi stăruia în minte gândul să părăsească studiile și să intre într-o mănăstire. Petru era apropiat sufletește de ieromonahul Pahomie, venit de câtva timp din Moldova și care viețuia la Mănăstirea Bratski sub ascultarea Arhiepiscopului Rafail.

Dumnezeu a rânduit ca Mitropolitul Antonie să-l întâlnească pe ieromonahul Pahomie, pe care-l cunoștea bine din Moldova, și să ceară îngăduința Arhiepiscopului Rafail ca acesta să se alăture însoțitorilor săi. Prin Pahomie, tânărul Petru s-a apropiat de Mitropolit. Luând parte la slujba Sfintei Liturghii, pe care Mitropolitul Antonie o slujea în limba română, el va descrie mai târziu cum în sufletul său „s-a născut o mare iubire pentru limba moldovenească și pentru poporul care o vorbea, aflat în paza lui Dumnezeu; mai mult, începând din acel moment, în sufletul meu s-a aprins dorința de a deveni călugăr pe pământ necunoscut". Începuturile vieții monahale și apoi ultima parte a vieții Sfântului Paisie Velicicovski vor fi legate de Moldova.

Șederea la Kiev s-a încheiat la sfârșitul lunii mai 1740.

Cu toate că Sinodul Bisericii Ruse hotărâse interzicerea instalării străinilor în scaunele arhierești, în mai 1740, Mitropolitul Antonie a fost numit Mitropolit de Cernigov. Așezat pe râul Desna, în nord-estul Ucrainei, acesta era unul dintre cele mai vechi orașe din Rusia, pomenit pentru prima oară într-un document din anul 907. Acolo se află o catedrală din 1036, cea mai veche clădire de piatră care s-a păstrat în Rusia. La Cernigov s-au tipărit numeroase cărți de teologie și de cult și în oraș funcționa un Seminar Teologic care stătea cu demnitate alături de Academia Teologică din Kiev.

Aici, felurite motive, precum practicarea obiceiului din Moldova de a împărți preoților antimise noi la venirea unui nou ierarh, au provocat o puternică nemulțumire a clerului și reclamații la Sinodul Rusiei împotriva Mitropolitului Antonie.

În aprilie 1742, Mitropolitul Antonie a mers la Moscova pentru a participa la încoronarea Împărătesei Elisabeta Petrovna. Fără să se mai întoarcă în Cernigov, în septembrie 1742, a fost transferat arhiereu al eparhiei Belgorod-Oboian, din sud-vestul Rusiei, la sud de Kursk, în apropierea graniței cu Ucraina. Eparhia Belgorod-Oboian era înfloritoare la mijlocul secolului al XVIII-lea, așa că transferarea Mitropolitului Antonie aici a fost o promovare.

Una din primele înfăptuiri la Belgorod a fost cea a binecuvântării date pentru a fi analizate, în ședințele Sinodului Bisericii Ruse, vindecările și minunile făcute de icoana Maicii Domnului Ahtârska, semnalate de preotul Vasile Danilov din Ahtârska. Discuțiile vor dura mai mulți ani, iar, la finalul lor, Împărăteasa Elisabeta a dispus, în 1746, să se construiască o catedrală de dimensiuni mari, cu hramul Sfântul Vasile, care să găzduiască icoana.

Lipsa de înțelegere cu clerul local, dată de inițiativele mitropolitului, a dus la noi acuze împotriva sa, care au devenit și aici o adevărată prigoană.

Obosit de acuze și cu durerea înstrăinării în suflet, la 1 ianuarie 1748 Mitropolitul Antonie și-a dat sufletul în mâinile Mântuitorului Iisus Hristos. Trupul său a fost înmormântat în catedrala arhierească din Belgorod, cu hramul Sfânta Treime. În prezent nu se știe unde este mormântul, din cauză că, în 1927 catedrala a fost demolată de sovietici.

Un părinte duhovnicesc și taina jertfei sale

Viața îmbunătățită a Mitropolitului Antonie până în 1739 i-a adus acestuia multă slavă de la oameni. După plecarea sa în Rusia, unii s-au smintit de el, în țară, iar alții l-au acuzat în exil. Dar în toate, inima lui nu s-a îndoit ci a făcut ce a simțit că este de la Dumnezeu.

Trei aspecte au tulburat drumul lin al unui arhiereu cinstit de toți într-o țară care îl asculta. Este mai întâi decizia trecerii de partea Rusiei în

confruntarea cu turcii, aceasta însemnând inclusiv abandonarea domnului Grigore al II-lea Ghica. Apoi a urmat decizia de a nu se întoarce în Moldova după revenirea lui Grigore al II-lea Ghica pe tron și reintrarea țării în dependența de Imperiul Otoman. Al treilea aspect este dat de criticile și prigoana care au însoțit activitatea sa din eparhiile rusești.

Atunci când a ales să treacă de partea Rusiei, actul său a fost interpretat în moduri diferite, fiind acuzat de lipsă de responsabilitate și trădare. Dar Mitropolitul Antonie a dat glas celei mai importante dorințe a țării, neîmplinită de mai bine de 200 de ani și pentru a cărei împlinire vor mai trebui să treacă alți aproape 150: neatârnarea față de Imperiul Otoman, nu doar un stat străin, ci și necreștin. A considerat că în 1739 este o șansă ca țara să își dobândească neatârnarea față de Poartă, fie chiar și cu prețul intrării într-o dependență de Imperiul Rus, exprimată în acel moment prin protectoratul rus față de independența Moldovei.

Independența este dorința firească a oricărui popor. Protectoratul este modalitatea în care pot beneficia de independență statele care nu sunt dintre cele mai puternice. Ce ar fi putut însemna acest protectorat în timp nu se poate decât bănui – fie o înghițire a țării de către Rusia, fie păstrarea ei cu un statut de stat tampon în fața imperiilor Otoman și Austriac.

Dacă Mitropolitul Antonie s-ar fi întors în țară, unde îl chemase Grigore al II-lea Ghica, soarta sa nu ar fi fost alta decât cea a viitorului domn Grigore al III-lea Ghica, asasinat de turci la 1 octombrie 1777, pentru că protestase împotriva cedării Bucovinei către Imperiul Austriac. În urma deprecierii a statutului Țărilor Române față de Imperiul Otoman, practic conducătorii din cele două principate române erau considerați funcționari ai statului turc, care puteau fi schimbați – și chiar uciși – după cum considera conducerea de la Înalta Poartă. Acest martiriu al său ar fi însemnat însă o descurajare pentru alții, mai temători, în a căuta libertatea. În plus, provocarea martiriului nu a fost încurajată de către Biserică, îndemnul Mântuitorului Iisus Hristos fiind „când vă urmăresc pe voi în cetatea aceasta, fugiți în cealaltă" (*Matei* 10, 23).

Omenește, prigoana pe care a îndurat-o Mitropolitul Antonie în Rusia se explică prin faptul că este deosebit de greu ca un conducător de alt neam decât cei conduși să reușească să se armonizeze cu aceștia, chiar și când e vorba de conducerea bisericească.

În spațiul rus, Sfântul Maxim Grecul, chemat pentru a sprijini Biserica Rusă, a fost prigonit decenii întregi, fiind chiar închis. În Moldova, când Mitropolitul grec Nichifor, care urmase în scaun Mitropolitului Antonie, și-a încetat păstorirea, în 27 octombrie 1750, sfătuiește să se respecte obiceiul țării, încălcat cu alegerea sa, de a fi aleși ierarhi dintre pământeni: „Vârsta s-a învechit, virtutea a slăbit, a mai chivernisi scaunul putință n-a rămas. Pe cine dar Dumnezeu a lumina pe Măria Ta, cu sfatul dumnealor boierilor, să pună Măria Ta din pământeni mitropolit, că așa am cunoscut a fi și drept și de laudă Măriei Tale și de folosul a toată țara."

Atât de mare poate deveni aversiunea față de străini, încât întunecă simțirea după Dumnezeu și dă naștere ereziei numită *filetism*, prin așezarea națiunii proprii mai presus de alte nații și de rânduielile dumnezeiești,

Duhovnicește însă, prigoana pe care a îndurat-o Mitropolitul Antonie în Rusia este jertfa pe care era dator să o dea pentru binele poporului pe care îl iubea. Pe cât de mare a fost dorul său pentru libertatea poporului, pe atât Dumnezeu i-a dat a purta crucea pribegiei, făcându-l părtaș la izbânda eliberării care va veni peste un secol și jumătate.

Prin plecarea și rămânerea lui în Rusia, Mitropolitul Antonie s-a arătat ca unul dintre acei conducători români hotărâți să înlăture jugul turcesc. Pierderea a tot ce însemna statutul lui în Moldova, înstrăinarea și prigoana au fost jertfele care au arătat cât de mult era dispus să își pună viața pentru poporul său, pentru a înceta dependența de Poarta Otomană.

Cu această înțelegere, ucenicii săi nu s-au smintit deloc, ci, decenii după ce trecuse la cele veșnice, era pomenit cu toată evlavia. Pentru ei, gestul mitropolitului era înțeles ca un act izvorât din dragostea pentru binele poporului și ca o jertfă. Ca și părintele lor, se formaseră în casa Măriei Sale, lângă Putna, lângă mormântul celui care nu avusese odihnă întru apărarea țării și a creștinătății.

Fiu și Părinte al Putnei

Ajuns mitropolit, fiul nu și-a uitat maica, mănăstirea sa de metanie. De la Iași, Cernigov sau Belgorod, a trimis în dar mănăstirii diferite obiecte de cult și cărți de slujbă. De exemplu, având în vedere că era nevoie de o catapeteasmă nouă la biserica voievodală, a dăruit o sumă de bani, pentru realizarea ei în viitor, dorință împlinită de Sfântul Iacob, peste câteva decenii. Tot el s-a ocupat și de punerea în rânduială a unora dintre documentele mănăstirii. În octombrie 1731, a dat binecuvântare ca Sfântul Sila să fie ajutor al bătrânului stareț Dosothei la Sihăstria Putnei. În 24 martie 1733, a venit în mica biserică de la Sihăstria și l-a călugărit pe Sfântul Iacob Putneanul.

Aceste exemple nu sunt întâmplătoare, ci legăturile cu Putna au fost permanente, el fiind părintele care i-a vegheat în mod direct viața în perioada 1728–1739 și apoi îi va purta obștea în rugăciune de părinte.

Mitropolitul Antonie a fost al treilea în șirul filiației duhovnicești Mitropolitul Sava – Episcopul Calistru – Mitropolitul Antonie – Sfântul Iacob Putneanul. Dacă Mitropolitul Sava este începătorul acestui arbore sfânt, asemenea rădăcinii, Episcopul Calistru este partea de jos a arborelui, cea netedă, Mitropolitul Antonie este asemenea părții trunchiului din care iese coroana, iar Sfântul Iacob vârful lui cel mai înalt, rodul ales care a acoperit cu purtarea sa de grijă celelalte vlăstare.

Din coroana care a răsărit din povățuirea duhovnicească a Mitropolitului Antonie fac parte, alături de Sfântul Iacob, și Mitropolitul Gavriil Callimachi, Episcopul Dositei Herescu și arhimandritul Vartolomei Mazereanu. Arhimandritul Vartolomei va scrie despre sine și despre unii dintre ierarhii de mai sus în numeroase însemnări că erau ucenici ai Mitropolitului Antonie. Iată-i reuniți pe cei trei ierarhi într-o însemnare a cărturarului Vartolomei: „Scrisu-s-a această condică în zilele prealuminatului, de Hristos iubitorului domnului nostru, Grigorie Ioan voievod, fiind mitropolit al țării preasfințitul chirio chir Gavriil, unchiul Măriei Sale, și episcop Rădăuțiului chirio chir Dositei, amândoi ucenici ai preasfințitului Antonie mitropolit, ce-au murit în Țara Moschicească în anul 1748, ianuarie 1, fiind trăitor în Sfânta Mănăstire Putna preasfințitul Iacob, proin mitropolitul Moldovei, iarăși ucenic [al lui] Antonie mitropolit."

Uriașul respect de care s-a bucurat Mitropolitul Antonie și evlavia pe care ucenicii au avut-o față de el, i-au făcut să îi urmeze faptele. De exemplu, Mitropolitul Gavriil Callimachi, în anul 1767, alături de egumenul Artemon Chinitchi și de marele logofăt Cilibiu, au ridicat în locul bisericii de lemn de la Mănăstirea Horecea o biserică mare și frumoasă de zid, chilii pentru călugări și o capelă.

Dar, mai ales, demnitatea sa în apărarea credinței a fost urmată de ucenici. În feluri diferite, potrivite cu firea lor și cu situațiile în care au trebuit să caute voia lui Dumnezeu, Sfântul Iacob, Mitropolitul Gavriil Callimachi și Episcopul Dositei Herescu vor da dovadă de fermitatea și hotărârea părintelui lor duhovnicesc. De asemenea, preocuparea pentru ctitorire, milostenie, educație îi va însoți pe toți ucenicii săi.

Legăturile țesute între fii săi duhovnicești vor rezista în timp și pe ele se vor clădi noi fapte ale dragostei de aproapele. Când Bucovina a fost răpită din trupul Moldovei, egumenul Mănăstiri Horecea, după ce a vândut averile din Bucovina, a venit cu călugării la Mănăstirea Doljești, care fusese ctitorită cu sprijinul Sfântului Iacob Putneanul.

„Râvna casei Tale m-a mâncat și ocările celor ce Te ocărăsc au căzut asupra mea" va fi strigat în suspinul inimii Mitropolitul Antonie în pribegie. Dar rodul său clădit pe piatra care este Hristos nu s-a putut lua de la el.

Astfel, Mitropolitul Antonie a avut un rol decisiv în creșterea familiei duhovnicești a monahilor putneni în veacul al XVIII-lea. Sfântul Iacob a fost fiul său mai mare, de care au ascultat frații săi, când părintele lor a trebuit să plece de lângă ei și apoi a trecut la cele veșnice.

„Bine este să locuiască frații împreună", spune Psalmistul David, iar puterea răutății lumii care l-a dus pe Mitropolitul Antonie departe de familia sa s-a sfârșit când sufletele părinților și fiilor s-au aflat, în familia ctitorilor și nevoitorilor casei Sfântului Voievod Ștefan, sub Acoperământul Maicii Domnului, în Împărăția cerurilor.

Cuviosul Atanasie Sihastrul și sihaștrii următori lui

Dorul după Dumnezeu, după o viață de isihie, de vorbire tainică cu Hristos în inimă i-a dus pe primii monahi departe de lume. Cu vremea, locurile unde ei au vieţuit au fost binecuvântate de Dumnezeu cu o viață duhovnicească înfloritoare și s-au înălțat mănăstiri mari în locurile nevoinței lor. Dintre monahii acestor mănăstiri, unii au simțit dorul pentru viața cea pustnicească. Atunci ei au căutat locuri mai retrase în jurul mănăstirii, unde să își poată împlini dorul de isihie. Au făcut aceasta cu binecuvântarea obștii-mamă, căci pentru orice monah ascultarea este votul fundamental. În vechime sunt cazuri în care, pentru a încerca virtutea ascultării, monahii sihaștri erau chemați înapoi în obște și, dacă treceau cu bine această încercare, primeau din nou binecuvântarea pentru a merge în sihăstrie.

După transformarea Putnei din vatră sihăstrească în mănăstire de obște de către Sfântul Voievod Ștefan, aici nu a dispărut viața sihăstrească. Monahii îmbunătățiți care au dorit mai mult decât sporirea din viața de obște s-au retras în partea de apus a mănăstirii, pe valea râului Putna, și au sihăstrit acolo.

Două dintre locurile unde au vieţuit aceşti sihaştri sunt cunoscute cu numele de Sihăstria Putnei și Sihăstria Ursoaia.

Primul din ele, Sihăstria Putnei, se află la 3 km de mănăstire, cum se merge în sus pe râul Putna, pe aceeași parte cu mănăstirea. De la Sihăstrie, se urcă pe deal 1,5 km și se ajunge la locul unde a fost Sihăstria Ursoaia.

Vieţuitorii de aici nu aveau pământuri pe care să le lucreze și nici gospodărie cu animale, precum în viața de obște a mănăstirilor. Toate cele de trebuință le primeau de la mănăstire și de la bunii creștini. A lor era vorbirea cu Dumnezeu în sfințita rugăciune a inimii: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul”. A lor era liniștirea în tăcere și postirea îndelungată. Unii dintre ei, care știau carte, s-au ocupat și cu traducerea, copierea, scrierea și

înfrumusețarea cărților de slujbă, de rugăciuni și de învățătură duhovnicească. Majoritatea erau tunși în schima mare și apar în pomelnice ca schimonahi sau, dacă erau deja ieromonahi, deveneau ieroschimonahi.

Povățuitorii sihaștrilor erau numiți „stareți", în sensul de părinți duhovnicești. Cuvântul „stareț" este de origine slavonă și el desemnează în limbajul bisericesc un om purtător de Dumnezeu, care devine părinte duhovnicesc pentru alții. Este sinonim cu „avva" din limba ebraică, „gheron" din limba greacă. Abia de la începutul secolului al XIX-lea conducătorul unei mănăstiri a fost numit cu acest termen, „stareț", termenul folosit până atunci fiind cel de „egumen".

Cunoaștem viețuirea în aceste sihăstrii și mai ales „stareții" de aici, din secolul al XVIII-lea, datorită *Predosloviei* scrise de către Sfântul Sila prin mâna Sfântului Natan la *Pomelnicul Sihăstriei Putnei* din anul 1768.

În *Predoslovie* este consemnată pentru prima dată tradiția despre viețuirea în locul numit Sihăstria mai întâi a părintelui Atanasie. Acesta era un rob tătar de neam, care a fost eliberat de către Sfântul Voievod Ștefan. După ce s-a botezat, a devenit călugăr la Putna. După o vreme, părintele Atanasie a primit binecuvântare să se pustnicească.

A mers pe râul Putna în sus și s-a oprit pe locul unde este acum Sihăstria, într-o mică poieniță, lângă râu și în bătaia soarelui. Și-a făcut o chilioară aici și își petrecea viața în tăcere și în liniște, cu înfrânare și post, rugându-se lui Dumnezeu în toată vremea. În duminici și în sărbători, mergea la mănăstire pentru a se spovedi și a se împărtăși cu Sfintele Taine, iar apoi se întorcea la chilia și tăcerea sa. Mai târziu, alături de el vor veni și alți părinți de la mănăstire, dornici de dumnezeiasca liniște.

Trecând mai multă vreme, părinții sihaștri au curățat mai mult pădurea din jurul poieniței și au făcut loc pentru un mic schit. Însetând după Sfintele Taine și dorind să aibă mai aproape Dumnezeiasca Liturghie, sihaștrii au cugetat să aibă o bisericuță la Sihăstria. Au fost ajutați de părinții mănăstirii și s-a făcut un mic locaș de închinare, de lemn. Bisericuța a fost închinată Maicii Domnului, ocrotitoarea mănăstirii și maica isihiei. Hramul ales a fost Buna Vestire.

Despre nevoința sihaștrilor din vremea părintelui Atanasie până înspre anul 1700 nu știm mai multe. Doar alte câteva nume au mai străbătut secolele: **Paladie** sihastrul, care a scris în jurul anului 1492 o carte, **Eustatie** sihastrul, fost egumen al mănăstirii și apoi episcop de Roman, care în 1568 se numea pe sine cu smerenie „așa-zis sihastru" și **Dorotei** sihastrul, care apare într-un document din 1640. Doar Părintele Ceresc, Cel care le-a primit nevoința și sufletele lor în Împărăția Sa, știe ruga și înfrânarea sihaștrilor și le-a socotit ca mărgăritare de preț ale acestei mănăstiri.

Cuvioșii Lazăr și Teodosie

Cursul vieții liniștite a părinților sihaștri de la Sihăstria Putnei a fost întrerupt în jurul anului 1691, când a avut loc o mare invazie în Moldova a oastei polone conduse de regele Ioan al III-lea Sobieski. De atunci, oștile polone au stat opt ani în țară, sub pretextul unui război cu turcii. Pacea cu Imperiul Otoman s-a încheiat în anul 1699, la Karlowitz, și abia atunci armata polonă a părăsit Moldova. În acest timp, polonezii au prădat și mănăstirile din Țara de Sus, adică din partea nordică și cea muntoasă a Moldovei.

Între sfintele locașuri prădate a fost și Mănăstirea Putna, părinții trebuind să predea Turnul tezaur în mâinile atacatorilor. Viețuitorii de la Sihăstria au fost nevoiți să plece în pribegie, iar biserica și locul au rămas pustii. După plecarea oștilor polone, viața la sihăstrie a reînceput cu venirea unui părinte transilvănean, Lazăr. Acesta a fost ascultător pe lângă Sfântul Mitropolit Dosoftei, care trecuse la cele veșnice în Polonia, în 1693.

La început, Cuviosul Lazăr s-a așezat mai sus de locul unde era biserica, pe care a aflat-o risipită. Locul ales de el pentru a sihăstri se numește Ursoaia. Aici și-a făcut chilie și a reînceput viețuirea în liniște, întreruptă de invazia polonă.

În perioada 1705–1710, cu prilejul uneia dintre vizitele pe care marele vistiernic Ilie Cantacuzino le-a făcut la Putna, Cuviosul Lazăr a mers de la Ursoaia la mănăstire și, împreună cu părinții de aici, l-au rugat să ridice o biserică, oricât de mică, în locul unde era biserica veche risipită. Ilie Cantacuzino era unul dintre ajutătorii importanți ai mănăstirii din acea perioadă, așa că inima i s-a plecat ușor la rugămintea făcută. A venit la Sihăstria, i-a plăcut locul și a ctitorit aici o biserică de lemn, cât să încapă 4–5 monahi în ea. După ridicarea bisericii, au mai venit la Sihăstria câțiva părinți de la mănăstire și au făcut trei chilii alături de biserică.

Cuviosul Lazăr s-a îngrijit și de asigurarea nevoilor materiale ale micii obști de la schit, pentru ca aceștia să fie slobozi a se ocupa cu cele duhovnicești. La 7 octombrie 1708, domnul Mihail Racoviță dăruiește o prisacă unui „sfânt părinte sihastru a cărui petrecere este la munte, anume Lazăr". El socotește „că petrecerea acelui sfânt părinte este cu mult greu și strădanie și acum mai adăugându-se câțiva părinți către dânsul acolo, la acel pustiu, le este foarte greu" și, pentru că acești sihaștri petrec mereu „rugând pe acel milostiv Dumnezeu și pe Maica Sfinției Sale pentru bună sănătatea noastră și a toată creștinătatea, cu a noastră osebită milă l-am miluit cu o prisacă de stupi". Alt sprijin va primi cuviosul Lazăr în 6 martie 1710 de la domnul Moldovei de atunci, Nicolae Mavrocordat.

Cuviosul Lazăr a fost povățuitorul sihaștrilor adunați lângă el până când a trecut cu pace la cele veșnice, cu inima plină de bucuria reînnodării vieții sihăstrești pe lângă mănăstire. Lui i-a urmat ca povățuitor al sihaștrilor Cuviosul Teodosie.

În vremea purtării de grijă a Cuviosului Teodosie, vestea despre viața plăcută lui Dumnezeu de aici se va duce până departe, încât mai mulți monahi doritori de a o urma au venit din alte părți aici.

Astfel, Cuviosul Teodosie a fost cel care i-a primit în viața sihăstrească pe următorii doi stareți ai părinților de acolo, Cuviosul Dosothei, pe care l-a tuns în schima mare, și pe Cuviosul Sila, pe care l-a tuns în schima mică.

În anul 1715, după ce a gustat din bucuria rugăciunii celei neîncetate și din bucuria înfloririi duhovnicești a Sihăstriei, Cuviosul Teodosie și-a dat sufletul în mâinile lui Hristos.

Cuviosul Dosothei

Următorul povățuitor al sihaștrilor a fost Cuviosul Dosothei. Acest monah era de neam ucrainean și era purtător de grijă al Bisericii Sfânta Sofia, unde se afla sediul Mitropoliei Kievului. În schima mică, numele său era Dometian.

Auzind de viața de la Putna și de sihaștrii de lângă mănăstire, a dorit să se alăture și el cetei nevoitorilor a căror veste ajunsese până la Kiev.

A venit la Putna și o perioadă a viețuit la mănăstire. După ce a fost găsit potrivit să facă față încercărilor vieții sihăstrești, a primit binecuvântare și a mers la Sihăstrie. A fost primit de către starețul Teodosie. Acesta îl va tunde în schima mare cu numele de Dosothei. Luând aminte la cele pentru care venise, a sporit mult în viața duhovnicească.

În 1715, după ce Cuviosul Teodosie a trecut la cele veșnice, Episcopul Calistru al Rădăuților l-a pus pe Cuviosul Dosothei povățuitor al sihaștrilor. Vreme de 38 de ani, el își va îndeplini cu smerenie ascultarea și va povățui cu multă înțelepciune de la Dumnezeu părinții care au voit să se hrănească din nevoințele sihăstriei și să se înalțe către Hristos în liniștea ei.

Văzând în tânărul Sila pe viitorul mare părinte duhovnicesc, el l-a trimis să fie hirotonit diacon și preot de către Episcopul Calistru de Rădăuți, deși era foarte tânăr. Apoi l-a tuns în schima mare și l-a luat alături să îi fie ajutor în purtarea de grijă de cele văzute ale sihăstriei și de sufletele viețuitorilor.

Lipsa materială de până atunci făcea ca bisericuța să nu aibă nici măcar un sfeșnic de metal, ci doar de lut, învechite. Din râvnă pentru podoaba casei lui Dumnezeu, Cuviosul Dosothei l-a trimis pe cuviosul Sila să adune milostenie de la boierii țării. Cu încredere în ascultarea primită de la starețul său, cuviosul Sila a dobândit toate cele necesare bisericii și sfintelor slujbe: ceară, lumânări, tămâie, smirnă, ulei pentru candele, icoane, cădelnițe, candele, cruci, veșminte, cărți, clopote și așa s-a împodobit biserica după cuviință.

Cunoscând asprimea luptelor duhovnicești din viețuirea sihăstrească, Cuviosul Dosothei a rânduit să fie traduse și copiate mai multe

cărți de învățătură, care arată calea vieții monahale și calea virtuților. Din 13 decembrie 1725, avem o însemnare care atestă că ieromonahul Silvestru de aici a copiat un manuscris al Scării Sfântului Ioan Scărarul, în „schitul Putnei". Aceasta va fi cea mai des copiată carte de îndrumare duhovnicească pentru viața monahală, un adevărat manual ascetic actual în orice moment al istoriei. Din ascultare de Cuviosul Dosothei, în martie 1733, schimnicul Arsenie termină de scris cartea *Cercetare asupra spurcatei credințe a rascolnicilor*.

Diferiți domni ai Moldovei vor sprijini pe părinții sihaștri să își ducă viața la schit, precum Constantin Mavrocordat în 1735. Grigorie al II-lea Ghica dispune în 1736 o serie de ajutoare „pentru rugătorii noștri, chir Dosothei și cu alți părinți călugărași sihaștri de la Putna", pe care le-a sporit în 1747 „pentru multă evlavie ce-am avut asupra acestor preacuvioși părinți călugărași ce să află petrecători acolo la acea sfântă sihăstrie".

În 1739, cronicarul Ion Neculce va trimite și la biserica sihaștrilor sărindare pentru soția sa, Maria, trecută la cele veșnice. Alți boieri vor face diferite danii schitului.

Încărcat de ani și de fapte bune, sporit în viața duhovnicească, cu bucuria povățuirii sihaștrilor vreme de 38 de ani, Cuviosul Dosothei s-a mutat la cele veșnice în 2 septembrie 1753. A fost plâns de toți sihaștrii și de părinții mănăstirii. A fost înmormântat la mănăstire, căci sihăstria nu avea pe atunci cimitir. În pomelnicul mănăstirii este pomenit ca unul care „multe bunătăți și bine a făcut acestei mănăstiri", prin darurile de obiecte sfinte și prin împreună viețuirea duhovnicească. A fost atât de cinstit, încât părinții i-au făcut o piatră de mormânt foarte frumoasă, care se păstrează la mănăstire până astăzi. Pe ea este scris: „† Aici odihnește robul lui Dumnezeu Dosothei stareț, veleat 7262 septembrie 2".

Sfântul Ierarh Iacob Putneanul, Mitropolitul Moldovei

Sfântul Iacob Putneanul este un dar nepreţuit, pe care Dumnezeu l-a făcut poporului român şi Bisericii. Viaţa şi faptele sale sfinte nu au rămas ascunse sub obroc, ci sunt o pildă de slujire a lui Dumnezeu, din toată inima şi din toată puterea, prin toate darurile cu care marele ierarh a fost înzestrat.

Intrat în mănăstire din copilărie, a ajuns egumen la Putna, episcop de Rădăuţi, mitropolit al Moldovei şi a strălucit tuturor prin dragostea şi jertfa pentru oameni, prin râvna pentru Hristos şi Biserică, prin demnitate creştină şi neînfricare întru apărarea adevărului şi a binelui.

Smerit, rugător pentru neam şi ţară, el a ştiut să se identifice cu nevoile şi durerile poporului, devenind un părinte al tuturor, dăruitor, rugător şi jertfitor. Rugăciunile şi activităţile sale au fost îndreptate, în primul rând, spre binele familiei, creşterea şi educaţia copiilor şi ajutorarea săracilor şi a celor în nevoi. A ctitorit mai multe biserici şi mănăstiri, a tipărit primul abecedar din Moldova, s-a îngrijit de înfiinţarea primei şcoli rurale din Moldova şi a Spitalului Sfântul Spiridon din Iaşi.

Pentru Putna, el este al doilea mare ctitor al mănăstirii şi părintele monahilor nevoitori la mănăstire şi în aşezămintele ei, Sihăstria Putnei, Sihăstria Ursoaia şi Mănăstirea veche, în secolul al XVIII-lea. În jurul lui s-au adunat părinţi care, la rândul lor, au format pe alţii şi au dus mai departe mesajul pe care l-a avut Putna dintru început, de la Sfântul Voievod Ştefan cel Mare: buna chivernisire a vieţii, iubirea adevărului, iubirea credinţei, iubirea a ce este frumos şi veşnic.

Începuturile vieții monahale

Sfântul Mitropolit Iacob s-a născut la 20 ianuarie 1719, într-o familie credincioasă și așezată din nordul Moldovei. Aproape toți membrii familiei sale vor intra în cinul monahal: părinții s-au călugărit și au purtat numele Adrian și Mariana, fratele a devenit monahul Ioil, o soră a fost monahia Pelaghia, iar o altă soră, Maria, se va căsători, soțul ei devenind mai târziu ieromonahul Misail de la Schitul Doljești.

Mișcat de râvna pentru Hristos, la numai 12 ani, a intrat în Mănăstirea Putna. Aici a aflat o adevărată școală monahală, cu părinți duhovnicești care transmiteau știința vieții în Hristos de la o generație la alta. Cu smerenie, s-a predat pe sine ascultării și astfel s-a format părintele duhovnicesc pe care îl arată faptele și scrierile sale de mai târziu.

La Putna, el a fost ucenic al Mitropolitului Antonie, pe care îl considera „starețul" său, părintele său duhovnicesc. Astfel, s-a înscris în filiația duhovnicească a acestuia, care începe cu Mitropolitul Sava Balaci, în prima jumătate a secolului al XVIII-lea, și continuă prin Episcopul Calistru de Rădăuți, Mitropolitul Antonie, Sfântul Iacob. În *Pomelnicul* mănăstirii, alcătuit din porunca Sfântului Iacob în 1756, la locul unde este însemnat numele Mitropolitului Sava, această legătură este arătată astfel: „Sava mitropolit: Acesta au călugărit pre episcopul Calistru, iar Calistru pe Antonie mitropolit, iar Antonie pe Iacob mitropolit".

În puțini ani, a sporit duhovnicește foarte mult, încât, în 1736, la numai 17 ani, a fost hirotonit ieromonah de către Mitropolitul Antonie.

După ce a primit darul preoției, și-a continuat nevoințele duhovnicești cu mai multă râvnă și s-a adâncit în smerita cugetare, în cunoașterea de sine și în cunoașterea lui Dumnezeu. Hrănindu-se cu scrierile Sfinților Părinți, care se aflau în biblioteca mănăstirii, cu hrana duhovnicească a rugăciunii și purtat de aripile dumnezeiești ale ascultării, Sfântul Iacob și-a umplut sufletul de dorul pentru Dumnezeu și de râvna pentru frumusețea vieții în Hristos. Gândul la dobândirea unirii cu Dumnezeu l-a călăuzit toată viața, arătându-i care faptă se înveșnicește și care piere fără folos sufletesc.

Râvna sa pentru mănăstire, priceperea la cele văzute și darul lui Dumnezeu care se odihnea întru smeritul Său slujitor au arătat obștii

Grija cea lumească lepădând și viața pustnicească trăind, ca un bun păstor turma cea cuvântătoare a Moldovei ai păzit, pentru aceasta cu îngerii în ceruri te veselești, Sfinte Ierarhe Iacob, Arhiereul lui Hristos, roagă-te pentru sufletele noastre.

că este vrednic să se îngrijească de bunul mers al Putnei. Astfel, a fost ales egumen al mănăstirii în 1744, la vârsta de 25 de ani.

Alegerea ca ierarh

Însă darurile sale și lucrarea lui Dumnezeu cu el străluceau și dincolo de porțile mănăstirii, astfel încât, un an mai târziu, în 1745, este ales Episcop de Rădăuți.

Ca episcop, a continuat activitatea de răspândire a cuvântului lui Dumnezeu prin intermediul cărților înaintașului său în această episcopie, Episcopul Varlaam, tipărind degrabă un *Liturghier slavo-român*.

După doar cinci ani, vrednicia și râvna sa pentru slujirea lui Dumnezeu au fost hotărâtoare pentru a fi înălțat în scaunul de Mitropolit al Moldovei. În noiembrie 1750, a fost ridicat în treapta cea mai înaltă a ierarhiei bisericești a țării. Tradiția era ca episcopul de la Roman, pe atunci Ioanichie, să devină mitropolit, însă acesta, cunoscându-l bine pe Sfântul Iacob, a văzut că el este cel ales de Dumnezeu să păstorească Biserica în acele vremuri. La rândul său, și Sfântul Iacob l-a cinstit pe acest evlavios și energic ierarh și îl considera ca un „al doilea stareț", după întâiul său părinte duhovnicesc, Mitropolitul Antonie. Atunci când va începe înnoirea Mănăstirii Putna, Sfântul Iacob îl va chema și pe Episcopul Ioanichie să participe la această lucrare.

În cei zece ani cât a fost mitropolit la Iași, 1750–1760, a desfășurat o intensă activitate pastorală și socială, a promovat cultura și tiparul românesc și a vegheat la traducerea de cărți folositoare de suflet.

Miluitor al sărmanilor

În slujirea de cel dintâi ierarh al țării, Sfântul Iacob a împlinit, cu toată ființa sa, cuvântul Mântuitorului Hristos: „care între voi va vrea să fie mare, să fie slujitorul vostru" (Matei 20, 26). A lucrat cu multă râvnă la creșterea duhovnicească a poporului și, când a fost nevoie, s-a jertfit, fără cruțare de sine, pentru apărarea turmei încredințate lui de Dumnezeu.

Una dintre cele mai mari binefaceri pe care le-a făcut păstoriților săi a fost faptul că a reușit să determine pe domnii țării să elimine câteva impozite care sărăceau întreaga țară, dar mai ales pe oamenii simpli.

Lupta cea mai grea a dus-o pentru eliminarea impozitului numit „văcărit". A câștigat această luptă în care și-a pus toată puterea și a pecetluit izbânda cu renunțarea la scaunul de mitropolit. Izvorul râvnei pentru această luptă a fost faptul că el s-a identificat cu necazurile poporului din vremea sa. Dragostea pentru credincioși l-a făcut să fie una cu durerea lor și cu dorința lor de bine.

Țările române se aflau în perioada foarte dificilă a domniilor fanariote. Pentru a deveni domni, candidații trebuiau să achite sultanului, marelui vizir și altor persoane importante din administrația Imperiului Otoman mari sume de bani. Apoi, venind în țările române, puneau impozite împovărătoare, pentru a strânge banii cheltuiți cu dobândirea domniei.

Cel mai greu era văcăritul, impozitul pe animale mari. Acesta ducea la o sărăcie cumplită în țară, care afecta mai ales pe oamenii nevoiași. În mai multe rânduri, ierarhii țării au reușit să lege cu blestem și să interzică, astfel, acest impozit. Dar, la presiunea puterii domnești, blestemul era dezlegat și se percepea, din nou, văcăritul. Pentru prima dată, strămoșul duhovnicesc al Sfântului Iacob, Mitropolitul Sava, a reușit să oprească impozitul, prin blestem, în 1698. În 1749, Sfântul Iacob luase parte la legarea prin blestem a văcăritului de către toți ierarhii moldoveni.

Voievodul Constantin Racoviță, la începutul celei de-a doua domnii în Moldova, în 1756, l-a impus din nou. Sfântul Iacob l-a sfătuit și l-a determinat să renunțe la acest impozit. Iată cum este descrisă fapta Sfântului Iacob și gravitatea văcăritului într-o cronică din epocă:

„Îndemnându-se din râvnă dumnezeiască și prin duhovnicescul sfat al Preasfințitului Iacob Mitropolitul Moldovei și socotind cum că toată ticăloșia și stricăciunea țării acesteia nu este dintr-altă, fără numai dintr-acea dajdie stricătoare și urâtă, că măcar că vaci nu rămăseseră la locuitorii țării, dar, de vreme ce era văcăritul, tot trebuia să dea sumă de bani, și o babă săracă, ce toarce în furcă să-și agonisească hrana și comândul său, trebuia la acea vreme să dea și ea bani la văcărit".

Sfântului Iacob și celorlalți ierarhi li s-au alăturat boierii țării și, împreună, au cerut și au primit de la patriarhul de Constantinopol o carte de afurisenie împotriva acelora care vor pune din nou acest impozit.

Ceremonia religioasă de punere a blestemului asupra văcăritului a fost deosebită. Domnul Constantin Racoviță a chemat la Iași câte 6 locuitori din fiecare ținut al țării. Alături de ei, au venit mulți oameni din oraș și din împrejurimi. S-au adunat cu toții în Catedrala Mitropolitană și în incinta Mitropoliei. În cadrul Sfintei Liturghii, la Vohodul Mare, Sfântul Iacob a dat citire Cărții Patriarhale de blestem, iar poporul a răspuns după fiecare frază: „Amin!" Cronicarul Enache Kogălniceanu, care s-a ocupat cu buna rânduială la slujbă, a scris: „nu putem arăta ce vuiet era în biserică de strigarea norodului". Apoi a urmat citirea unei cărți de blestem, semnată de mitropolit, de episcopi și de egumenii marilor mănăstiri.

După înlăturarea acestui impozit, în anii următori țara a înflorit, pentru că familiile se eliberaseră de povara sărăciei datorate impozitului văcăritului. Înlăturarea impozitului a făcut ca mai mulți copii să se nască în familiile care nu mai erau stăpânite de frica de a nu avea ce să le dea de mâncare: „îndată cum s-au rădicat această dajdie, au început a se întări și a se înmulți locuitorii țării și de atunci prea bine s-au îndreptat țara".

Dar Sfântul Iacob a trebuit să lupte în continuare pentru păstrarea acestei binefaceri. Urâtorul de bine al neamului omenesc, care, mai ales, se luptă împotriva celor mai slabi, a copiilor, nu putea să rabde că din ce în ce mai mulți prunci veneau pe lume, primeau Taina Botezului, iar părinții lor lăudau pe Dumnezeu pentru aceasta.

În martie 1757, Constantin Racoviță a fost schimbat și în locul lui a fost pus domn Scarlat Ghica, care a încercat să îl determine pe Sfântul Iacob și pe ceilalți arhierei să dezlege blestemul pe văcărit.

Văzând că nu îl poate convinge pe Sfântul Iacob, Scarlat Ghica a apelat la sultan și a obținut dreptul de a reintroduce văcăritul, chiar dacă arhiereii nu dezleagă blestemul. Dar, spune cronica, „s-a cunoscut că nu a fost voia lui Dumnezeu să treacă ruga și lacrimile lui Iacob Mitropolitul și ale altor arhierei; că atunci când gătise toată rânduiala slujbei să pornească văcăritul, i-a sosit mazilirea și s-a dus în Țara Muntenească, rupând toate rânduielile slujbei ce făcuse".

La 1758, turcii au numit domn pe Ioan Teodor Callimachi. Noul domn a insistat și el foarte mult pe lângă Sfântul Iacob să dezlege blestemul, atât în mod direct, cât și prin intermediul altor demnitari.

În cele din urmă, după doi ani de insistențe, în 1760, Sfântul Iacob, pentru a nu apărea o criză în țară, a părăsit scaunul de mitropolit. El a rostit atunci un mișcător cuvânt de învățătură:

„Iată că m-am lepădat și de Mitropolie și de cinste și de toate ale acestei lumi, numai focul jurământului să nu-mi iau în cap și în suflet; și socotiți că sunteți toți musafiri ai acestei lumi și în cealaltă lume avem a trăi și a răspunde la faptele noastre și fiți sănătoși".

La aceste cuvinte, cei de față s-au „pierdut cu firea" și au izbucnit în plâns. Nu numai ei, ci tot poporul, boieri și oameni simpli, au plâns amarnic la retragerea sa, căci știau că un mare și sfânt păstor pleca de la ei.

Dar jertfa lui nu a fost în zadar. Prin ea s-a pecetluit eliminarea văcăritului. În ciuda dezlegării primite de la Patriarhul de Constantinopol, nimeni nu a îndrăznit, nici următorul mitropolit, Gavril Callimachi, chiar dacă era fratele domnului, nici un altul, să dezlege blestemul pentru a impune din nou impozitul. Spre deosebire de Moldova, în Țara Românească văcăritul a mai fost perceput încă 40 de ani.

Atât de mare a fost importanța opoziției Sfântului Iacob față de văcărit, încât în popor au rămas două versuri, în care este portretizat tocmai prin această faptă:

„Iacob mitropolitul,
Care-a legat văcăritul."

Sfântul Iacob a avut rolul decisiv și la eliminarea temporară a altor două impozite, pogonăritul (5 august 1755) și vădrăritul (25 august 1756), care vor fi apoi desființate.

Luminarea poporului prin educație

Marele Mitropolit a dorit din toată inima ca poporul să meargă pe urmele lui Hristos, să Îl cunoască pe Fiul lui Dumnezeu, Mântuitorul lumii, Care S-a făcut om pentru a noastră mântuire. Hristos era viața Sfântului Iacob și această Viață voia să o dăruiască din belșug credincioșilor. De aceea, a lucrat neobosit ca sufletul poporului să fie

luminat prin învățătură, să aibă parte de o educație care să îl înalțe spre cele sfinte, spre cele veșnice.

Unul dintre mijloacele de aflare a cuvântului lui Dumnezeu și de formare duhovnicească este cuvântul scris. Bucurându-se de hrana sufletului și a minții prin cărțile citite la Putna, a dorit ca această hrană să ajungă și la alți nevoitori și la cât mai mulți creștini, spre luminarea și mântuirea lor. Pentru aceasta, a rânduit să fie traduse și tipărite mai multe cărți. A găsit traducători pricepuți la limba greacă, precum Evloghie Dascălul, și la limba slavonă, precum arhimandritul Vartolomei Mazereanu, și le-a creat condiții pentru a traduce cărți de slujbă și de învățătură.

În primul rând, a tipărit numeroase cărți necesare pentru buna rânduială a slujbelor. Acestea au fost traduse în limba română, pentru ca preoții să slujească în limba înțeleasă de popor și pentru ca oamenii să trăiască prezența lui Hristos în sfintele slujbe.

De pe la sfârșitul veacului al XVII-lea, în Moldova, a început să fie folosită limba română în Biserică. Principalul osârduitor în această privință a fost Sfântul Mitropolit Dosoftei. După aceasta, traducerea cărților de slujbă în limba română a stagnat. Sfântul Iacob Putneanul a reluat traducerea și a tipărit mai întâi *Liturghierul slavo-român*, tradus din nou, în 1745, la Rădăuți. Apoi a tipărit la Iași *Adunare de rugăciuni* (1751), *Synopsis, adică Adunarea celor șapte taine și a celor șapte laude ale Sfintei Biserici și canoane din Sfânta Pravilă ce sunt trebuincioase la taina duhovniciei* (1751), *Târnosania* (1752), *Evhologhion adică Molitvenic* (1754), *Penticostar* (1754), *Antologhion* (1755), *Apostol* (1756), *Psaltirea* (1757), *Liturghier* (1759), *Antologhion* (1760).

Tot la Iași, Sfântul Iacob s-a îngrijit să publice cărți cu învățăturile marilor părinți văzători de Dumnezeu, folositoare la deprinderea meșteșugului luptei duhovnicești. Astfel, a tipărit *Adunare de multe învățături pentru preoți* (1753), *Carte de duhovnicie* (1755), *Alfavita* (1755), *Despre lemnul Sfintei Cruci* (1759).

Pentru a înțelege cât de mult a sporit Sfântul Iacob numărul cărților de folos, trebuie spus că, între 1700 și 1750, au fost tipărite 66 de cărți în Țara Românească și doar 10 în Moldova, iar între 1750 și 1760, Sfântul Iacob a tipărit 15 cărți în Moldova.

Sfântul Iacob a avut un rol foarte important pentru dezvoltarea învățământului. Pentru a împlini nevoia de cărți după care să învețe copiii, Sfântul Iacob a tipărit, în 1755, primul abecedar din Moldova, *Bucvarul*. În prefața acestuia, Sfântul Iacob scrie cât de importantă este educația copiilor și cât de mare nevoie era de cărți pentru copii: „Cum dar vei nădăjdui de bine unde nu este hrană bună copiilor? Iar de hrană ca aceea în țara aceasta, cine nu vede câtă lipsă este?"

Patru ani mai târziu, a tipărit o nouă ediție a *Bucvarului*, îmbunătățită. În 1771, această ediție va fi republicată la Viena, pentru școlile din Bucovina.

La propunerea Sfântului Iacob, prin hrisovul domnesc al lui Teodor Callimachi din 25 iunie 1759, s-a înființat prima școală rurală din Moldova, pentru copiii satului Putna. În primele decenii de funcționare, Sfântul Iacob va încredința arhimandritului Vartolomei Mazereanu și altor călugări ascultarea de a preda copiilor și de a purta grija întreținerii școlii. Până la mijlocul secolului al XIX-lea, aici vor preda monahi putneni, apoi vor veni învățători laici. Școala funcționează, fără întrerupere, până în prezent.

Nu numai prin tipărirea *Bucvarului* și prin înființarea școlii din Putna și-a arătat Sfântul Iacob grija pentru educarea copiilor, ci permanent îi îndemna pe credincioși spre aceasta. Fără învățătură, sufletul se usucă, scria el: „Învățătura este asemenea cu florile cele mirositoare, iar cel neînvățat este asemenea copacului celui uscat".

Râvna sa pentru educație se datora înțelegerii pe care o avea despre rostul educației. Sfântul Iacob a înțeles că lumea și frumusețea ei sunt daruri de la Dumnezeu pentru om. Iar omul, prin frumusețea și sensul celor văzute, este chemat să înțeleagă frumusețea și realitatea celor nevăzute.

Educația deschide ochii pentru a înțelege firea acestei lumi, pentru a înțelege rostul fiecărui lucru și dreapta lui folosire, rostul fiecărui om și dreapta legătură cu ceilalți oameni. Cunoscând lucrările lui Dumnezeu, omul află despre El și despre dragostea Sa pentru om, pentru care a făcut toate. Și astfel, folosind după voia lui Dumnezeu cele văzute, omul se înalță către cele duhovnicești, nevăzute. Așadar, pentru Sfântul Iacob, educația este o cale pentru dobândirea vieții veșnice.

De aceea, ca părinte sufletesc și ca ierarh responsabil cu educația în țară, el a urmărit ca prin aceasta să se formeze fii ai Împărăției cerurilor. Având în fața ochilor acest rost, Sfântul Iacob, împreună cu colaboratorii săi au făcut eforturi mari, continue, și au înscris câte o pagină importantă în istoria educației și în istoria culturii românești.

Sfântul Iacob a dorit să arate poporului modele de desăvârșire – sfinții. De aceea, a rânduit să fie traduse *Viețile sfinților*, adevărate manuale în care orice om, de orice vârstă, fire și statut, își poate afla un model de viață. La îndemnul lui, s-au tradus, deși fără a fi reușit să le publice, 6 dintre cele 12 volume ale *Vieților sfinților*, pe lunile septembrie, octombrie, noiembrie, martie, aprilie și mai. Nu doar acestea, ci, din păcate, și alte cărți, pe care el a rânduit să fie traduse, au rămas în manuscris, în urma retragerii sale din scaunul de mitropolit.

Părinte al tuturor

Contemporanii au simțit că asupra Sfântului Iacob este harul lui Dumnezeu, este lucrarea Sa. De aceea l-au ascultat și l-au urmat în inițiativele sale. Dar mai ales dragostea sa i-a făcut să îi fie alături.

Împărtășindu-se de dragostea lui Dumnezeu pentru om, Sfântul Iacob a avut multă dragoste față de semeni. Prin aceasta, a încălzit inimile lor spre facerea de bine și spre viața în Hristos.

Nu numai oamenii simpli au fost cuceriți de dragostea și de lucrarea lui pentru ei. Sfântul Iacob a izbândit și acolo unde mulți dintre cei care doresc binele nu izbândesc: a reușit să miște inimile oamenilor bogați și puternici spre a face bine poporului. Cuvântul său cu putere multă, dat de Dumnezeu, le-a arătat acestora cum să folosească poziția socială și bogățiile pe care le-au primit de la Dumnezeu, spre folosul aproapelui. Așa s-au dat legi mai bune, s-au ctitorit locașuri sfinte și s-au creat instituții folositoare oamenilor.

Autoritatea pe care Sfântul Iacob o avea în fața demnitarilor și a oamenilor a făcut ca el să aducă pacea în momente foarte dificile, salvând vieți de oameni și salvând suflete de la păcate grele.

În anul 1758, turcii l-au numit domn pe Ioan Teodor Callimachi. Principalul demnitar al acestui domn, Iordache Stavarache, a determinat,

prin comportamentul său, o răscoală a locuitorilor din Iași împotriva lui, a Curții și a domnului. În fața răscoalei poporului, soldații care păzeau curtea domnească au ucis câteva persoane și erau gata să ucidă pe cei care ar fi încercat să intre cu forța.

Datorită încrederii în el, Sfântul Iacob a fost rugat de răsculați să mijlocească înțelegerea cu domnul țării: „au mers la Mitropolie de au luat pe Mitropolitul, zicând să meargă la Domn din partea țării, să-i spună că cer pe Stavarache să li-l dea". Tot datorită conștiinței că mitropolitul este un om al lui Dumnezeu, și Ioan Teodor Callimachi l-a rugat pe mitropolit să-i fie „chezaș" față de revolta oamenilor.

Luminat de Dumnezeu, Sfântul Iacob a reușit să reprezinte dorințele și durerile poporului și a obținut de la domn și boieri ceea ce a putut împlini nevoile oamenilor, dar fără vărsare de sânge. Domnul a promis că va aduce înapoi pe boierii exilați pentru că se împotriviseră fiscalității lui Stavarache: „au căzut Domnul la Mitropolit cu rugămintea ca să intre chezaș că-i va aduce într-atâtea zile; și așa Mitropolitul au început a intra chezaș că până în atâtea zile îi va aduce pe boieri; și așa s-au potolit". Astfel, el a evitat o mare vărsare de sânge creștinesc.

Istorisind această grea cumpănă, care nu s-a sfârșit într-o mare tragedie datorită curajului și a dragostei de pace ale Sfântului Iacob, Nicolae Iorga îl numește „păstorul celor săraci și umili […] ce dusese o viață de sfânt".

Un alt moment în care Sfântul Iacob a ferit poporul de o mare primejdie a fost în septembrie – octombrie 1758. Atunci, tătarii din Bugeac au jefuit cumplit Moldova, din cauză că Vidali și Rizu, caimacamii lui Ioan Teodor Callimachi, nu le dăduseră darurile obișnuite. Mitropolitul, împreună cu episcopii, câțiva egumeni și boieri care se aflau în Iași au trimis o plângere la hanul tătarilor. În scrisoare au arătat situația în care se afla țara, cu satele arse și locuitorii robiți. I-au scris despre obligația de a apăra pe locuitori și a nu-i ataca și au cerut să înceteze distrugerea țării și uciderea populației.

Sfântul Iacob a intervenit într-o problemă importantă pentru sufletele oamenilor, care ține de domeniul dreptului juridic. Modul în care se încheiau tranzacțiile și se judecau conflictele ducea uneori la jurăminte, la căderea sub blesteme. Sfântul Iacob a prezentat domnitorului

Matei Ghica problema și i-a propus soluția ca orice act de tranzacție să se facă cu consemnarea în scris și în fața a trei martori, pentru a nu mai fi nevoie de jurăminte și cărți de blestem. În actul din 1 august 1755, prin care această soluție devenea lege, domnul arată că a luat această hotărâre la propunerea Sfântului Iacob, „al nostru prea cinstit părinte duhovnicesc".

În 25 septembrie 1755, domnul Matei Ghica, la îndemnul Sfântului Iacob, a întărit regulamentul de funcționare al breslei groparilor din Botoșani, prin care li se impunea acestora să îi înmormânteze și pe străini. Până atunci, străinii morți rămâneau și câteva săptămâni neînmormântați, lucru necreștinesc, dar și periculos pentru sănătatea publică. Având în vedere aceeași problemă, domnul Constantin Racoviță, în 1757, a dat un document în care îl arată pe Sfântul Iacob ca inițiatorul reînființării breslei groparilor în Suceava.

O mare binefacere a Sfântului Iacob este ctitorirea Spitalului Sfântul Spiridon, în Iași. În trecut, când un om cu stare era bolnav, doctorul venea la el acasă. Dar la cei fără bani, nu veneau doctorii, căci nu erau plătiți. Din milă față de oamenii bolnavi care nu aveau bani, Sfântul Iacob l-a determinat pe domnul Constantin Racoviță să facă un spital public, la biserica Sfântul Spiridon din Iași, în 1757. Aici erau doctori și puteau să vină oamenii săraci să se trateze. Pentru a întreține spitalul, Sfântul Iacob a transformat biserica Sfântul Spiridon în mănăstire și a îndatorat-o să se îngrijească de spital. În 1758, când lucrările au fost terminate, Sfântul Iacob a sfințit mănăstirea.

L-a avut ca pildă în această întreprindere pe Episcopul Ioanichie de la Roman, care ctitorise un spital public la Mănăstirea Precista Mare, în Roman, și unul la Mănăstirea Sfântul Proroc Samuil, în Focșani. De altfel, Sfântul Iacob a avut grijă nu numai de spitalul ridicat de el, ci și de aceste așezăminte. Astfel, în 1756, prin mijlocirea sa, Constantin Racoviță a dat 12 hrisoave Mănăstirii Precista Mare și metocului ei, Prorocul Samuil, acordându-le însemnate privilegii, venituri, scutiri și întinse moșii, pentru a asigura funcționarea spitalului.

Sfântul Iacob a vegheat și la soarta românilor din Transilvania. Ca și ceilalți ierarhi din Moldova, Sfântul Iacob a dăruit antimise mănăstirilor

și bisericilor ortodoxe din Transilvania. Se păstrează, de când era episcop la Rădăuți, un antimis dăruit bisericii din Cuhea Maramureșului și mai multe antimise dăruite, de când era mitropolit, bisericilor din zona Clujului. El s-a ocupat și de legătura cu Mănăstirea Moisei din Maramureș, atestată ca schit al Putnei în 1759.

În general, cărțile tipărite de Sfântul Iacob au fost folosite în bisericile și mănăstirile din toate zonele locuite de români și au fost de mult ajutor în apărarea credinței ortodoxe a românilor din Transilvania.

Pentru că era un izvor de lumină și de har, oamenii au venit alături de Sfântul Iacob și i-au devenit colaboratori. Astfel, la fiecare dintre ctitoriile sale, a știut să aducă lângă el pe unii dintre boierii vremii, care s-au învrednicit, astfel, să devină împreună ctitori cu el și sunt pomeniți mereu în bisericile și mănăstirile ctitorite. Prima asupra căreia și-a îndreptat mâna spre a o reface a fost biserica Mitropoliei din Iași. Sfântul Iacob, în timpul păstoririi sale, a înfrumusețat Mitropolia și s-a îngrijit de plata datoriilor pe care le acumulase.

Prin sprijinul și sfatul pe care le-a acordat negustorilor români din Suceava, a ajutat acest oraș să renască în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. Sfântul Iacob este considerat al doilea ctitor al bisericii Sfântul Dumitru din Suceava. Tot el a purtat și grija Catedralei Mitropolitane din Suceava și a vegheat asupra ctitoririi Schitului Doljești de către un fost boier, intrat în viața monahală la Putna, Dionisie Hudici.

Al doilea mare ctitor al Putnei

Dacă pentru întreaga țară Sfântul Iacob a fost o lumină vreme de câteva decenii, pentru Mănăstirea Putna el a pus un fundament pentru următorii mai bine de 100 de ani. După ocuparea nordului Moldovei de către Austria, Putna a fost una dintre cele trei mănăstiri rămase deschise, alături de Dragomirna și Sucevița. Principalul motiv al acestei alegeri a fost dat de refacerea materială și de înflorirea duhovnicească de sub conducerea Sfântului Iacob.

Acesta a început lucrările de refacere a Putnei în anul 1755, când „din întâmplările vremilor și a nepăcilor", „toate câte sunt în mănăstire

erau stricate, încât era un lucru de jale a și vedea cineva la câtă stare rămăsese această sfântă mănăstire", după cum relatează arhimandritul Vartolomei Mazereanu.

Cu smerenie, Sfântul Iacob nu s-a folosit atunci de faptul că era mitropolit, ci a cerut acordul obștii pentru a începe lucrările ca „al doilea ctitor mare al mănăstirii și înnoitor" al ei, așa cum este numit în pomelnicul mănăstirii. Alături de el, la înnoirea mănăstirii au fost monahii putneni, și în mod deosebit, Cuviosul Sila, Cuviosul Natan, arhimandritul Vartolomei Mazereanu, ieroschimonahul Mihail Mazereanu, egumenul Calistru și câteva familii domnești și boierești, în primul rând familia Racoviță.

Sfântul Mitropolit l-a trimis pe Cuviosul Sila de la Sihăstria Putnei în Țara Muntenească, unde, în jumătate de an, a adunat 1000 de lei. Cu acești bani și cu alții, Sfântul Iacob a început înnoirea mănăstirii.

Prin mâna plină de har a argintarului mănăstirii, monahul Rafail, primul pas a fost ferecarea în argint a icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului, la 15 august 1755. „Și, mai întâi de toate, au scos sfânta și făcătoarea de minuni icoană a Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu din Sfântul Altar și au ferecat-o peste tot cu argint. Și, făcându-i sca-un frumos, o au așezat în mijlocul Sfintei biserici și i-au făcut candele frumoase de argint. La care sfânta icoană îndată au început a se face minuni și tămăduiri de boli și de duhuri necurate." La aceasta, arhimandritul Vartolomei adaugă că strana pe care s-a așezat icoana era de lemn lucrat foarte iscusit, peste tot poleit cu foiță de aur.

În anul 1757, a fost refăcut zidul din jurul mănăstirii, iar arhimandritul Vartolomei, ieromonahul Calistru din Putna și ieromonahul Mihail din Sihăstria Putnei au fost trimiși la Kiev, de unde au adus „86 icoane a toate praznicele mari și mici de peste an și 2 steaguri mari bisericești și alte lucruri de trebuința bisericii, cu care mult s-au împodobit sfânta biserică". În același an, a fost consolidată clopotnița, aflată în pericol de prăbușire.

În următorii doi ani (1758–1759), pe latura de sud a incintei, unde se aflaseră Casa domnească ștefaniană, trapeza și pivnițele – „de tot răsipite și de tot părăsite de mulți ani" –, a fost construită o clădire solidă

și impunătoare, de mari dimensiuni. Sub supravegherea monahului Macarie, dicheu al Sucevei, au fost cuprinse sub un acoperiș trapeza, bucătăria, brutăria, paraclisul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, câteva chilii și un cerdac pentru procesiuni. Această clădire a fost dărâmată în timpul stăpânirii austriece, dar arhitecții secolului al XX-lea au avut-o drept model pentru Casa domnească actuală, iar pivnițele amenajate atunci sunt folosite și astăzi. Au fost refăcute acoperișul bisericii mari și turla bisericii, căreia i s-au adăugat cele opt colonete ornamentale. Tot acum este fortificat, cu cinci contraforți, și zidul de nord al bisericii, afectat de cutremurul din anul 1739, iar Turnul tezaur capătă, și el, un acoperiș.

Când s-a retras din scaunul mitropolitan, în 1760, Sfântul Iacob a ales ca loc de retragere Putna. Ioan Teodor Callimachi i-a confirmat, la plecarea de la Iași, dreptul de a veghea asupra vieții de la mănăstire, dat și de calitatea de ctitor. Acest statut a fost reînnoit de către domnul Grigore Callimachi în 1768: „De vreme ce Sfinția Sa va să petreacă rămășița vieții sale întru sfântă mănăstirea Putna, la care nu numai că și de metania este de acolo, ci încă și cu oarecare ctitorie este împărtășit […], hotărâm domnia mea ca oricând ar fi trebuința ca să se scoată sau să se pună egumen acestei sfinte mănăstiri, pe care va arăta sfinția sa că este vrednic, acela să se facă egumen".

După revenirea în obștea mănăstirii, Sfântul Iacob „nu s-a dat spre odihnă, ci iarăși s-a apucat de înnoirile Sfintei mănăstiri, care încă nu se isprăviseră": în 1761 a făcut fântâna din incinta mănăstirii și în anul următor a pavat biserica cu lespezi de piatră.

Urmând obiceiul ctitorilor din vechime, Sfântul Iacob nu s-a mulțumit doar cu înnoirea și ridicarea de clădiri, ci s-a străduit, pe cât i-a stat în putere, să înzestreze mănăstirea cu toate cele de trebuință. Clopotul Buga, de la Sfântul Ștefan, a fost turnat din nou cu purtarea de grijă a Sfântului Iacob, în anul 1761, cântărind aproape dublu. De refacerea clopotului a răspuns un meșter adus de la Liov special cu acest scop.

Alte danii sunt consemnate de arhimandritul Vartolomei Mazereanu: „făcut-a Sfinția Sa, dintru a Sfinției Sale argint, o candelă mare de argint și au pus-o în biserica cea mare, înainte sfintei, făcătoarei de minuni

icoane", „un felon de material roșu, cu flori de fir de aur". La 1 ianuarie 1765, Sfântul Iacob a dăruit un policandru „de alamă galbenă cu 35 ramuri", care se află până azi în naosul mănăstirii.

În anul 1773, a făcut o catapeteasmă nouă în biserică, poleită cu aur. A luat alături de sine pentru a fi ctitori la această catapeteasmă pe Episcopii Antonie de Roman și Dositei de Rădăuți, ieromonahii Clement, Gheorghe, Varlaam și Gheorghe.

Arătând multele înnoiri pe care Sfântul Iacob le-a adus mănăstirii, arhimandritul Vartolomei încheie astfel: „au mai făcut și alte multe lucruri bune, cât dinlăuntru, așa și din afară, la această sfântă mănăstire, pe care, pentru scurtare, nu le-am mai scris". Toate acestea și purtarea de grijă pentru bunăstarea duhovnicească au făcut din el al doilea ctitor al mănăstirii, chemat de Maica Domnului și de Sfântul Voievod Ștefan cel Mare să pregătească mănăstirea pentru perioada foarte grea ce va urma, a stăpânirii austriece.

Astfel, mișcat de dragostea sa pentru maica duhovnicească și de râvna pentru Hristos, Sfântul Iacob s-a ostenit și a devenit „fericit și mare ctitor și înnoitor acestei sfinte mânăstiri".

Părintele familiei duhovnicești a monahilor putneni

Documentele din veacul al XVIII-lea îl arată pe Sfântul Iacob conlucrând foarte mult cu monahii de la Putna în activitățile sale ca mitropolit. Ele reflectă o realitate a vremii, și anume că Sfântul Iacob a fost părintele obștii putnene pentru câteva decenii și că el a lucrat și în afara mănăstirii cu monahii din obște.

În secolul al XVIII-lea, viețuirea la Putna s-a extins și în așezămintele Sihăstria Putnei, Sihăstria Ursoaia, Mănăstirea veche, aflate foarte aproape de vatra mănăstirii. În această perioadă, viețuitorii au alcătuit o familie duhovnicească unică, descrisă de expresia Sfântului Iacob: „o casă sunt". În această familie, fiecare viețuitor avea rostul lui, ca și fiecare loc de nevoință.

Rostul și slujirea mănăstirii în ansamblul viețuirii de la Putna sunt exprimate cel mai bine în cuvintele Sfântului Iacob: mănăstirea este „maica și clironomia mea", după cum scrie în testamentul său,

în 1761–1762. Mănăstirea este maica duhovnicească în care s-a format și căreia îi datorează sporirea duhovnicească. „Clironomie" înseamnă că mănăstirea îi este moștenitoare, adică toate ostenelile sale duhovnicești și materiale se adaugă la zestrea mănăstirii, care mereu se îmbogățește prin fiii ei.

Cele două sihăstrii sunt locuri ale nevoinței duhovnicești mai înalte, în care se retrag, cu binecuvântare, părinții mănăstirii doritori de liniștea isihiei și care sunt capabili să poarte nevoința pustnicească. La sihăstrie pot veni și viețuitori din alte locașuri monahale, dornici să viețuiască aici. Din evlavia pentru piscul vieții monahale, care este schima mare, pustnicia, unii dintre părinții mănăstirii vin la Sihăstria Putnei pentru a primi chiar și schima mică, precum Sfântul Iacob și Episcopul Dositei Herescu. Ei vor să își închine viața lui Hristos în acest loc retras, în care rugăciunea cea neîncetată este în inimile nevoitorilor de aici, care sunt dezlipiți de datoriile față de societate ale viețuitorilor de la vatra mănăstirii.

Mănăstirea veche era așezământul din jurul bisericii de lemn, construită de Dragoș vodă, la Volovăț, și adusă aici de Sfântul Voievod Ștefan. În a doua parte a secolului al XVIII-lea, aici a fost înființată școala pentru copiii din sat și așezământul a fost orientat spre activități cărturărești.

De la sfârșitul secolului al XVII-lea și până la sfârșitul secolului al XVIII-lea, această familie a viețuitorilor de la Putna i-a avut ca părinți duhovnicești pe Mitropolitul Sava, Episcopul Calistru, Mitropolitul Iacob, Episcopul Dositei Herescu.

După plecarea Mitropolitului Antonie în Rusia, în urma războiului ruso-turc din 1735–1739, cel care a vegheat asupra familiei monahale de la Putna, până la trecerea sa la cele veșnice, a fost Sfântul Iacob. Ca egumen al mănăstirii, Episcop la Rădăuți, Mitropolit la Iași și apoi în perioada de retragere la Putna, el a fost cel care a sfătuit și a dat binecuvântare pentru buna rânduială a vieții monahilor din această familie.

Astfel, Sfântul Iacob a rânduit, în 1753, pe Cuviosul Sila ca stareț la Sihăstria Putnei. În 1754, Sfântul Iacob l-a chemat la Iași, la Mitropolie, pe Cuviosul Natan, care era eclesiarh la Putna, pentru a întocmi

împreună pomelnicul Mitropoliei Moldovei. Aici, Sfântul Iacob l-a hirotonit ieromonah, iar în anul următor, 1755, îi dă și ascultarea de duhovnic, pe care o va împlini toată viața.

Tot Sfântul Iacob l-a chemat înapoi în țară, la 1754, pe Vartolomei Mazereanu, ieromonahul putnean plecat la Mitropolitul Antonie, în spațiul rusesc, pentru „treaba tălmăcirii cărților de pe limba slovenească pe limba moldovenească". În 15 august 1755, Sfântul Iacob l-a hirotesit arhimandrit și l-a numit egumen la Mănăstirea Putna. Apoi, în 1755, Sfântul Mitropolit l-a trimis pe Cuviosul Sila, viețuitor la Sihăstria Putnei, în Țara Românească, la domnitorul și boierii de acolo, pentru a strânge fonduri în vederea înnoirii mănăstirii.

Din inițiativa Sfântului Iacob, starețul Mihail Mazereanu de la Sihăstria Ursoaia termina de tradus din slavonă, în 6 ianuarie 1756, lucrarea *Piatra smintirii*. În noiembrie 1756, cu purtarea de grijă a Sfântului Iacob, Cuviosul Natan realizează *Pomelnicul Mănăstirii Putna*, al doilea pomelnic al său. Iar în 1757, Sfântul Iacob a trimis pe arhimandritul Vartolomei Mazereanu, pe ieromonahul Calistru de la mănăstire și pe starețul Mihail Mazereanu la Kiev, de unde au adus 86 de icoane și alte obiecte necesare bisericii.

Unitatea viețuitorilor și chivernisirea lor de către marele mitropolit este frumos exemplificată într-o scrisoare din 26 decembrie 1757, în care Sfântul Iacob îi scrie arhimandritului Vartolomei Mazereanu să îl sprijine pe Cuviosul Sila într-o problemă legată de Sihăstria Putnei, „de bună vreme că acea Sihăstrie este tot o casă cu mănăstirea cea mare".

Sfântul Iacob a avut darul de a-i rândui pe monahii putneni după voia lui Dumnezeu, dând fiecăruia ascultarea și locul potrivit. Sprijinindu-se unul pe altul, în rugăciune și în ascultare, lucrându-și fiecare talantul dat de Dumnezeu, au reușit să scrie o pagină sfântă în istoria zbuciumatului secol al XVIII-lea din Moldova.

Sub ascultarea Sfântului Iacob, colaboratori din toate cinurile bisericești și straturile sociale au lucrat împreună spre binele comunității și spre mântuirea lor. Împreună-lucrarea lor reprezintă un model de comuniune între ierarh și monahi, între cler și popor, în ascultare și în dragoste, care a bineplăcut lui Dumnezeu.

Peste timp, roadele acestei familii duhovnicești se vor vădi în toată puterea lor, când Sfântul Iacob și Cuvioșii Sila, Paisie și Natan, viețuitori la Putna și Sihăstria Putnei, au fost canonizați. Alături de ei, alți împreună-nevoitori din acea vreme se bucură de slava Împărăției cerurilor, dintre care, după voia lui Dumnezeu, Cuviosul Arsenie ori arhimandritul Vartolomei Mazereanu, vor fi proslăviți și în Biserica luptătoare pentru viața lor aleasă și sfântă.

Trecerea la cele veșnice

Odată cu retragerea din scaunul mitropolitan, Dumnezeu a lucrat în chip deosebit prin slujitorul Său credincios. Părintele ceresc l-a purtat, peste priceperea omenească, acolo unde El a știut că este nevoie.

Mai întâi, Sfântul Iacob, cu smerenie și cu blândețe, fără a se robi patimii ținerii de minte a răului, a căutat îndreptarea domnului care îl izgonise, practic, din scaun. A reușit aceasta, astfel încât și Ioan Teodor Callimachi și, apoi, fiul său, Grigore Callimachi, devenit domn, îl vor sprijini în chivernisirea mănăstirii și la înnoirea ei.

Apoi, la Putna, a dus mai departe activitatea lui cărturărească și duhovnicească, cu ochii ațintiți asupra lui Iisus Hristos și având totodată cugetul la viața de dincolo. Cugetarea la moarte și la vremelnicia lucrurilor i-au dat o adâncă așezare în Hristos și o smerită cugetare prin care a urcat din treaptă în treaptă spre unirea cu Blândul Iisus, Domnul și bucuria călugărilor.

S-a adâncit în rugăciunea curățitoare și luminătoare de suflet. Cu câțiva ani înainte scrisese: „dumnezeiasca rugăciune, aducând lumina lui Hristos în sufletul nostru și risipind dintru dânsul negura ce-l vatămă pe el, îl face mai apoi cu mult mai luminat decât soarele, căci aievea știut este că cel ce vorbește cu Dumnezeu este mai sus de moarte și de stricăciune" (Prefața la *Antologhion*).

Sfântul Iacob a fost acum mai aproape de viața sihăstrească. A iubit de la început acest fel de viețuire, dar a urmat cu smerenie chemărilor pe care i le-a făcut Dumnezeu, de a fi preot, egumen, episcop și mitropolit. Nici după întoarcerea la Putna nu și-a împlinit voia sa de a fi sihastru, căci a trebuit să poarte în continuare grijă de mănăstire și de credincioșii care alergau la el pentru sfat și binecuvântare.

Acest dor adânc al inimii sale l-a arătat tuturor și l-a împlinit cu cinci zile înainte de a trece la cele veșnice. A mers și a fost tuns în schima mare de către ucenicul și duhovnicul său de decenii, Cuviosul Natan, în biserica schitului Sihăstria Putnei. A primit numele de Eftimie, după Sfântul Eftimie cel Mare, marele îndrumător al călugărilor, pe care l-a cinstit în mod deosebit toată viața sa și în a cărui zi de pomenire, 20 ianuarie, se născuse.

Cu durerea pricinuită de răpirea Bucovinei, dar cu bucuria de a fi înnoit mănăstirea, în 15 mai 1778, sufletul sfântului păstor s-a înălțat la cer, alături de Hristos, Cel pe care L-a purtat în inimă întreaga viață, Cel care a fost, în toate, bucuria lui. S-a împlinit cu el ceea ce scrisese în cuvântul înainte la *Alfavita sufletească*: „Nu te bucura de nimic întru acest veac al plângerii și trecător, de vreme ce toate sunt întru dânsul nestătătoare și fățarnice, toate sunt întru dânsul mincinoase și schimbătoare. Ci, de voiești a te mângâia, numai întru Domnul te mângâie; de voiești a te bucura, numai întru Domnul te bucură; că bucuria trupească degrabă piere, iar bucuria Domnului rămâne în veci."

Cu doi ani în urmă, în 1776, scrisese în testamentul său: „Așijderea și altor frați și creștini tuturor cu lacrimi mă rog, de toate cele ce voi fi greșit, să mă ierte. Și cu dragoste pe toți îi chem să mă sărute cu sărutarea cea mai de pe urmă, cum și eu cu duhul pe toți îi sărut. Și tuturor, pentru toate las iertăciune și blagoslovenie. Amin."

Părinții l-au înmormântat în pridvorul mănăstirii, ca nou ctitor al ei, alături de rămășițele pământești ale părinților săi după trup, călugăriți la bătrânețe. Chipul în care a fost înmormântat este pecetea modului cum și-a trăit viața, lepădând toată slava lumii. Când sfintele sale moaște au fost găsite, s-a văzut că fusese pus în mormânt în veșminte de schimnic, cu o simplă cruce de lemn ferecată în argint, mică, la piept. Atletul lui Hristos a părăsit slava lumii și a aflat slava Domnului și Dumnezeului său.

Cinstirea Sfântului Iacob

Purtându-și cu râvnă și cu demnitate crucea slujirii arhierești și cu blândețe și cu smerenie crucea de a fi prigonit pentru dreptate,

jertfindu-se pe sine pentru popor, Sfântul Iacob și-a închinat întreaga viață slujirii Bisericii, luminării poporului prin Sfintele Taine, rugăciune, educație și catehează, apărării celor nedreptățiți și promovării culturii și spiritului românesc. Multa lui osteneală și slujirea jertfelnică de păstor l-au adus, cu suflet curat, în brațele lui Hristos. Toată truda i-a fost răsplătită, după credința lui: „Mică este osteneala, dar odihna este nesfârșită. Puțină este truda, dar câștigul este nenumărat. Puțină este tânguirea pe pământ, iar veselia nesfârșită" (Cuvânt înainte la *Prothesis*).

În vremea sa, Sfântul Iacob Putneanul a făcut pentru eparhiile pe care le-a păstorit ceea ce au făcut marii ierarhi ai Bisericii, precum Sfântul Vasile cel Mare ori Sfântul Nicolae, în vremea lor, în eparhiile lor: acești păstori cu rugăciunea, cu predica și cu fapta s-au făcut toate tuturor, cu timp și fără timp, ca pe toți să-i câștige pentru Hristos și pentru Împărăția cerurilor. Astfel, miluitor al săracilor, dascăl al cărturarilor, îndreptător al dregătorilor, izvor al rugăciunii, el a devenit părinte al tuturor.

De aceea, Sfântul Iacob a fost cinstit în chip deosebit de oameni încă din timpul vieții. Cu multă smerenie a știut totuși să se lepede de toată slava lumii și să caute singura slavă nepieritoare, cea a lui Hristos Domnul. Iar Acesta l-a încununat cu și mai multă slavă, în sufletele urmașilor și în Împărăția Sa.

Faptele sale alese de slujire și jertfă au fost consemnate în scris de către cronicarii secolului al XVIII-lea. În conștiința poporului a rămas drept cel care a izbăvit țara de văcărit. La Putna, el a fost cinstit ca al doilea mare ctitor al mănăstirii și ca un mare părinte duhovnicesc al ei.

În secolul al XX-lea, asupra chipului său blând și ferm, jertfitor și rugător s-a aplecat și Patriarhul Teoctist Arăpașu. În cartea *În slujba Ortodoxiei românești, a năzuințelor de unitate națională și de afirmare a culturii române* (1978), i-a întocmit un portret adânc, plin de evlavie și în care se vede lucrarea lui Dumnezeu prin Sfântul Iacob:

„Sârguincios la săvârșirea celor sfinte în Altarul cel dumnezeiesc, ieromonahul Iacob întru toate s-a arătat priceput; fie în gospodărie, fie la promovarea bunului mers al școlii, fie la îndrumarea fraților și elevilor, fie la propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu. Râvna sa prisosea ca cel

ce însuși s-a îndulcit din știința și viața dascălilor de la această pepinieră, fiind distins între toți prin hărnicie și spor la învățătură". Patriarhul Teoctist îl descrie ca „blândul și vrednicul ierarh, fire contemplativă și din pruncie dornic de viață călugărească, cu dragoste nemărginită față de chemările acestui cin și osârdnic făptuitor al binelui de obște".

Canonizarea

Evlavia monahilor și credincioșilor mireni a crescut în timp și a dus la cinstirea Mitropolitului Iacob ca sfânt. Lucrarea lui Dumnezeu este ușor de văzut în ierarhul dăruit cu toate bunătățile, asemenea marilor ierarhi ai Bisericii: milostiv, iubitor de săraci, capabil să mijlocească între popor și conducători, salvator de vieți omenești, făcător de pace. De aceea, marele istoric Nicolae Iorga îl numește, fără șovăială, „un om sfânt".

Luând aminte la viața pilduitoare a Sfântului Iacob, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât canonizarea acestuia, în ședința din 6–7 iunie 2016, împreună cu ucenicii săi, Cuvioșii Sila, Paisie și Natan. Prăznuirea Sfântului Iacob se face pe 15 mai, când a trecut la cele veșnice, iar cea a Cuvioșilor Sila, Paisie și Natan este în ziua următoare, 16 mai, pentru a fi alături de părintele lor.

În 15 iunie 2016, în prezența Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Pimen, părinții mănăstirii au desfăcut cripta din pridvorul bisericii voievodale în care a fost înmormântat Sfântul Iacob. Starețul mănăstirii, arhimandritul Melchisedec Velnic, a spus despre felul cum a fost aflat Sfântul Iacob: „L-am găsit ca pe o pâine coaptă și rumenă – culoarea sfințeniei și a desăvârșirii întru Domnul. L-am găsit smerit înveșmântat. Am simțit că atunci când a spus «mă las și de mitropolie», cu adevărat s-a și lepădat de toate cele ale lumii. A fost așezat simplu, în veșmântul monahicesc al schimei mari, cu o cruce simplă din lemn, îmbrăcată în argint".

Punerea în raclă a sfintelor sale moaște a avut loc în 25 septembrie 2016, ca parte a sărbătoririi celor 550 de ani de la punerea pietrei de temelie a Mănăstirii Putna de către Sfântul Voievod Ștefan cel Mare. Racla pentru sfintele moaște a fost sfințită de către Preafericitul Părinte Ioan al X-lea, Patriarhul Antiohiei și al Întregului Orient.

Duminică, 14 mai 2017, a avut loc proclamarea solemnă a canonizării celui între sfinți Părintelui nostru Iacob Putneanul, Mitropolitul Moldovei, și a ucenicilor săi, Cuvioșii Sila, Paisie și Natan. Au slujit Sfânta Liturghie și au exprimat public proslăvirea de către Dumnezeu a acestor sfinți Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, Înaltpreasfințitul Părinte Pimen, Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, împreună cu ierarhi, clerici și credincioși români și din alte Biserici Ortodoxe.

Prin toată osârdia sa și prin darul lui Dumnezeu, Sfântul Iacob se bucură în cer alături de sfinții ierarhi pe care Dumnezeu i-a dăruit poporului român, pentru a-i purta de grijă în momente de cumpănă, precum Sfinții Iachint de Vicina, Teoctist I, Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul, Grigorie Dascălul, Calinic de la Cernica sau Andrei Șaguna.

Pentru noi toți, Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul este model de jertfă, de purtare a crucii și de viață întru slujirea lui Dumnezeu și a aproapelui, iar în ceruri este mijlocitor blând către Hristos Domnul.

Fie ca pacea, bunătatea și blândețea Părintelui nostru Iacob Putneanul să se reverse în casa fiecărui creștin și să dea tuturor râvnă fără șovăire pe calea Domnului nostru Iisus Hristos!

CUVINTE DE FOLOS

Pentru că se cade a ne bucura numai întru Domnul, iar nu pentru lucrurile cele stricăcioase ale acestei lumi

Nu ai, omule, cu ce te mângâia în veacul acesta al plângerii, ci mai vârtos se cade ție a plânge și a te tângui. Că nu șezi spre moștenire, ci spre izgonire, nu spre pace și odihnă, ci spre război foarte luptător, nu spre bucurie și veselie, ci întru valea aceasta a plângerii. Cine se veselește fiind îndatorat peste putință, cine se mângâie șezând în temniță, cine se bucură fiind rânduit spre moarte? Nimeni. Că lumea aceasta este plină

de plângere, iar nu de veselie, de scârbe și de necaz, iar nu de bucurie, de supărare și de amărăciune, iar nu de mângâiere. Și nimic întru dânsa nu este statornic și să nu se schimbe. Bucuria ei este amestecată cu scârba, veselia cu plângerea, mărirea se schimbă, bogăția piere, frumsețea se preface în praf și cenușă, desfătarea trupească fără de veste prin moarte se taie și se sfârșește și după aceea se împute și rămâne mâncare viermilor. Nimic, dar, nu este în veacul acesta vrednic de bucurie și de veselie, nimic vrednic de mângâiere și de inimă bună, ci toate sunt pline de plângere și de tânguire.

Că vine moartea, vine despărțirea de aici, vine fără de veste schimbarea tuturor. Adică sufletul va merge într-alt veac și va lua cele ce a lucrat aici, iară trupul va rămâne mâncare viermilor, întru împuțiciune și gunoi se va întoarce, întru care nimic nu este bucurie. Pentru aceasta nu te bucura de nimic întru acest veac al plângerii și trecător, de vreme ce toate sunt întru dânsul nestătătoare și fățarnice, toate întru dânsul mincinoase și schimbătoare, ci de voiești a te mângâia, numai întru Domnul te mângâie, de voiești a te bucura, numai întru Domnul te bucură, că bucuria trupească degrabă piere, iar bucuria Domnului rămâne în veci. Mângâierea pământească degrabă piere și întru amărăciune se întoarce, iar mângâierea Preasfântului Duh întru Domnul pururea mângâie și în vecii vecilor va mângâia cu mângâiere negrăită. Pentru aceasta cu nimic altceva, ci întru Domnul te bucură, că zice prorocul: „Bucurați-vă întru Domnul toți cei drepți la inimă". Și iarăși Apostolul totdeauna zice: „Întru Domnul vă bucurați, neîncetat vă rugați, de toate mulțumiți", că întru aceste trei se face mântuirea noastră. […]

Bucuria lumii acesteia este mincinoasă, mângâierea ei schimbătoare, veselia ei lesne se schimbă întru puțină bucurie și îndată fără de veste în amărăciune, plângere și tânguire. Încă mângâierea ei n-a trecut și îndată scârba și necazul au sosit. Pentru aceea numai întru Domnul te bucură, cu bucurie și cu veselie te veselește. […]

Bucură-te întru Domnul și dă Lui mulțămită, că toate pentru tine drepte și milostive a așezat și neîncetat poartă grijă pentru sufletul tău, te folosește, te apără, te acoperă, întărește sufletul tău, dând tărie, sănătate, viață, te înțelepțește, te luminează spre tot lucrul bun, toate drepte și milostive pentru tine se lucrează. […]

Bucură-te întru Domnul și-I dă Lui mulțămită, că deși greșești înaintea lui Dumnezeu cu întuneric de întunericuri, cu milostivire prin pocăință te primește. De câte ori greșești înaintea Lui, iar El nu te leapădă pe tine? De câte ori calci tu poruncile Lui, iar El nu Se întoarce de la tine? De câte ori cazi, iar El te ridică pe tine, îndelung te rabdă, nu îndată te dă morții, ci așteaptă întoarcerea ta până în sfârșit, doar cândva te vei întoarce? Datu-ți-a ție lege, știința voii Sale, nu te-a lepădat de la botez, nu te-a lăsat întru altă credință sau să fii înghițit întru pieirea eresurilor.

Bucură-te întru Domnul, și-I dă Lui mulțămită, că pentru puțină oarece bună plăcere a ta, viață veșnică în Împărăția cerului a făgăduit să-ți dea ție Însuși Cel ce a făcut, Însuși Cel ce a zidit și a dat toate spre bună plăcere. Nu în cătăva vreme puțină, nu în cătăva vreme scurtă, nu întru o sută de ani sau întru o mie sau în mii de mii, ci în vecii vecilor ce n-au sfârșit. Mărire nemărturisitei Lui milostiviri! Mărire prea înțeleptei Lui purtări de grijă! Mărire negrăitei și neajunsei Lui bunătăți și iubiri de oameni, că Lui se cade toată mărirea, cinstea și stăpânirea, împreună cu Cel fără de început al lui Părinte și cu Preasfântul și bunul și de viață făcătorul Duh, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin!

(*Alfavita sufletească spre folosul de obște a tuturor celor ce vor să viețuiască lui Dumnezeu cu bună plăcere*, Iași, 1755)

*

Cuvânt către părinții Sfintei Mănăstiri a Putnei

[…] Și, fiind adeveriți, tot din al acestui mare Vasile cuvânt, ce zice că focul arzător îl va stinge apa, iar acea fără de sânge jertfă a preoților va mântui păcatele, și cum că va da nouă iarăși duhul și viața noastră cu milă în ziua cea luminoasă, venit-am întru simțirea noastră și, cât este după putința noastră, am făcut începere cu bună hotărâre și am înnoit acele surpate și risipite părți ale zidirii, ale sfântului și dumnezeiescului lăcaș al Sfintei Mănăstiri Putna, nu din veniturile și agoniselile Sfintei Mitropolii, ci dintru acele care, din copilăreasca noastră vârstă și până astăzi, prin multe osteneli și cu sudorile noastre am câștigat. Și cu acest

desăvârșit scop, ca și de acum înainte, cât vom putea să înfrumusețăm și să înnoim această Sfântă Mănăstire, până la răsuflarea noastră cea de pe urmă. Iar după mutarea noastră către Domnul, lăsăm la această numită domnească Mănăstire a Putnei toate ale noastre, câte din darul arhieriei și din dreptele noastre agonisiri vom câștiga.

Aceasta întâi pentru veșnica pomenire a smeritului nostru suflet și a părinților noștri și pentru mântuirea multelor noastre greșeli care am lucrat și am întrecut pe tot omul, cu necuvioasele noastre fapte.

Alta că și metania noastră este pusă și cu totul suntem închinați la acest sfânt și dumnezeiesc lăcaș și adunați cu cei de un postrig (*tagmă*) cuvioși părinți și frați, care viețuiesc cu cuviosie.

Deci, cu cea fierbinte și desăvârșită rugăciune, vă rugăm pe voi pe toți întru Hristos iubiți părinți și frați, atât cei care vă aflați acum viețuitori întru această sfântă mănăstire, cât și cei ce veți fi după vremi, ca, fără de lenevire și repaos, în toate zilele să pomeniți la cele necontenite către Dumnezeu rugi și jertfe întâi numele tuturor fericiților ctitori și ale celorlalți credincioși pe care i-am aflat la pomelnicul cel vechi și acum i-am scris și le-am pus numele, după cum se văd. Și, după aceștia, să vă rugați și pentru smerit sufletul nostru, pe care l-am feștelit foarte și l-am întinat cu faptele noastre cele netrebnice, care de mulțime au covârșit vârful creștetului nostru, ca să Se îmblânzească Domnul și să fie milostiv către noi în ziua răsplătirii. […]

Lăsați, frații mei cei iubiți, deșertăciunile lumești, și robiți toată inima voastră la cele nespuse bunătăți ale Împărăției cerești. Smeriți-vă întru Domnul, pentru ca să vă slăvească în veci. Pomeniți pe cei răposați părinți și frați ai noștri în toată vremea, pentru ca să vă pomenească și pe voi Domnul, la venirea Lui cea de a doua. Mică este osteneala, iar odihna este nesfârșită, puțină este truda, dar venitul nenumărat, puțină este tânguirea, iar veselia bogată, mici sunt vitejiile, iar cununile pururea înflorite. Și mai ales toată truda este vremelnică, iar bucuria și veselia necuvântată și nesfârșită.

(*Prothesis adecă Pomelnic al Sfintei Mănăstiri Putna*)

*

Predoslovie

Către bine credincioșii părinți, către hrănitori, către ispravnici, către stăpâni și către toți ceilalți ce au nume părintesc peste copiii cei mici

Toată obișnuința vieții omenești stă spre hrană, o, iubitorilor de Hristos. De creșterea pruncului atârnă cine ce fel de copil este, aceeași și dacă se face mare, de este învățat, dintru copilărie întru învățătură cinstită și numai întru frica lui Dumnezeu, care este începerea înțelepciunii, se cade a nădăjdui că acela va fi cu bună creștere și dacă va fi mare. Iar de-i trece creșterea sa fără de frică și învățătură, puțină nădejde că va fi mai bună cealaltă viață a lui.

Cum dar vei nădăjdui de bine unde nu este hrană bună copiilor? Iar de hrană ca aceea în țara aceasta, cine nu vede câtă lipsă este?

Văzând noi copiii lipsiți de hrana ce li se cădea, bolind cu inima de nenorocirea învățăturii lor, am dat în tipar această cărțulie, începând de la azbuchi (*alfabetul chirilic*), cu toată orânduiala, precum se vede, ca să poată după buchi (*litere*) citi și cu sloguri (*slove*) întru întărirea cetirii sale, și, după acestea, rugăciuni de seară și de dimineață, și rânduiala pentru masă și după masă; așijderea cele 10 porunci și 7 taine creștinești, 7 daruri ale Duhului Sfânt și altele. Și învățătură pentru credința sobornicească și ce este credința sobornicească. Care aceste toate învățându-le copiii de mici să poată cunoaște ce este frica lui Dumnezeu, căci de această hrană bună a copiilor întreabă și răspunde David: „Întru ce-și va îndrepta cel tânăr calea sa? Întru păzirea cuvintelor Tale” (*Psalmi* 118, 9).

(*Bucvar sau începere de învățătură*, Iași, 1755)

*

Învățătură pentru ca să-și dea fiecare om feciorii lui la carte

Deci fiecare om ce este învățat se cheamă om cuvântător, iar cel neînvățat este asemenea dobitoacelor. Și de voiți să vă fie feciorii voștri asemenea dobitoacelor, este mare greșeală și orbire, căci de se lipsesc de învățătura fără de care cu greu este a cunoaște pe Dumnezeu, numai

atât Îl cunosc precum Îl cunosc și dobitoacele nesimțitoare. Și adevărat și încredințat lucru este că învățătura este asemenea cu florile cele mirositoare, care cu mirosul învățăturii tămăduiește toate rănile cele trupești, iar cel neînvățat este asemenea copacului celui uscat și așa cum soarele încălzește și crește toate cele ce odrăslește pământul, așa și învățătura dă pricepere omului spre toată cunoștința; și iarăși în ce chip depărtându-se soarele de crugul zilei se face întuneric, așa și învățătura fiind depărtată de ticălosul acela om se află la întunericul necunoștinței și, mai în scurt, este orb, măcar de i se și pare că vede, căci ochii celui neînvățat și nepedepsit sunt orbi și mai mult ai sufletului, că sufletul și mintea sunt care văd și, când mintea nu pricepe care sunt de treabă, oarbă este de tot.

Vedeți, dar, părinților care vă lăsați copiii voștri nepedepsiți, câtă stricăciune și nepricopseală pricinuiește feciorilor voștri lipsa învățăturii. Pentru care iată dar că vă îndemnăm ca să vă deșteptați inimile voastre la bunătățile cele sufletești, care curg din sfânta învățătură, și să vă dați copiii fiecare părinte la învățătură, ca niște desăvârșiți părinți și purtători de grijă de cele de folos feciorilor voștri. Și urmând poruncii și învățăturii noastre, veți avea nădejde a vă bucura și a vă veseli de fiii voștri, ca de niște înțelepțiți de Dumnezeu, și ei vă vor pomeni pe voi.

(*Sinopsis. Cartea păstorului către preoți*)

*

Cele trupești sunt pieritoare și în țărână se sfârșesc și mai puțină grijă se cade să avem pentru dânsele, că bogățiile și desfătarea lumii nu sunt altceva decât umbre, iar pentru cele netrupești, precum este nemuritorul suflet, și pentru nevăzutele bunătăți ce sunt făgăduite nouă, se cade toată grija a depune; că Dumnezeu ne-a zidit pe noi ca să ne bucurăm de Dânsul, iar care nu va socoti că este făcut pentru Dumnezeu își pierde fericirea sa și se păgubește pe sine, ca cel ce își închide ochii săi ca să nu vadă lumina și se împiedică și își pierde calea și își câștigă lui pieire; […] de nu se va osteni ca să câștige acel mai adevărat lucru pentru care s-a zidit, adică pe Dumnezeu, în deșert și fără niciun folos se ostenește.

(Cuvânt înainte la *Penticostar*, 1753)

MĂRTURIE

Sfinte Iacob, de vrei, tu poți să îl vindeci…

Minunat este Dumnezeu întru Sfinții Lui,
Dumnezeul lui Israel; Însuși va da putere și întărire poporului Său.
Binecuvântat este Dumnezeu.

Sfântul Iacob Putneanul, Mitropolitul iubirii și al milei, cărturarul ce scrie iscusit în inimile credincioșilor tainele credinței, nu a întârziat să vină în mijlocul turmei, într-un mod smerit, discret și firesc.

În toamna anului 2014, unul dintre viețuitorii Mănăstirii Putna, în vârstă de 20 de ani, a fost internat la Spitalul de Urgență Floreasca din București cu o complicație venoasă la piciorul drept, ce s-a dezvoltat ulterior într-un ulcer trofic avansat, o boală rară pentru asemenea vârstă, care a dat multe bătăi de cap și celor mai experimentați medici. Acest diagnostic cerea o intervenție chirurgicală imediată, ceea ce s-a și întâmplat. Însă complicațiile post-chirurgicale nu au întârziat să apară, lucrurile degenerând într-o hemipareză a piciorului drept. După îndelungi exerciții de recuperare, piciorul și-a recăpătat mobilitatea, dar ulcerul a rămas o istorie deseori sângeroasă.

După aproximativ jumătate de an, s-a încercat o nouă intervenție chirurgicală la Spitalul Județean Suceava. Ulcerul trofic, aflat într-o stare avansată, a fost stabilizat, însă existența lui periclita și mai mult starea de sănătate a pacientului, prin distrugerea țesuturilor epidermice din zona gambei.

O dată cu scoaterea la lumină a moaștelor Sfântului Iacob Putneanul, la inițiativa și cu binecuvântarea părintelui stareț, arhimandritul Melchisedec și a ierarhului locului, Înaltpreasfințitul Pimen, piciorul bolnav a fost atins de sfintele moaște, făcându-se rugăciune înaintea ctitorului putnean. Doar după câteva zile, răspunsul plin de milă și de iubire al Sfântului Iacob a înmuiat inima unei obști întregi. Ulcerul s-a vindecat singur, fără tratament medical, după o perioadă de un și jumătate de existență continuă. Sfântul nu a rămas indiferent la rugăciunea

stăruitoare a obștii putnene: „Sfinte Iacob, de vrei tu, poți să îl vindeci pe fratele nostru!", aceasta fiind mărturia acoperământului și prezenței sfântului în obștea putnenilor și în mijlocul credincioșilor, până astăzi.

Sfântul Cuvios Sila

Părintele duhovnicesc care a strălucit ca un mare luminător al lui Dumnezeu în schitul Sihăstria Putnei la mijlocul veacului al XVIII-lea a fost Cuviosul Sila, purtător de grijă al sihaștrilor de aici între anii 1753–1781.

Cuviosul Sila s-a născut în anul 1697 și a intrat din copilărie în viața monahală, la Schitul Orășeni din Botoșani.

După ce a murit părintele duhovnicesc al acestui schit, ieroschimonahul Ghedeon, în jurul anului 1714, cuviosul Sila a venit la Schitul Sihăstriei Putnei. Aici a fost călugărit de către părintele duhovnicesc al Sihăstriei, cuviosul Teodosie. După ce acesta trece la cele veșnice, este ales un nou părinte duhovnicesc al schitului, cuviosul Dosothei fiind cel care preia *stăreția* schitului.

Starețul Dosothei, la scurtă vreme după numirea sa, îl trimite pe cuviosul Sila la Episcopul Calistru, iar acesta îl hirotonește diacon și preot, deși era foarte tânăr. Apoi, după puțină vreme, l-a călugărit în sfânta și marea schimă, cu numele de Sila.

La 23 aprilie 1729, Mitropolitul Gheorghe a dat o carte de binecuvântare cuviosului Sila, „om bun și cu dreptate", ca să săvârșească un pelerinaj la Kiev, „jelind și dorind el ca să meargă la Sfânta Peșteră Pecerska, să se închine sfintelor moaște ale Preacuvioșilor Părinți și la alte locuri sfinte".

Darul lui Dumnezeu care era cu tânărul ieroschimonah nu a fost trecut cu vederea și, la cererea cuviosului Dosothei, în octombrie 1731, Mitropolitul Antonie al Moldovei a dat binecuvântare cuviosului Sila să fie ajutor bătrânului stareț. Cu deplină ascultare, spre bucuria tuturor,

cu mai multă râvnă cuviosul Sila a început să se ostenească cu timp și fără timp pentru bunul mers al sihăstriei, dar și al mănăstirii.

Între harismele primite de la Dumnezeu, cuviosul Sila a avut și darul propovăduirii, cuvântul său pătrunzând în inimile oamenilor și lucrând acolo iubirea de Dumnezeu și de aproapele. Ca un nou Gură de Aur, cuviosul Sila a fost un dascăl al milosteniei, învățând pe cei bogați să sporească duhovnicește prin dăruirea celor materiale.

Pentru a nu lăsa nelucrat acest dar, Sfântul Iacob, Mitropolitul Moldovei, și starețul Dosothei l-au trimis la boierii din Moldova, pentru a obține diferite obiecte liturgice necesare bunei rânduieli a slujbelor și fonduri pentru unele lucrări de refacere și construire.

Mai apoi, starețul Dosothei îl trimite pe cuviosul Sila după milostenie la Iași, de unde obține bani, alimente, obiecte de cult și „toate cele trebuincioase" pentru Sihăstrie. Cuviosul Sila va strânge și pentru mănăstire frumoase veșminte bisericești, vase de argint, potire, discuri, cădelnițe, candele, cruci ferecate și un clopot care se trăgea în zilele de rând.

Cuviosul Sila a desfăcut chiliile de lemn de lângă biserică, învechite și stricate, și a făcut trapeză și chilii noi, pe temelie de piatră, și spații de depozitare a alimentelor.

În 1748, numele celor doi conducători apar pe un potir: „De Dosothei și ieromonahul Sila în anul 7256 <1748>".

După trecerea la Domnul a starețului Dosothei, cuviosului Sila i se încredințează, în 1753, ascultarea purtării de grijă de schit. Iată cuvintele sale din *Predoslovia* amintită: „Cu voia lui Dumnezeu și cu blagoslovenia Preasfințitului Mitropolitului țării Kir Iacob, am rămas eu smeritul stareț și purtător de grijă acestei sfinte sihăstrii".

Va continua să se îngrijească cu multă râvnă atât de viața duhovnicească a viețuitorilor de la schit, cât și de starea materială a sihăstriei, inițiind mai multe lucrări, cu binecuvântarea Sfântului Mitropolit Iacob. Prima sa grijă a fost pentru casa lui Dumnezeu, ridicând o biserică de zid: „Iar dacă a vrut Domnul Dumnezeu așa de a rămas să fiu eu stareț și purtător de grijă acestui sfânt și dumnezeiesc locaș, îndată am pus în inima mea gând pentru sfânta biserică ca să o fac de piatră, fiindcă

biserica era de lemn și foarte mică. Deci descoperind și arătând eu acest gând al meu Preasfinției Sale Mitropolitului Iacob, Preasfinția Sa m-a sfătuit și m-a foarte îndemnat să mă apuc de biserică și așa după îndemnul Preasfinției Sale m-am apucat și biserica cea mică de lemn, care este făcută de răposatul Ilie Cantacuzino, așa întreagă cum era nestricată și neschimonosită am tras-o cu boi din acest loc și am mutat-o în livada cu meri la loc înalt și foarte frumos unde am rânduit ca împrejurul ei să se îngroape trupurile răposaților părinți, iar întru acel loc unde a fost biserica, cu darul și cu ajutorul lui Dumnezeu și cu milosteniile creștinilor am făcut biserică de piatră și am împodobit-o cu catapeteasmă și icoane frumoase și cu toate podoabele și trebuințele care i se cuvin casei lui Dumnezeu". În 1756, a pus să fie întocmit un pomelnic cu ctitorii, binefăcătorii și viețuitorii schitului.

Apoi cuviosul Sila s-a îngrijit de consolidarea terenului din jurul bisericii. Mai târziu, a construit o fântână, spații pentru alimente, a lărgit incinta schitului. Odată cu sporirea numărului viețuitorilor, el a făcut alte chilii și încă o trapeză.

Pregătind începerea lucrărilor de înnoire a Mănăstirii Putna, între anii 1753–1756, Sfântul Iacob Putneanul l-a trimis pe cuviosul Sila în Țara Românească, la domnul Constantin Cehan Racoviță și la boierii munteni, pentru a strânge fonduri care să ajute la refacerea ctitoriei Sfântului Ștefan cel Mare. După șase luni, cuviosul Sila s-a întors cu 1000 de lei. Alături de acest sprijin însemnat, de-a lungul timpului cuviosul Sila va mai ajuta mănăstirea și în alte moduri, astfel încât va fi socotit în pomelnicul Putnei între ctitorii noi.

În 1775, Imperiul Austriac ocupă nordul Moldovei, iar pentru părinții de la Sihăstria începe o perioadă foarte grea, care se va sfârși cu închiderea schitului. În 18 mai 1776, cuviosul Sila și viețuitorii de la Sihăstrie, cu multă smerenie și umilință, încearcă să-l înduplece pe Împăratul Iosif al II-lea de la Viena să se aplece supra nevoilor schitului, alcătuind o emoționantă scrisoare:

„Noi, smeriții bătrâni, pururi rugători către Dumnezeu ai împărăției tale, care ne aflăm aici, la Sfânta Sihăstrie a Putnei, unde este hramul Buna Vestire a Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, Pururea

Fecioarei Maria, cu smerită, cuvioșească plecăciune și cu sufletească, duhovnicească și mare umilință și plângere a inimii noastre cădem și ne jeluim împărăției tale că această sfântă și cinstită sihăstrie a noastră de când s-a făcut și s-a așezat aici, la acest pustiu și sihăstresc loc, cu anii de la Hristos 1466, în zilele fericitului întru pomenire răposatul Ștefan voievod, care a fost singur stăpânitor și oblăduitor a toată Țara Moldovei, de atunci până la această vreme de la toți prealuminații, cnejii, domnii și stăpânitorii Moldovei am avut noi milă și miluire cu hrisoave veșnice domnești. […] Iar acum venind cinstiții ostași și slujitorii împărăției tale și luând această parte de loc unde este și sfânta sihăstrie a noastră sub stăpânirea împărăției tale, îndată ne-au foarte supărat și pe noi, smeriții bătrâni. […] Și suntem foarte necăjiți și supărați și lipsiți de nu mai știm ce să facem. Și să lăsăm și să părăsim această sfântă sihăstrie acum, la bătrânețile și slăbiciunile noastre, nu putem; căci sfânta sihăstrie de la începutul ei și până acum n-a fost pustie. […] Miluiește-ne pe noi smeriții bătrâni și această cinstită și sfântă sihăstrie a noastră. […] Pentru sfântul, marele și preaslăvitul nume și pentru dragostea Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos și pentru cuvântul Lui cel adevărat, Care ne făgăduiește nouă cu sfântă Evanghelia Sa, zicând: «Adevăr, adevăr zic vouă, că toate câte veți cere cu numele Meu da-se-va vouă. Cereți și vi se va da vouă, ca să fie bucuria voastră deplină»".

Scrisoarea nu a ajuns niciodată la destinație, căci la Putna se păstrează nu doar textul de mai sus, ci și plicul cu adresa Împăratului Iosif al II-lea.

Peste câțiva ani, la 10 martie 1781, cuviosul Sila s-a simțit neputincios să mai vegheze asupra problemelor schitului. Socotind că s-a apropiat „sfârșitul și ieșirea și călătoria din această viață", s-a retras din ascultarea de stareț, care a fost încredințată cuviosului Natan. A mai trăit în această lume doi ani, întru răbdarea neputințelor trupului și în rugăciune cu smerenie și mulțumire.

După un obicei al vremii, cuviosul Sila a cerut o carte de dezlegare de păcate de la Episcopul Dositei Herescu. Odată cu aceasta, la 10 octombrie 1781, Episcopul Dositei a dat și binecuvântare pentru numirea Cuviosului Natan ca purtător de grijă al sihaștrilor.

În 23 aprilie 1783, Cuviosul Sila și-a dat sufletul în mâinile Mântuitorului Hristos, după o viață în care s-a străduit să Îl slujească întru totul și după durerea pricinuită de asuprirea duhovnicească a monahismului pe care o trăise în ultimii ani ai vieții.

Sfântul Cuvios Paisie

Despre viața acestuia înainte de a fi vieţuitor al Sihăstriei Putnei știm puține lucruri. Dintr-o mărturie a sa din 30 mai 1765, pe când era deja vieţuitor la sihăstrie, aflăm că a fost egumen la Mănăstirea Sfântul Ilie în vremea domniei lui Constantin Cehan Racoviță și pe când era episcop la Rădăuți Dositei Herescu, adică în jurul anului 1750. De aici a fost mutat la Mănăstirea Râșca, după care a ajuns la Sihăstria Putnei.

Tradiția spune despre el că era ca un stâlp de foc, sprijinind pe toți cei din jur ca un povățuitor adevărat. De asemenea, se spune despre el că primise de la Hristos, Păstorul cel Bun, darul cel mare al înainte-vederii care, adăugându-se la noianul de virtuți, l-au făcut să fie cunoscut și cinstit de către toți ca un adevărat păstor.

În 16 decembrie 1784, cuviosul Paisie a trecut cu pace la cele veșnice.

Sfântul Cuvios Natan

Cuviosul Natan s-a născut în 1717, în zona Pașcanilor. După locul de naștere, la începutul vieţuirii sale monahale la Putna era numit „duhovnicul de la Pașcani". Tatăl său se numea Grigorie și s-a călugărit la bătrânețe.

A intrat în viața monahală la Mănăstirea Putna. Aici a fost rasoforit cu numele Nathanail și a fost hirotonit ieromonah, primind ascultarea de eclesiarh.

Cuviosul Natan a avut două mari daruri de la Hristos pe care le-a pus în lucrare în cele două ascultări pe care le-a împlinit în viața sa monahală: cea de duhovnic și cea de copist de manuscrise și alcătuitor de pomelnice. Pe amândouă le-a lucrat cu multă osârdie și frică de Dumnezeu, în ascultare de Sfântul Iacob și de egumenul mănăstirii, iar mai târziu de starețul schitului Sihăstria Putnei.

În 1754, este chemat de către Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul la Iași, pentru a-l ajuta la munca de alcătuire a pomelnicelor și de traducere de cărți. În acest an s-a ocupat de alcătuirea *Pomelnicului Mitropoliei Moldovei*. Pe foaia de titlu a pomelnicului este menționat că „s-a scris în sfânta Mitropolie în oraș în Iași, la anii de la zidirea lumii 7262, iar de la mântuirea lumii, adică de la Hristos, 1754, în luna lui mai. Și s-a scris de mine, smeritul și nevrednicul întru călugări, însă adevăratul fiu și credincios slujitor sfintei Biserici a Răsăritului, Nathanail ieromonah Grigorievici".

Tot în 1754, Cuviosul Nathanail a scris un *Pavecernic*, tradus din limba slavonă de către arhimandritul Vartolomei Mazereanu. Pe pagina de titlu se găsește însemnarea: „S-au scris în sfânta Mitropolie în oraș în Iași și s-au scris de mine greșitul și adevăratul fiu și slujitor al Bisericii Răsăritului, mai micul întru călugări ieromonah Nathanail, în anii de la zidirea lumii 7262, iar de la Hristos 1754". Și această lucrare se arată că a fost realizată „cu porunca și cheltuiala și blagoslovenia preasfințitului mitropolit a toată Țara Moldovei chir Iacob".

S-a întors la Putna odată cu Sfântul Iacob, în 1760. După aceasta a fost tuns în schima mică, cu numele de Narchis. În 1762, a redactat pomelnicul bisericii Sfântul Dumitru din Suceava, din ascultare față de Sfântul Iacob, cel care în 1757 luase inițiativa refacerii acestei biserici. El semnează pomelnicul ca ieromonahul Narchis, „duhovnicul și eclisiarhul și ustavnicul (administratorul)". Aprinzându-se cu sufletul de dorul după viața pustnicească, cu binecuvântarea Sfântului Iacob, cândva între anii 1763–1768, s-a mutat cu viețuirea în schitul Sihăstria Putnei. Aici a fost tuns în schima mare, cu numele Natan.

În 1770, a scris aici *Scara* Sfântului Ioan Scărarul, tradusă de arhimandritul Vartolomei și de ieromonahul Gherman, și o carte cu

rânduiala slujbelor de tundere monahală, numită *Călugăria*. La 20 ianuarie 1777, cuviosul Natan redactează actul prin care Sfântul Iacob dăruia părinților de la Sihăstrie o prisacă cu 100 de stupi, pentru pomenirea sa și a părinților săi.

Mărturiile păstrate ni-l arată că a fost duhovnicul Mitropolitului Iacob, pe care l-a și călugărit în schima mare la Sihăstria Putnei, în data de 11 mai 1778.

A scris pomelnice pentru Mitropolia Moldovei, Mănăstirea Putna, Schitul Doljești, Sihăstria Putnei, biserica Sfântul Dumitru din Suceava, Mănăstirea Bisericani. A tradus un *Pavecernic*, *Canoanele Maicii Domnului* și *Rânduiala călugăririi*.

În primăvara anului 1781, la 10 martie, cuviosul Sila, simțindu-și aproape trecerea din această viață, hotărăște „împreună cu cinstiții și cuvioșii frați" să lase în urma sa „stareț și părinte fraților și purtător de grijă acestui sfânt și dumnezeiesc și liniștit lăcaș" pe „cuviosul fratele Natan duhovnicul".

După ce cuviosul Sila se retrage din stăreție, deși în vârstă de 64 de ani, cuviosul Natan a fost cel care a dus povara greutăților în ultimii ani de viețuire sihăstrească, până la închiderea schitului de către stăpânirea austriacă.

În 12 ianuarie 1782, Episcopul Dositei Herescu, aflat acum la Cernăuți, a trimis o scrisoare publică către „toți cinstitorii de Dumnezeu și pravoslavnicii creștini" din Eparhia Bucovinei, „parte bisericească și politicească, ca să sprijine și să ajute Sihăstria din Putna cu ce se vor îndura".

La rândul său, în cei doi ani care au urmat, cuviosul Natan a trimis și el trei scrisori tuturor creștinilor ortodocși din Bucovina, prin monahul Calistrat, rugând să ajute „fiecare cu cât va putea și se va îndura la înnoirea sfintei sihăstrii, neavând noi puterea pentru aceasta", căci și biserica și chiliile se deterioraseră. În epistola din septembrie 1783 scria:

„Noi, smeriții bătrâni, ne aflăm viețuitori și petrecători aici la sfânta și liniștita Sihăstrie a Putnei, unde este hramul Bunei Vestiri a Preasfintei Născătoarei de Dumnezeu și pururea Fecioarei Maria, care Sihăstrie este așezată și făcută aici, la acest loc înstrăinat și îndepărtat de lume, între munți pe apa Putnei, în zilele răposatului întru fericită veșnică

pomenire Ștefan Voievod, cel Bun și Viteaz, la anul de la Hristos 1466. […] Și măcar de a și vrut cândva cineva dintre creștini pentru ctitoria și pomenirea sa să dea vreo moșie la această Sihăstrie, părinții nicidecum nu au primit, știind că cu robi și cu moșii și cu lucrarea pământului și cu dobitoace nu vor putea fără de griji, gâlcevi și supărări să-și săvârșească rugile, slujbele și jertfele după rânduiala și datoria sihăstrescului cin".

Cu puțin timp înainte de trecerea la cele veșnice, fiind în „boala morții", cuviosul Natan a făcut un testament pentru puținele lucruri care rămâneau după el. Din testament aflăm numele ultimilor sihaștri care erau acolo înainte de închiderea schitului: Paisie ieroschimonahul, Avramie schimonahul, Daniil ieromonahul, Calistrat monahul, Teofan monahul, Ghedeon monahul. În diata sa apar și doi viețuitori de la mănăstire, Domentian ierodiaconul și „duhovnicescul meu fiu, Paisie ieromonahul, la Mănăstirea Putna".

Testamentul se încheie foarte mișcător: „Iar pe voi, iubiții mei fii și frați, vă îndatorez cu această neiertată datorie, ca să mi-o pliniți mie după ce îmi voi da sufletul în mâinile Cui l-a zidit. Atunci voi, după ce mă veți îngropa după obicei și mă veți pune în sicriul cel de îngropări, să-mi căutați cartea cea de drum, cea citită și iscălită de Arhierei și de părinții mei duhovnici, de iertare întru această călătorie. Și să mi-o puneți și să mi-o așezați bine în mâna mea cea dreaptă și așa să-mi dați păcătosul meu trup pământului dintru care este făcut. Iar voi, fiilor și fraților, fiți iertați de Dumnezeu și de mine, și în acest veac și în veacul ce va să fie. Amin".

Cuviosul Natan și părinții sihaștri nu au mai rânduit pe nimeni să fie purtător de grijă, simțind poate că schitul va fi desființat.

După 10 zile de la trecerea la Domnul a cuviosului Paisie, în 26 decembrie 1784, cuviosul Natan s-a mutat și el cu pace la cele veșnice. Hristos Domnul l-a așezat împreună cu părinții și frații săi duhovnicești în Împărăția unde slavoslovia nu se întrerupe niciodată.

Descoperirea moaștelor Cuvioșilor Sila, Paisie și Natan

Aflarea moaștelor Cuvioșilor Sila, Paisie și Natan a fost precedată de o descoperire minunată a faptului că între ruinele bisericii Sihăstriei Putnei se află înmormântați călugări cu viață sfântă. Astfel, în prima săptămână a Postului Mare din anul 1990, un monah de la mănăstire, Nathanael, s-a retras într-o colibă lângă ruinele Sihăstriei pentru liniștire. Într-o noapte, el a văzut o lumină „nici prea puternică, ca să te orbească, nici prea slabă ca să nu o poți desluși, ci cât este dat ochiului să o vadă că-i dumnezeiască". Lumina s-a lăsat pe mormintele cuvioșilor, a înconjurat ruinele bisericii și s-a dus spre nord.

În 24 aprilie 1990, părinții Mănăstirii Putna au început refacerea schitului de la Sihăstria Putnei, după ce acesta fusese închis pentru mai bine de 200 de ani. În această zi au fost găsite sfintele moaște ale Cuvioșilor Sila, Paisie și Natan.

Mai întâi a fost găsită piatra de mormânt a Cuviosului Sila, în partea dreaptă a bisericii schitului, având inscripția „Aicea zac oasele ieroschimonahului Sila, care a răposat văleatul 1783, aprilie 23", iar la o palmă de pământ se aflau osemintele lui, galbene și frumoase.

Apoi s-a găsit lângă naos, în exterior, pe latura de sud a bisericii, o piatră de mormânt pe care scria următoarele: „Aici odihnesc oasele robului lui Dumnezeu, Paisie ieroschimonahul, și au răposat la văleatul 17…". Sub lespede au fost găsite moaștele Cuviosului Paisie, tot galbene și frumoase, cu o putere harică deosebită. În interiorul bisericii s-au descoperit moaștele Cuviosului Natan.

Sfintele moaște ale Cuvioșilor Sila, Paisie și Natan au fost puse spre închinare și mult folos duhovnicesc au adus celor care li s-au rugat, săvârșind minuni și aducând întărirea vieții în Dumnezeu. Cinstirea lor a devenit un cult local bine înrădăcinat, ei fiind și pictați în icoane și în biserici.

Cuvioșii Sila, Paisie și Natan au fost canonizați de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române în ședința din 6–7 iunie 2016, iar

Mărturisitori ai dreptei credințe și apărători ai neamului românesc v-ați arătat, Sfinților Cuvioși Sila, Paisie și Natan. Cu postul, cu privegherea și cu rugăciunea ostenindu-vă, cerești le daruri ați luat. Rugați-vă lui Hristos Dumnezeu să se mântuiască sufletele noastre.

proclamarea publică a canonizării a avut loc în 14 mai 2017, odată cu proclamarea canonizării părintelui lor duhovnicesc, Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul.

Cuviosul Arsenie

Un părinte putnean cu viață sfântă, împreună-nevoitor cu Sfinții Sila, Paisie și Natan, este Cuviosul Arsenie.

Pe acesta, Dumnezeu ni l-a descoperit în mod minunat. În anul 1999, pe când se executau lucrări de întreținere în incinta mănăstirii, un monah care săpa a dat de câteva ori cu târnăcopul într-un loc din care a izvorât un miros de bună mireasmă. Monahul s-a oprit din lucru. El și cei care erau acolo au cercetat despre ce este vorba.

Au văzut că buna mireasmă izvora din sfintele moaște ale unui viețuitor care fusese înmormântat acolo. Târnăcopul lovise de trei ori în craniu, dar nu l-a spart. Urmele loviturilor se cunosc până azi. Părinții au luat cu atenție și cu evlavie craniul și celelalte sfinte moaște care au fost găsite. Întrucât craniul avea o culoare gălbuie și prezența lui aducea o stare de pace sufletească, el a fost dus în chilia părintelui care avea ascultarea de duhovnic al credincioșilor care veneau la mănăstire pentru a se spovedi sau a primi sfat.

Într-o zi, a intrat în chilia părintelui o persoană demonizată pentru a i se citi rugăciuni de dezlegare. Odată cu citirea rugăciunilor, acea persoană a început să strige, referindu-se la moaștele din chilie: „Mă arzi, Arsenie, cu smerenia ta, mă arzi!" Astfel s-a aflat numele acestui sfânt.

Între viețuitorii din trecut ai mănăstirii, singurul despre care se știe că a purtat acest nume și nu se cunoaște locul înmormântării sale este schimonahul Arsenie, care a viețuit sihăstrește și a scris în martie 1733 o lucrare împotriva rascolnicilor. Ascultarea, smerenia și râvna sa pentru cele sfinte se înțeleg ușor din cuvintele pe care le-a scris pe această

Pe cuvioșii din Putna, Sila, Natan și Paisie, și pe Iacob ierarhul și slăvitul Arsenie, cu laude veniți să îi cinstim, virtuțile acestora urmând; și adunându-ne toți cei binecredincioși să zicem, dar, cu credință: Slavă Celui ce v-a încununat; Slavă Celui care v-a sfințit; Slavă Celui ce nouă păzitori v-a arătat pe voi.

lucrare: „Întru slava lui Dumnezeu Celui în Treime slăvit, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, cu rugăciunea Preasfintei Stăpânei noastre Născătoarei de Dumnezeu și Pururea-Fecioarei Maria și a tuturor sfinților, am făcut ascultare stareţului meu, întru-tot cinstitului meu părinte, ieromonah Dosothei, și am prescris cu mica mea trudă această cărticică numită *Cercetare împotriva rascolnicilor*, iar în anul 1733, martie, s-a sfârșit, pentru schitul Putnei. Păcătosul schimnic Arsenie".

Pe Cuviosul Arsenie îl cinstim și îl rugăm să ne dea și nouă râvna pentru smerita-cugetare pe care a avut-o în timpul vieții, și osârdia cu care a împlinit cuvântul Mântuitorului Iisus Hristos: „Luați jugul Meu asupra voastră și învățați-vă de la Mine că sunt blând și smerit cu inima și veți găsi odihnă sufletelor voastre" (*Matei* 11, 29).

Din sfintele sale moaște izvorăște permanent o bună mireasmă. Închinarea la ele aduce multă pace sufletească. Acestea au făcut ca și Cuviosul Arsenie să fie din ce în ce mai cunoscut și mai cinstit de către creștinii ortodocși.

În icoana Sfinților putneni care a fost zugrăvită de părinții Mănăstirii Putna se află și chipul Cuviosului Arsenie, ca unul ce a făcut parte din aceeași familie duhovnicească a Putnei.

Arhimandritul Vartolomei Mazereanu

Arhimandritul Vartolomei a fost unul dintre stâlpii mănăstirii, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, și principalul colaborator al Sfântului Iacob Putneanul în activitatea acestuia de nou ctitor al Mănăstirii Putna. A fost fiu duhovnicesc al Mitropolitului Antonie, pe care l-a urmat în Rusia după ce acesta a fost nevoit să părăsească Moldova. Pentru discernământul lui și pentru dragostea sa de țară și de Biserică, a fost trimis în misiuni peste hotare în interesul țării sau al mănăstirii. De-a lungul vieții a fost egumen în diferite mănăstiri, pe care

le-a chivernisit cu vrednicie. Întreaga sa viață arhimandritul Vartolomei a iubit și a lucrat neobosit la traducerea de cărți duhovnicești și la întocmirea de cronici, condici, pomelnice și istorii pe scurt.

În afară de purtarea de grijă față de mănăstirile în care a fost egumen, arhimandritul Vartolomei s-a îngrijit îndeaproape de Mănăstirea veche – biserica din lemn de la Dragoș vodă și de școala de lângă ea.

Arhimandritul Vartolomei Mazereanu s-a născut în jurul anului 1720. Pe mama lui o chema Sanda. Tatăl său a devenit monah, cu numele Ghenadie. A avut doi frați, Toader, preot, și Nicolae, și două surori, Maria și Elena monahia. Un „moș" al său a fost călugăr, Ioanichie.

A venit de copil la Mănăstirea Putna, unde a fost ucenic al viitorului Mitropolit Antonie. În scrierile sale îl numește pe acesta, în numeroase rânduri, „starețul meu". A fost tuns rasofor „din mici tinerețile lui", în anul 1733. Hirotonia în treapta de diacon a primit-o prin mâinile Mitropolitului Antonie. În anul 1743, a fost călugărit în mantie și tot în acel an a primit hirotonia întru ieromonah de la Mitropolitul Nichifor, iar în 1745 a fost numit egumen al mănăstirii.

Dar Mitropolitul Antonie, care plecase în Rusia în 1740 și conducea eparhia Belgorodului, l-a chemat la el ca să îl ajute. Acolo, pe lângă ascultările primite, a învățat sau și-a desăvârșit cunoașterea limbii slavone. La 1 octombrie 1748, după trecerea la cele veșnice a Mitropolitului Antonie, a fost numit egumen la Mănăstirea Solnoveski, de către noul episcop al Belgorodului, Ioasaf.

După șase ani, în 1754, Sfântul Iacob Putneanul, aflat la Iași ca mitropolit, l-a chemat pe Vartolomei Mazereanu în țară pentru „tălmăcirea cărților de pe limba slovenească pe limba moldovenească".

În anul următor, de hramul mănăstirii, la 15 august 1755, Sfântul Mitropolit l-a hirotesit arhimandrit pe Vartolomei, iar a doua zi l-a numit egumen al Putnei, pentru a-i fi sprijin în lucrările de înnoire pe care dorea să le săvârșească.

În iunie 1757, arhimandritul Vartolomei este trimis de către Sfântul Iacob la Kiev, împreună cu ieromonahul Calistru de la mănăstire și cu ieromonahul Mihail de la sihăstrie. De la Kiev, ei au adus 86 de icoane pentru

praznicele mari și sărbătorile sfinților, doi prapuri, rase și veșminte pentru monahi și alte obiecte cu care „mult s-au împodobit Sfânta biserică".

Tot el a fost cel care a purtat de grijă pentru așezarea rămășițelor pământești ale părinților Sfântului Iacob în pridvorul mănăstirii. În ziua de 26 decembrie 1757, Sfântul Iacob Putneanul a scris părinților de la mănăstire despre lucrările de înnoire și a cerut acordul obștii pentru a îngropa osemintele părinților săi în pridvor, datorită calității de ctitor nou. Mormântul urma să fie făcut „unde am arătat noi arhimandritului Vartolomei", adică în pridvor. În aceeași scrisoare se amintește că arhimandritul Vartolomei îl înștiințase pe mitropolit despre o cerere de sprijin de la starețul Sila de la Sihăstrie. Răspunsul mitropolitului a fost acela că, „de vreme ce acea Sihăstrie este tot o casă cu mănăstirea cea mare", cererea se cuvenea a fi împlinită, mai ales că starețul Sila făcuse multă osteneală și miluire cu mănăstirea.

Pentru darul său de a organiza în cele văzute viața unei mănăstiri și a veghea cu folos la creșterea duhovnicească a monahilor, a fost numit egumen la Mănăstirea Solca, în 20 octombrie 1768. Deși i-a venit greu să se despartă iar de maica sa duhovnicească, a dat ascultare chemării arhierești și, ajuns aici, cu râvnă s-a aplecat asupra tuturor nevoilor mănăstirii. Însă după doar un an va trebui să plece pentru mai mult de șase luni la Sankt Petersburg.

După victoria armatei ruse din 8 septembrie 1769, în războiul ruso-turc, a urmat ocuparea Hotinului și apoi a întregii Moldove. Ca urmare, o delegație moldo-munteană a fost trimisă la Sankt Petersburg. Din Moldova au mers Inochentie, episcopul de Huși, Vartolomei Mazereanu, Benedict Teodorovici, egumen la Moldovița, Ioniță Palade, mare logofăt, Ianache Milo, spătar, și Lupu Balș, logofăt. Din Țara Românească au fost propuși Mitropolitul Grigorie, arhimandritul Chesarie, vistiernicul Mihail, marele logofăt Nicolae Brâncoveanu. Arhimandritul Vartolomei Mazereanu a plecat în 26 decembrie 1769 și a ajuns în Sankt Petersburg la 9 martie 1770. Pe lângă problemele pentru care a fost nevoie să meargă, el a obținut și diferite obiecte liturgice necesare Mănăstirii Solca. La 27 iulie, a părăsit capitala Imperiului Rus și s-a întors la Solca.

La 14 mai 1774, a fost slobozit din ascultarea de egumen la Solca și s-a reîntors la Putna, în locul său devenind egumen un alt monah putnean, Metodie.

Ajuns „la vârsta bătrâneților și la slăbăciune și la boală", la 1 ianuarie 1779, Arhimandritul Vartolomei își întocmește testamentul. Mai întâi, el menționează ce cărți a scris pentru Mănăstirea Putna, apoi enumeră ce dorea să lase mănăstirii, între altele o carte primită de la starețul Sila.

Urmează o secțiune rezervată Mănăstirii vechi, așezământului de la biserica Dragoș vodă, în care aflăm prin propriile sale cuvinte cât de mult se străduise pentru acest locaș. Testamentul menționează, pe scurt, ce făcuse la Mănăstirea veche: acoperise biserica, plantase o livadă, făcuse o nouă catapeteasmă, lărgise biserica prin adăugarea de-a dreapta și de-a stânga a două abside laterale; făcuse câteva strane, împrejmuise teritoriul bisericii, făcuse o clopotniță și chilii pentru un călugăr și cel care purta de grijă și o prescurărie; în sfârșit, zidise două școli, una mare și alta mică, ambele sub un acoperământ.

Sfârșitul testamentului este mișcător și înfățișează chipul monahului neiubitor de agoniseală, slavă și plăceri, ci iubitor de nevoință și mântuire, care își pune nădejdea în rugăciunile fraților săi:

„Preacinstiți părinți și frați, neavând eu bani (pun pe Dumnezeu martor!) ca să fie pentru lumini, pentru griji și pentru sărindare, alte toate câte am avut și toate cumpărate cu drepții mei bani agonisiți din copilăria mea, în loc de bani le-am dat Sfinților Voastre și Sfintei Mănăstiri și la Mănăstirea veche, după cum anume arată mai sus, la rândul lor. Și pentru aceea, cu toată umilința mea, mă rog Sfinților Voastre, după împărțeala ce veți face, să primiți fiecare partea ce-i va veni, cu dragoste părintească, luminile, grijile (după putința mănăstirii) să-mi fie de la Sfânta mănăstire, iar Sfinții Voastre să-mi slujiți două sărindare pentru sufletul meu cel păcătos".

În noiembrie 1779, traduce ultima carte despre care avem știință, ce cuprinde pătimirea și minunile Sfântului Gheorghe și alte scrieri.

Ultima însemnare despre viața sa este scrisoarea pastorală a Episcopului Dositei Herescu din 1 ianuarie 1780. Ceea ce săvârșise la Mănăstirea veche trebuia întreținut, altfel fiind în pericol de risipire.

Întrucât și mănăstirea suferea din cauza ocupației austriece, era din ce în ce mai greu pentru așezământul de la Mănăstirea veche, așa că apelează la Episcopul Dositei Herescu, cerându-i binecuvântare pentru a realiza o colectă de la creștinii bucovineni, el sau preotul Gheorghe.

Activitatea cărturărească

Arhimandritul Vartolomei a fost cărturarul cel mai harnic din istoria mănăstirii. El a scris mai multe lucrări, dar a și tradus cărți din rusă și din slavonă în română și din română în rusă, a tradus documente din slavonă în română, a copiat documente și cărți, a făcut muncă de arhivist.

De la el avem o istorie a Mănăstirii Putna, întocmită folosind letopisețele vechi, la care a adăugat și o parte originală. Tot el este autorul unui fragment din Letopisețul Moldovei atribuit până în anul 1987 lui Ioan Canta, ceea ce l-a determinat pe profesorul universitar N.A. Ursu să afirme: „Contribuția sa la dezvoltarea limbii române literare este importantă, dar aproape total necunoscută". Recent s-a descoperit că el a tradus lucrarea *Crinii țarinii*, despre care s-a crezut că a fost tălmăcită în cadrul grupului de traducători ai Sfântului Paisie Velicikovski, la Mănăstirea Neamț.

Lista lucrărilor sale cunoscute până în prezent este impresionantă și numără peste 20 de titluri, majoritatea traduceri din și în rusă. Alături de acestea, a doua mare ctitorie în domeniul educației și culturii este grija pe care a avut-o față de școala întemeiată de către Sfântul Mitropolit Iacob la Putna, la Mănăstirea veche. Rostul grijii pentru educație și rostul preocupărilor sale de traducător le aflăm însemnate pe traducerea unei cărți pentru copii.

Astfel, în 1775, a tradus pentru educația copiilor lucrarea rusească *Catihizis în scurt pentru învățătura copiilor celor mici*, tipărită la Moscova în 1769, pe care probabil a achiziționat-o cu ocazia călătoriei acolo. Pe ultima filă a scris câteva cuvinte din care să înțelegem că scopul pentru care s-a ostenit atât de mult cu traducerea de cărți duhovnicești a fost acela de a ajuta la mântuirea celor care le vor citi, monahi sau mireni, adulți sau copii:

„Părinți și frați și oricare pravoslavnic creștin care veți citi această carte, toți bine să vă încredințați că eu, tălmăcind și scriind această carte, am aflat niște învățături foarte înalte, pline de blagoslovenia și de învățătura cea pentru sufletească mântuire. Și nu numai că slujește spre învățătura copiilor, ci și a tuturor de obște pravoslavnici creștini".

Având în vedere munca din fiecare an și scopul sfânt pentru care s-a nevoit atât de mult, pe drept cuvânt egumenul Benedict de la Moldovița îl numește „dascăl ca acela", o expresie care arăta o mare apreciere în limbajul vremii.

Dragostea față de mănăstire

Arhimandritul Vartolomei a iubit nespus de mult Putna, maica sa duhovnicească. De asemenea, i-a iubit pe toți fiii acestei maici, pe frații împreună-viețuitori cu el. Ori de câte ori amintește de un monah putnean care avea ascultare în alt loc decât mănăstirea, el consemnează că acesta era fiu al Putnei. Astfel, în 1774, realizează o traducere „prin osârdia ieromonahului Macarie Putneanul, frate după trup al sfinții sale chir Metodie, iarăși putnean, egumenul Sfintei Mănăstiri Solca". În condica Humorului, el scrie că la 1777 era egumen „sfinția sa chir Dosithei Putnianul", iar în 1779 „sfinția sa chir Antim, iarăși putnean", care l-a chemat pe el, „arhimandritul Vartolomei Mazereanu, iarăși putnean".

Efortul uriaș pe care arhimandritul Vartolomei l-a făcut în toți anii vieții sale pentru a traduce, a scrie și a întocmi lucrări de folos îl arată un preavrednic lucrător, care nu s-a lenevit niciodată să slujească fraților săi prin darurile pe care i le-a dat Dumnezeu. La Putna, la Solca, la Bisericani, la Neamț, la Sankt Petersburg și prin alte locuri, odată ostenelile zilei sfârșite, lua pana de scris, se însemna cu semnul sfintei cruci și, cât timp genele nu i se plecau de oboseală, scria cele de folos. Pe manuscrisul ce cuprinde traducerea învățăturilor sfinților Dorotei, Isaac Sirul și Nil Sorski, el a scris două versuri: „O, cum trecu vreme me / Scriind cărți de-a pururе".

După acel ultim semn pe care îl știm în prezent despre activitatea arhimandritului Vartolomei, scrisoarea episcopului Dositei, doar

Dumnezeu știe cum s-a pregătit pentru trecerea la cele veșnice. La puțină vreme își va fi dat sufletul în mâinile Mântuitorului Iisus Hristos, pe care Îl slujise pilduitor o viață întreagă, din copilărie și până la sfârșitul vieții pământești. Trecerea sa dincolo și înmormântarea s-au făcut în chip deosebit de smerit, încât nici mormântul până astăzi nu i se știe, lui, celui care a fost un părinte duhovnicesc al mănăstirii. Cărți sfinte, lucrări sfinte – așa a fost viața sa pământească, petrecută în nevoințe de multe feluri. Făcându-se izvor de apă vie pentru frații săi, s-a odihnit împreună cu ei și cu părinții lor duhovnicești când a trecut la cele veșnice și de acolo mijlocesc pentru ca lumea întreagă să-L cunoască pe Hristos și să-L urmeze.

Ieroschimonahul Mihail Mazereanu

De numele ieroschimonahului Mihail Mazereanu se leagă cea mai mare parte din istoria cunoscută azi a Sihăstriei Ursoaia.

În acest loc de viețuire sihăstrească de la Ursoaia trăise o vreme cuviosul Lazăr, înainte de a coborî la Sihăstria Putnei. Nu știm cine a mai pustnicit acolo, între timp, ci doar că în 1746–1747 avea o biserică de lemn cu hramul Sfântul Antonie cel Mare și că starețul de aici era ieroschimonahul Mihail Mazereanu. Din acești ani se păstrează un disc de argint folosit la biserică.

Ieroschimonahul Mihail Mazereanu a intrat în viața monahală la Mănăstirea Putna, fiind probabil rudă cu arhimandritul Vartolomei Mazereanu. Ca și acesta, știa limba slavonă și a tradus mai multe lucrări de învățătură duhovnicească. Prima carte despre care știm că a fost tradusă de el este *Piatra scandelii (smintirii)* de Ilie Miniat, terminată de tălmăcit în 1756.

În 1764, a fost trimis împreună cu monahul Iosif într-o călătorie la Kiev și Moscova, pentru a se întâlni cu mitropoliții acestor orașe, către

care aveau scrisori de la Episcopul Dositei Herescu. Au trecut prin Kiev și, în 30 mai, au lăsat scrisoarea pentru Mitropolitul Arsenie. În 19 iulie 1764 erau la Moscova, unde i-au înmânat Mitropolitului Timotei o scrisoare din partea Episcopului Dositei Herescu. Mitropolitul a răspuns scrisorii la 2 august, scriind că i-a primit pe cei doi trimiși și că le-a împlinit parțial cererea. Pe drumul de întoarcere, cei doi s-au oprit în Kiev și au luat de la Mitropolitul Arsenie scrisoarea de răspuns pentru Episcopul Dositei. În aceasta, ieromonahul Mihail era numit „nacialnicul" Schitului Ursoaia, unde se cinstea hramul Sfântului Antonie cel Mare.

În luna iunie 1766, arhimandritul Vartolomei Mazereanu termina de tradus și de scris, pentru starețul Mihail de la Ursoaia, un manuscris cu patru cărți duhovnicești. În însemnarea dedicatorie, se arată că „după multa dorință și duhovniceasca osârdie a preacinstitului ieromonah Mihail de la Sihăstria Ursoaia, tălmăcitu-s-au de pe slovenie și s-au scris pe limba moldovenească aceste patru cărți a Preacuvioșilor Părinți Theodor din Lavra Sfântului Sava, Isihie, preotul bisericii Ierusalimului, Nil Sorski sihastrul și a lui Simeon Noul Bogoslov, spre folosul de obște al călugărilor și al tuturor pravoslavnicilor creștini".

Alături de hrana duhovnicească, s-a îngrijit și de rânduirea celor necesare schitului. Din anii 1766–1767, se păstrează un sfânt potir care a aparținut Sihăstriei Ursoaia.

În 1777, starețul Mihail Mazereanu nu mai viețuia la Sihăstria Ursoaia, ci coborâse la Sihăstria Putnei. În această vreme, el avea și ascultarea de duhovnic al obștii de la mănăstire, așa cum este scris pe o carte a Sfântului Isaac Sirul tradusă de către arhimandritul Vartolomei Mazereanu „prin multa osârdie, dorință și cheltuială a smeritului ieromonah Mihail de la sihăstria Sfintei mănăstiri a Putnei, duhovnicul numitei mănăstiri". În acest an, el îi cere arhimandritului Vartolomei Mazereanu să traducă celebra lucrare *Crinii țarinii*, una dintre cele mai folositoare cărți de învățătură pentru viața monahală. Aceste traduceri pe care le solicită arată râvna deosebită pe care a avut-o pentru a trăi darul vieții monahale cât mai deplin.

După desființarea Neamilor și a sihăstriilor în 1785, starețul Mihail a fost trimis cu ascultarea la Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava, pentru

a veghea la moaștele Sfântului Ioan, aduse înapoi în 1783. A rămas aici patru ani, după care s-a întors în Mănăstirea Putna pentru a-și petrece ultimii ani ai vieții în liniște, la mănăstirea sa de metanie. După încă patru ani, în care s-a rugat pentru buna așezare a vieții monahale din acele vremuri de prigoană și a dat sfaturi folositoare părinților mănăstirii, a trecut la cele veșnice la 23 decembrie 1791.

Starețul Mihail rămâne în istoria Mănăstirii Putna și ca un ctitor în cele materiale. În Pomelnicul mănăstirii, la locul în care indică pomenirea lui, se specifică: „Acesta a fost duhovnic și a dat ajutor la acoperit turla bisericii cu fier alb, o sută lei, și alte multe și drepte poslușanii [ascultări] la această mănăstire a făcut în vreme de 50 de ani".

În grădina de flori duhovnicești a Mănăstirii Putna din veacul al XVIII-lea, chipul ieroschimonahului Mihail Mazereanu este unul dintre cele mai frumoase. Vreme de 50 de ani, cu dor de slăvire a lui Dumnezeu, cu râvnă pentru slujirea aproapelui și cu ascultare desăvârșită, el și-a împlinit viața și lumina lui Hristos a strălucit prin el oriunde a viețuit: la mănăstire, la Sihăstria Ursoaia, la Sihăstria Putnei, la Mănăstirea Sfântul Ioan din Suceava și oriunde a fost trimis.

Ieromonahul Theoctist Gheorghiescu

Filosofia cea mai înaltă a vieții este cugetarea la moarte. Aducând-o pe aceasta mereu în conștiință, ea ne ferește de tot păcatul. Aceasta este experiența pe care ne-au predat-o sfinții din vechime și pe care, urmând-o, creștinul oricărei epoci calcă și el pe urmele sfințeniei, ale curăției sufletului și ale dragostei de Dumnezeu.

Păstrând până la sfârșit această cugetare în minte, mulți creștini și-au arătat, prin testament, grija pentru buna chivernisire a lucrurilor materiale pe care le dețineau, ca nu cumva acestea să devină pricină de judecăți între cei rămași în viață. Tot prin testament se indicau și

pomenirile care trebuiau să se facă pentru iertarea păcatelor personale și a celor din neam.

Mulți monahi ai Mănăstirii Putna au lăsat în urma lor astfel de testamente. Cele mai multe care s-au păstrat datează din secolul al XVIII-lea. Indiferent de viața lor de dinainte de a intra în monahism, toți au dovedit, din momentul îmbrăcării schimei monahale, o dăruire deplină lui Dumnezeu și dragoste față de mănăstirea care i-a crescut duhovnicește, considerându-se mereu fii duhovnicești ai ei.

La începutul secolului al XVIII-lea, intra pe poarta mănăstirii viitorul monah Theoctist. Părinții săi, Ion și Agafița, l-au învățat de mic tainele credinței și i-au purtat adesea pașii, alături de ai lor, la frumoasele și liniștitele slujbe din Mănăstirea Putna. Mai târziu s-a căsătorit cu Maria, care i-a dăruit doi feciori, pe Ion și Axinte. Împreună i-au crescut într-o atmosferă de evlavie și frică de Dumnezeu ca, atunci când vor ieși în lume, să facă cinste părinților, satului, neamului și Bisericii din care fac parte. Însă numai Bunul Dumnezeu știe sorocul fiecărui om și tot El cheamă pe om la o slujire care să fie după voia Sa, dacă omul primește să se lase cu mulțumire și încredere în purtarea Lui de grijă. Așa se face că moartea soției sale a primit-o cu resemnare și cu nădejdea că Dumnezeu îi pregătește ceva mai bun. Văzându-și copiii așezați în bună rânduială, hotărăște să se dedice vieții de ascultare, smerenie și rugăciune pe care o râvnea de mult în inima sa. Mănăstirea Putna, care înflorea tot mai mult în acel timp, l-a atras din prima clipă. Mai ales viața liniștită de la sihăstria mănăstirii îi dăruia tot ce poate fi mai înălțător pentru suflet.

Nu după mult timp de la intrarea în mănăstire, monahul Theoctist este hirotonit ieromonah, devenind acum, prin harul lui Dumnezeu, și părinte duhovnicesc, îngrijindu-se de îndrumarea sufletelor spre mântuire. Dar întâlnirile dese cu părinții care coborau din sihăstrie la mănăstire sau vizitele pe care adesea le făcea în locul lor de retragere au aprins tot mai mult dorința după singurătate. Cuvântul avvei din Pateric îi răsuna tot mai puternic în inimă: „O, liniște, grăitoare cu îngerii!" La începutul anului 1759, ieromonahul Theoctist îmbracă schima cea mare, primind numele Theofil, care se tâlcuiește iubitorul

de Dumnezeu, căci, într-adevăr, dragostea Lui i-a aprins inima tot mai mult în viața sa. Din acel moment nu a încetat să rostească, cu gura sau cu inima, numele cel sfânt al lui Iisus. Când a primit înștiințare că crugul vieții se apropie de sfârșit, fiind și foarte bolnav, l-a rugat pe marele cărturar, arhimandritul Vartolomei Mazereanu, să aștearnă în scris, într-o diată, ultimele dorințe pentru buna chivernisire a bunurilor sale și pentru pomenirile ce urmau să se facă după moartea sa: „În numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, Amin. Gheorghiescul, care sunt drept fiu sfintei mănăstiri a Putnei, văzând mare slăbăciunea mea și cum că hotarul ce este pus de la Dumnezeu pentru viața omului nu se schimbă niciodată, am socotit, până încă sunt în starea vieții mele, din cele ce mi-a dat Dumnezeu, din dreaptă osteneala mea ce am agonisit din copilăria mea, și am dat sfintei mănăstiri a Putnei pentru a mea veșnică pomenire".

Ieromonahul Dionisie Hudici

La mijlocul veacului al XVIII-lea, din rândurile micii boierimi moldovenești, se ridică și se face remarcat, în plan cultural și religios, ieromonahul Dionisie Hudici, care, prin năzuințele și faptele sale ctitoricești, prin credința și smerenia de care a dat dovadă în timpul vieții, a rămas în memoria urmașilor ca unul dintre cei mai însemnați ctitori nemțeni.

Neamul său își înfige rădăcinile adânc în istorie, până în vremea lui Alexandru cel Bun.

Tatăl său, Antiohie, a murit relativ tânăr, lăsând în urma sa multe datorii și patru copii. În cei peste 20 de ani de văduvie, mama, Ilinca, necăjită adesea, fie din pricina împărțirii unor averi cu cele mai apropiate rude, fie a prădăciunilor oștilor rusești din anul 1739 sau a morții fiului său, Vasile, își găsea alinarea mai ales în casa Domnului.

Femeie cu frica lui Dumnezeu, Ilinca mărturisea duhovnicului său, Lupașcu, preot la Biserica Sfântul Nicolae din Iași sau, în lipsa acestuia, preotului Ioan de la Biserica Banu, toate câte i se întâmplau. După moartea ei, petrecută în iarna dintre anii 1749–1750, aceștia au mărturisit că, de la o vreme, bolnavă fiind, „nu căuta numai vremea postului a se spovedi, ci și peste an, afară din posturi, chema preot și prindea a povesti și a mărturisi tot, și de prin copilărie, ce-și aducea aminte". Evlavia ei s-a concretizat și prin numeroasele danii în bani și cărți de cult făcute mănăstirilor de la Deleni, Golia, Sfinții Atanasie și Chiril, sau bisericilor din Iași, Sfântul Ioan și Banu.

Cel mai mic dintre copii, Dumitrache, născut în jurul anului 1715, rămâne sprijin în casa mamei sale. Unul dintre primii săi duhovnici, preotul Lupașcu de la Biserica Sfântul Nicolae, spune despre el că o vreme i-a urmat tatălui său ca diac la vistierie. La scurt timp după retragerea oștilor rusești din Moldova, din toamna anului 1739, noul hatman al țării, Costache Razu, îl ia pe Dumitrache în serviciul de la conacul său, devenindu-i un fel de protector și îndrăgindu-l pentru aptitudinile și încrederea de care dădea dovadă. Așa a început pentru el o nouă carieră, negustătoria, în urma căreia a reușit să strângă o sumă frumoasă de bani. Pe aceștia i-a folosit atât pentru înmormântarea fratelui său, Vasile, și a mamei sale, cât și pentru răscumpărarea unor pământuri care aparținuseră strămoșilor săi.

Ca în mai toate situațiile, prosperitatea în care trăia a fost invidiată de rudele care o necăjiseră și pe mama sa. Lungile procese pentru avere, deși au fost câștigate în cele din urmă în favoarea sa, l-au ajutat să înțeleagă deșertăciunea lumii acesteia cu tot ce-i poate oferi ea. Astfel, având și sprijinul Mitropolitului Iacob Putneanul, în pragul vârstei de 40 de ani, hotărăște să lase în urmă toată alergătura pentru grijile lumești și să îmbrace haina monahală, nu înainte de a face o serie de danii, așa cum văzuse la mama sa. Bisericii Tălpălari îi dăruiește un *Triod* bucureștean și unul de la Râmnic, iar alt *Triod* Bisericii Banu. Cândva, în mai-iulie 1752, însuși Mitropolitul Iacob Putneanul îl tunde rasofor în Mănăstirea Putna, dându-i numele Daniil, și îl hirotonește ierodiacon. După puțin timp, Mitropolitul îi dă binecuvântarea ierodiaconului Daniil să

înființeze pe una dintre moșiile sale, în satul Doljești, pe valea Siretului, în ținutul Roman, un loc de închinăciune și de viețuire monahală. Aici ființa, încă din veacul al XVI-lea, un schit, pe care l-a preluat în grijă și l-a înnoit „cu biserică de lemn, caldă", punând hramul Sfântului Marelui Ierarh Nicolae.

Noua ctitorie se cerea să și aducă roade duhovnicești pentru mult timp, cu ajutorul lui Dumnezeu. De aceea, ierodiaconul Daniil începe a căuta ajutoare pentru a zidi mănăstirii biserică de piatră, mult prea costisitoare pentru posibilitățile sale financiare. Marele spătar Vasile Ruset se oferă să plătească prețul construcției, a iconostasului și să se îngrijească de pomenirea lui Daniil și a părinților atât în timpul vieții sale, cât și după moarte, primind în schimb două moșii. Înțelegerea avusese loc în 12 iulie 1754. În lunile ce au urmat, Mitropolitul Iacob l-a hirotonit preot, la Mănăstirea Putna, dându-i numele cu care a rămas în memoria posterității – Dionisie. Egumenul Putnei, Calistrat, dorește să se alăture și el în calitate de ctitor la schitul Doljești, oferindu-i o parte din moșiile moștenite de la înaintași. Zidirile încep abia la 12 noiembrie 1759, când Vasile Ruset devenise între timp hatman, comandantul întregii oștiri. Rânduiala slujbelor și a pomenirilor a tras mulți alți donatori, domni, boieri și creștini de rând. Numele lor au fost trecute în frumoasele pomelnice realizate, după modelul putnean, de către ieromonahul Nathanail, în 1759. Dintr-un modest schit, Doljești urma să devină una dintre cele mai însemnate și mai înstărite mănăstiri ale țării.

Biserica de piatră a fost sfințită în anul 1764 și a primit hramul Sfintei Treimi. Anul următor, în iunie, ctitorii au redactat așezământul lăcașului în care statorniceau ca mănăstirea să nu fie niciodată închinată sau făcută metoc undeva, iar egumenii să fie aleși numai din obște. Vasile Ruset însuși, dorind să aibă plată mai degrabă la Dumnezeu, întorcea mănăstirii vechile ei moșii pentru hrana și chivernisirea părinților.

Și cum fiecăruia îi vine rândul să lase toate pentru marele examen al morții, așa și ieromonahul Dionisie s-a pregătit, prin post și rugăciune, de răspunsul ce-l va da la Judecată. Boala, care mai mereu îl ținea în slăbiciune, s-a agravat la începutul anului 1768, obligându-l să părăsească mănăstirea și să meargă pentru tratament la Iași. La 1 aprilie, prin

testament, pune rânduială în bunurile pe care le obținuse prin moștenire sau osteneală proprie. Cele mai multe le afierosește mănăstirii sale, iar altele hotărăște să revină, în semn de mulțumire, unor persoane sau mănăstiri care i-au fost aproape sufletului său în diferite momente ale vieții. Nici mănăstirea sa de metanie, Putna, nu este trecută cu vederea. În final, se îngrijește în amănunt de înmormântarea sa și de pomenirile ce urmau să i se facă.

Dumnezeu a dorit să mai prelungească anii vremelniciei bătrânului egumen. Căci fiul lui Vasile Ruset, Ilie, părăsind purtarea de grijă la care se angajase, ieromonahul Dionisie a fost nevoit să mai conducă pentru un timp obștea monahală de la Doljești.

După ce o mare parte din viață și-a dedicat-o bunăstării ctitoriei sale, ieromonahul Dionisie, împăcat cu toți, dar mai ales cu Părintele Ceresc, a trecut la cele veșnice în anul 1773, răpus de necruțătoarea boală a ciumei, și a fost îngropat, alături de Vasile Ruset, în cripta din pridvorul bisericii Doljeștilor, satul său de baștină unde, la jumătatea vieții, s-a oprit să facă loc de închinăciune spre lauda milostivului Dumnezeu.

Episcopul Ierothei de Huși

Pe la jumătatea secolului al XVII-lea trăia în Transilvania Mihai Borș. Unul dintre fiii săi, Ioan, a traversat munții Carpați, care întotdeauna au fost un lanț de legătură, nu o graniță între frații de același neam, și s-a stabilit la Dumbrăveni, în ținutul Botoșani. Purta cu el unul dintre cele mai prețioase obiecte de familie – o diplomă emisă la Praga, în noiembrie 1588, prin care împăratul Rudolf al II-lea răsplătea serviciile aduse împărăției de către militarul Andrei Borș. Era o dovadă a originii și a vredniciei neamului său.

În Moldova nu a stăpânit niciun fel de pământ, dar a reușit, prin muncă cinstită și sârguință, să-și crească cei doi copii: Ilie și Anastasia. Rămas văduv, a ales să se dăruiască slujirii monahale, intrând în

Mănăstirea Putna, unde a primit numele Ierothei și s-a remarcat prin calitățile sale gospodărești și administrative, ceea ce l-a și recomandat ca să fie ales ca egumen al mănăstirii în anul 1742. Ierothei a simțit că la Putna, lângă mormântul Sfântului Ștefan cel Mare, se află acasă, așa cum simte orice român din orice colț al țării ar veni. Un motiv în plus pentru a se dărui cu toată convingerea slujirii fraților săi, după modelul lui Hristos, Care ne-a învățat astfel: cel mai mare să slujească celui mai mic.

La începutul anului 1743, murind episcopul de Roman, locul său a fost luat de episcopul de Huși, Theofil. În locul acestuia a fost ales „cinstitul între ieromonahi anume chir Ierofteu, împodobit cu înțelepciune sufletească și vrednic și destoinic foarte și plecat întru viața călugărească". Deși aflat la o vârstă destul de înaintată pentru acea vreme, noul episcop de la Huși a căutat să rezolve cu dreptate diversele probleme ce au ținut de slujba arhierească, de situația târgoveților, a breslelor, a oamenilor de pe domeniul episcopiei și de buna administrare a patrimoniului acesteia. În același timp, el a luat parte la multe dintre deciziile și evenimentele importante din istoria Moldovei.

Fiind un bun chivernisitor al averilor Bisericii, Ierothei a obținut împuternicire de la domnul Ioan Mavrocordat pentru a strânge veniturile din viile episcopiei fără amestec străin, căci mulți ajunseseră să profite de prea marea încredere arătată lor de întâistătătorii Bisericii. Apoi multe din viile nelucrate aflate pe locul episcopiei au fost date răzeșilor și oamenilor străini, ca să nu rămână în paragină și astfel să se afle păcătuind prin trândăvie și negrijă înaintea lui Dumnezeu.

Dorința de a-și vedea mântuiți fiii duhovnicești pe care îi păstorea și pentru care urma să dea răspuns înaintea marii Judecăți a lui Dumnezeu i-a aprins râvna pentru îndreptarea moravurilor greșite ale credincioșilor din eparhia sa. Unii trăiau necununați, alții se cununau, dar nu după lege, ci având impedimente din cauza gradului de rudenie, alții își iroseau viața în patimi de tot felul. Pe toți aceștia avea dreptul, după canoanele bisericești, să-i pedepsească spre îndreptare. Dar pentru a nu intra în conflict cu autoritatea seculară, a cerut de la aceasta, adică din mâna lui Ioan vodă Mavrocordat, împuternicire prin care să-și exercite, nestingherit, autoritatea, statornicind astfel dreptul ierarhului de a fi cu

adevărat păstor și îndreptător de suflete. Cu timpul, reputația de bun judecător, de care s-a bucurat, i-a îndemnat pe domni să-i încredințeze și cercetarea unor pricini civile. În fața autorității sale nu puteai să stai fără să-ți recunoști vinovăția, căci glasul conștiinței se deștepta și dădea ghes cuvintelor să iasă.

În aceste împrejurări, episcopul avea nevoie să cunoască bine legiuirile bisericești statornicite de Sfinții Părinți în sinoade ecumenice sau locale. Cum la Episcopia Hușilor nu a aflat nicio astfel de carte, a apelat la bunăvoința obștii putnene ca să-i fie trimis exemplarul unei pravile, pe care mai apoi a înapoiat-o mănăstirii. Pe atunci, manuscrisele erau atât de valoroase încât însuși episcopul de Rădăuți, viitorul Mitropolit Iacob Putneanul, a garantat restituirea împrumutului: „Această sfântă carte, ce se cheamă *Îndreptarea Legii*, este a Sfintei Mănăstiri Putna și poftind-o sfinția sa Ieroftei B(orș)., episcopul de Huși, i s-a dat cu voia a tot soborul până când își va afla sfinția sa alta să-și cumpere și atunci să trimită pe aceasta iarăși la sfânta mănăstire; și pentru adevărata încredințare am iscălit noi, Iacob, episcop Rădăuți, leat 1749, iunie 3".

Buna slujire în cele duhovnicești și gospodărești a atras atenția oamenilor cu inima sinceră, care găseau în noul episcop pe păstorul iubitor, milostiv, dar și drept, atent la nevoile oamenilor și rugător pentru îndreptarea greșelilor și izbăvirea din necazuri. Fiecare, după putere, a sprijinit activitățile întreprinse de el. Pentru pomenirea lor câțiva credincioși au făcut danii însemnate din avutul lor, schimbând cele materiale și stricăcioase cu cele nemateriale și care rămân în veci.

Episcopul Ierothei a sprijinit și acțiunile importante luate de domnii Moldovei. Când Grigore Ghica a emis așezământul pentru școlile din Moldova, la 25 decembrie 1747, Ierothei, împreună cu ceilalți ierarhi moldoveni, întăreau prin semnătură documentul domnesc. În 6 aprilie 1749, Ierothei semna din nou actul de desființare a taxei „veciniei", act propus de Constantin vodă Mavrocordat. Alegerea lui Iacob Putneanul în scaunul de mitropolit al țării, în 13 decembrie 1750, s-a făcut cu girul Episcopilor Ioanichie de Roman și Ierothei de Huși, pentru ca, în aceeași zi, cei trei ierarhi să-l numească pe Dositei Herescu în scaunul rămas vacant la Episcopia de Rădăuți.

Ca orice monah, chiar dacă viața l-a purtat până în scaunul arhieresc, și-a dorit și el momente de liniște totală, răgaz de rugăciune fără tulburare, pentru ca sufletul să primească putere înnoitoare de sus. Cum mănăstirea sa de metanie era departe, a găsit de cuviință să întemeieze pe una dintre moșiile episcopiei, la Crețești, în ținutul Fălciu, un locaș de retragere și închinare cu hramul Sfântului Nicolae. O însemnare din 1745 de pe un *Slujebnic* a păstrat amintirea ctitoriei sale: „Să se știe când era aici arhidiacon Silvestru, la vlădica Ierothei, episcop al Hușilor, când s-a făcut mănăstioara la Crețești de vlădica Ierothei". Aici, părinții îl vor fi pomenit la sfintele slujbe până la desființarea ei, în a doua jumătate a veacului al XIX-lea.

Bătrân, cuprins de slăbiciune și neputință, la 10 mai 1752, Ierothei a semnat actul de paretisire, renunțând la funcția sa și, după obicei, a „închinat omoforul pe Sfântul Prestol și paterița în mâinile luminatului și de Dumnezeu încoronatului domn". În locul său, la 27 mai, a fost propus, ales și sfințit un alt putnean, Ioanichie, dichiul Episcopiei Rădăuților, prieten și apropiat colaborator al Mitropolitului Iacob.

S-a retras la mănăstirea sa de metanie, neîncetând a-I aduce mulțumiri lui Dumnezeu pentru tot binele făcut în viață și pentru puterea pe care i-a dat-o în greutăți. Și-a plecat adesea capul pe mormântul celui care putea, prin exemplul său răsunător peste veacuri, să-i adune într-o singură țară unită pe românii împărțiți sub atâtea stăpâniri și lăsați pradă atâtor vitregii. Mult nu a mai trăit, căci un act din 1753 îl pomenește deja ca adormit întru Domnul.

Trei ani mai târziu, când s-a alcătuit pomelnicul Mănăstirii Putna de către ieromonahul Nathanail, cel mai vechi păstrat până în prezent, Ierothei este trecut spre pomenire în ziua de 24 iunie, ziua prăznuirii Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, aleasă, fără îndoială, după numele de botez.

Episcopul Gherasim-Clipa Barbovschi

Personalitate cu o aleasă erudiție, format în școala duhovnicească și cărturărească de la Putna, Episcopul Gherasim Clipa-Barbovschi a ținut în mâini toiagul păstoririi oilor cuvântătoare timp de 30 de ani, într-o perioadă când nemulțumirile față de știrbirea din trupul țării a Bucovinei, apoi a Basarabiei, frământau mult societatea românească.

Neamul Barbovschi, ai cărui strămoși îi întâlnim până în secolul al XVI-lea, își trage originile de prin părțile Cernăuțiului și a dat, de-a lungul timpului, mai mulți clerici, monahi și cărturari. Dintre ei îl amintim pe Teodosie, Mitropolit al Moldovei între 1606–1608. În timp, supranumele „Clipa" care i-a fost atribuit unuia dintre înaintași s-a adăugat numelui de familie.

Episcopul Gherasim, fiu și nepot de preot, s-a născut în satul Vicovul de Sus din Bucovina, la jumătatea secolului al XVIII-lea. Cunoscând viața duhovnicească înflorind sub ochii săi la Putna, prin strădaniile marilor personalități care viețuiau aici, a ales să urmeze calea monahală, pe care a înțeles-o ca pe cea mai măreață luptă pe care o poate avea omul în viață: lupta pentru libertatea interioară. Unul din frații săi, Sofronie, a îmbrăcat și el haina monahală, fiind sprijinit de fratele său să-și desăvârșească studiile la Constantinopol.

La Mănăstirea Putna, monahul Gherasim a aflat ceea ce căuta sufletul său: tihnă pentru rugăciune, bună organizare a lucrurilor, cărți pentru hrana minții, oameni care se îndeletniceau atât cu cultura duhovnicească – *Ceaslovul*, *Psaltirea*, *Evanghelia*, catehismul, psaltichia –, cât și cu cea laică – astronomia, geografia, matematica, gramatica, retorica. Școala condusă de eruditul arhimandrit Vartolomei Mazereanu pregătea oameni aleși, jertfelnici și, deci, de folos la îndreptarea și mântuirea lumii. I-a plăcut mult cântarea psaltică, fiind nelipsit de la strana bisericii.

Hirotonit înainte ca Mănăstirea Putna să intre în componența Imperiului Austriac, ieromonahul Gherasim a fost nevoit să-și continue

viețuirea călugărească la Mănăstirea Slatina, unde i se încredințează ascultarea de dichiu. Mai apoi, a fost chemat la mitropolie pentru aceeași grea responsabilitate. Pentru aceasta l-au recomandat erudiția și capacitățile sale de bun organizator, pe care și le-a format în obștea de la Putna.

Gherasim Barbovschi i-a urmat ierarhului Veniamin Costachi în scaunul vlădicesc de la Huși, apoi în cel de la Roman. La Huși a stat șase ani, din 2 iunie 1796, sprijinind traducerea unor lucrări în românește. Cei care l-au cunoscut și-l aminteau ca având un caracter foarte sobru și ferm, care nu ceda compromisurilor. Demnitatea și autoritatea sa erau impunătoare. Unii nu i-au înțeles gestul și l-au judecat atunci când, la plecarea sa la Roman, a lăsat Episcopia Hușilor cu mari datorii. Dar el a făcut-o pentru că numai în felul acesta episcopia nu mai avea nimic care să-i fie luat, cum se întâmplase la moartea Episcopului Inochentie. De aceea, în noua eparhie care i se încredințează spre păstorire, folosește toate mijloacele posibile ca să investească în cultură, în ceea ce nu poate fi răpit de mâini trecătoare, ci dimpotrivă, poate rodi însutit peste generații.

A preluat Episcopia Romanului în 1803, de praznicul Bunei Vestiri, și a continuat să-i sprijine pe cărturarii timpului, din condeiul cărora au pornit mai multe aprecieri. Când doctorul în filosofie de la Academia Domnească din Iași, Dimitrie Govdela, a căutat sprijin pentru publicarea primului său volum din *Iconomia practică*, toți cei mai mari și mai puternici au rămas surzi la o asemenea cerere. Numai marele ierarh, „bărbat iubitor de învățătură și protector ca nimeni altul al filosofiei sănătoase", a contribuit cel mai mult cu cheltuiala tipăririi cărții. Arătându-i recunoștință, Govdela îi menționează și pe ceilalți binefăcători: „Pe lângă acest păstor sfânt și de Hristos următor s-a arătat conlucrător Preasfințitul de Irinopoleos și Vatopediu chir Grigorie Efesiul".

La rândul său, vornicul Alexandru Beldiman, om de cultură superioară și traducător al multor cărți din limba franceză, îl caracterizează pe episcopul Romanului drept un bărbat înțelept, care, prin faptele sale, s-a făcut pildă multora.

În contextul tulburărilor din anii 1821–1822 a fost nevoit să-și părăsească scaunul, revenind la jumătatea anului 1822 când țara s-a liniștit, odată cu instaurarea domniilor pământene. Spre sfârșitul păstoririi sale a fost și locțiitor de mitropolit.

În ziua de 15 mai 1826, la Iași, avea să se odihnească întru Domnul „cel de veșnică amintire răposatul Episcop de Roman, Gherasim Barbovschi", bărbat cu un duh atât de mare, încât a strălucit timp de 30 de ani în scaunul vlădicesc, mai mult decât orice ierarh din țara Moldovei. Trupul său a fost așezat, întru așteptarea învierii de obște, în Catedrala Mitropolitană Sfântul Gheorghe din Iași.

Episcopul Antonie de Roman

În anul 1775, partea de nord a Moldovei a fost ocupată de către Imperiul habsburgic, eveniment care avea să aducă profunde schimbări în viața Bisericii.

Din cele 9 mănăstiri de călugări existente (Putna, Sucevița, Dragomirna, Sfântul Ilie, Ilișești, Humor, Solca, Voroneț și Moldovița), una de călugărițe (Pătrăuți) și numeroase schituri, prin decretul împărătesc din 29 aprilie 1786 au rămas deschise doar Putna, Sucevița și Dragomirna, celelalte fiind desființate. Pentru fiecare dintre cele trei mănăstiri, numărul viețuitorilor a fost limitat la 25. În perioada stăpânirii austriece, egumenii celor trei mănăstiri erau adesea mutați de la o mănăstire la alta, astfel încât de multe ori aceeași persoană, după câțiva ani, fusese egumen la toate cele trei mănăstiri.

Între ostenitorii care au susținut lucrarea duhovnicească, liturgică și culturală a Mănăstirii Putna, pregătind-o să întâmpine drama din 1775, își află un loc de cinste și egumenul Antonie. Născut în Rădăuți, el s-a străduit să urmeze întru toate pe marele începător al vieții monahale în pustia Egiptului, al cărui nume îl purta. Neștiut de nimeni decât de Bunul Dumnezeu, s-a ostenit totdeauna cu smerenie și cu râvnă

a umbla în calea poruncilor lui Dumnezeu. Numai așa omul Îl poate cunoaște pe Hristos cu adevărat. Căci El locuiește tainic, încă de la botez, în inima noastră, și Se descoperă pe măsura împlinirii poruncilor.

Văzând râvna pentru casa lui Dumnezeu a noilor ctitori ai mănăstirii, adunați în jurul Sfântului Mitropolit Iacob, egumenul Antonie a dorit să se alăture lor în lucrarea de înfrumusețare a bisericii. Întreaga mănăstire, cu biserica voievodală în mijloc, era văzută ca o mamă care îi naște și-i crește duhovnicește pe fiii ei, care la rândul lor îi sunt recunoscători și-i poartă de grijă. Numai astfel înțeleasă mănăstirea, ea poate dăinui peste veacuri și aduce rod bogat în lume și în Împărăția cerurilor. Egumenul Antonie, sfătuindu-se cu părinții mănăstirii, au hotărât să dăruiască bisericii mai multe obiecte de cult, ca să le fie spre pomenire. Unul dintre ele, un litier mare din argint, nu a mai apucat să fie isprăvit în timpul egumeniei sale, ci în 1772, când Pahomie revenise la conducerea mănăstirii.

Antonie a mai rămas în obște pentru câțiva ani, adunând în sufletul său atât durerea răpirii părții de nord a țării, în care se afla și Putna, de către Imperiul Austriac, cât și pe cea a morții părintelui duhovnicesc al întregii obști și al întregii țări, Sfântul Iacob Putneanul. Nădejdea l-a făcut să-și plece adesea genunchii la rugăciune, iar rugăciunea îi întărea mereu nădejdea: întâi pentru întregirea țării, apoi pentru ca sufletul părintelui țării să fie aflat curat înaintea lui Dumnezeu și să fie primit ca mijlocitor înaintea tronului Celui Preaînalt pentru mănăstirea și poporul său.

În 3 noiembrie 1780, Antonie era deja numit epitrop al Mănăstirii Sfântul Onufrie de lângă Siret. Doi ani mai târziu, în 8 aprilie 1782, în vederea constituirii *Fondului religionar* din vechile proprietăți mănăstirești, pus sub patronajul direct al împăratului de la Viena, Antonie este ales ca membru al unei comisii care trebuia să inventarieze averile mănăstirilor, sub președinția Episcopului Dositei Herescu și a Generalului Enzenberg. Ostenelile, daniile și binecuvântările de sute de ani ale multora dintre ele erau acum confiscate de străini. Nimic mai greu de îndurat decât să-ți vezi frații și munca lor luată din mâinile lor. Mai mult, el era cel care trebuia să dea socoteală străinilor de neam și de

credință despre odoarele, cărțile de slujbă și de formare duhovnicească, uricele domnești și alte documente, pământul și animalele din care își întreținеau viața și îi sprijineau pe cei în nevoi.

Nu a rezistat să vadă viața monahală interzisă de către Imperiu în mai toate locurile de nevoință. Chiar dacă mănăstirea sa de metanie rămăsese deschisă, cu un număr limitat de monahi, ieromonahul Antonie a trecut granița în Moldova, unde s-a nevoit o perioadă într-o mănăstire. În 1787, proegumenul Antonie a fost ales Episcop de Roman, ascultare pe care a împlinit-o până la moartea sa, în 1796.

Ca ierarh, i-a ajutat, din veniturile episcopiei, pe bolnavii din Târgul Romanului și din satele dimprejur. Pentru aceasta, și-a alăturat un alt putnean refugiat în Moldova, Gherasim Putneanul, ajuns egumen la Mănăstirea Precista Mare din Roman.

Egumenul Calistrat Roschip

Când Sfântul mitropolit Iacob Putneanul a hotărât să înceapă refacerea Mănăstirii Putna, a găsit în egumenul Calistrat un ajutor pe măsură și un ucenic devotat. Acesta l-a sprijinit întru toate acțiunile ctitoricești, astfel încât cel de-al doilea mare ctitor al mănăstirii, Sfântul Iacob, nu poate fi pomenit ca atare fără a-i cinsti cum se cuvine și pe colaboratorii săi, împreună-ostenitori la înnoirea culturală și duhovnicească a Moldovei, înnoire care a pornit din Mănăstirea Putna. Mitropolitul venea adesea în mijlocul obștii, pe care o simțea ca pe o familie. El s-a străduit să mențină unitatea și statornicia acestei mari familii duhovnicești și să transmită mai departe moștenirea ei. Duhul cald, părintesc cu care se adresează mereu părinților mănăstirii arată recunoștința pe care a păstrat-o față de maica sa duhovnicească și grija pentru propășirea ei.

Cuviosul Calistrat și-a început egumenia prin luna august a anului 1753. El a păstrat legături strânse cu toți domnii țării pe care i-a cunoscut, care îi purtau un respect deosebit. În documente îl numeau

„rugătorul nostru, ieromonahul Calistrat egumenul și cu tot soborul de la Sfânta Mănăstire Putna care este zidită de răposatul Ștefan vodă cel Bun". Așa fac domnii Matei Ghica, Constantin Racoviță sau Ioan Teodor Callimachi. Toți întăresc moșiile mănăstirii, din care monahii își asigurau hrana și veniturile necesare lucrărilor culturale și gospodărești.

La scurt timp de la ferecarea icoanei făcătoare de minuni a Maicii Domnului cu Pruncul, la 15 august 1755, prin care Sfântul Iacob cerea binecuvântarea Maicii Sfinte pentru lucrul ce avea să-l facă, mitropolitul trimite cuviosului Calistrat și întregii obști o scrisoare prin care se arată atașamentul său față de mănăstirea sa de metanie. Vlădica se îngrijea de înfrumusețarea locașului de cult, dăruind pentru început o candelă de argint pentru icoana nou ferecată, pe care să o folosească numai la evenimentele importante.

Mănăstirea Putna își recăpăta importanța de lăcaș de întărire și așezare sufletească, de loc de memorie și de redeșteptare a conștiinței, de sporire a evlaviei și a credinței lucrătoare prin fapte de iubire. Credincioșii vor găsi în Putna un sprijin tare, mai ales în vremurile care vor urma, sub stăpânire străină, pentru care Dumnezeu Și-a ales dinainte oamenii prin care să lucreze mântuirea lumii.

Pe lângă inițiativele Sfântului Mitropolit Iacob, și-au adus contribuția la înfrumusețarea mănăstirii și obștea împreună cu egumenul ei, oferind din osteneala lor diferite odoare care să fie folosite la sfintele slujbe. Vor fi fost mai multe, dar până la noi s-a păstrat un vas mic pentru anaforă, din argint, pe care stă scris: „Acest blid s-a făcut din argintul Sfintei Mănăstiri a Putnei fiind egumen ieromonah Calistrat; ostenitori, monah Rafail, vlet 1756".

Pentru doi ani, începând cu februarie 1756, cuviosul Calistrat își întrerupe egumenia. Îl găsim din nou în această funcție la 7 ianuarie 1759, când domnul Moldovei, Ioan Teodor Callimachi răspunde unei scrisori a cuviosului. Domnul întărește hotărârile tuturor „luminaților domni ce-au fost mai înainte de noi pentru o Sfântă biserică de lemn ce-a fost făcută de Dragoș vodă la Volovăț și pe care răposatul Ștefan vodă a mutat-o la Sfânta Mănăstire Putna", ca să fie scutită de bir. Este vorba de Mănăstirea veche în care Sfântul Iacob a întemeiat prima școală rurală

din Moldova, punând-o sub conducerea arhimandritului Vartolomei Mazereanu. În jurul ei viețuia o mică obște de călugări, dintre care unii se îngrijeau de educația copiilor. Prin hotărârea sa, domnul țării aducea un sprijin important educației și învățământului care se desfășura sub purtarea de grijă permanentă a cuviosului Calistrat și a mitropolitului. La sfârșit, domnul îi îndeamnă „și pe alți luminați domni ce vor fi în urma noastră să nu strice această milă ce am făcut acestei biserici, ci mai vârtos să întărească pentru a lor veșnică pomenire".

Pe lângă grija pentru educația copiilor, cuviosul egumen l-a rugat pe arhimandritul cărturar Vartolomei Mazereanu să traducă și să copieze cărți spre folosul duhovnicesc al fraților din obște. Unele s-au adus chiar de la Moscova, cu ocazia vizitei pe care a făcut-o acolo arhimandritul Vartolomei.

Către sfârșitul egumeniei sale la Putna, cuviosul Calistrat însemnează între filele pomelnicului din 1756 toate etapele de reconstrucție a mănăstirii sub purtarea de grijă a Sfântului Iacob, ca un prinos de recunoștință și mărturie peste timp față de mitropolit. La scurt timp, în 30 august 1760, îl găsim pe cuviosul arhimandrit Calistrat într-o nouă funcție, ca dichiu al Sfintei Mitropolii din Suceava, fiind chemat aici de noul mitropolit, Gavriil Callimachi. La plecare a lăsat grija mănăstirii ieromonahului Pahomie.

Mai târziu, după instaurarea stăpânirii străine, cuviosul Calistrat este chemat de austrieci pentru a fi prezent la „Comisia imperială de delimitare a proprietăților din Bucovina", la 22 decembrie 1781. Nu i-a fost ușor să vadă pământul țării răpit, mănăstirile și schiturile închise, monahii risipiți prin munți sau refugiați în patria-mamă. A îndurat toate cu nădejdea în Hristos că va veni vremea reîntregirii țării. Cu rugăciunea așternută în inimă, tăcută și smerită, și-a încredințat după puțin timp sufletul în mâinile îndelungatului Dumnezeu, înaintea Căruia mijlocește până astăzi pentru neamul său.

Egumenul Pahomie

Odată cu retragerea la Putna a Sfântului Mitropolit Iacob, activitatea cărturărească și de înnoire a mănăstirii a sporit. Acest lucru se datorează și prezenței ieromonahului Pahomie în obștea putneană. În 1755, el dăruia mănăstirii o cruce mică, îmbrăcată în argint și poleită, exprimându-și prin aceasta legătura pe care vrea să o aibă cu maica sa duhovnicească, pentru a cărei propășire se va strădui, ducând lupta cea bună până la sfârșit. Pentru râvna sa, ieromonahul Pahomie este numit egumen în locul lui Calistrat, care este chemat la Mitropolia din Suceava, la începutul anului 1760.

Pahomie a cârmuit obștea mai mult de un deceniu, pentru o scurtă perioadă egumenia fiind dată arhimandritului Vartolomei Mazereanu. În această perioadă, când la Putna se afla și fostul mitropolit Iacob, s-a alăturat marelui ierarh în opera sa de refacere a mănăstirii și dezvoltare a activităților cărturărești. Cu binecuvântarea sa, arhimandritul Vartolomei Mazereanu și-a desfășurat activitatea de traducere și scriere de cărți, precum și pe cea de profesor la școala care ființa la Mănăstirea veche.

Când arhimandritul Vartolomei își începe a sa *Istorie pentru Sfânta Mănăstire Putna*, la 1 martie 1761, îl pomenește pe egumenul Pahomie ca unul care a binecuvântat și a sprijinit această cercetare pentru cunoașterea istoriei mănăstirii și, implicit, a țării. Numai astfel urmașii lor puteau înțelege și aprecia valorile pentru care atâția oameni s-au jertfit ca ei să le moștenească. Tot Pahomie s-a îngrijit de arhiva mănăstirii, însărcinându-l pe arhimandritul cărturar Vartolomei să alcătuiască un *Catastih* cu rezumatul tuturor uricelor, suretelor și zapiselor mănăstirii.

Spre sfârșitul anului 1775 sau începutul celui următor, Pahomie s-a retras de la conducerea mănăstirii, care i-a fost încredințată lui Ioasaf. Cu durere a coborât în mormântul pregătit în pronaos trupul neînsuflețit al părintelui său duhovnicesc, Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul, când acesta s-a odihnit de osteneala pământească în 15 mai 1778. A mai viețuit câțiva ani și a adormit întru Domnul în anul 1783, în 18 zile ale lunii iulie.

Mitropolitul Gavriil Callimachi

În ultimele decenii ale secolului al XVIII-lea, țările române au avut mult de suferit de pe urma războaielor ruso-turce. Domniile fanariote erau foarte scurte, domnii fiind înlocuiți, în medie, la trei ani, semn de instabilitate politică și socială. Cu toate acestea, mitropoliții țării au rămas în scaun, de obicei, până la moarte, unul dintre ei, Gavriil Callimachi, având o păstorire neobișnuit de lungă (26 de ani).

În vremea păstoririi sale, activitatea editorială crește, deși nu în ritmul din Țara Românească. De asemenea, viața monahală se înnoiește, datorită, mai ales, activităților culturale și duhovnicești din cele două mari centre monahale: Putna și Neamț.

Mitropolitul Gavriil se trăgea dintr-o veche familie de răzeși români cu origini dincolo de Prut, în zona Orheiului. Tatăl său, Toader Călmașul, după ce s-a stabilit la Câmpulung cu soția sa, Nastasia, a ridicat aici o biserică din lemn în 1688, unde tânărul Gheorghe a învățat să se roage, cunoscând frumusețea cântărilor bisericești și a icoanelor pe care le privea cu ochii săi curați. Odată cu vârsta, creștea în evlavie și în respect față de cele sfinte. Împreună cu fratele său, Ioan Teodor, a studiat la Liov, remarcându-se între colegii săi de învățătură.

Imaginea caldă a bisericii ctitorite de tatăl său și evlavia pe care a păstrat-o în suflet i-au aprins dorul de a fi permanent în slujirea lui Dumnezeu, dăruindu-I-se din toată inima. Astfel, și-a îndreptat pașii spre obștea marii lavre a Putnei, unde s-a călugărit, primind numele de Gavriil. Tânărul monah avea să-și poarte crucea călugăriei cu vrednicie, într-o perioadă în care monahismul era insuflat de un duh nou, adus de Mitropolitul Antonie al Moldovei și Episcopul Pahomie de la Gledin.

Fratele său, după o ședere destul de lungă la Constantinopol, și-a grecizat numele, schimbându-l în Callimachi. Ajungând mare dragoman al Porții, Ioan Teodor a dorit să-l aibă aproape pe fratele său și mijlocește ca acesta să fie primit pe lângă Patriarhul Ecumenic. În scurt timp, Gavriil monahul ajunge arhidiacon, apoi, în aprilie 1745, mitropolit al Tesalonicului. După ce Ioan Teodor a fost numit domn al Moldovei,

în vara anului 1758, acesta l-a sfătuit pe Mitropolitul Gavriil să vină în pământul natal, pentru a lucra spre binele Bisericii și al poporului.

Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul a fost determinat să-și semneze *paretisis*-ul, pentru că a refuzat să aprobe reintroducerea taxei văcăritului. Urmașul său, Mitropolitul Gavriil, venise în Moldova mai înainte de aceasta. La scurt timp de la actul de confirmare al Patriarhiei ecumenice pentru Mitropolitul Gavriil, din 15 aprilie, acesta a fost înscăunat și poporul a aflat că are un păstor nou. Cel mai probabil, evenimentul a avut loc în ziua Sfântului Gheorghe, patronul oficial al Mitropoliei Moldovei și cel al cărui nume îl purtase mitropolitul înainte de îmbrăcarea hainelor călugărești. Mulți s-ar fi așteptat ca noul mitropolit, fiind frate cu domnul țării, să dezlege blestemul aruncat asupra văcăritului. Dar, spre surprinderea tuturor, nu a fost așa. El a stat dârz pe aceeași poziție, cu atât mai mult cu cât fostul mitropolit, retras la Putna, îi era nu numai apropiat, ci și frate duhovnicesc, ucenicind împreună pe lângă marele Mitropolit Antonie. Domnul ceruse și sfatul boierilor, dar aceștia au rămas tăcuți de teama blestemului: „Multă vreme au tăcut boierii de n-au răspuns nimic. Apoi au răspuns: «Noi la aceasta nu ne amestecăm, nici putem să o facem, nici este cu putință a intra într-un blestem ca acesta»". Legăturile duhovnicești se arătau mai puternice decât cele de sânge! Văzând sprijinul pe care îl avea mitropolitul, Ioan Teodor Callimachi a fost nevoit să introducă, în schimbul văcăritului, darea numită „ajutorință", spre a acoperi datoriile mari ale țării către Poarta Otomană.

Noul mitropolit a continuat activitatea înaintașului său cu râvnă și demnitate. În familia duhovnicească începută de Mitropolitul Sava Balaci, s-a arătat rod frumos din sămânța sădită de Mitropolitul Antonie în fiii săi sufletești: Sfântul Iacob, Mitropolitul Gavriil și Episcopul Dositei Herescu.

Unul dintre meritele sale a fost acela că s-a înconjurat de oameni capabili, care au sporit prestigiul Bisericii și al culturii românești. Înainte de toate, Mitropolitul Gavriil Callimachi a susținut activitatea tipografică. În anul 1762, când a trimis episcopului Inochentie al Hușilor 115 Evanghelii tipărite la Iași, Mitropolitul Gavriil subliniază,

Mitropolitul Gavriil Callimachi

într-o scrisoare, importanța înființării tipografiei mitropolitane de către Sfântul Iacob.

Venirea în Moldova a Sfântului Paisie Velicikovski și a ucenicilor săi a însemnat și o înnoire a vieții monahale, deoarece ei au înțeles că viața spirituală trebuie să se bazeze pe studiul textelor Sfinților Părinți. Venind la Iași, după 17 ani petrecuți la Muntele Athos, ei au cerut Mitropolitului Gavriil să le pună la dispoziție o mănăstire în care să poată continua traducerile din Sfinții Părinți. Mitropolitul s-a bucurat de darul cel mare al lui Dumnezeu făcut țării și mijlocește la noul domn, Grigorie Callimachi, nepotul său de frate, care le oferă Mănăstirea Dragomirna prin hrisovul din 31 august 1763. Începând cu *Filocalia de la Dragomirna*, terminată de copiat în 1769, prin care se pun bazele unei tradiții filocalice românești, obștea Sfântului Paisie a atras din ce în ce mai mulți nevoitori, între care copiști de seamă, care vor lucra din ascultare, nu din faimă, cărți purtătoare de duh. Prin traducerea părinților filocalici se dorea recuperarea experienței isihaste, pentru ca viața monahală să capete înfățișare după voia lui Dumnezeu.

La Putna, se va regăsi, în continuare, monahismul autentic românesc, unde interesul părinților pentru înalta teologie se va îmbina armonios cu interesul pentru trecutul și identitatea neamului, într-o intensă activitate cărturărească, desfășurată sub purtarea de grijă și binecuvântarea Mitropolitului Gavriil. Când arhimandritul Vartolomei Mazereanu traduce la Neamț, în august 1776, o parte din *Trebnicul* Mitropolitului Petru Movilă, el menționează: „Cu blagoslovenia preasfinției sale, chir Gavriil, mitropolitul Moldovei".

Înțelegând necesitatea învățământului, ca și Sfântul Iacob Putneanul, Mitropolitul Gavriil a fost unul dintre vlădicii care au susținut această frumoasă îndeletnicire. El i-a convins pe domnii țării să sprijine diferitele misiuni în această direcție și s-a implicat activ în supravegherea bunului mers al instituțiilor de învățământ. Mitropolia avea școlile ei, care au beneficiat și de milele domnești. În 1766, mitropolitul ia inițiativa înființării unei academii greco-latino-române, unde învățau și 20 de bursieri, iar profesorii aveau salarii substanțiale. Preoții aveau obligația de a ajuta școlile printr-o taxă specială. Mitropolitul Gavriil inspecta școlile și dascălii

pentru a vedea cum își respectă îndatoririle. El însuși spunea că este dator ca pe cei săraci să-i ocrotească și să-i chivernisească cu ce le trebuie, pe unii cu leafă, pe alții cu încălțăminte sau cu hrană, ca nu cumva pentru lipsa lor să lase învățătura. La 8 iunie 1762, cerea domnului Grigorie Callimachi să întărească hrisovul dat de tatăl său pentru școala din Putna. În timpul ocupației rusești, a purtat o corespondență cu generalul Rumianțev în scopul remedierii sistemului de învățământ din Moldova.

Grija față de mănăstirea sa de metanie nu a pierdut-o niciodată. De altfel, întreaga familie Callimachi s-a îngrijit de locul în care ruda lor a depus voturile monahale și care a dat, în acel secol, atâția ierarhi de seamă.

În timpul războiului ruso-turc din 1768–1774, Mitropolitul Gavriil s-a dovedit un adevărat iubitor de țară, legat de nevoile și suferințele poporului său. El trăise între turci și cunoscuse suferințele și lipsurile aduse de stăpânirea turco-fanariotă în țările române. De aceea a sprijinit, ca și alți ierarhi, atitudinea filorusă a majorității populației, mai ales în plan cultural. Mitropolitul a întreținut și o corespondență cu împărăteasa Ecaterina a II-a. Spre sfârșitul anului 1769, a fost trimisă o delegație moldoveană la Petersburg, în frunte cu episcopul Inochentie al Hușilor, arhimandritul Vartolomei Mazereanu, egumenul Solcăi, Benedict, egumenul Moldoviței, pentru a prezenta doleanțele Moldovei în fața împărătesei. Cam în același timp, plecase și o delegație muntean ă, în frunte cu Mitropolitul Grigorie al II-lea, amândouă fiind primite de Ecaterina a II-a în Duminica Floriilor din anul 1770. Împreună își exprimau dorința de a rămâne în rânduielile și obiceiurile românești.

Nimeni nu avea cum să anticipeze tragedia țării lor, care avea să piardă partea de nord, Bucovina, cu cele mai importante mănăstiri. Vlădica i-a primit în mănăstirile țării pe toți călugării refugiați din teritoriul ocupat. Însă despărțirea de Putna însemna pentru țară pierderea unui simbol, iar pentru mitropolit – pierderea mănăstirii sale de metanie. În ziua Înălțării Domnului a anului 1778, pridvorul Putnei primea trupul neînsuflețit al schimonahului Eftimie, fostul Mitropolit Iacob Putneanul, dar Gavriil Callimachi, apăsat de bătrânețile înaintate, nu a putut ajunge să-l prohodească pe fratele său duhovnicesc. În zadar s-a

străduit să mențină sub jurisdicția sa bisericile și mănăstirile din partea anexată. Peste puțin timp, acestea au fost puse sub autoritatea canonică a Mitropoliei sârbești de Carloviț.

Dacă în 1757, Sfântul Iacob tipărea o *Adunare de multe învățături* – pe care se pare că el însuși o tălmăcise –, Mitropolitul Gavriil a continuat misiunea pastorală și activitățile culturale prin tipărirea *Prăvilioarei* din 1784. Peste 20 de cărți, broșuri și foi volante s-au tipărit în timpul său în tipografia de la Iași, pentru nevoile liturgice ale Bisericii și pentru învățătura duhovnicească a preoților și a credincioșilor. Prin activitatea tipografică de sub ascultarea sa, Mitropolitul Gavriil își găsește cu cinste locul în șirul ierarhilor Varlaam, Dosoftei, Iacob Putneanul, Leon Gheucă, Iacob Stamati și Veniamin Costachi, care au contribuit la înflorirea literaturii liturgice și la tipărirea cărților bisericești în limba română. În predoslovia *Catehismului* din 1777, semnată de mitropolit, el justifică nevoia apariției unor astfel de cărți: „Fiecare drept-credincios creștin voiește ca să-și lumineze cugetul inimii lui și al fiilor lui cu învățătura și cu știința. Mulți sunt cei care se silesc a asculta și a învăța din scripturile sfinților părinți, dar mai mulți sunt cei fără de învățătură și pricina este că sunt nebăgători de seamă. Deci s-a dat în tipar această cărțulie de folos fiecărui pravoslavnic creștin, ca să-și lumineze ochii inimii spre cunoștința adevărului. Primiți dar cu dragoste toți cei ce poftiți să vă luminați pe voi înșivă și mai ales pe fiii voștri spre cunoștința credinții celei adevărate și urmarea faptelor bune, ca să vă rămână veșnică pomenirea. Domnul să vă blagoslovească pe voi și blagoslovenia Sa să se adaoge spre voi și spre feciorii voștri".

Peste câțiva ani, în ziua de 20 februarie a anului 1786, Mitropolitul Gavriil pășea și el pe calea veșniciei, găsindu-l ceasul de pe urmă în casele egumenești de la Golia. Pe piatra sa de mormânt, aflată în pridvorul ctitoriei sale, vechea catedrală mitropolitană „Sfântul Gheorghe" din Iași, se menționează faptul că Mitropolitul Gavriil „din metania sa a fost de la Sfânta Mănăstire Putna". El va fi pomenit pe veci ca fiu al Putnei la jertfelnicul „împărătești lavre". Gavriil Callimachi a fost, până acum, singurul arhiereu de pe meleagurile noastre întâistătător al Mitropoliei Tesalonicului.

Mitropolitul Leon Gheucă

Mitropolitului Gavriil Callimachi i-a urmat în scaun un alt fiu al Putnei, Leon Gheucă. Deși patriarhul ecumenic Procopie, bucurându-se de sprijinul sultanului și al domnitorului fanariot Alexandru II Mavrocordat (1785–1786), voia să impună ca mitropolit un grec, împotriva obiceiului strămoșesc, reprezentanții Moldovei au trimis un protest la Poartă și, în cele din urmă, au putut să aleagă în scaunul mitropolitan un pământean.

Leon Gheucă provenea dintr-o veche familie de boieri români, cu frică de Dumnezeu și cu dragoste de valorile țării. Traiul bun nu l-a împiedicat să-și închine viața unui ideal mult mai înalt. Pe măsură ce creștea, își dădea seama că lumea, cu cele ale ei, nu-i poate hrăni sufletul doritor de libertate, de dragoste curată, de pace și liniște, de viață veșnică. Astfel ia hotărârea intrării în viața monahală, pentru care își îndreaptă pașii spre Mănăstirea Putna. Aici a aflat un mediu încărcat de sfințenie, de pace și de cultură. S-a apropiat cu evlavie de marile personalități duhovnicești pe care le zămislise mănăstirea, precum mitropoliții Iacob Putneanul și Gavriil Callimachi, episcopii Dositei Herescu și Inochentie, arhimandritul Vartolomei Mazereanu și alții care și-au păstrat amintirea înscrisă în Cer cu rugăciunile și lacrimile lor.

După ce a fost hirotonit, ieromonahul Leon a fost chemat la Iași, la Mitropolie, ca dichiu, unde a primit și titlul de protosinghel. Cunoscându-i calitățile, Mitropolitul Gavriil îl sprijină în 2 februarie 1769, după ce scaunul Romanului a devenit vacant, ca să fie ridicat în treapta arhieriei, lucru care s-a și întâmplat. Om de înaltă cultură și de mare finețe sufletească, Leon adună în jurul său, la episcopia din Roman, mai mulți monahi iscusiți în copierea și traducerea de cărți. Printre ei se află Gherasim și Vartolomei, cu metania la Putna, alături de care s-a format în lavra ștefaniană și care îl vor sprijini în greaua misiune de a păstori sufletele spre Împărăția lui Dumnezeu. Ierarhul deținea și o generoasă bibliotecă. Dorind să ridice nivelul cultural al oamenilor, a căutat să se înconjure de învățații vremii. Printre ei,

Dositei Obradovici, monahul sârb născut în Banat, care a pus bazele Universității din Belgrad, l-a vizitat la reședința episcopală, discutând și căutând soluții la problemele vremii. De asemenea, a avut legături strânse cu episcopul Chesarie de la Râmnic, marele tipograf, care a susținut răspândirea de cărți în eparhiile moldovenești.

Moartea Mitropolitului Gavriil l-a adus ca succesor pe Episcopul de Roman, în martie 1786, după ce ierarhii țării au trimis o scrisoare către Poartă pentru a i se recunoaște alegerea: „După vechiul și nestrămutatul obicei al pământului nostru, toți cu un glas am rugat pe domnul nostru ca să aleagă și să așeze mitropolit al nostru pe Episcopul Romanului, fiind om înțelept, vrednic de evlavie, în vârstă, cunoscut în pământul nostru de atâția ani și ispitit la cuvioasă petrecere a vieții sale".

A păstorit obștea moldovenească numai doi ani, de ajuns însă pentru a i se recunoaște caracterul. Aici și-a dovedit, pe lângă latura cărturărească, și calitățile de diplomat și patriot. În 1786, a avut loc o răscoală a celor 10 000 de ieniceri aflați în Moldova, în cursul căreia au început să prade satele și pe locuitori. Îndreptându-se spre palatul domnesc din Iași, mitropolitul Leon a poruncit să se tragă clopotele bisericilor, chemând poporul la luptă împotriva agresorilor. Implicarea sa în problemele sociale și sentimentele patriotice ale mitropolitului au avut ecou și în corespondența diplomatică a vremii. El nu a uitat de românii din Bucovina, pentru care a intervenit la Poartă în repetate rânduri.

Mitropolitul Leon a încurajat și activitatea editorială, desfășurată pe atunci de protopopul Mihail Strilbițchi și de fiul său Policarp, care au tipărit, la Mitropolie, un *Octoih mic* și o *Pastorală* a mitropolitului, în anul 1786. În primele pagini ale *Octoihului* au fost adunate mai multe maxime referitoare la rolul învățăturii și la modul de comportare, luate după *Pildele filosofești* traduse și tipărite de Sfântul Antim Ivireanul în 1713.

În ultimele zile ale anului 1788, Mitropolitul Leon Gheucă a închis ochii pentru această lume, așteptând cu nădejde să vadă lumina Împărăției pentru a cărei biruință s-a angajat la începutul căii monahale. Trupul său a fost înmormântat în Catedrala Sfântul Gheorghe, „Mitropolia veche", ctitoria înaintașului său în scaun.

Episcopul Inochentie al Huşilor

La mijlocul veacului al XVIII-lea, trei dintre scaunele vlădiceşti ale ţării erau ocupate de ierarhi formaţi la Putna. Sfântul Iacob Putneanul luase grija Mitropoliei, Dositei Herescu îl înlocuise la Rădăuţi, iar Episcopia Huşilor o păstorea Ierothei. Toţi au fost învăţaţi să slujească aceloraşi idealuri înalte şi să-şi păzească nepătată conştiinţa înaintea lui Dumnezeu şi a oamenilor.

Înfiinţată la sfârşitul secolului al XVI-lea pentru o mai bună purtare de grijă a credincioşilor din partea dinspre răsărit a ţării, Episcopia Huşilor se întindea şi asupra ţinuturilor româneşti din stânga Prutului (Orhei, Lăpuşna, Soroca şi o parte din Fălciu).

După retragerea bătrânului ierarh Ierothei, Sinodul Bisericii Moldovei l-a ales ca succesor pe Inochentie, dichiul Episcopiei din Rădăuţi, un călugăr putnean remarcat şi apreciat de Sfântul Iacob. Actul de numire este datat la 27 mai 1752. Fiu de răzeş din Bahna, ţinutul Neamţului, Ioan, după cum i-a fost numele din botez, a mai avut un frate, preot de mir, care mai târziu s-a călugărit în Mănăstirea Râşca. Ca toţi cei din generaţia sa, la Putna s-a deprins cu rugăciunea, a învăţat carte bună şi s-a implicat în activităţile culturale şi practice ale mănăstirii. La Rădăuţi a deprins buna chivernisire a treburilor gospodăreşti, lucru pentru care se va remarca şi în calitate de ierarh, ridicând Episcopia Huşilor la înălţimea rosturilor ei fireşti. El nu a uitat că recunoştinţa este maica bunei propăşiri în viaţă, de aceea, ca ierarh, dăruieşte mănăstirii care l-a format banii necesari pentru consolidarea clopotniţei. De asemenea, se alătură putnenilor la înnoirea Bisericii Sfântul Onufrie de lângă Siret.

Cei care ajungeau ierarhi trebuiau să aibă alese calităţi pastorale, dar şi diplomatice, să fie bine informaţi şi să ţină seama de realităţile politice şi religioase ale vremii, dovedind înţelegere duhovnicească şi discernământ. Fiecare, din locul slujirii sale, s-a luptat să apere drepturile şi obiceiurile ţării, bine conlucrând cu domnii, boierii şi cărturarii vremii, dar păstrând legăturile şi cu mai-marii ţărilor vecine.

Alături de păstorul și îndrumătorul său, Sfântul Iacob, Inochentie este membru al Sfatului domnesc, luând o seamă de hotărâri privitoare la afirmarea drepturilor țării și ale „credinței strămoșești". În primii ani de păstorire, aduce episcopia la o stare materială înfloritoare și sprijină afirmarea economică a boierilor din hotarul cu raiaua Brăilei. Atunci când incursiunile tătarilor riscă să compromită ceea ce el ridicase din ruine, îl susține pe Mitropolitul Iacob în plângerea acestuia din 1758 către „sultanii" tătari.

După intrarea trupelor rusești în țară, la 26 septembrie 1769, domnitorul Constantin Mavrocordat este luat prizonier și ucis de un soldat rus. Rămas singura autoritate și conducător efectiv al Moldovei, Mitropolitul Gavriil Callimachi, trimite la Sankt Petersburg o delegație formată din clerici și mireni, conduși de Episcopul Inochentie. Delegației moldovenești i s-a adăugat una muntenească. Peste tot unde merg, românii sunt bine primiți, stau la masă cu familia imperială și văd măreția capitalei, care copleșește și intimidează. Cu ocazia aceasta, Inochentie îl îndeamnă pe Vartolomei Mazereanu, care îl însoțea, să traducă *Liturghia arhierească*, aceasta fiind prima traducere a slujbei în limba română.

Cele două delegații vor fi primite împreună de țarina Ecaterina a II-a la 28 aprilie 1770, la praznicul Intrării Domnului în Ierusalim. În discursul său, Episcopul Inochentie, cu tact și diplomație, îi mulțumește țarinei că „ne-ai lăsat în toate orânduielile și obiceiurile cele vechi ale noastre", afirmând prin aceasta drepturile vechi românești, care însemnau: ierarhia dintre „pământeni", stăpânirea deplină a mănăstirilor și dreptul țării de a fi de sine stătătoare, așa cum era odinioară. Plin de curaj, pe lângă doleanțele cu privire la abuzurile și jafurile făcute de oștile străine aflate în Moldova, cerea sprijinul Rusiei pentru returnarea scumpelor moaște ale Sfântului Ioan cel Nou, luate de poloni cu un secol mai devreme și aflate la Zolkiew. Această dorință se va împlini abia în 1783, în timpul Episcopului Dositei Herescu al Rădăuților.

Solii pleacă spre casă în vară, cu nădejdi mari, fără să bănuiască tragedia ce se apropia. Nici nu știau părerea Ecaterinei privitoare la etichetă: „Se înșală profund cei ce judecă lucrurile după primirea ce

li se face". Pentru scurt timp, Mitropolitul Gavriil extinde, totuși, jurisdicția Mitropoliei Moldovei și asupra teritoriilor fostei raiale, unde ființa Mitropolia Proilaviei, încredințând Episcopului Inochentie al Hușilor purtarea de grijă a credincioșilor români de acolo. Era îndreptățit să o facă deoarece, așa cum afirma el, acestea „s-au socotit a fi dintru început din hotarul pământului și din păstoria Moldovei". Prin aceste decizii energice, Inochentie își vede împlinit o parte din rostul venirii sale la Huși, restaurând drepturile străvechi ale Bisericii românești în această parte a țării.

Din rânduiala lui Dumnezeu, țările române vor mai rămâne o vreme supuse Imperiului Otoman. Ba încă, Moldova va pierde inima, partea sa de nord, cu Putna, cu vechea capitală, Suceava și cu locurile de baștină ale familiei Callimachi.

În ochii contemporanilor, Episcopul Inochentie avea un renume deosebit. Toți îl respectau, de la mic până la mare. Pe drept cuvânt, un alt întâistătător al Hușilor, Episcopul Melchisedec Ștefănescu îl va numi mai târziu „părintele acestei Episcopii". S-a dovedit a fi un priceput gospodar, poate prea „strâns", un om care știa să asculte, un călugăr smerit, puțin preocupat de numele său în posteritate. Înnoind biserica ștefaniană cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel" din Huși, afectată puternic de cutremurul din 1692 încât nici nu se putea sluji în ea, Inochentie păstrează pisania cea veche. Gestul său ne arată chipul smerit și evlavia pentru tradiție a monahului putnean. De la el s-a păstrat și un clopot dăruit în 1774 bisericii episcopale.

În epocă, Țara Moldovei a primit numeroși poporeni și călugări transilvăneni care au refuzat Uniația, iar o oarecare dezvoltare economică a făcut posibilă apariția unor mici ctitorii, schituri sau biserici ridicate de sate și chiar de unele familii răzețești. Vrednicul ierarh, sprijinit de domn, le poartă de grijă, așezându-le sub ascultarea sa, pentru ca în toate să domnească rânduiala și pacea. El este și noul ctitor al schitului Brădicești, metocul eparhiei.

Buna chivernisire a moșiilor însemna venituri necesare susținerii activităților misionare și filantropice, mai ales după ce reședința și catedrala fuseseră jefuite în 1767, când Inochentie s-a retras la Brădicești,

din cauza ciumei. De aceea, punându-și în lucrare priceperea, aduce în rânduială proprietățile, pe care le administrează pe măsură.

Școlile au fost și ele în atenția marelui ierarh. În ele se vor pregăti mai ales preoții, diaconii și clerul inferior. Dorind să aibă un cler bine pregătit, domnii l-au scutit în multe rânduri de impozite. Domnul Grigore Ghica îl îndatorează pe mitropolit sau pe episcopii săi să-i cerceteze bine pe candidații la preoție, arătând că domnia condiționează scoaterea din rândul contribuabililor mai întâi a celor vrednici să primească preoția, abia după aceasta urmând a se trimite arhiereului ca să-l hirotonească. De asemenea, o bogată literatură teologică și laică în limba română circula în manuscrise și tipărituri, ierarhul înlesnind astfel românizarea școlii și a culturii.

Ca unul care descindea din pătura răzeșilor, a înțeles toate nevoile și suferințele acestora. Memoria populară l-a reținut ca „umblând călare, cu desagii pe șa; intra în casele răzeșilor, vorbea cu ei despre treburile gospodăriei, petrecea cu ei, le boteza copiii… Era așa de popular încât toți alergau la dânsul în nevoile lor și pe toți îi ajuta și povățuia". Cele mai multe danii din vremea sa sunt din partea răzeșilor, ca mulțumire a ajutorului primit, dar nici el, ierarhul, nu se lăsa îndatorat, știind să dea dovadă de bunătate și de tact. Când doi răzeși săraci i-au adus actele prin care tatăl lor lăsase cu limbă de moarte Mănăstirii Brădicești o parte din moșie, Inochentie îi convinge că primește dania cu condiția ca și ei să accepte prețul pământului. Darul se preface în milostenie când dreptatea se întâlnește cu bunătatea. În 1756 și 1757, Inochentie, alături de ceilalți ierarhi ai țării, a luat parte la adunările în care s-a hotărât desființarea dărilor vădrăritului (numită năpaste) și văcăritului.

Calitățile sale pastorale și duhovnicești erau apreciate și de domni. Constantin Racoviță îl numește „părintele său duhovnicesc" în hrisovul din 1 ianuarie 1757 prin care, la sfatul mitropolitului și al ierarhilor țării, este înființat Spitalul Sfântul Spiridon la mănăstirea cu același nume, zidită cu 3–4 ani mai devreme. „Acest lucru bun și de mare folos acestei patrii" este așezat sub purtarea de grijă a breslei negustorilor din Iași. Veniturile Epitropiei Sfântul Spiridon fiind insuficiente, în următorii ani, Episcopul Inochentie susține mereu în Divanul țării interesele

spitalului, prin rânduirea de scutiri de taxe, concedarea unor venituri și dreptul de exclusivitate asupra spițeriilor din capitală.

Episcopul Ioanichie rămâne icoana vie a ierarhului energic, dar echilibrat în hotărâri, blând și împăciuitor, ferm și demn în afirmarea identității și libertății poporului și a țării sale, răbdător și mărturisitor în fața nedreptăților și vicleniilor unor oameni lipsiți de scrupule.

Moare la 1 octombrie 1782 și este înmormântat în Catedrala episcopală din Huși, piatra de pe mormânt fiind înfrumusețată de urmașul său, Iacob Stamati.

Arhimandriții Gherasim Putneanul și Vartolomei Putneanul

Odată cu venirea stăpânirii austriece în nordul țării, chiar dacă Mănăstirea Putna a rămas deschisă, câțiva părinți din obște au luat drumul Moldovei libere. Acolo, activitățile cărturărești se puteau desfășura în voie, sprijinite de domni, și conștiința identității ortodoxe și românești se putea menține mai puternic. Plecând din locul care i-a format, monahii luau cu ei o parte din zestrea duhovnicească și culturală pe care și-au însușit-o. În noile ascultări la care îi cheamă Dumnezeu, ei fac cinste mănăstirii în care s-au format și se disting prin cultură, moralitate, spirit gospodăresc și râvnă sfântă de a sluji Biserica și neamul.

Doi dintre ei s-au remarcat și prin dragostea și priceperea în mânuirea penelului, dar și ca buni organizatori și administratori. Gherasim Putneanul, ajungând în târgul Romanului prin anul 1778, l-a sprijinit în activitățile sale pe un alt vrednic ierarh, și el putnean, Leon Gheucă. Gherasim este rânduit dichiu al episcopiei, apoi mai-marele cancelariei episcopale, având-i în subordine pe copiștii de manuscrise. Cunoștea bine greaca, latina și franceza.

Pe vremea când era ierodiacon la Putna, lui Gherasim i s-a dat să compună un cuvânt de preamărire a ctitorului mănăstirii, pentru a fi

citit cu prilejul împlinirii a 300 de ani de la sfințirea mănăstirii. Celebrul *Cuvânt de îngropare vechiului Ștefan voievod, domnul Țării Moldovei, cel ce s-a numit Mare pentru marile vrednicii și vitejii ale sale*, rămâne și astăzi un monument al elocinței, expresia originală a dragostei față de valorile trecutului și a luptei de rezistență în fața oricărei stăpâniri străine. Tot lui îi aparține și *Cuvântul unui țăran către boieri*, aspru rechizitoriu la adresa acelora dintre marii boieri moldoveni care renunțaseră la orice rezistență în fața spiritului străin, pierzând duhul eroic și național. De asemenea, ierodiaconul Gherasim Putneanul s-a simțit responsabil față de intelectualitatea vremii să le facă accesibile scrieri cu caracter moral care erau căutate în Europa. El traduce din franceză, printre altele, *Întâmplările lui Telemah, fiul lui Ulise* și *Cugetările lui Oxenstierna*, devenind prin aceasta primul traducător din franceză în limba română.

La rândul său, ierodiaconul Vartolomei Putneanul, a slujit și el o perioadă pe lângă episcopie, intrând în slujbă la părintele Gherasim în 14 septembrie 1778. De acum înainte, pe cei doi îi va lega o prietenie durabilă, începută, cu siguranță, la Putna, prietenie care va naște una dintre cele mai rodnice colaborări. Ierarhul, dar și părintele său, Gherasim, l-au apreciat pentru ordinea pe care o păstra în toate, dar și mai mult pentru caligrafia lui îngrijită de copist, după cum se observă în manuscrisele rămase. El nu trebuie confundat cu omonimul său, cărturar și putnean, de asemenea, care a fost egumen la Putna și la Solca, arhimandritul Vartolomei Mazereanu.

Pe la sfârșitul anului 1784, Gherasim părăsește episcopia pentru a deveni egumenul Mănăstirii Precista. Când, doi ani mai târziu, Episcopul Leon a plecat la Iași spre a primi cârja mitropolitană și grija păstoririi țării, ierodiaconul Vartolomei s-a retras și el în liniștea mănăstirii, lângă „sfântul său părinte", cum îl numea, ajutându-l în toate cu mintea și cu pana. Semn al vredniciei și încrederii de care se bucura, Vartolomei este recomandat să preia conducerea mănăstirii, în acest scop fiind ridicat în treapta de arhimandrit, în 1796. Nu după mult timp, pe 21 iulie 1797, după aproape 13 ani de egumenie, arhimandritul Gherasim își dă sufletul în mâinile Domnului. Îndeplinindu-și cu sârguință toate obligațiile care îi reveniseră în noua ascultare, Vartolomei nu uită de nevoile

altor frați ai săi. Bisericilor mai sărace din cadrul eparhiei le dăruiește fie unele din cărțile scrise de el, fie cumpără pentru ele cărți de slujbă.

Arhimandritul Vartolomei, care semnează adesea „Putneanul", are meritul de a fi contribuit la finalizarea primului spital din Roman, cu farmacie, înființat în 1787 de părintele său, arhimandritul Gherasim. Aici s-a rânduit să fie primiți oameni străini și săraci. Spitalul era numit pe atunci „Casa Sfântul Spiridon", în virtutea faptului că, din 1764, Mănăstirea Precista era metocul Mănăstirii Sfântul Spiridon din Iași. Însă cum pentru toate astfel de realizări este nevoie de bani, cei 9 000 de lei lăsați prin testament de arhimandritul Gherasim nu erau de ajuns. Ajutorul a venit de la noul Episcop al Romanului, Veniamin Costachi, care, împreună cu putnenii Gherasim și Vartolomei, pot fi considerați cei dintâi ctitori ai „Spitalului săracilor" din târgul Romanului.

Nu i-a fost dat lui Vartolomei să se bucure mult de roadele muncii sale. În 1804 a căzut greu bolnav. Nici medicul spitalului său, Josephus Müehr, nici cel chemat de la Iași, Anastasie, nu l-au putut vindeca. Moartea și-a întins mâinile peste el la 1 martie 1808, însă Dumnezeu, pe Care L-a iubit și în numele Căruia a slujit nevoilor oamenilor, i-a rânduit o primăvară fără sfârșit în Împărăția Sa.

*

„«Omul ca iarba, zilele lui ca floarea câmpului.»

La războaie biruitor smerit, la pace domn drept și bun, în viața sa din particular credincios adevărat. Obiceiul ritorilor, când laudă, este să pună neamul între laudele cele strălucite. Iar noi de aceasta nu avem trebuință, pentru că mărimea faptelor acestui domn covârșește înălțimea neamului din care a ieșit. Acesta, uitând faptele strămoșilor, de erau vreunele de laudă, nu-și aducea aminte de ele fără numai ca să le facă ori să le întreacă. Așadar, la osteneală fără preget, la odihnă fără desfrânare, la primejdii fără de frică s-a făcut acela ce a cinstit el seminția sa, iar nu pre dânsul strămoșii. Ștefan voievod mereu aleargă cu mâinile întinse la altarul lui Dumnezeu, îngenunchează și zice: «Tu ai biruit, Doamne, a Ta este izbânda, eu sunt nimic înaintea Ta!», căci știa că în zadar se ostenește cel ce privegheză, dacă nu păzește Domnul cetatea.

Veniți acum, o, voi, care vă lăudați în puterea brațului vostru, și vedeți cum viteazul acesta este mai groaznic cu rugăciunea în gură decât voi cu sabia în mână! Plânsul și lacrămile erau pentru vrăjmașii noștri, iar noi, ca niște fii în casa părintească, în bucurie petreceam. Acum la neputințele noastre ajutând, slăbiciunile noastre ridicând, cu durere de maică pe unul mustra, pe altul mângâia, pe unii încălzea, pe alții hrănea!

O, cât este de greu în mijlocul biruințelor a se păzi smerenia! La acel loc necălcat de urme omenești, în mijlocul pădurilor, în culcușul fiarelor sălbatice, către acel sihastru Ștefan a năzuit și, plecând armele patrahilului, din codri caută și aduce biruințe în tabere. Pare-mi-se, creștinilor, că patru lucruri mai întâi trebuie să se afle la un creștin: credință nesmintită, nădejde în Dumnezeu neschimbată, fapte bune necontenite, grijă de sfârșit bun și după lege. Acestea sunt reazemul, stâlpii, întărirea, acoperământul și temeiul legii noastre. Să vedem de s-au aflat în Ștefan.

Dar ce îndoială de credința lui putem avea, care a mărturisit creștinătatea nu numai cu cuvinte, ci din inimă cu căldură? Apuca armele nu ca să-și lățească domnia, ci ca să apere legea. Au nu l-ați văzut deznădăjduindu-se de ajutorul omenesc? Au nu, cu singură nădejdea ce avea în Dumnezeu, cu puțini ieșea înaintea celor mulți? Au nu biruința de la slujitorii altarelor lui Dumnezeu o cerea? Și cu cât dorea mai mult mântuirea sufletească, cu atât silința lui era aprinsă și de-a pururea căuta orice loc, orice vreme i s-ar întâmpla îndemână să n-o lase în deșert să treacă, ci credința îi insuflase voirea ca să facă bine. Pe câți din aceia pe care norocul i-a pus într-un loc înalt, dar în lipsă, pentru ca mai tare să-i necăjească, căci aceia sunt nedeprinși a lucra să agonisească, le este rușine a cere, pe câți, zic, dintr-aceștia ajuta! Câte fecioare sărace de părinți mângâiate! Câte familii hrănite! Din sânul lui ca dintr-un izvor nesfârșit milele curgând, pe cei ce aveau trebuință îi adăpa. Însă acestea, potrivindu-se cu acelea pe care le-a făcut pentru Dumnezeu, sunt foarte mici și pier din ochii noștri.

Ce loc a lăsat în pământul acesta unde să nu fi rădicat altare lui Dumnezeu? Pe cât suna pământul acesta de izbânzile lui, pe atâta răsună de slujbele ce se cântă în bisericile ce le-a zidit. Și de câte ori pe vrăjmași a împilat, de atâtea ori spre mulțămită case lui Dumnezeu a zidit.

Ștefan, cât a trăit, cu armele ne-a apărat, și după moarte rugile acelea sfinte până astăzi ne țin. Trebuie să fie în gândul și cugetul nostru: nu cum să trăim, ci cum să murim, că de aceasta se reazemă toată mântuirea noastră! «Sfârșitul încoronează lucrul.» Aceasta în ochii săi având-o Ștefan, viața sa toată era o curgere spre bunul sfârșit. De mergea la oaste, ca o oaie către cuțit era! De petrecea în pace, cu smerenie și tăcere porunca Celui de Sus aștepta!"

(Ierodiacon Gherasim Putneanul, fragment din *Cuvânt de îngropare, ce să zice grecește epitafion, vechiului Ștefan voievod al 5-lea, domnul Țării Moldovei, cel ce s-a numit Mare, pentru marile vrednicii și vitejii ale sale*)

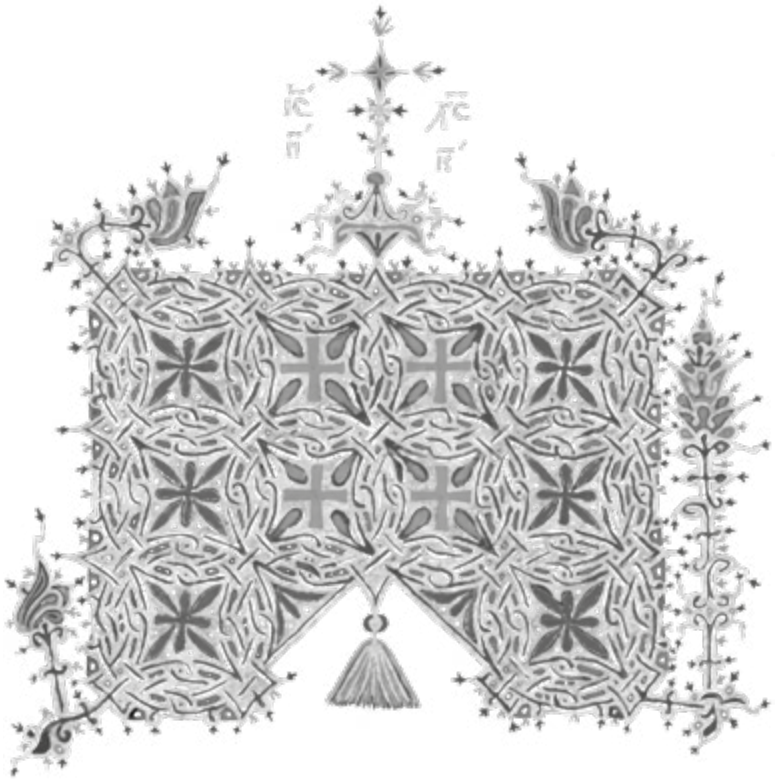

Sub stăpânirea austriacă

1775–1918

Cea mai dificilă perioadă din istoria mănăstirii a urmat după epoca de înflorire din secolul al XVIII-lea. Locurile sfinte ale Moldovei au fost smulse din trupul țării și înstrăinate. În inima teritoriului primit de Imperiul Austriac de la Imperiul Otoman, se afla Mănăstirea Putna. Dar, cu purtarea de grijă a lui Dumnezeu și pentru rugăciunile ctitorului ei, mănăstirea a fost refăcută în întregime de către Sfântul Iacob Putneanul cu doar câțiva ani înaintea răpirii Bucovinei.

Dacă în anii 1774–1775 începe drama românilor de aici, din 1785 monahismul cunoaște o prigoană de neînțeles pentru cugetele iubitoare de pace ale viețuitorilor din străvechile locașuri. Neînțelegând rostul monahismului, neînțelegând taina vieții în Hristos ascunsă în lepădarea lumii și în primul rând în lepădarea de sine a monahilor, noii stăpâni au închis toate mănăstirile, mai puțin trei, și toate schiturile. Cele trei mănăstiri rămase deschise nu puteau avea mai mult de 25 de viețuitori, și, în cele din urmă, mai puțin de o zecime dintre călugări vor rămâne în Bucovina, față de perioada anterioară.

La început, monahii s-au luptat pentru a-și păstra starea și rânduielile moștenite de la înaintași. Apoi, când au văzut că nu au sorți de izbândă în lupta cu un imperiu organizat și eficient, mulți dintre ei au trecut în Moldova de dincolo de „cordon"; alții au rămas aici – fiecare după cum a simțit că îl cheamă Dumnezeu.

Putna, menținută deschisă alături de Sucevița și Dragomirna, dar lipsită de tainicele sale sihăstrii, de daniile ctitorilor (luate și incluse în Fondul Bisericesc, administrat de statul austriac) și de posibilitatea de a se manifesta liber în societate își va trage seva din mormântul ctitorului sfânt și din lucrarea celui de-al doilea mare ctitor.

Între primii ierarhi ai Bucovinei de după anexare, doi vor avea metania la Putna și vor încerca, în noile condiții politice și sociale, să pună în practică ceea ce învățaseră în anii de ucenicie: creșterea credinței și slujirea aproapelui ca principii de viață. Obștea se va strădui să păstreze sentimentul național în români, căci instabilitatea vremurilor îi putea face ușor pe oameni să se abată de la rădăcinile lor și apoi de la credința lor.

În perioada în care Bucovina s-a aflat sub stăpânire austriacă, două elemente sunt specifice în privința egumenilor.

Mai întâi, obiceiul transferării lor între cele trei mănăstiri rămase deschise. De pildă, în 1849, când egumenii Artemon Bortnic de la Putna, Ghenadie Zaharovici de la Sucevița și Dosotei Tișcovici de la Dragomirna au încercat să scoată proprietățile mănăstirilor lor din *Fondul bisericesc* și să le administreze independent, toți trei erau sau fuseseră egumeni ai Putnei. Apoi, mulți dintre egumenii lor au fost preoți de mir.

Aceste două particularități se datorează crizei prin care a trecut monahismul ortodox în perioada 1775–1918 în Bucovina. Desființarea mănăstirilor, limitarea numărului de călugări și mai ales duhul neortodox al noii stăpâniri politice a dus la scăderea capacității lumii monahale de a da naștere unor vârfuri, care să poată duce greaua povară a stăreției – cu atât mai grea cu cât era vorba despre mănăstiri cu o deosebită tradiție și importanță bisericească, națională, politică și culturală.

Dacă mănăstirile sunt considerate „plămânii" Bisericii, rostul starețului într-o mănăstire este covârșitor. Ascultarea cu care monahii îi sunt datori este chipul văzut al ascultării de Dumnezeu; ascultarea față de stareț devine ascultare de Dumnezeu. Împletirea capacității starețului de a asculta voia lui Dumnezeu cu capacitatea călugărului de a împlini cuvântul starețului este taina urcușului în viața monahală. Unul poruncește, celălalt împlinește, dar aceasta se face pentru, în și prin Mântuitorul Iisus Hristos, a cărui prezență este împlinită în stareț. Pentru Biserica Ortodoxă din Bucovina, aflată sub Coroana austriacă, soluția a fost folosirea unor vrednici preoți de mir la conducerea

mănăstirilor, ca unii cu multă experiență pastorală și socială. Așa s-a întâmplat și la Putna, pe temeiul înțelegerii că menținerea unității de neam și limbă a românilor bucovineni va avea ca efect și păstrarea credinței ortodoxe.

Sfântul Pavel scria: „Unde s-a înmulțit păcatul, a prisosit harul" (*Romani* 5, 20). Tot astfel, în Bucovina, unde pericolul pierderii identității românilor a fost mare, Dumnezeu a revărsat darul de a se realiza Prima Serbare a Românilor de Pretutindeni. Pe când românii trăiau sub cinci guverne diferite, s-au strâns în 1871 la Putna, la prima serbare a conștiinței naționale, în jurul Sfântului Ștefan, de hramul mănăstirii, Adormirea Maicii Domnului.

Și dacă clopotul Buga a răsunat de la sine la ocuparea Bucovinei, glasul lui a răsunat acum în inimile celor prezenți grăind „unire". Unii dintre ei s-au adus jertfă pentru acest ideal, precum Mihai Eminescu și Ciprian Porumbescu.

Iar Unirea va veni. În decembrie 1918, un locotenent din Regimentul 8 Roșiori va însemna plin de bucurie în cartea de impresii: „Cel dintâi ofițer român în Putna României Mari".

Episcopul Dositei Herescu

Episcopul Dositei Herescu încheie perioada de înflorire a mănăstirii, care a început la cumpăna veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea și s-a sfârșit prin răpirea nordului Moldovei, unde se afla și Putna, de către Imperiul Habsburgic.

Acest vrednic fiu duhovnicesc al Mitropolitului Antonie a fost rânduit de către Sfântul Iacob Putneanul să îi urmeze în slujirea de egumen al mănăstirii și apoi de episcop de Rădăuți. După 1775, s-a luptat pentru a obține o situație cât mai bună a Bisericii Ortodoxe în Imperiul Austriac, străin de neam și de credință.

Călugăr la Putna și apoi Episcop de Rădăuți

Episcopul Dositei Herescu s-a născut în jurul anului 1710 în familia boierului de rang mic Efrem Herescu și a soției sale, Elena, din nordul Moldovei. Amândoi părinții s-au călugărit la bătrânețe. El a avut doi frați, Ilie, care a fost medelnicer și apoi staroste de Cernăuți, și Toader, căpitan și staroste de Cernăuți, și o soră, Elena.

De mic, viitorul ierarh a intrat în viața monahală la Mănăstirea Putna. Aici, viitorul episcop a învățat carte alături de Sfântul Iacob, Mitropolitul Gavriil Callimachi, Vartolomei Mazereanu și alți ucenici ai Mitropolitului Antonie care au pășit în prima jumătate a secolului al XVIII-lea pe poarta mănăstirii. Nu după multă vreme a fost tuns în schima monahală în biserica Sihăstriei Putnei, locul de nevoință în care unii dintre vieţuitorii mănăstirii depuneau făgăduințele monahale.

Sporind în cele lăuntrice și crescând în priceperea celor din afară, după ce Sfântul Iacob a fost ales Episcop de Rădăuți, iar Vartolomei Mazereanu a plecat în Rusia la Mitropolitul Antonie, ieromonahul

Dositei a fost considerat vrednic să fie egumen al mănăstirii, începându-și egumenia înainte de 1747.

În urma plecării Sfântului Iacob la Iași, ca mitropolit, el a fost ales să îi urmeze în scaunul de episcop la Rădăuți. Cele învățate la Putna i-au fost armele cu care s-a luptat mai târziu pentru înfăptuirea voii lui Dumnezeu și pentru păzirea turmei.

A fost hirotonit arhiereu de către Sfântul Mitropolit Iacob și Episcopii Ioanichie de Roman și Ierothei de Huși, în 13 noiembrie 1750.

Următorii 25 de ani sunt ai unei frumoase și rodnice păstoriri, alături de familia sa duhovnicească, mai ales că unii dintre egumenii mănăstirilor din Episcopia Rădăuților erau cu metania din Putna. Cu multă râvnă de a duce mai departe activitatea Sfântului Iacob de la Rădăuți, în ascultare de acesta, el a purtat de grijă eparhiei în mod deosebit, în toate privințele. În primii 25 de ani de slujire, înainte ca nordul Moldovei să fie ocupat de către Imperiul Austriac, alături de ceilalți ierarhi ai țării și de egumenii marilor mănăstiri, Episcopul Dositei a participat la desființarea, temporară sau definitivă, a unor impozite împovărătoare și, pentru câțiva ani, a vegheat și asupra bisericilor din ținutul Hotinului, ca Episcop de Rădăuți și de Hotin.

Răpirea Bucovinei

Pacea oamenilor și a Bisericii din această zonă s-a luat însă în 1775, odată cu răpirea Bucovinei de către Imperiul Austriac.

Învingători în Războiului ruso-turc din 1768–1774, rușii au ocupat țările române. Prin Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi, Imperiul Austriac a obținut de la Imperiul Otoman nordul Moldovei, actul definitiv fiind încheiat în 1775. Cedarea s-a făcut în mod ilegal, căci turcii nu aveau dreptul să înstrăineze un teritoriu care nu era al lor, iar Imperiul Austriac nu avea niciun motiv să ocupe o parte din Moldova, care nu participase la război. Chiar și Împărăteasa Maria Tereza scria în 1775: „În afacerile care privesc Moldova, nu avem niciun pic de dreptate". Împotrivirea Moldovei a fost ignorată de ambele imperii. Domnul Grigore Ghica al III-lea a plătit cu viața faptul că a protestat

împotriva răpirii, iar românii ortodocși au trebuit să-și ducă crucea de a trăi într-un stat neromânesc și neortodox.

Inițial, Imperiul Austriac dorise să ia nordul Moldovei până la Bacău, dar, în final, a luat doar teritoriul dintre granița de pe Nistru până la Suceava. Noua graniță trecea pe lângă orașul Suceava, rămas în afara Moldovei, și era cunoscută sub numele de „Cordon". Partea ocupată a fost denumită întâi „Moldova austriacă" și apoi „Bucovina". Timp de 12 ani, Bucovina s-a aflat sub administrație militară austriacă, fiind condusă de generalii Gabriel Fleiherr von Splény și, apoi, Karl Freiherr von Enzenberg. Între anii 1786–1848, Bucovina a fost încorporată Galiției, iar din 1848 a devenit ducat dependent de Viena. Întrucât Suceava era pe graniță, Cernăuțiul a fost ales pentru a fi capitala Bucovinei.

Încă de la început, pentru a tăia legătura cu frații rămași în Moldova, Imperiul Austriac a oprit trecerea graniței și comerțul. Și Biserica a fost afectată grav de această măsură, nici măcar cărți de cult nefiind voie să fie aduse din Moldova.

Din acest moment tragic pentru românii din nordul Moldovei, crucea pe care bătrânul ierarh a trebuit să o poarte s-a îngreunat foarte mult. Pe lângă obișnuitele probleme și încercări, a fost nevoie să ducă, aproape de unul singur, cârma Episcopiei aruncate într-un imperiu cu multe neamuri și, mai ales, cu multe credințe.

Lupta sa până când a închis ochii în această lume a fost pentru a obține din partea noilor stăpânitori condiții cât mai prielnice mântuirii păstoriților săi. Pe lângă trăirea Ortodoxiei cât mai adânc de către credincioși, preocupările sale principale au devenit menținerea legăturii cu Biserica Ortodoxă, păstrarea identității naționale a românilor și evitarea părăsirii Bisericii sub influența altor confesiuni.

Mutarea Episcopiei la Cernăuți

La început, Episcopul Dositei a încercat să ducă mai departe viața Bisericii așa cum se desfășura ea, străduindu-se să continue și să dezvolte lucrurile bune de până atunci. În 1777, de exemplu, a ctitorit o biserică de lemn la Vicovu de Jos, care a fost mutată la începutul secolului al XX-lea în satul Bahrinești, aflat astăzi în Ucraina.

Curând însă, a ieșit la iveală cea mai dificilă problemă apărută, aceea a statutului Bisericii Ortodoxe din Bucovina. Ca ierarh, Episcopul Dositei făcea parte din sinodul Mitropoliei Moldovei și era într-o strânsă colaborare cu Mitropolitul Gavriil Callimachi. Jurisdicția canonică a Episcopului de Rădăuți se învecina cu cea a Mitropolitului Moldovei. Dar granița politică a impus și o schimbare a teritoriilor eparhiilor.

Cordonul nu reprezenta granița dintre Eparhia Rădăuților și localitățile care erau în ascultare de Mitropolia de la Iași. Noua graniță a tăiat și teritoriul ambelor eparhii, din care mai mult de jumătate depindea canonic de Mitropolia de la Iași. În restul teritoriului se afla cea mai mare parte din Eparhia Rădăuților, care avea însă și localități dincolo de Cordon. Prin urmare, includerea nordului Moldovei în Imperiul Habsburgic a făcut ca legătura canonică firească între bisericile aflate în teritoriul anexat și Mitropolia de la Iași să devină o problemă.

Imperiul Austriac nu era interesat de dezvoltarea identității românești și ortodoxe a noilor săi cetățeni. În schimb, pentru bunul mers al statului și pentru bunul nume pe plan internațional, nici nu putea să ia măsuri antiromânești sau antiortodoxe agresive.

În acest context, Episcopul Dositei a început o luptă dificilă pentru a salva cât mai mult starea duhovnicească a credincioșilor. În acest efort a fost nevoie de mult discernământ. Inclusiv pastoralele pe care le trimitea credincioșilor trebuiau aprobate de împărat.

Calea aleasă de el, sfătuindu-se cu Sfântul Iacob Putneanul și cu părinții duhovnicești ai vremii, a fost calea aleasă de poporul evreu în robiile egipteană și babilonică. S-a supus cu smerenie faptului că Dumnezeu a îngăduit să fie ruptă partea cea mai sfântă din Moldova, locul unde erau mormintele primilor domni, unde era fosta capitală și cele mai vechi mănăstiri, și dată unor stăpâni de alt neam și de altă credință. „Pentru păcatele noastre s-a întâmplat această nenorocire", se va fi gândit episcopul și cu umilință a rugat-o pe Maica Domnului să nu părăsească locurile care erau Grădina ei.

Poporul s-a strâns în jurul lui și l-a ascultat, fiind conștient că principalul sprijin pentru români în viitor va rămâne Biserica. În plus, Episcopul Dositei era iubit și respectat de clerici și credincioși după

deceniile în care păstorise Biserica. De altfel, el a impus respect și autorităților austriece. Într-un raport din 1779, generalul Enzenberg scria că Episcopul Dositei se ocupa în mod deosebit de știința de carte și de purtarea cuviincioasă a preoților supuși lui.

Episcopul Dositei s-a străduit mai întâi să rămână în legătură canonică cu Mitropolia Moldovei. În 1781, Mitropolitul Gavril Callimachi îi adresa laude pentru faptul că rezistă dorinței generalului Enzenberg de a lua decizii fără acordul mitropolitului. Opoziția sa se izbea însă de hotărârea autorităților austriece de a rupe orice legătură între românii din Bucovina și cei din Moldova. Dar, până la urmă, generalul Enzenberg a impus Mitropolitului Gavriil Callimachi și Episcopului Dositei să facă un schimb de localități supuse canonic. Astfel, întreaga Bucovină a devenit teritoriul canonic al Eparhiei de Rădăuți, iar Eparhia de Rădăuți a renunțat la satele de dincolo de Cordon. Noua Episcopie coincidea cu teritoriul Bucovinei.

Apoi Împăratul Iosif al II-lea a rupt legăturile canonice dintre Episcopia de Rădăuți și Mitropolia Moldovei. Prin patenta imperială din 12 septembrie 1781, Episcopul Dositei a primit titlul de „episcop exempt al Bucovinei", adică nesupus niciunui alt episcop sau sinod ortodox. Tot prin acest act, Împăratul mută reședința episcopală de la Rădăuți la Cernăuți.

La 12 februarie 1782, Episcopul Dositei a fost instalat la Cernăuți ca „episcop exempt". După câțiva ani, în 1787, Episcopul Dositei a fost încadrat în rândul nobilimii, conform practicii din Imperiul Austriac, ca și episcopii din Galiția.

La Cernăuți nu exista nici reședință episcopală, nici catedrală. Până când administrația militară a construit reședința episcopală, terminată în iulie 1783, Episcopul Dositei a locuit în casa fratelui său, Ilie. În loc de catedrală, a slujit într-o biserică din lemn pe care, în 1774, o ctitorise împreună cu fratele său în Cernăuți. Hramul acesteia era Sfânta Treime. Așa a început ierarhul să slujească Dumnezeului celui Viu, în țară străină, rugându-L pentru poporul Său aflat în exil.

Tradiția Bisericii și Dreptul canonic ortodox nu prevăd existența episcopiilor exempte. De aceea, Episcopul Dositei a dorit să rezolve problema statutului Episcopiei Bucovinei. La 20 martie 1782, Episcopul Dositei a înaintat Împăratului Iosif al II-lea un memoriu, în care a propus o soluție pentru a rezolva această problemă, soluție care avea în vedere și păstrarea identității naționale a românilor. El a solicitat ridicarea Episcopiei la rangului de Mitropolie și hirotonirea unuia dintre clericii din administrație ca episcop sufragan.

După mai bine de un an, în iulie 1783, Curtea de la Viena a respins această soluție și a hotărât ca Episcopia Bucovinei să intre în jurisdicția Mitropoliei sârbești de la Carloviț, Iar Episcopului Dositei i s-a acordat titlul de Arhiepiscop al Bucovinei. În această mitropolie era inclusă și Episcopia ortodoxă a Transilvaniei.

Includerea în Mitropolia sârbă a creat dificultăți, căci unii dintre trimișii sârbi în Bucovina nu au corespuns misiunii lor și așteptării credincioșilor. În cele din urmă, arhiepiscopul a fost nevoit să se adreseze contelui Hadik, președintele Consiliului aulic de război de la Viena, de care depindeau în mod direct problemele Bucovinei. A prezentat comportarea nepotrivită a trimișilor sârbi, care a nemulțumit populația, și a amenințat cu demisia. În urma intervenției sale, trimișii sârbi și-au diminuat prezența aducătoare de tulburare.

Încercări și reușite în ultimii ani ai păstoririi

În lupta pentru apărarea credinței, Episcopul Dositei a avut câteva reușite foarte importante. În primul rând, credința ortodoxă din Bucovina a fost recunoscută de către stat, iar credincioșii ortodocși au primit dreptul de practică liberă și publică.

O luptă pe care nu a putut să o câștige a fost cea legată de desființarea de către stat a majorității mănăstirilor. Iosif al II-lea a dat o serie de legi de secularizare, care au afectat grav și mănăstirile din Bucovina.

În momentul ocupării nordului Moldovei, aici existau zece mănăstiri și 13 schituri. În ele viețuiau mai mult de 800 de monahi. Mănăstirile erau înzestrate de ctitori cu moșii întinse, care însumau aproape jumătate din suprafața Bucovinei.

În urma Conferinței de la Viena, din 1780, întrunită pentru a decide asupra organizării Bucovinei, și a vizitei Împăratului Iosif al II-lea, din anul 1783, s-a hotărât reducerea numărului mănăstirilor și al călugărilor și secularizarea averilor bisericești. Episcopul Dositei a înaintat memorii la Viena, iar egumenii mănăstirilor au amenințat că vor fugi cu toate bunurile mănăstirilor în Moldova.

Dar Imperiul Austriac nu era interesat de propășirea vieții duhovnicești în noua provincie. În 1785, majoritatea mănăstirilor, cu excepția a trei, și toate schiturile au fost desființate. Au rămas deschise mănăstirile Putna, Sucevița și Dragomirna, ultima având un metoc la Sfântul Ioan, în Suceava. Numărul de călugări din ele era limitat la maxim 25.

Împăratul Iosif al II-lea a hotărât ca toate proprietățile mănăstirești să treacă în administrarea statului, formând *Fondul religionar greco-ortodox din Bucovina*. Acesta era folosit pentru salarizarea și întreținerea Bisericii Ortodoxe și a școlilor românești. Proprietățile mănăstirești aflate peste graniță, în Moldova, au fost vândute, banii intrând în Fondul religionar. Viețuitorii rămași în mănăstiri primeau un salariu fix.

Pentru organizarea bisericească a fost întocmit un *Regulament duhovnicesc*, promulgat de Împărat la 29 aprilie 1786. Acesta prevedea ca Episcopul Bucovinei să fie numit direct de Împărat, care era și patronul suprem al Bisericii Ortodoxe. Fiecare parohie trebuia să aibă patronul său, în persoana proprietarului moșiei pe care se afla biserica, indiferent de confesiunea religioasă a acestuia. Acesta era dator să vegheze la bunăstarea bisericii.

Începând cu acest an, în ultima parte a păstoririi sale, bătrânul ierarh a trebuit să se lupte și mai mult pentru păstrarea ortodoxiei poporului. După ce Bucovina a fost unită cu Galiția de către Împărat, abatele greco-catolic Iosafat Bastassich și nunțiul papal Iosif Garampi au dorit să transforme Eparhia ortodoxă a Bucovinei într-una greco-catolică. Pentru aceasta, ei au lansat inclusiv zvonul că Episcopul Dositei a murit și că trebuie pus un episcop greco-catolic ca urmaș al lui.

O mare reușită a Episcopului Dositei, care i-a bucurat mult pe credincioși și a adus mult har, a fost aducerea înapoi a moaștelor Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. Acestea erau la Zolkiew, în Galiția, din

anul 1686, când au fost duse acolo de regele Ioan al III-lea Sobieski al Poloniei.

Dar nici acest bine nu s-a făcut cu ușurință. La Zolkiew, moaștele se aflau într-o mănăstire greco-catolică, ce nu dorea ca ele să fie înapoiate. Cu prilejul vizitei imperiale din anul 1783, Episcopul Dositei a cerut Împăratului ca moaștele să fie reîntoarse la Suceava, lucru pe care acesta l-a aprobat.

Pentru a răspunde opoziției călugărilor greco-catolici de la Zolkiew, Episcopul Dositei a scris „Biografia Sfântului Mare Mucenic Ioan cel Nou de la Suceava", unde arată că Sfântul Ioan a fost ortodox.

Episcopul Dositei i-a trimis la Zolkiew pe arhimandritul Ioasaf de la Putna și pe arhimandritul Meletie. Cu sprijinul armatei imperiale, în noaptea de 18 iunie 1783 au luat racla cu sfintele moaște și, cu gardă de soldați, s-au îndreptat spre Cernăuți. În 24 iunie, de sărbătoarea Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul, au ajuns la frontiera dintre Galiția și Bucovina. Aici a avut loc o scenă emoționantă. De o parte stătea mulțimea credincioșilor din Galiția, care plângeau plecarea moaștelor. De cealaltă parte erau bucovinenii, peste două sute de preoți și mii de credincioși, în haine de sărbătoare, cu icoane, cu flori și cu lumânări aprinse în mâini, bucuroși că se întorc moaștele Sfântului Ioan cel Nou, ocrotitorul Moldovei. Moaștele Sfântului Ioan cel Nou au fost aduse la Suceava și puse spre închinare în fosta Catedrală mitropolitană, cu hramul Sfântul Gheorghe. De atunci, moaștele Sfântului Ioan cel Nou străjuiesc din nou Cetatea Sucevei și păzesc Țara Moldovei de primejdii, de boli, de secetă și de văzuții și nevăzuții vrăjmași.

Toți cei care primesc folos de la sfintele moaște făcătoare de minuni ale Sfântului Ioan cel Nou se cuvine să-i mulțumească Episcopului Dositei, căci el a contribuit cel mai mult, prin credința și curajul său, la reîntoarcerea acestui odor de mare preț în Suceava.

În 1781, Episcopul Dositei a construit turnul clopotniță la biserica Sfântul Nicolae din Rădăuți, pentru care a și comandat un clopot de bronz.

Episcopul Dositei s-a îngrijit și de bunul mers al activității educaționale, atât în ceea ce privește clădirile școlilor, cât și dascălii. În anul 1782,

a construit, cu ajutorul unor ctitori, pe un teren al bisericii Sfântul Dimitrie din Suceava, clădirea pentru o școală. A angajat un profesor de limba greacă și a solicitat ajutor guvernatorului pentru găsirea unui profesor care să cunoască limbile latină și germană.

Cu râvnă pentru educație, lucru firesc având în vedere modelele cu care a crescut, Episcopul Dositei a dorit să înființeze o școală pentru pregătirea preoților, cu atât mai necesară acum, în urma ruperii legăturilor cu școlile din Moldova. Astfel, în 1784, a cerut statului austriac înființarea unui seminar teologic. Autoritățile au respins inițial cererea. După multe insistențe, a fost aprobată înființarea unui școli clericale la Suceava. Pentru a preda, a fost adus în 1786 ieromonahul Daniil Vlahovici de la Carloviț. Școala a funcționat la Mănăstirea Sfântul Ilie de lângă Suceava.

După trecerea la cele veșnice a Episcopului Dositei, în locul său a fost hirotonit Daniil Vlahovici, care a mutat școala de la Sfântul Ilie la Cernăuți. Această școală va rămâne pentru o perioadă singura școală cu predare în limba română din Bucovina. Din ea se va dezvolta în viitor Institutul Teologic și apoi Facultatea de Teologie din Cernăuți.

Fiul care nu a uitat de maică

Asemenea celorlalți monahi putneni care au ajuns să slujească în scaune episcopale ori în alte locuri, Episcopul Dositei nu a uitat niciodată de maica sa duhovnicească, Putna. Întâi de toate, el a fost cel care s-a îngrijit în mod direct de evenimentele importante de aici în perioada în care Sfântul Iacob a fost mitropolit la Iași.

Când Sfântul Iacob a început lucrările de înnoire a mănăstirii, Episcopul Dositei i s-a alăturat. A participat la construirea fântânii din curtea mănăstirii și la realizarea iconostasului. Tot în acea perioadă, a dăruit mănăstirii cărți și o prisacă de 50 de stupi.

În anul 1758, Episcopul Dositei s-a îngrijit de aducerea rămășițelor pământești ale părinților Sfântului Iacob și de punerea lor în mormântul din pridvorul bisericii, pentru care Sfântul Iacob îi mulțumește în scrisoarea pe care o adresează arhimandritului Vartolomei Mazereanu. În același an, Episcopul Dositei a sfințit noua biserică zidită la Sihăstria Putnei, cu hramul Buna Vestire.

Când cuviosul Natan, pe atunci eclesiarh la Putna, a fost numit duhovnic de Sfântul Iacob, el i-a confirmat darul de îndrumător sufletesc de care se făcuse vrednic cuviosul. Tot el susține școala de la Putna, alocându-i bani în mai multe rânduri, încuviințând și arhimandritului Vartolomei să încerce să facă rost de fonduri pentru Mănăstirea veche. Legătura duhovnicească dintre ei a rămas cunoscută și prin mai multe cărți pe care Episcopul Dositei le-a primit de la arhimandritul Vartolomei.

Mai târziu, în 1776, când Sfântul Iacob își va întocmi testamentul, va cere ca aceia care îl vor duce la îndeplinire să îl consulte în toate privințele pe Episcopul Dositei. Tot aici, cu smerenie, își cere iertarea obișnuită de la ucenicul și fratele său:

„Însă și ei, la toate să aibă datoria a întreba și lua poruncă de la iubitul meu întru Hristos frate Kir Dositei, Episcopul Rădăuțiului, și după arhiereasca lui învățătură și poruncă, așa și ei să urmeze, către care nu ca un mort, ci tocmai ca un viu către cel viu, grăiesc smerindu-mă și rugându-mă, ca un prea iubit frate, ca de toate cele ce i-am greșit și l-am scârbit întru această înșelătoare viață, ca un om neputincios, din tot sufletul să mă ierte și la cele ce va fi trebuință să povățuiască și să ajute cu învățătură și cu porunca pe epitropii mei".

Când Cuviosul Sila s-a apropiat de marea trecere, Episcopul Dositei i-a dat o carte de iertare pentru toate „cele ce vei fi greșit în cuget, în cuvânt și în faptă, într-această ticăloasă viață". Apoi a binecuvântat hotărârea viețuitorilor de la Sihăstria Putnei ca, după trecerea la cele veșnice a Cuviosului Sila, purtător de grijă al schitului să fie Cuviosul Natan. Sihaștrii de aici fiind greu încercați de situația creată în Bucovina, ierarhul a dat o carte în care îi îndeamnă pe creștini să ajute Sihăstria și a contribuit el însuși cu o sumă de bani.

Cu puțină vreme înainte de trecerea la cele veșnice, la 28 decembrie 1788, a dăruit mănăstirii mai multe obiecte ale sale, între care și o cârjă arhierească și sigiliul de episcop de Rădăuți. La Putna se mai păstrează un triptic care a fost dăruit Mănăstirii Solca de către fratele său, Ilie Herescu, care, după ce Solca a fost desființată, a fost adus la Putna. Tot aici va intra în viața monahală unul dintre nepoții săi, fiu al fratelui Ilie, călugărit cu numele Gherasim.

Trecerea la cele veșnice

Cu gândul la cel care va prelua greaua povară a conducerii eparhiei, simțind că va trece în curând la cele veșnice, Episcopul Dositei nu a găsit pe cineva mai potrivit să-i urmeze în scaun decât pe un fiu al aceleiași maici duhovnicești, pe ierodiaconul Isaia Baloșescu. La 10/20 ianuarie 1789, el l-a recomandat Consistoriului episcopal să-l aleagă în slujirea de Episcop al Bucovinei, dăruindu-i lui Isaia chiar și însemnele sale arhierești.

Pe actul de recomandare a aplicat sigiliul Episcopiei de Rădăuți, deși acesta nu mai era folosit de la desființarea episcopiei în anul 1781 și mutarea ei la Cernăuți. Era un semn că, deși a trebuit să slujească poporul în alt fel decât ar fi fost firesc, gândul său era la așezarea dintâi pe care o cunoscuse. Precum gândul poporului evreu în captivitățile egipteană și babilonică era la Ierusalim, așa și gândul său se îndrepta către biserica Sfântul Nicolae de la Rădăuți, cu mormintele primilor domni ai Moldovei, către Putna, cu mormântul Sfântului Ștefan cel Mare, către altarul de la Sihăstrie unde se răstignise în fața Mântuitorului Iisus Hristos la tunderea în cinul monahal.

Dorința sa ca Isaia Baloșescu să-l urmeze în scaunul de episcop al Bucovinei s-a împlinit abia în 1823. În 1789, Împăratul Iosif al II-lea l-a numit episcop al Bucovinei pe Daniil Vlahovici.

La 22 ianuarie 1789, ostenit de frământările unei vieți de slujire și mai ales ale ultimilor ani, foarte grei, dar împăcat cu sine și cu Dumnezeu, evlaviosul Episcop Dositei al Cernăuților și Bucovinei și-a dat sufletul cu pace în mâinile Marelui Arhiereu Iisus Hristos.

Crucea schimbărilor pe care a trebuit să o poarte în timpul vieții a continuat cu mutarea rămășițelor sale pământești. A fost înmormântat întâi în biserica din lemn care îi slujise de catedrală. Când aceasta a fost mutată la Clocucica, rămășițele sale pământești au fost depuse în Biserica Sfânta Parascheva din Cernăuți, iar de aici, în 1875, împreună cu cele ale arhiepiscopului Teofil Bendela, într-o criptă provizorie în cimitirul din Cernăuți. Abia din 1884 ele vor fi mutate în capela mitropoliților Bucovinei din Cernăuți.

Precum odinioară Sfântul Mitropolit Dosoftei fusese apreciat de regele Ioan al III-lea Sobieski, care îl ținea prizonier, și Episcopul Dositei

a fost apreciat de cei care răpiseră Bucovina. O caracterizare pe care i-o face generalul Enzenberg îl arată ca „un ierarh smerit, cu frica lui Dumnezeu și iubitor de dreptate, care ducea o viață retrasă, edificatoare și solidă".

În sufletele credincioșilor, icoana lui este cea a ierarhului devotat lui Dumnezeu și Bisericii Ortodoxe, cărora le-a slujit din tot sufletul și cu toată puterea sa.

Egumenul Ioasaf

Încă din primii ani ai stăpânirii austriece în Bucovina, în viața socială și bisericească au avut loc mari schimbări. În acea vreme, Mănăstirea Putna a avut parte de un egumen care s-a luptat pentru apărarea drepturilor ei și a românilor din Imperiu, precum și pentru menținerea prestigiului ei duhovnicesc și cultural. Ucenic fidel al Sfântului Mitropolit Iacob Putneanul, cuviosul Ioasaf i-a urmat în egumenie lui Pahomie, la cumpăna anilor 1775–1776. Simțind cum anii vieții i se împuținează, Sfântul Iacob își scrie testamentul, în 15 noiembrie 1776, prin care îl însărcinează și pe cuviosul Ioasaf să poarte de grijă de lucrurile sale după moarte, spre a fi folosite la împlinirea nevoilor mănăstirii și ale școlii de la Mănăstirea veche.

Egumenul Ioasaf a colaborat foarte bine și cu arhimandritul Vartolomei Mazereanu, binecuvântând activitatea sa de traducător al cărților de formare duhovnicească. Cele mai importante care s-au scris sub păstorirea sa sunt *Crinii țarinii*, prima traducere a cărții în limba română, și *Cuvinte ale Sfântului Isaac Sirul*, ambele încheiate la 1 ianuarie 1777.

De la părintele său duhovnicesc, Sfântul Iacob, cuviosul Ioasaf a învățat importanța calității de ctitor. Ctitorul se adaugă familiei sale, din care fac parte toți cei care au ajutat ca o mănăstire să dăinuie în istorie și să aducă roade în lume, și care își are locul ei în Împărăția lui

Dumnezeu. El îi este recunoscător ca unei mame care l-a născut duhovnicește și l-a întărit în vremuri de restriște. De aceea, odată cu apărarea proprietăților mănăstirii în vremurile tulburi în care atât statul, cât și alți proprietari doreau să parvină, cuviosul a dăruit în 1779 bisericii voievodale un sfânt chivot de argint pentru a fi așezat pe Sfânta Masă din Sfântul Altar.

Școala întemeiată de Sfântul Iacob la Mănăstirea veche pregătea în continuare elevi. Aceasta rămâne o grijă de căpătâi și a ierarhului de la Rădăuți, Dositei Herescu. Cuviosul Ioasaf se îngrijește ca dascălii de aici să fie bine pregătiți și să iubească misiunea pe care le-a încredințat-o Dumnezeu, de a lumina mințile și inimile cu lumina cunoștinței, a credinței și a evlaviei. Pentru că numărul elevilor era în creștere, Ioasaf hotărăște să lărgească biserica din lemn, lucru care l-a bucurat mult pe arhimandritul Vartolomei, responsabilul principal pentru educația copiilor.

Un eveniment la care cuviosul egumen Ioasaf a luat parte a fost aducerea înapoi, la Suceava, a moaștelor Sfântului Ioan cel Nou. Acestea fuseseră luate în 1686 de către regele Ioan al III-lea Sobieski al Poloniei și așezate la Stryj, apoi, după trecerea la cele veșnice a Sfântului Mitropolit Dosoftei al Moldovei, care le însoțea, ele au fost date bisericii greco-catolice din Zolkiew. La cererea Episcopului Dositei Herescu și cu aprobarea Consiliului Aulic de Război de la Viena, egumenul Ioasaf, împreună cu Meletie, egumenul Solcăi, au adus înapoi moaștele mucenicului. Momentul este consemnat și într-o însemnare de pe un *Miscelaneu*: „A venit blagocestivul împărat Iosif nemțesc în Țara Moldovei și a intrat în Mitropolia Sucevei în biserică și a văzut sicriul lui Ioan cel Nou și a întrebat unde sunt moaștele? Preoții au dat de samă că sunt în Țara Leșească. Îndată porunci și merseră doi călugări de la Sfânta Mănăstire Putna, anume Ioasaf egumenul și Benedict arhimandritul și le-au adus cu mare cinste și cu multă oaste și le-au așezat la locul lor, în anii 1783, iunie 29, fiindcă acest Ioan este de locul lui din târgul Sucevei și a pătimit în Cetatea Albă, în Țara Turcească".

Cuviosul Ioasaf a rămas până la moarte statornic în făgăduințele monahale, predând însă grija chivernisirii mănăstirii ieromonahului

Iacob Ștefanovici. Acesta a fost un aprig luptător pentru apărarea identității ortodoxe în fața transformărilor impuse de Imperiul Austriac, chiar dacă la Putna nu a egumenit decât un an. Grija cea mare a avut-o pentru lupta cea nevăzută, prin rugăciune, dar și prin puterea cuvântului.

Egumenul Paisie Ioanovici

Ca și cum înstrăinarea nordului Moldovei de trupul țării nu ar fi fost de ajuns, populația de aici a simțit din plin efectele războaielor dintre Austria și Franța lui Napoleon. Mai ales mănăstirile erau obligate să împrumute Imperiul Austriac cu obiecte de metal prețios, pentru a putea acoperi cheltuielile de război. Acest lucru s-a cerut începând cu 16 mai 1794. Într-o primă etapă, monahii putneni au putut evita înstrăinarea odoarelor, plătind pentru ele o taxă. Mai târziu însă, la 15/27 aprilie 1810, mai multe piese de argintărie au fost predate statului, fără a mai fi întoarse vreodată mănăstirii.

În această perioadă de cumpănă a fost egumen Paisie Ioanovici. Născut în 20 septembrie 1755 în orașul Suceava, Dumnezeu i-a atras inima spre Sine încă din copilărie. La doar 10 ani a intrat în mănăstire, iar 3 ani mai târziu s-a călugărit (26 martie 1768), făgăduind că va sluji cu toată râvna lui Dumnezeu și binelui aproapelui. Părinții mănăstirii au văzut revărsat peste el darul lui Dumnezeu și nu au întârziat să-i rânduiască o lucrare pe măsură, temându-se ca nu cumva să ascundă lumina sub obroc. În ziua hramului din 1771 a fost hirotonit ierodiacon, la numai 16 ani, iar în 6 august 1776, de Praznicul Schimbării la Față a Domnului, ieromonah.

După moartea egumenului Ignatie Ezerschi, ieromonahul Paisie a fost ales egumen, la 30 august 1796. În toamna aceluiași an, arhimandritul Isaia Baloșescu, delegat al Consistoriului, a asistat, în calitate de asesor, la întocmirea și preluarea inventarului mănăstirii, pe care l-a semnat și sigilat. Acesta este un inventar complet și bine făcut al

mănăstirii și datorită lui cunoaștem cea mai mare parte dintre odoarele și lucrurile care s-au înstrăinat de atunci și până astăzi.

Pentru că multe obiecte liturgice ale celorlalte două mănăstiri care au fost lăsate deschise s-au folosit pentru acoperirea cheltuielilor militare ale statului, Mănăstirea Putna le-a împrumutat câteva din cele de neapărată trebuință. Era nevoie ca mai ales în momentele grele să se sprijine unele pe altele, spre mărturia dragostei creștine. Arhiva Putnei înregistrează astfel de împrumuturi făcute mănăstirilor Sucevița, Dragomirna, dar și bisericilor din satul Putna, Opatov și Podgorce.

La 17 martie 1805, Paisie a fost transferat ca egumen la Mănăstirea Dragomirna, dar a continuat să gireze și Putna. În anul 1808 revine la Putna, unde egumenește, a doua oară, până în anul 1813.

Ieromonahul Lavrentie Kirilescu

Unul dintre viețuitorii deosebiți de la Mănăstirea Putna a fost ieromonahul Lavrentie, care a slujit mănăstirea, în special ca vicar egumenesc, eclesiarh și sobornic.

Amintirea sa este legată de arhiva personală, cu un număr impresionant de documente, în care a înregistrat tot felul de evenimente, întâmplări cotidiene și amintiri. Lavrentie este un mic cronicar care scrie „spre neuitare, tare în scurt".

Cititorul poate găsi în paginile sale tot felul de informații despre: relațiile mănăstirii cu diferite personalități laice sau bisericești, patrimoniu (odoare, inventare, împrumuturi, reparații, înstrăinări, returnarea clopotului Buga, Turnul tezaur, clopotniță), administrația în Bucovina, proprietăți funciare, paretisisul Mitropolitului Veniamin Costachi, schimbări și ceremonii de schimbare de egumeni, ceremonii religioase, tipic bisericesc, războaie, legi, fenomene astronomice (o eclipsă de soare, apariția unei comete), probleme sociale.

Episcopul Isaia Baloșescu

Dumnezeu a avut în fiecare obște aleșii Săi, părinți care, prin nevoința lor, s-au făcut chip de trăire a vieții în Hristos și pildă celorlalți monahi.

Unul dintre ei este cel de-al treilea Episcop al Bucovinei, Isaia Baloșescu. Născut în localitatea Cândești (Chindești), la 5 ianuarie 1765, ca fiu al preotului Gheorghe, paroh în satul Putna, și al Anastasiei, a intrat novice în Mănăstirea Putna, unde avea „moș" pe arhimandritul Vartolomei Mazereanu. A primit chipul îngeresc la 1 aprilie 1778 și a fost hirotonit diacon la 14 aprilie 1778 (la doar 13 ani) de către Preasfințitul Dositei Herescu. „Ascultările copilăriei" sale la Putna au fost: eclesiarh, „scriitor" și învățător de copii. La 9 decembrie 1783, Isaia Baloșescu a fost trimis la Cernăuți ca secretar al Consistoriului. La 8 noiembrie 1792, la o săptămână după numirea sa ca egumen al Dragomirnei, Isaia Baloșescu a fost hirotonit preot, iar în anul 1805 a fost strămutat la Putna, unde i se încredințează aceeași ascultare de egumen.

La 17 iulie 1823, arhimandritul Isaia a fost ales Episcop la Cernăuți. La scurt timp după instalare, pe 4 octombrie 1827, a reușit să deschidă un Institut Teologic, cu patru ani de studii, și un Seminar clerical. Afară de acestea, episcopul a încercat – însă fără succes – să reînființeze școli primare românești pentru păstoriții săi. A trecut la cele veșnice la 14 septembrie 1834 și a fost îngropat lângă biserica Mănăstirii Putna, în partea de sud a altarului, într-o criptă în formă pătrată, cu latura de 2 m.

La câțiva ani după moartea sa, clădirea construită de Sfântul Mitropolit Iacob, care cuprindea Paraclisul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, trapeza, bucătăria și brutăria, a fost dărâmată, lăsând în mare nevoie obștea monahală. Cu suma de 5 100 de lei, lăsați prin testament de Episcopul Isaia, a fost construit, în anii 1852–1856, un nou paraclis, având aceiași sfinți ocrotitori.

Din timpul când conducea obștea Dragomirnei s-a păstrat o emoționantă scrisoare adresată părinților și fraților acelei mănăstiri, din care prezentăm câteva fragmente: „Știți bine că fericit este lăcașul acela în care petrece pacea, unde iubește frate pe frate, unde au grijă cei mai

Episcopul Isaia Baloșescu

mari pentru cei mai mici, unde fraţii ascultă pe nacialnicii (mai marii) lor ca pe nişte părinţi, şi nacialnicii iubesc pe dânşii ca pe nişte fii, unde cei bătrâni poartă grijă de cei tineri, şi cei tineri ascultă şi cinstesc pe cei bătrâni, şi toţi, împreună, întru o dragoste şi întru paşnică învoire trăiesc. Acolo este blagoslovenia cea dumnezeiască, acolo este buna fericire, acolo este nădejdea cea dulce a mântuirii sufletelor, acolo lauda de la oameni, acolo iubire şi ajutor de la stăpâniri, acolo se înalţă într-un glas lauda cea sfântă, şi de acolo şi rugăciunea la scaunul Milostivului Dumnezeu ajunge şi la dumnezeiasca Sa milostivire se primeşte. Acolo este bucuria şi veselia cea sufletească şi fericirea cea pământească".

Arhimandritul Ghenadie Platenchi

Arhimandritul Ghenadie Platenchi s-a născut în familia evlavioasă a unui preot din raiaua Hotin, în anul 1769. Tatăl său, rămas văduv, s-a călugărit şi a ajuns la începutul secolului al XIX-lea egumen al Mănăstirii Dragomirna, fiind cunoscut sub numele de Antonie Ilievici. Tânărul Gheorghe a fost atras din copilărie spre învăţătura de carte şi spre slujirea lui Dumnezeu. În situaţia dificilă în care se afla învăţământul în Bucovina, de curând ocupată de puterea habsburgică, Gheorghe Popovici (numit astfel pentru că era fiu de preot) a fost propus şi acceptat ca ajutător la şcoala clericală din Suceava, în anul 1788, sub conducerea ieromonahului Daniil Vlahovici.

După mai puţin de un an, episcopul de fericită amintire Dositei Herescu moare, iar Daniil Vlahovici este înaintat în treapta de Episcop al Bucovinei, la Cernăuţi. În locul său este numit Gheorghe Platenchi, tuns în monahism la 30 ianuarie 1788 cu numele de Ghenadie, la Solca, mănăstire care va fi desfiinţată imediat după acea dată. Călugărul Ghenadie va sluji ca monah, citeţ şi protodiacon al Episcopiei, în paralel cu activitatea de profesor şi conducător interimar al şcolii clericale de la Cernăuţi. În anul 1799, episcopul Daniil îl hirotoneşte preot şi

îl numește egumen al Mănăstirii Sucevița. Aici s-a ocupat cu râvnă sfântă de casa lui Dumnezeu, prin realizarea unui iconostas nou și prin schimbarea acoperișului bisericii în anul 1802. De la el a rămas sub streașina turlei o inscripție în limba slavonă, frumos îndemn pentru orice creștin: „S-a înnoit acest acoperământ sub igumenul Ghenadie Platenchi în anul 1802. Iubește pe Dumnezeu și aproapele, mergi fără lene la biserică, ascultă cu luare aminte, ca să nu-mi fii potrivnic". În timpul egumeniei sale a avut loc vizita Împăratului Franz I al Austriei în Bucovina. Cu această ocazie, Împăratul a vizitat satul și Mănăstirea Sucevița în primele zile ale lunii august a anului 1817.

După aceasta, în anul 1826, este numit egumen al Mănăstirii Putna unde, timp de unsprezece ani, până la sfârșitul vieții, a condus mica obște de aici. Grija pentru părinții mănăstirii și conștiința trecutului l-au determinat, imediat după ce a preluat egumenia, să întocmească prima condică a părinților care s-au săvârșit la Mănăstirea Putna. Pe aleea de intrare în Mănăstirea Putna, o cruce impunătoare de piatră, ridicată de el în anul 1834, întâmpină și astăzi pelerinii.

Egumenul Ghenadie a mai condus mănăstirea încă trei ani, până în 1837. Ghenadie Zaharovici, cel care l-a urmat ca egumen, descrie astfel sfârșitul său: „Iară la 7/19 decembrie 1843, după spovedanie și împărtășirea Sfintei Taine a Euharistiei […], la 8 ceasuri dimineața, către Domnul s-au mutat. […] Iară trupul lui în țintirimul cel lângă biserica cea veche a satului Putna, care să numea demult Mănăstirea cea veche, unde mai zac câțiva călugări, s-au îngropat".

Cea mai importantă activitate a arhimandritului Ghenadie Platenchi rămâne implicarea sa în activitatea didactică. Dascăl și conducător de școală în tinerețe, dragostea pentru învățătura de carte a rămas vie în sufletul său toată viața. La Putna, unde exista tradiția școlii întemeiate de Sfântul Iacob Putneanul, a găsit terenul potrivit și pentru această activitate. La școală veneau copii din toată Bucovina, fete și băieți, pentru o educație temeinică. Băieții care absolveau cursurile puteau să meargă apoi fără teamă la școala clericală de la Cernăuți.

Cele mai frumoase amintiri au rămas întipărite în mintea și în inima tânărului Iraclie Porumbescu, trimis de tatăl său să învețe carte.

Egumenul Ghenadie i-a fost acestuia ca un tată și părinte duhovnicesc, insuflându-i dragostea nu numai pentru știința de carte, dar și pentru slujbele bisericești și un adânc sentiment patriotic, de dragoste pentru neam și țară. După absolvirea școlii din Putna, Iraclie a putut intra la școala germană din Gura Putnei, pe care a absolvit-o în doar doi ani, dovedind și temeinice cunoștințe de limbă germană. Ajuns mai târziu preot la Șipotele Sucevei, a slujit Biserica și neamul românesc până la moarte, iar Ciprian Porumbescu, fiul preotului Iraclie, a urmat și el pe aceeași cale. Iraclie Porumbescu a rămas permanent legat de Mănăstirea Putna, unde, la un moment dat, autoritățile austriece s-au împotrivit ca el să ajungă egumen (fiind văduv) din cauza activității sale patriotice. La deschiderea mormântului Sfântului Ștefan cel Mare, în anul 1856, el a relatat acest eveniment emoționant în *Almanahul Albina* al lui Gheorghe Asachi, unde scria: „Moldovă, Moldovă, veche și nouă, iată eroul tău, iată părintele tău, iată creatorul cununii tale". Personalitatea preotului Iraclie Porumbescu reflectă duhul insuflat lui în copilărie de către arhimandritul Ghenadie Platenchi. Până astăzi, mormântul acestuia din urmă din cimitirul satului Putna este străjuit de o frumoasă cruce, pe al cărei soclu stă scris: „Acest monument este pus de parohul Șipotelor, Iraclie, ca semn de adâncă mulțumire crescătorului și făcătorului său de bine care aici odihnește".

Arhimandritul Artemon Bortnic

Egumenul Artemon Bortnic este cel prin care avem o descriere a modului în care a fost înmormântat Sfântul Ștefan.

La 1/13 septembrie 1851, el a înaintat o cerere Consistoriului episcopal din Cernăuți, în care arăta că „mulți dintre vizitatorii mănăstirii și-au arătat dorința ca, după datinile pământene, rămășițele și coșciugele din familia domnitoare să fie așezate spre vedere, astfel cum se face în alte mănăstiri și lăcașuri, ca de pildă, în Kiev, la Neamț ș.a." Egumenul chiar

săpase în pridvorul bisericii o groapă și găsise ceea ce credea a fi „intrarea la mormintele ctitorilor". Abia câțiva ani mai târziu, în toamna anului 1855, guvernul austriac îl autoriza pe Anton Schönbach să înceapă săpăturile, în „dorința de a cunoaște temeinic mormintele acestei slăvite familii [a lui Ștefan cel Mare] al cărei cel mai viteaz reprezentant, în veacul al XV-lea, a fost primul care, prin eroismul său, a devenit legendar". Comisia constituită începe lucrările un an mai târziu. Când s-a deschis mormântul Sfântului Ștefan cel Mare s-au aflat rămășițele pământești ale domnului, așezate pe 13 bare metalice sprijinite pe două ziduri de cărămidă. Îmbrăcămintea sa era din „stofă grea și bogată", iar în dreptul pieptului se găsea o cruce de aur. A urmat apoi deschiderea altor morminte din zona pridvorului, pronaosului și gropniței, unde odihneau membri ai familiei domnului, între care Bogdan al III-lea și Ștefăniță vodă.

Arhimandritul Artemon Bortnic s-a născut la 14 noiembrie 1799, la Dviniace, lângă Cernăuți. Din botez se numea Andrei. După absolvirea studiilor teologice a ocupat funcția de rector al Seminarului Teologic din Cernăuți. Râvnind după viața și nevoința monahală, se îndreaptă către Mănăstirea Dragomirna, unde primește tunderea în monahism la 7 noiembrie 1830. Un an mai târziu este hirotonit ierodiacon, iar în 1833, Episcopul Isaia Baloșescu îl sfințește preot, păstrându-și în continuare catedra și funcția din cadrul Seminarului până în vara anului 1843. După aceasta, ieromonahul Artemon a fost însărcinat să preia egumenia Mănăstirii Dragomirna, unde a stat patru ani și jumătate. La 19 ianuarie 1848 a fost transferat la Putna, tot ca egumen, iar la 24 octombrie a fost hirotesit arhimandrit.

Arhimandritul Artemon a avut și inițiativa reamenajării incintei, pentru care s-au făcut ample lucrări. Spirit energic și bun organizator, el a primit sprijinul soborului, dar și al autorităților de stat. Astfel, între anii 1852–1856, latura nordică a zidului de incintă se extinde cu 25 de metri; se demolează turnul rectangular de pe latura estică și clopotnița din colțul nord-vestic, turnurile de colț, Casa domnească, reședința egumeniei, paraclisul, și chiliile de lemn de pe latura nordică. În locul acestora se construiesc: o clădire cu etaj pe latura de vest, pentru egumenie; două corpuri de clădiri, unul pe latura de nord, celălalt, spre sud;

o clopotniță provizorie pe latura de est și un nou paraclis, de zid. Pentru acesta este pictat un nou iconostas de către ieromonahul Nicandru din Mănăstirea Neamț. Iconostasul se află în prezent în biserica parohiei Gura Putnei.

Arhimandritul Artemon a condus mănăstirea până la trecerea sa la cele veșnice în data de 4 noiembrie 1860, rămânând un model de slujitor activ și de râvnitor pentru casa lui Dumnezeu.

Ieromonahul Sevastian Gheorghiescu

Oamenii care s-au aplecat cu dragoste asupra cuvântului scris nu au lipsit din nicio perioadă istorică. Ei au făcut aceasta nu din pură curiozitate sau din interes personal pentru cunoaștere, ci dorind ca osteneala lor să aducă folos semenilor. Un chip luminos de călugăr cărturar, care s-a nevoit în Mănăstirea Putna în secolul al XIX-lea, este și ieromonahul Sevastian Gheorghiescu.

Acesta s-a născut în Bucovina, la 12 august 1812, în Vicovul de Sus, într-o familie simplă de țărani evlavioși, la botez primind numele de Ștefan, pe care l-a cinstit prin râvnă și dragoste spre tot lucrul bun. De mic s-a aplecat cu dragoste spre cărțile pe care le-a descoperit în jurul său, dorind ca prin toate să descopere cea mai bună cale ce duce la cunoașterea lui Dumnezeu. Când a înțeles că acest drum este pecetluit cu ascultare, smerenie, rugăciune și dragoste jertfelnică, s-a dăruit cu totul dobândirii acestor virtuți, ca să primească de la Hristos Domnul însutit. A ales Mănăstirea Putna ca loc unde să-și săvârșească alergarea cu bine, punându-și încrederea în experiența și harul sălășluite în părinții duhovnicești ai mănăstirii.

La 24 de ani este primit în cinul călugăresc ca rasofor, primind și un nume nou: Sevastian. După șapte ani de încercări, ispitiri și lupte duhovnicești, depune făgăduințele monahale înaintea Sfântului Altar.

Monahul Sevastian a împlinit în mănăstire ascultări cu multă răspundere, în care s-a exersat în răbdare, smerenie, trezvie și atenție la nevoile celorlalți. La început, timp de aproape zece ani, a fost chelar, adică îngrijitor și chivernisitor al beciurilor mănăstirești. Mai apoi, dovedind dragoste față de podoaba casei lui Dumnezeu și râvnă sfântă pentru păstrarea în bună stare a lucrurilor mănăstirii, a fost numit eclesiarh, adică îngrijitor al bisericii și al odoarelor ei, iar pentru o perioadă și „actuar", adică secretar. Între timp, Dumnezeu l-a chemat și la slujirea cea mare a preoției, întărindu-l ca să continue lupta cea bună cu aceeași râvnă și dăruire de sine. În timpul egumeniei lui Arcadie Ciupercovici și Desiderie Cozub, ieromonahul Sevastian a avut funcția de namestnic și, pentru o perioadă, de vicar, stingându-se din această viață la 11/23 iulie 1880, în vârstă de 68 de ani.

Pentru istoriografie, Sevastian Gheorghiescu este o personalitate unică și interesantă. El și-a legat numele de mai multe texte privind trecutul Mănăstirii Putna. Articolul „Mormintele, odoarele, inscripțiile și clopotele (din) Monastirea Putna din Bucovina", pe care Mihail Kogălniceanu l-a publicat în revista *Arhiva românească* în anul 1843, a fost prima tipărire și punere în circuitul științific a unor informații privind istoria Putnei.

În arhiva mănăstirii se păstrează și astăzi mai multe manuscrise care pot fi atribuite cu certitudine acestui conștiincios slujitor al Bisericii. Printre ele se numără și prima încercare de realizare a unei cronologii a egumenilor mănăstirii, cuprinzând 42 de nume. Tot el s-a ocupat de a întocmi o istorie a ierarhilor care au păstorit la Rădăuți și la Suceava.

Datorită aceleiași mâini binecuvântate avem *O istorie a bisericii de lemn a lui Dragoș vodă* din satul Putna, în care amintește de lucrările executate în secolul anterior de Vartolomei Mazereanu și deplângând starea sfântului lăcaș: „În pericol de prăbușire din cauza structurii putrezite la colțuri și a temeliei de lemn (de asemenea) putrezite", după ce „mai mult de cinci secole biserica existentă a fost reparată și consolidată foarte des".

Una dintre preocupările lui Sevastian Gheorghiescu a fost facerea sau refacerea unora din pomelnicele ctitoricești, sub formă de triptic

sau panou de lemn pentru uzul la altar, unde ctitorii dintru început ai mănăstirii aveau să fie pomeniți zilnic în cadrul Sfintei Liturghii.

Ieromonahul Sevastian a fost împodobit și cu alte calități, ca un bun chivernisitor al casei lui Dumnezeu. În calitate de paroh al satului Putna – poziție suplinită mult timp de părinții mănăstirii, în lipsa unui preot de mir –, părintele Sevastian propune Consistoriului zidirea unei biserici de zid, deoarece biserica veche a satului, din lemn, era „mică și neîncăpătoare".

El are inițiativa repictării catapetesmei din Paraclisul Sfinții Apostoli Petru și Pavel. „În numele soborului", el cere insistent înapoierea unora dintre odoarele mănăstirii ce fuseseră luate la Cernăuți și, în lipsa egumenului, cu toată încrederea preia atribuțiunile acestuia în chestiunile curente ale mănăstirii.

Ajuns la maturitatea vârstei duhovnicești, având o vechime apreciabilă în mănăstire, ieromonahul Sevastian a fost timp de șase ani „vicar" al Mănăstirii Putna, asigurând conducerea așezământului în lipsa unui stareț titular în perioada 1860–1866. În acest răstimp, se fac demersuri – nefinalizate din motive necunoscute – pentru pictarea bisericii voievodale, refacerea iconostasului și a mobilierului, reparația acoperișului, prefacerea unui clopot stricat și construirea unei clopotnițe noi de care era lipsă.

Ca vicar, el a participat la „adunarea diecezană" din 1861, prin care Episcopul Evghenie Hacman și-a alăturat preoțimea bucovineană în demersurile sale pentru apărarea drepturilor românilor ortodocși: egalitatea în drepturi a confesiunilor religioase, redobândirea dreptului Bisericii de a judeca chestiuni legate de căsătorie, întoarcerea proprietăților constituite în *Fondul religionar* al Bucovinei, desființarea dependenței Bisericii din Bucovina de Mitropolia Ortodoxă din Carloviț, ridicarea episcopiilor din Bucovina și Ardeal la treapta de mitropolii, înființarea unui Sinod general pentru toți ortodocșii din Monarhia Austro-Ungară.

Un aspect important al activității lui Sevastian Gheorghiescu în calitate de vicar al mănăstirii a fost tutelarea sau „povățuirea și privigherea"

asupra școlii din satul Putna, unde a fost o perioadă și profesor de religie. Cea mai de seamă responsabilitate i-a fost găsirea învățătorilor, sarcină deloc ușoară datorată lipsei de interes a Imperiului pentru învățământul românesc din Bucovina. În lipsa unor dascăli școliți, erau aleși monahi cu carte din mănăstire.

Spre sfârșitul vieții, ieromonahul Sevastian a fost mutat la Mănăstirea Sucevița; mistuit de dorul pentru mănăstirea sa de metanie și sprijinit de arhimandritul Arcadie Ciupercovici, după trei ani revine la Putna.

Din caracterizările anuale care se făceau monahilor din obște, aflăm despre el că era bun din fire, cu „însușiri trupești slabe, iar acele sufletești, foarte bune", „petrecând ca un călugăr după regulile vieții monahale", și împlinindu-și ascultarea cu bine. Cele mai frumoase și mai calde caracterizări i le face arhimandritul Arcadie: „Precum își săvârșește ascultările, așa îi este și purtarea morală față de sobor, mulțumind pe toți, măcar că este bolnav și bătrân; iconomia mănăstirii o poartă cu multă sârguință și spor, cu înțelepciune și râvnă".

La recomandarea arhimandritului Arcadie, Consistoriul Mitropolitan al Bucovinei îi acordă ieromonahului Sevastian, în mod excepțional, ascultarea de *namestnic* pe viață în Sfânta Mănăstire Putna, pentru a fi „fraților pildă de urmat în fapte bune".

Ieromonahul Sevastian Gheorghiescu s-a dovedit a fi un exemplu de monah adevărat, întărit în credință, demn slujitor al Bisericii lui Hristos. Documentele din arhivă ni-l înfățișează lucid și ferm, întotdeauna dispus a se implica în rezolvarea problemelor celor care se găseau sub ascultarea sa. Prin activitatea sa, desfășurată în timpul a nu mai puțin de șapte egumeni, el a fost și un vrednic continuator al lui Vartolomei Mazereanu și al primului său egumen, Ghenadie Platenchi, care l-a primit în mănăstire. Dar, poate mai mult decât orice altceva, trebuie remarcată statornicia lui nesmintită în slujirea „maicii sale", Mănăstirea Putna, unde a viețuit ca un stâlp neclintit timp de 44 de ani, neobosit în nevoință și desăvârșită ascultare.

Mitropolitul Arcadie Ciupercovici

O perioadă de înflorire a Mănăstirii Putna în timpul stăpânirii austriece a fost egumenia lui Arcadie Ciupercovici (1866–1878).

Pe numele de botez Alexandru, acesta s-a născut la 14 aprilie 1823, în orașul Câmpulung Moldovenesc, tatăl său fiind preotul Nicolae Ciupercă. A frecventat gimnaziul la Cernăuți, apoi și-a continuat studiile la Institutul Teologic din Cernăuți, pe care l-a absolvit în 1847. În același an a fost hirotonit preot, fiind apoi paroh în Toporăuți, Cernauca – unde a cunoscut îndeaproape familia Hurmuzachi – și în Milișăuți. Rămas văduv, la 30 iulie / 11 august 1866 a fost numit egumen al Mănăstirii Putna.

Arcadie Ciupercovici a purtat egumenia Putnei cu cinste și deplină răspundere, dovedindu-se vrednic de această înaltă chemare, atât din punct de vedere duhovnicesc, cât și patriotic.

În spiritul ordinii germane impuse de stăpânirea austriacă, arhiva mănăstirii păstrează „circulare" ale egumenului către obște. Într-una din acestea, Arcadie Ciupercovici condamnă cu hotărâre neorânduielile și lipsa de la biserică ale unor monahi. Atitudinea egumenului reflectă și ordinele primite deseori de la Consistoriul din Cernăuți.

Altă dată, în noiembrie 1868, lipsind din mănăstire din cauza problemelor de sănătate, el transmite ieromonahului Sevastian Gheorghiescu o notă în care hotărăște ca, în timpul mesei de la trapeză să se citească *Regulile monahale*, „cu glas tare, liniștit și într-un mod bine înțelegător, ca cititul să fie priceput de întreg soborul". Pe lângă aceasta, dorește ca viețuitorii să se ocupe mai mult cu tâlcuirea Sfintei Scripturi și cu studiul istoriei bisericești, „spre câștigarea folosului sufletesc și a plăcerii spirituale".

La plecarea monahilor în călătorie, le punea în vedere să aibă purtare călugărească și îngrijită. Trimițând pentru hirotonie la Cernăuți doi monahi, le transmite: „Cuviosia Ta, pregătindu-ți toate cele necesare, să călătorești, în scopul hirotoniei, la Cernăuți, unde vei avea a te înfățișa

în toată reverența, modestia și respectul, înaintea Înalt Preasfinției Sale, Arhiepiscopul și Mitropolitul Bucovinei și Dalmației, Teoctist".

S-au păstrat și alte îndemnuri de la el, din care răzbate grija pentru folosul sufletelor încredințate lui. Egumenul Arcadie a vrut ca viețuitorii putneni să fie călugări adevărați, care să urmărească înălțimile vieții monahale din toată inima și să slujească cu vrednicie Bisericii și monahismului. El face caracterizări anuale fiilor duhovnicești din mănăstire: „Înaintează, și spiritual și moral, cu spor bun, în ocupările sale, și prin studiul său privat este și va fi de folos mai ales în viitor, cu râvna lui, stării monahale".

Viețuitorii mănăstirii au slujit permanent și credincioșilor care aveau nevoie de îndrumare duhovnicească. Într-o adresă a conducerii către trei ieromonahi stă scris: „Norodul, care din simțul evlaviei și al dragostei către sfânta mănăstire s-a adunat aici, cere hrană duhovnicească. Deci se orânduiește din partea Nacialniciei ca sus-numiții ieromonahi să-și dea silința, pe cei care doresc a fi spovediți, a le împlini fără împiedicare a lor dorință".

Cel mai important eveniment din timpul stăreției sale a fost, fără îndoială, Marea serbare din 1871. Suflet serbării a fost poetul Mihai Eminescu, care, împreună cu Ioan Slavici, A.D. Xenopol, Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi și alții i-au mobilizat pe români să ia parte la această sărbătoare națională, menită să comemoreze 400 de ani de la sfințirea mănăstirii.

Întrunirea la mormântul lui Ștefan cel Mare, pregătită inițial pentru 15 august 1870, avea un mobil pilduitor, marele voievod fiind considerat „primul erou național", iar epoca sa „pagina cea mai strălucită din istoria română".

Cu aproape o lună înainte de marele eveniment, egumenul Arcadie Ciupercovici solicită Consistoriului mitropolitan de la Cernăuți fonduri suplimentare pentru a face față cheltuielilor extraordinare pe care le va impune organizarea hramului de la 15 august. Într-adevăr, prăznuirea a patru secole de la sfințirea mănăstirii a atras un număr sporit de oaspeți. Fondurile obținute au ajutat la buna organizare a hramului,

căruia i s-a dat un fast deosebit, însă izbucnirea, în luna iulie, a războiului franco-prusac a obligat Comitetul organizator să amâne festivitățile cu un an.

Când momentul mult așteptat a sosit, Arcadie Ciupercovici a făcut cea mai bună impresie organizatorilor serbării. La mormântul Sfântului Ștefan cel Mare, bogat împodobit cu ghirlande, patru studenți fac de gardă. După oficierea Sfintei Liturghii, egumenul Arcadie Ciupercovici rostește o cuvântare, evocând gloria străbună și semnificația serbării. Eminescu relata, în *Curierul de Iași*, că „eminentul preot știu atât de bine să vorbească la sufletele auditoriului, încât dacă ni s-a încălzit sufletul de sentimente religioase, nu mai puțin am simțit inima noastră mișcându-se de patriotism și însuflețire". Un alt participant scria la București despre egumen, după serbare: „Inimă cu excelente simțăminte românești se poate numi, cu drept cuvânt, patronul serbării. Fără puternicul sprijin și luminatu-i concurs, nu știu ce am fi putut realiza în privința serbării".

Până astăzi se păstrează la Mănăstirea Putna mai multe dintre obiectele depuse în 1871 la mormântul Sfântului Ștefan cel Mare: urna comemorativă de argint, cu inscripția *Eroului, Învingătorului, Spaimei neamurilor, Scutului creștinătății, Apărătorului culturii, Mândriei națiunii române, Lui Ștefan cel Mare și Bun, Junimea română academică, An. MDCCCLXX*; piedestalul de marmură neagră; epitaful doamnelor din România; epitaful doamnelor din Bucovina; flamura doamnei Alexandrina Haralambie; flamura doamnelor din Moldova; flamura urbei Vaslui.

Importanța adunării studențești de la Putna, care a avut un mare rol în pregătirea Unirii de la 1918, a fost intuită nu numai de organizatorii ei, ci și de egumenul Arcadie. Acesta a ridicat la sfârșitul anului 1871, în latura bisericii voievodale, o cruce de piatră frumos împodobită, în amintirea serbării. Tot el înalță crucea de piatră de pe Dealul Sionului, lângă mănăstire, în 1875, în amintirea paraclisului de lemn ctitorit aici de Sfântul Ștefan, ale cărui urme abia se mai zăreau la acea vreme. În 2006, obștea mănăstirii va ridica în acel loc un nou paraclis din lemn, cu hramul Sfântul Ștefan cel Mare.

În calitatea de egumen al Mănăstirii Putna, Arcadie Ciupercovici a fost alături de frații Hurmuzachi și de elita românilor bucovineni care au susținut drepturile românilor în imperiu și a făcut parte din delegația trimisă la Viena, în 1873, pentru a cere Împăratului autonomia Bisericii din Bucovina și ridicarea episcopiei la rangul de mitropolie, lucru care s-a și întâmplat în scurt timp.

După ce, datorită râvnei sale pentru valorile sfinte ale sufletului românesc, egumenul Arcadie a fost ridicat la rangul de arhimandrit, în 1878 este transferat la Cernăuți, în administrația mitropolitană, unde va sluji în calitate de consilier consistorial până în 1880, apoi ca arhimandrit diecezan și vicar general în timpul mitropolitului Silvestru Morariu-Andrievici. După trecerea acestuia din urmă la cele veșnice, Arcadie Ciupercovici a fost ridicat în anul 1896 la treapta de arhiereu, ca Arhiepiscop al Cernăuților și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației. El a menținut cu greu echilibrul în fața ofensivei rutene și chiar a fost acuzat că a trădat cauza românească, pe care cu stăruință și devotament a susținut-o toată viața.

A murit în scaunul mitropolitan la data de 18 martie 1902 și a fost înmormântat în cripta Capelei mitropoliților Bucovinei din partea românească a cimitirului din Cernăuți.

Arhimandritul Teofil Patraș

Începutul de secol XX se anunța deja cu mari schimbări în țară și în întreaga lume. Dar oamenii providențiali nu au lipsit niciodată. Așa se face că Dumnezeu a rânduit ca în primii 17 ani ai secolului al XX-lea Mănăstirea Putna să fie cârmuită de un egumen dedicat valorilor duhovnicești și naționale.

Cleric instruit, român până în măduva oaselor, capabil de orice jertfă pentru cauza națională, arhimandritul Teofil Patraș este una dintre cele mai frumoase figuri ale Bisericii Ortodoxe naționale de la început de

secol XX. A văzut lumina zilei la Tereblecea, un sat mai sus de Siret, peste granița actuală, la 22 februarie 1839, având părinți evlavioși, pe Dimitrie și Maria și primind la botez numele Teodor.

Părinții lui Teodor au dorit să-și vadă fiul preot, slujitor al Sfântului Altar și rugător pentru oamenii din jurul său. Deși lui i-ar fi plăcut să studieze dreptul, a urmat sfatul părinților și nu a regretat niciodată acest pas. După ce a studiat teologia, a îmbrățișat slujirea de preot timp de 30 de ani (1866–1896), căsătorit fiind cu fiica parohului din Siret și având trei copii. Moartea soției a fost cel de-al doilea examen și cruce totodată din viața lui. O cotitură pe care o va depăși cu ajutorul lui Dumnezeu, Căruia Îi va închina și mai deplin viața sa. Vreme de doi ani, între 1899 și 1901, este numit egumen la Sucevița, hotărând între timp să depună voturile monahale, în ziua de 22 decembrie 1900, la Mănăstirea Dragomirna, unde stareț era arhimandritul Dezideriu Cozub. Când egumenul Putnei, arhimandritul Vasile Renney, a murit, în locul său a fost adus Teofil, toți fiind încredințați că erudiția și patriotismul și le va putea pune în slujba aproapelui mult mai bine din fruntea acestei mănăstiri istorice. Cunoștea bine mai multe limbi: română, ruteană, germană, polonă, latină, greacă și maghiară. Una dintre strădaniile sale, împlinită prin harul lui Dumnezeu, a fost ca Putna să-și păstreze menirea de chemare la spiritualitate și identitate a tuturor românilor aflați în granițele unui imperiu străin. Era o misiune care depășea puterea unei obști de monahi care, pe deasupra, în vremea lui Teofil Patraș, număra mai puțin de 15 viețuitori.

Prietenii, rudele, toți i-au fost aproape. La instalarea sa în egumenia Putnei, la 11 aprilie 1901, un cumnat al său îi făcea următoarea urare: „Sunt sigur că preotul Patraș va rămâne tot Patraș, ca și călugăr, și că românul Toader Patraș, tot Român și adevărat naționalist va fi și ca Teofil Patraș". Un altul, mai entuziast, îl îndeamnă parcă profetic: „Ceea ce a fost a Cezarului i-ai dat! Acu a sosit timpul că ai voit și voiești și dai cu prisosință ceea ce e a lui Dumnezeu!"

Și cu prisosință și-a îndeplinit misiunea, dovedind adâncă pricepere în a păstori mănăstirea în vremuri vitrege. Aniversarea din 1904 a 400 de ani de la moartea Slăvitului Voievod Ștefan cel Mare a constituit

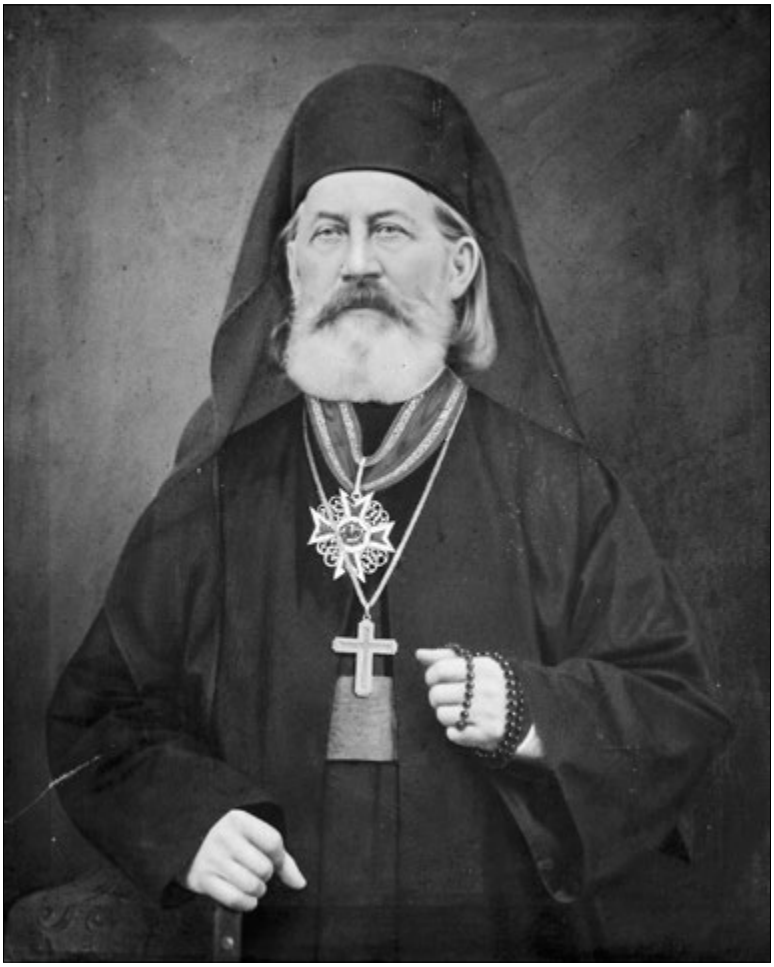

Arhimandritul Teofil Patraș

prilejul unor ample manifestații, care au înnoit conștiința românilor de pretutindeni și au făcut ca inimile lor să bată din nou împreună în nădejdea întregirii țării. Mai ales studenții își exprimau durerea că nu sunt liberi să trăiască după valorile pe care le-au moștenit.

În spatele tuturor activităților a stat, discret, energicul egumen. Om de o rară pricepere și bunătate, neobosit luptător pentru români, încrezător în adevărurile pe care le mărturisea, hotărât, cu cârja păstoriei în mână, a știut să dea măreție momentului. Poetul Ștefan Octavian Iosif, care a fost găzduit de el în același an, a văzut în el „un bătrân adorabil, glumeț și foarte sfătos… Un preot cult, cu însușiri frumoase și, mai presus de toate, un bun român. Hazliu din fire, știe multe anecdote din viața de la țară și spune cu fală că e copil de țăran; în ochii mei mai are un preț, care mi-l face și mai drag: a fost coleg cu Mihai Eminescu la Cernăuți".

Serbarea din 1904 trebuia să găsească Putna în haine noi. Clădirile, inclusiv biserica, erau într-o stare nepotrivită. Pentru a se reda Putnei frumusețea de altădată, între 1901 și 1903, acoperișul bisericii mari, al corpurilor de chilii, al turnurilor și al zidurilor împrejmuitoare au fost refăcute. Cel care s-a ocupat de biserica voievodală a fost arhitectul austriac Karl Romstorfer, care a călătorit în toată țara pentru a vedea bisericile ctitorite de Sfântul Ștefan cel Mare și a concepe un acoperiș nou în stil moldovenesc autentic. Apoi tencuiala care acoperea frumoasele ornamente din piatră a fost înlăturată.

În acea vreme, lipsa studiilor superioare era o problemă generalizată în Bucovina, cauzată și de încercarea Imperiului Austriac de deznaționalizare a românilor prin învățământul în limbă străină și de credință catolică. Monahii putneni s-au străduit să se mențină ca un reper între românii din Imperiu și nu numai. Un interes înalt pentru cultura de tot felul, pe care o puneau în slujba oamenilor, a contribuit la formarea lor spirituală. Egumenul Teofil însuși i-a sprijinit, atât pe ei, cât și bisericile, parohiile, școlile, societățile și organizațiile din Bucovina. Chiar dacă alta este chemarea cea dintâi a unei mănăstiri, Putna și-a asumat acest rol cultural și misionar pentru că de la mănăstirile istorice se aștepta mai mult și ele rămăseseră instituții românești într-un

stat străin. În numele întregii obști au fost ajutate „Societatea pentru cultură și literatură din Bucovina", „Societatea Doamnelor Române din Bucovina" sau „Internatul român de băieți ortodox oriental din Siret", la ultimele două organizații Mănăstirea Putna constituindu-se ca membru fondator. Totodată, aplecarea sa către literatură, din care au rămas câteva încercări de condei, i-a adus titlul de membru de onoare al Societății academice *Junimea*.

Când noua biserică parohială din comuna Putna a fost gata, egumenul Teofil Patraș a fost chemat să o sfințească la 26 octombrie 1908. Tot el, din averea sa, a construit, împreună cu primarul D. Pauliuc, școala de la Frătăuții Vechi, iar împreună cu primarul V. Marcu, internatul Liceului „Eudoxiu Hurmuzaki" din Rădăuți.

Teofil Patraș a rămas fidel chemării sale, neprecupețind nicio osteneală care ar putea aduce folos oamenilor și sufletului său. Cinstirile pe care le-a primit, de arhimandrit în 1904, Ordinul „Coroana României" în grad de Comandor din partea regelui Carol I, în 1905, fiind primul stareț al unei mănăstiri decorat astfel, de arhimandrit mitrofor (purtător de mitră) în 1909 – toate acestea l-au îndemnat la a pune mai multă străduanie în slujirea sa. Grija sa se întindea nu numai asupra Mănăstirii Sucevița, supraveghind-o pentru a se păstra ordinea și bunul ei mers, ci până departe, la epitropia ortodoxă din Liov, „care are chemarea a fi santinela Ortodoxiei în țara Galiției", rugându-L pe Dumnezeu să o întărească pentru ca ea să-i poată strânge sub aripile sale ortodoxe pe toți fiii țării acesteia.

Dar oare comorile păstrate între zidurile mănăstirii puteau fi uitate de acest adevărat păstor, care știa a hrăni și mințile, și inimile celor care ajungeau să îl cunoască? Putea să lase odoarele dăruite de cel dintâi ctitor, apoi de urmașii lui, să atârne pe pereții bisericii, riscând să se desfacă, sau să rămână necunoscute în cuferele din Turnul tezaur? De aceea, când posibilitățile i-au îngăduit, în 1911, amenajează primul muzeu al mănăstirii, unde vor fi adăpostite și valorificate odoarele de mare preț. Dintre ele, multe vor fi apreciate în expoziții în țară și peste hotare, dând mărturie de măreția, noblețea și evlavia poporului care le-a creat. Grija sa pentru odoare exprima foarte clar conștiința că prin ele

se poate asigura unitatea generațiilor trecute cu cele viitoare. Mai mult, acestea atrăgeau mii de vizitatori din întreaga lume.

Când Carol al II-lea, de numai 15 ani, a vizitat Mănăstirea Putna în 17 iulie 1909, el a rămas foarte impresionat de duhul locului și de istoria pe care i-o prezenta egumenul.

Profesorul Gh. Ghibănescu, care în 1912 conduce grupul de profesori și elevi de la Școala Normală „Vasile Lupu" din Iași, ajungând la Putna, povestește: „Bătrânul egumen e român de-ai noștri și bun să-l pui la rană. Și tocmai fiindcă a fost așa de bun cu noi, l-am necăjit și noi îndeajuns, să ne țină minte. […] O vorbă spune că musafirul vesel fiecăruia i-e drag; la Putna, vorba se întoarce: gazda veselă e scumpă tuturor. E un mare cusur acest dar dumnezeiesc – voioșia, și pr. Patraș îl posedă în plină măsură, spre binele călătorilor și pelerinilor la mormântul Marelui Ștefan".

O altă vizită descoperă o dată în plus dragostea lui Dumnezeu pe care arhimandritul Teofil a întruchipat-o în ființa sa: „Un bătrân bunic pe care îl iubești, dar care îți și impune. Vorbă așezată și temeinică. De la început mi-a vorbit de necazurile neamului său, de lupta sa pentru a nu se altera caracterul românesc al mănăstirii, de odoarele ei pe care le păzește cu strășnicie, de tot ce am de văzut și de tot ce trebuie să văd. Neuitate îmi vor rămânea acele zile, în care m-am crezut într-o veche casă părintească și primitoare".

Pentru Nicolae Iorga, care l-a cunoscut îndeaproape, el era Patriarhul care păzea la Putna mormântul lui Ștefan cel Mare, cel mai evlavios rugător lângă acele sfinte moaște. Slujba Învierii la care a participat la Putna i-a rămas ca o imagine din altă lume, cu mare încărcătură duhovnicească. „L-am văzut slujind Învierea cu sufletul cuiva care o și așteaptă pentru țărișoara lui și nenorocitul lui neam. Precum țăranii îngrămădiți în minunata clădire păreau, cu cojoacele lungi grele și pletele fâlfâind, ostași desprinși dintr-un vechi tablou de luptă, el însuși, arhiereul, cu aurul vechi al cununii de episcop pe părul lui alb, era Teoctist Mitropolitul însuși, care s-ar fi întors".

Ultimii ani ai vieții nu i-au fost deloc cruțați de greutăți și de apăsări. Vrednicul bătrân a purtat cu durere anii Primului Război Mondial,

din care a înțeles că războiul, întotdeauna, nu a fost decât un șir de făgăduințe călcate. Scriind despre soarta României în acest război, nu-i rămâne decât să încheie cu un oftat și cu o încredințare deplină milei lui Dumnezeu: „În scurt, îi o încurcătură că nu să știe ce are să fie!! Atâta este sigur, că noi suferim foarte mult, pentru că să apropie iarna, nu-i ce mânca, nu cu ce a să îmbrăca, nu-s lemne de încălzit, o mizerie la culme! Numai bunul Dumnezeu să Se îndure de noi!"

N-a apucat să vadă împlinit dorul românilor împrăștiați între străini de a se uni cu frații lor din Regat și de a vedea Putna intrată în cuprinsul României libere, ceea ce s-a petrecut în 1918, căci Dumnezeu l-a luat la El în 23 ianuarie 1917, așa cum a făcut cu prorocul Moise care, deși a condus poporul evreu prin pustie spre Țara Făgăduinței, nu i-a fost îngăduit să intre în ea în viața aceasta. Dar Dumnezeu gătise pentru ei ceva mai bun. Cât va mai dura lumea, acest străjer neadormit al mormântului Sfântului Ștefan se odihnește în cavoul familiei din cimitirul din Frătăuți, lăsând paza lăcașului de la Putna Aceluia în a cărui pază s-a dus acum și el.

Ieromonahul Gherasim Prelipcean

La jumătatea anului 1913, în timpul celor două luni în care lui Teofil Patraș i-a fost aprobat un concediu de către Consistoriul Arhiepiscopal din Cernăuți, conducerea mănăstirii le-a fost încredințată ieromonahilor Gherasim Prelipcean și Gavriil Cârdei.

Primul dintre ei s-a născut pe 6 iulie 1867, în Horodnicul de Jos din Bucovina, primind la botez numele Arhanghelului Gavriil. Fiind educat într-o familie de gospodari, unde a deprins meseria de dulgher, dar și dragostea de carte, la 26 de ani hotărăște să îmbrace pentru toată viața haina smereniei și a ascultării, a dăruirii totale, intrând în Mănăstirea Sucevița, unde după patru ani i se dă mantia și numele de Gherasim. După hirotonia în ierodiacon, în anul 1900 primește și darul deplin al

preoției, prin care va sluji spre slava lui Dumnezeu și spre mântuirea poporului până la moartea sa din 12 noiembrie 1917, venită ca o izbăvire în brațele lui Dumnezeu, după o boală grea și îndelungată.

Documentele vremii l-au reținut ca pe un mare iubitor al cărții, căutând în toate prilej de formare duhovnicească și de adâncire în tainele lumii lui Dumnezeu. „Ocupându-se neîntrerupt cu cetirea cărților științifice și sporind foarte mult", între 22 noiembrie și 23 decembrie 1900 este ales să facă parte, ca reprezentant al consiliului mănăstirii, dintr-o comisie care avea să verifice existența și condițiile de păstrare a odoarelor din Mănăstirea Putna, în obștea căreia se mutase între timp. Este prima atestare a unui muzeu la Putna, în care 20 de piese erau expuse în vitrină într-o încăpere special destinată acestui lucru fie din acel moment, fie înainte de acea dată.

Cunoștința însă nu l-a îngâmfat pe ieromonahul Gherasim. Milosteniile pe care le face la diferite biserici „pentru iertarea păcatelor sale și ale părinților lui" arată inima-i largă și deschisă către nevoile preoților de țară și grija pentru mântuirea sufletului său. Înainte de trecerea la Domnul a lăsat prin testament bibliotecii mănăstirii cărțile sale, iar bisericii, singurul rând de veșminte simple pe care le avea.

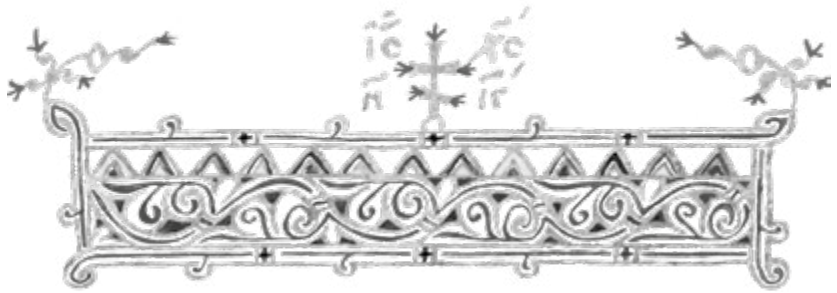

Perioada interbelică

Perioada dintre cele două Războaie Mondiale a însemnat pentru Mănăstirea Putna și pentru întreaga țară trăirea unui vis de mult așteptat: unitatea tuturor românilor, eliberarea de sub diferitele juguri străine, posibilitatea de întâlnire unii cu alții, rude și prieteni, fără a fi nevoiți să treacă granițele impuse de marile imperii.

Monahii putneni, în frunte cu starețiii lor, și-au asumat și ei rolul de a menține vii cele două tipuri de conștiință: aceea că aparținem unui neam și suntem datori să contribuim la împlinirea rostului său în istorie, prin unitate și dispoziție de jertfă, și totodată că suntem fii ai Părintelui Ceresc din puterea Căruia putem împlini tot lucrul cel bun. Aici oamenii găseau în primul rând moștenirea marelui Ștefan și a plăieșilor lui dragi, credința ortodoxă, dar și reazem al aspirațiilor naționale.

Cu inima plină de bucurie, un soldat al armatei române vine să-și aducă prinosul de recunoștință la mormântul marelui voievod, adevărat altar al conștiinței naționale: „Cel dintâi ofițer român în Putna României Mari". Locot. Mihail Dobjanski, Regimentul 8 Roșiori, decembrie 1918. Aceeași putere înnoitoare se resimte permanent. Cărțile de oaspeți reține câteva mărturii: „Să facem din acest sfânt locaș o înaltă școală de patriotism pentru generații viitoare, căci fără acest nobil apanaj, un popor nu poate să trăiască". Octav Minar, 31 august 1919. „Am plâns și eu la racla Marelui Voievod și m-am înălțat sufletește. Sunt fericit". Gen. I. Ocheanu, Comandant al Diviziei a 17-a, 26 iulie 1923.

La începutul acestei perioade de mari așteptări, păstoria de 12 ani a arhimandritului Grigorie Volcinschi la Putna, nobil după descendență, dar mai ales după caracter, a fost providențială. Aici, românii anilor '20 au putut găsi un puternic centru sufletesc și de identitate.

Închinarea la mormântul lui Ștefan cel Mare, amenajat ca un muzeu, vederea odoarelor mănăstirii și ascultarea explicațiilor „nepreţuite și savante", reînnodarea la Putna a firului istoriei, ospitalitatea egumenului, slujbele făcute cu atenție și evlavie, toate acestea au fost pentru români confirmarea că prin credință și conștiință națională vom putea sta cu demnitate înaintea oricărui om, dar și înaintea judecății lui Dumnezeu.

În acest „colț de rai al scumpei noastre patrii și leagăn de sfântă aducere aminte a virtuților marelui voievod", oamenii veneau, îngenuncheau, simțindu-și sufletul „prins și înălțat spre frumosul și marele trecut al neamului nostru". Un alt pelerin își mărturisește și el emoția: „Sfintele odoare și minunile artistice din Mănăstirea Putna sunt pline de învățături; le asemăn cu acele izvoare de la care nu te poți adăpa decât îngenunchind". La rândul său, Nicolae Iorga se îndreaptă în 1919 spre centrul spiritual al Bucovinei reîntregite: „Mi-a venit în minte că trebuie să fie foarte frumos să asiști la o slujbă a Învierii într-o mănăstire din Bucovina și anume la Putna lui Ștefan cel Mare, și am plecat să fac noaptea sfântă acolo. Am văzut la Putna slujba după toate datinile vechi, cu ciocănitul în ușa bisericii, cu vestea că «vine Împăratul slavei», cu intrarea pe ușa cea mare a arhiereului în numele acelui «Împărat al slavei», înaintea țăranilor în cojoace, ca o platoșă de luptă – una din cele mai frumoase slujbe care se pot închipui".

Ideea de pelerinaj și unitatea națională sunt strâns împletite în epocă, așa cum au fost de-a lungul veacurilor. Sfinții deschid calea spre Împărăția lui Dumnezeu, dar pe aceasta nu pot înainta decât cei care sunt uniți în cuget și în simțiri. Iar o formă importantă de unitate este cea națională, așa cum familia este un alt mediu în care se exersează unitatea, dragostea și toate virtuțile creștine. Despre această conștiință a unității pe care o întreține pelerinajul la locurile sfinte ale țării dau mărturie cu îndestulare însemnările din cărțile de oaspeți. Cu ocazia unui mare pelerinaj din 1919, aflăm scris: „Mare a fost Ștefan voievod, și sfânt este, pentru că prin fapte mari și așezăminte sfinte a lăsat pururi aprinsă văpaia conștiinței naționale". Cu același prilej, Constantin Cehan-Racoviță, urmaș al binefăcătorului mănăstirii din vremea Sfântului Iacob Putneanul, a scris: „Frați de pretutindeni, din mica

România liberă și de sub jugul a trei stăpâniri străine, veniseră atunci să-și frângă genunchii pe mormântul Marelui Voievod… toată suflarea românimii mulțumește astăzi Domnului înaintea aceluiași altar de la Putna, că ne-a învrednicit să ne închinăm liberi pe un mormânt eliberat". „Principatele eliberate și-au trimis cu această ocazie trei regimente de soldați cu steaguri ferfenițite de gloanțe prin luptele ce s-au dat la toate hotarele pământului românesc. În acest fel se probează sănătatea morală a unui popor, prin gradul de respect și de pietate pe care îl manifestă față de eroii și sfinții săi."

Perioada interbelică a adus și cele mai multe vizite la Putna din partea Casei Regale. Trei regi au României au trecut pragul mănăstirii. Când, în 16 mai 1920, Regele Ferdinand a vizitat mănăstirea împreună cu Regina Maria și Principesa Elisabeta, a aflat în Sfântul Voievod Ștefan cel Mare inspirație pentru faptele sale: „În numele tău și al marilor tale fapte am găsit izvorul nesecat al răbdării în timpul de umilință și al curajului în timp de restriște. Insuflă-ne duhul sfintei uniri în inimile noastre, pentru ca să putem duce înainte greaua sarcină a Statului nostru întregit".

Întâlnirile de suflet de la Putna vor crește mereu în amploare. Se obțin chiar reduceri pentru transportul feroviar, pentru a înlesni venirea pelerinilor. În septembrie 1922, Arhiepiscopul Nicolae Ivan al Clujului, Vadului și Feleacului a venit să se închine la mormântul celui care a avut o contribuție însemnată pentru episcopia pe care o păstorea, mulțumind totodată Regelui Ferdinand că a înlesnit, prin întregirea neamului, ca frații din toate ținuturile locuite de români să-și înalțe sufletele în jurul altarului de la Putna.

La 1 februarie 1925, Mănăstirea Putna a fost declarată monument istoric. Patrimoniul și odoarele ei încep să-și recapete importanța avută din vremea ctitorilor, multe dintre ele fiind cerute pentru expoziții naționale și internaționale. Cercetători de renume publică studii prin care fac cunoscută lumii valoarea patrimoniului putnean.

Un mare eveniment a avut loc în 1926, inițiat de membrii Cercului studențesc „Arboroasa" din Cernăuți. Serbarea s-a desfășurat sub înaltul patronaj al Alteței Sale Regale, Principesa Ileana. Cu această ocazie s-a inaugurat bustul poetului Mihai Eminescu, în incinta mănăstirii.

La Putna continuă să vină tineri, intelectuali, militari, oameni politici. O însemnare din 1928 ne vorbește despre Liceul Militar „Ștefan cel Mare" din Cernăuți, care „vine să primească în fiecare an împărtășanie de credință pentru neamul românesc, la mormântul patronului său Ștefan cel Sfânt și Mare". În toamna lui 1929, aproximativ 40 de dorobanți care au luptat în Războiul de Independență din 1877 au poposit la Putna, după ce mai înainte s-au închinat la mormântul Eroului Neștiut din Cernăuți.

Un grup de studenți veniți aici au simțit și ei puterea înnoitoare a acestui loc încărcat de semnificații și de sfințenie: „Ceea ce ne-a cutremurat mai întâi la Putna a fost clipa în care am luat contact cu istoria vie a Moldovei, prin mărturiile pipăibile pe care le întâlneam acolo. Voievodul nu mai cobora în gândurile noastre din legendă, ca până atunci, ci creștea acum din lucruri: din trunchiul de paltin în care se înfipsese săgeata, din Evangheliare, din epitrahile, din goblenurile domnițelor, din policandre, din cupa de matostat cu care băuse și mai ales urca la noi slăvitul domn din culcușul lui de piatră din dreapta pronaosului. Cele trei zile petrecute la Putna ne-au transfigurat".

Pentru Gala Galaction însă, trei zile erau prea puțin pentru a descifra acest sanctuar al neamului românesc. „Fie că ești om de știință migăloasă, fie că ești un iubitor al artelor, fie că ești un capricios privitor al liniilor și al luminii, ar trebui să rămâi locului câteva săptămâni ca să poți să înțelegi și să faci ale tale comorile Mănăstirii Putna. Toate odoarele de aici deșteaptă și împletesc atâtea întrebări, atâtea probleme culturale, încât acest minuscul muzeu al Mănăstirii Putna crește până la înălțimea unei anexe de Academie națională!"

Toate acestea dau mărturie că Putna a fost în perioada interbelică o săgeată de foc peste veac, chemare și îndemn din partea ctitorului care n-a obosit niciodată iubindu-și și apărându-și țara. Părinții din această perioadă s-au străduit să își împlinească cu dragoste ascultarea dată de locul unde i-a adus Dumnezeu, loc al unității și izvor al dragostei de țară. Cu râvnă ei au dăruit tuturor românilor chipul Sfântului Voievod Ștefan, simbol al demnității naționale și al demnității ortodoxe.

Arhimandritul Grigorie Volcinschi

Marea Unire de la 1918 a întărit conștiința tuturor românilor că de acum, mai uniți, pot clădi împreună un viitor mai bun. Fiecare și-a asumat în felul său această năzuință, din locul în care a fost chemat și așezat de Dumnezeu.

În plan duhovnicesc, Primul Război Mondial afectase puternic o lume a ordinii, a ierarhiei și a valorilor, iar identitatea românească avea uneori de pierdut. Spre exemplu, români întorși din America devin propagandiști sectari; siguranța și armonia mediului familial a avut și ea de suferit prin divorțurile care deveneau tot mai dese. Cum se exprima profetic Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc, „vremurile de astăzi se scurg cu o ciudată variație, necunoscută și neîntâlnită până azi în trecutul creștinismului".

Într-o astfel de lume de năzuințe și clătinări a fost chemat în calitate de călăuză egumenul Putnei, Grigorie Volcinschi, vreme de 12 ani. Venind la Putna, românii anilor '20 și-au putut găsi aici alinare sufletească și întărire în propria identitate.

Gheorghe Volcinschi, al treilea fiu al lui Ioan Volcinschi, se naște în 1853, în Călinești lui Cuparenco, a cărui biserică era dăruită de însuși Ștefan cel Mare episcopiei de Rădăuți. Tânărul Gheorghe Volcinschi se înscrie între intelectualii familiei, ajungând doctor în Filosofie și Teologie al Universităților din Amsterdam și Londra. Este hirotonit preot la 1880, îl găsim paroh în Boian în timpul Primului Război Mondial, iar între anii 1905–1919 deține și funcția de vicar al protopopiatului Cernăuților. Din căsătoria sa cu Elena Ussatiuc au venit pe lume trei copii – Adriana, Adela-Olga și Valerian, acesta din urmă dăruindu-i pe nepotul Tadeus Raul Volcinschi, profesor la Universitatea din Cluj-Napoca, deținut politic și făcând parte din rezistența activă anticomunistă. La 66 de ani, după moartea soției, el depune voturile monahale la Mănăstirea Sucevița, în 12 aprilie 1919, primind numele Grigorie, iar câteva zile mai târziu este numit egumen la Mănăstirea Putna. A știut

Arhimandritul Grigorie Volcinschi

să-și slujească neamul prin cuvânt și prin ținută monahală, neam pe care-l voia demn și statornic în mersul său spre mântuire.

Numărul mic de monahi, și aceștia trecuți de mult de vârsta tinereții, pe care i-a găsit la Putna, a făcut să cadă asupra lui aproape toate grijile administrative, de la ținerea socotelilor gospodăriei, a listei de conduită a călugărilor, a rapoartelor către Consistoriu și a întregii corespondențe oficiale, până la relațiile cu pelerinii. Cei care îl cunoșteau nu puteau să nu rămână impresionați și atinși la suflet de ospitalitatea, căldura și erudiția egumenului Grigorie.

Regele Ferdinand vizitează mănăstirea la 16 mai 1920, împreună cu Regina Maria, Principesa Elisabeta și Mitropolitul Primat Miron Cristea. La încoronarea perechii regale de la Alba Iulia, în 2/15 octombrie 1922, egumenul Grigorie Volcinschi trimite o telegramă de felicitare. Apoi urna de argint de la serbarea din 1871, ce conținea pământ adus din mai multe regiuni ale țării ca expresie a năzuinței de unitate, este purtată într-un pelerinaj simbolic prin țară. De această dată, pământul s-a împrăștiat din loc în loc, ca o întoarcere acasă, ca semn că visul istoric al unității românilor fusese împlinit.

Oameni din toate colțurile lumii încep să vină în număr tot mai mare la Putna, atrași atât de gloriosul său trecut, cât și de cuvintele și explicațiile starețului. Ca ghid al mănăstirii, era un om deosebit de cald și de ospitalier. O vizitatoare a concentrat în cuvintele sale trăirea miilor de pelerini: „Arhimandritul Volcinschi de la Mănăstirea Putna, cu sufletul entuziast, ne-a relevat toată măreția gloriosului nostru trecut, trăind clipele cele mai impresionante și mai tulburi". Un altul adresa o chemare tuturor celor care simt și trăiesc românește: „Împreună cu patriotul egumen Grigorie Volcinschi, să facem din acest sfânt locaș o înaltă școală de patriotism pentru generații viitoare, căci fără acest nobil apanaj, un popor nu poate să trăiască". Cele peste 700 de grupuri care au vizitat mănăstirea între anii 1924–1926, pelerini din toate categoriile sociale, trebuie să-l fi obosit pe mult îndrăgitul stareț. Dar în osteneala aceasta vedea deja rodul. Ore întregi, cu timp și fără timp, stătea la dispoziția celor care doreau să asculte explicațiile despre trecutul istoric și despre gloria marelui voievod.

În 1926, egumenul Grigorie este gazda celei de-a treia serbări naționale de la Putna, patronată de Alteța Sa Regală Principesa Ileana a României, de la care se păstrează o cunună de lauri în muzeul mănăstirii. Pentru slujirea sa misionară, pentru grija de Mănăstirea Putna și de vizitatorii ei, Grigorie Volcinschi a primit și el, ca Teofil Patraș, rangul de Comandor al Ordinului „Coroana României" și a fost numit arhimandrit mitrofor în 1923.

O grijă de căpetenie a sa este siguranța odoarelor, mai ales că multe obiecte de artă dispăruseră. El însuși semnalase prezența unor hoți înarmați care au călcat mănăstirea în 1919 și 1920, pentru care a fost necesară instalarea unui post de jandarmi în afara mănăstirii. În octombrie 1922, reușește să organizeze un muzeu în adevăratul sens al cuvântului, cu vitrine pentru exponate, iar odată cu declararea mănăstirii ca monument istoric, la 1 februarie 1925, patrimoniul și odoarele ei încep să recapete importanța avută din vremea ctitorilor.

Arhimandritul Grigorie și-a încheiat viața împăcat cu misiunea pe care i-a încredințat-o Dumnezeu. După 12 ani de păstorire a Putnei, trece hotarul acestei lumi la 13 iulie 1931, în vârstă de 78 de ani. Mormântul său din cimitirul mănăstirii este străjuit de o frumoasă cruce până la cea de-a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos, înaintea Căruia blândul stareț nu încetează să se roage pentru unitatea, propășirea și împlinirea noastră ca oameni, ca fii ai lui Dumnezeu și ca neam.

Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc

Viitorul mitropolit s-a născut pe 19 februarie 1875, în Stulpicani, Câmpulung, și a primit la botez numele Nicolae. Tatăl său, Teodor, a fost dascăl bisericesc; mama sa, Ioana, s-a călugărit la bătrânețe, devenind monahia Iuvenalia.

După absolvirea Liceului „Ștefan cel Mare" din Suceava, și-a continuat studiile la Facultățile de Teologie și de Filozofie din Cernăuți.

Obținând doctoratul în Istorie, Filologie română și Filozofie, a făcut apoi studii de specialitate la Universitățile din Viena, Bonn, Würzburg și München. În 1901 s-a căsătorit, având apoi cinci copii. După ce doi dintre copii și soția au trecut la cele veșnice, în 1918, s-a dedicat cu totul slujirii Bisericii și neamului, activând ca profesor și decan la Facultatea de Teologie din Cernăuți și membru al Parlamentului României Mari.

În 1923 a intrat în viața monahală la Mănăstirea Putna, primind numele Nectarie, fiind ales în același an Episcop de Cetatea Albă și Ismail, pentru ca un an mai târziu să devină Mitropolit al Bucovinei. A păstorit într-o perioadă în care era multă nevoie de zel, fermitate și echilibru duhovnicesc, calități pe care le-a arătat din plin. S-a îngrijit de refacerea și de construirea a zeci de biserici, case parohiale, instituții bisericești, așezăminte sociale, așezăminte de caritate sau educaționale.

Mitropolitul Nectarie a publicat volume de Teologie istorică, Liturgică, Drept canonic, Istorie bisericească, Literatură, Istorie literară. Pe plan național, a fost un mare luptător pentru unirea deplină a românilor, a cărei reușită nu se putea sprijini decât pe credință.

S-a ocupat foarte mult de îngrijirea săracilor, cu o grijă izvorâtă din iubirea pentru aproapele și dorirea de bine duhovnicesc. Îndemna preoții să cultive în credincioși un comportament izvorât din dragostea de Hristos și de aproapele, astfel încât să nu mai existe, de exemplu, părinți abandonați de copii sau copii lepădați de părinți.

În prefața manualului de Liturgică pe care l-a completat, Mitropolitul Nectarie expunea principiul continuității în Biserică pe care trebuie să se întemeieze fiecare generație de teologi și de preoți: „Inovațiunile și invențiunile ușor făcute pot aduce adesea dezastru. Ceea ce cred necesar să cerem generațiunilor tinere și viitoare e ca să se păstreze continuitatea în muncă și respectarea tradiției în învățătură și pildă, respectând trecutul și nu răsturnându-l".

Afectat de împotrivirile pe care slujirea sa le-a stârnit, s-a mutat în Împărăția Cerurilor la 4 iulie 1935 și a fost înmormântat în Cripta Mitropoliților din cimitirul orașului Cernăuți. Un cuvânt al acestui neobosit păstor răsună în inimile celor ce îi cunosc viața: „Ceea ce putem face, să facem!"

Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc

Protosinghelul Atanasie Prelipceanu

Nu trecuse mult de la Primul Război Mondial și pacea începea din nou să se ia de pe pământ. În întreaga lume erau semne că marile puteri urmau să intre din nou în conflict. La sfârșitul perioadei interbelice, între anii 1932–1937 și 1948–1949, capul familiei putnene a fost stareţul Atanasie Prelipceanu, cel a cărui amintire nu se ștersese nici în 1990 din memoria bătrânilor călugări și oameni ai locului.

Lumina zilei a văzut-o în comuna Horodnicu de Jos, la 28 noiembrie 1891. La botez a primit numele celui întâi chemat la apostolie, Andrei, acesta fiind poate și un îndemn pentru mai târziu, când avea să i se încredințeze cârmuirea sufletelor spre mântuire și apărarea identității sufletului românesc, încreștinat prin misiunea Sfântului Apostol Andrei.

Traseul vieții sale îl recomandă a fi un stareț cărturar. După ce a obținut licența la Facultatea de Filozofie, Litere și Teologie din Cernăuți, a fost profesor de liceu între 1919–1931 la gimnaziile din Vatra Dornei, Rădăuți și Suceava. Când Dumnezeu i-a aprins inima pentru o slujire mai importantă, a lăsat toate în grija Celui Atotputernic și a intrat în viața monahală. După o perioadă de încercare, a fost tuns în călugărie pe 28 ianuarie 1932. Caracterul, formarea duhovnicească și intelectuală, abilitățile practice și spiritul de observație îl recomandau din plin. După o zi a fost hirotonit ierodiacon, iar de Sfinții Trei Ierarhi, ieromonah. În aceeași zi a fost numit egumen al mănăstirii.

Misiunea nu i-a fost ușoară. Obștea Putnei, pe lângă faptul că nu era numeroasă (10–15 monahi pe timpul stăreției sale), era și îmbătrânită. La un moment dat arăta că din șapte ieromonahi, numai trei pot sluji, restul fiind prea bătrâni, bolnavi sau infirmi. Și-a început lucrul cu râvnă, pe care nu a slăbit-o până la trecerea la viața cea veșnică.

Stareţul Atanasie Prelipceanu, cunoscând frumusețea slujbelor de noapte și a privegherilor din mănăstirile din patria-mamă, mai ales de la Neamț și Cernica, se mâhnea că în Bucovina, în urma stăpânirii austriece, se pierduse această rânduială. Cum să se mai înalțe sufletul la Dumnezeu, cum să mai cunoască umilința și frumusețea rugăciunii,

dacă nu are parte de aceasta în liniștea nopții? Adevărata rugăciune urmează ostenelii, când trupul, prin nevoință, împuținându-și nevoile după plăceri, dă loc sufletului, omului cel tainic al inimii, să respire, să se îndrepte cu toată puterea și dorul spre Dumnezeu, pentru care a și fost creat. Energicul stareț dorea să reorganizeze întreaga viață monahală din Bucovina. În proiectul înaintat mitropoliei în 1935 se arăta interesat de claritatea slujbelor din biserică și de respectarea întru totul a rânduielilor liturgice și de tipic, de organizarea de sinaxe a stareților mănăstirilor, de înființarea unui exarhat și a unor soboare de judecată monahale, de constituirea de școli și bolnițe mănăstirești. Pentru Mănăstirea Putna cerea înființarea unei școli de muzică și pregătire religioasă pentru viitorii monahi, echivalentă liceului, formarea fraților prin îndrumarea fiecăruia de către un ieromonah, care urma să-i fie duhovnic. Starețul vedea un monahism viu, energic, în care rugăciunea și lucrul mâinilor se împletesc, în care tot timpul și toate puterile sunt dăruite lui Dumnezeu. În felul acesta El poate lucra prin oameni mântuirea lumii. Aceasta a fost dintotdeauna vocația monahismului, de a lua parte, prin harul lui Dumnezeu, la mântuirea lumii, de a se face jertfă în lacrimile oamenilor.

Oricui îl întâlnea, starețul îi lăsa o impresie de neuitat. Avea o inimă nobilă și, fiind înzestrat cu darul cuvântului, știa să povățuiască mereu cu înțelepciune atunci când cineva îi cerea sfatul.

Norii negri care se adunau și prevesteau un nou conflict armat nu l-au descurajat pe starețul Atanasie, chiar dacă adresele venite de la Prefectura din Rădăuți îndemnau să fie gata să-și evacueze odoarele cu trenul, în eventualitatea unui conflict armat. Casa lui Dumnezeu trebuia îngrijită fără amânare.

La 31 iulie 1933, Regele Carol al II-lea, împreună cu Marele Voievod Mihai au vizitat Mănăstirea Putna. Atunci s-a luat hotărârea înlocuirii baldachinului din lemn, așezat deasupra mormântului Sfântului Ștefan cel Mare de către organizatorii Serbării din anul 1871, cu un altul, din marmură „de Constantinopol". La 20 mai 1935, a avut loc recepția lucrării de către președintele Comisiunii Monumentelor Istorice, N. Iorga.

În toamna aceluiași an, la 13 octombrie, Regele Carol a vizitat din nou Putna, însoțit de Marele Voievod Mihai, Principele Nicolae,

Prim-ministrul Gheorghe Tătărăscu, o parte din membrii guvernului și de șefi de stat-major ai țărilor aliate veniți la manevrele regale din Bucovina. Cu această ocazie, baldachinul și noul clopot, numit „Regele Carol II", au fost sfințite. Tot din inițiativa și cu sprijinul regal s-a renovat și muzeul. Rodul vizitei sale la Putna de pe când avea 15 ani s-a văzut acum, împlinindu-și rostul față de mănăstirea în care odihnește voievodul iubit al românilor.

Prin odoarele sale, prin tradiție și prin obște, Mănăstirea Putna arăta persistența de-a lungul veacurilor și putea da mărturie despre frumusețea vremilor trecute, a oamenilor, despre aspirațiile înalte și sufletele sensibile ale acestora. Când Episcopul Ipolit Vorobchievici, vicarul Eparhiei Bucovinei, i-a cerut 12 din cele mai prețioase odoare putnene pentru a participa la expoziția de artă bisericească de la Bruxelles, din vara anului 1935, starețul nu a stat pe gânduri. Europa afla în felul acesta că nu sunt oricine creatorii unor astfel de opere de artă și nici poporul din care au ieșit. Solicitări au venit și din țară pentru includerea într-un repertoriu al muzeelor din România, iar trei case de cinematografie – românești și străine – au vizitat Putna pentru realizarea de filme documentare despre viața și arta bisericească din mănăstirile bucovinene.

Un gest însemnat îl va constitui prezentarea de către Atanasie Prelipceanu a urnei cu pământ de la mormântul lui Ștefan cel Mare la înmormântarea episcopului Nicolae Ivan al Clujului, la 6 februarie 1936. „Pământ de la mormântul lui Ștefan cel Mare care a întemeiat eparhia Clujului, aceluia care a reînființat-o, episcopul Nicolae Ivan", spunea episcopul Andrei Magior. Gestul starețului Atanasie se arăta ca un răspuns la acela al episcopului Nicolae Ivan, făcut cu 14 ani mai devreme, atunci când acesta, împreună cu clerul eparhiei sale, a Clujului, Vadului și Feleacului, a săvârșit în Mănăstirea Putna parastas pentru odihna marelui voievod Ștefan cel Mare.

În cei cinci ani de stăreție, Atanasie Prelipceanu își împlinise misiunea pentru care a fost chemat de Dumnezeu. Acum trebuia, din ascultare, să revină la catedră. În iulie 1937, a fost transferat la Centrul Eparhial ca profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Abia la 1 mai 1948 va relua conducerea obștii de la Putna, pentru scurt timp.

A trăit mai departe în obște, povățuindu-i pe cei mai tineri și sprijinind pe cei în nevoie, până la 31 ianuarie 1950, când a trecut la cele veșnice, în vârstă de 59 de ani. De atunci, de lângă tronul lui Dumnezeu, mijlocește mântuirea neamului și a întregii lumi.

Protosinghelul Paisie Prelipceanu

Ocupația bolșevică în nordul Bucovinei a însemnat o nouă lovitură dată demnității și cinstei poporului român și o cruce grea pentru oamenii de aici, mult încercați de-a lungul istoriei. Dumnezeu însă își alege oamenii care sunt dispuși ca, prin jertfa lor, să-I urmeze, să se asemene cu El, Jertfa de mult preț Care S-a dat și Se dă mereu pentru mântuirea lumii. Căci Hristos stă răstignit pentru mântuirea fiecărei persoane care se naște și Se îndurerează cu fiecare păcat săvârșit de om.

Un astfel de om de jertfă a fost și viitorul egumen al Putnei, Paisie Prelipceanu. S-a născut în comuna Horodnic din județul Suceava, la 11 martie 1911, primind la botez numele Sfântului Pavel, căruia s-a străduit să-i urmeze în râvna pentru mântuirea fraților săi. A intrat ca novice în Mănăstirea Putna la 1 iulie 1933, după care a urmat cursurile Seminarului monahal de la Cernica și Facultatea de Teologie din Cernăuți. În anul 1934 a îmbrăcat chipul îngeresc, primind mai apoi și darul hirotoniei.

În urma pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, al cărui protocol secret prevedea și împărțirea României între cele două puteri totalitare, multe sate din nordul Bucovinei au fost lipsite de preot, care fuseseră fie deportați, fie arestați sau refugiați în Regat. Ieromonahul Paisie a slujit nevoilor credincioșilor din comunele Molnița, Herța, Târnăuca, Horbova, Godinești, Hreațca, Buda, Slobozia, Mihoreni, Puieni Regat, străduindu-se să fie pentru ei lumină și mângâiere, sprijin și ajutorare, îndemn și răbdare în menținerea credinței și tradiției ortodoxe, ferind bisericile ca să nu fie prefăcute în magazii și în cinematografe.

În 22 iunie 1941, România a intrat în cel de-al Doilea Război Mondial împotriva sovieticilor, pentru a șterge umilințele ultimatumului din 26–28 iunie 1940. Atunci, târziu după lăsarea serii, ambasadorul României la Moscova a fost chemat și i s-a înmânat o notă ultimativă și o hartă cu teritoriile pe care România trebuia să le abandoneze în trei zile: Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța. România a cedat fără luptă, iar în Uniunea Sovietică au rămas 3,9 milioane de români, un sfert din populația țării.

La scurt timp după intrarea României în război ca aliat al Germaniei, la 1 august, ieromonahul Paisie a fost numit egumen al Mănăstirii Putna, funcție în care a rămas până la 1 august 1947, când a trecut la Mănăstirea Antim din București. El a condus mănăstirea în perioada deosebit de grea a războiului. Înainte de numirea sa, în luna iulie 1941, mareșalul Ion Antonescu, împreună cu Majestatea Sa, Regele Mihai, au vizitat mănăstirea. Pentru siguranță, s-a hotărât ca odoarele muzeului să fie evacuate la Râmnicu Vâlcea, unde au rămas câțiva ani.

Condițiile grele ale războiului sunt surprinse în numeroase pagini de corespondență. De pildă, la 19 mai 1942, egumenul Paisie Prelipceanu cerea „prim pretorului" de Rădăuți o cantitate de 2 litri de untdelemn săptămânal, pentru „candela lui Ștefan cel Mare, care arde continuu". Indiferent cât de grele erau vremurile, tradiția candelei nestinse de la mormântul marelui domn trebuia să rămână mai departe neștirbită.

Încetarea războiului în 1945 nu a însemnat și ușurarea traiului. Criza monahală și economică a fost accentuată și de instaurarea regimului comunist. Va urma o perioadă de instabilitate, în care călugării cu greu reușesc să lucreze cele specifice vieții monahale și să ducă mai departe mesajul duhovnicesc și patriotic al mănăstirii. Retragerea egumenului Paisie de la conducerea mănăstirii a însemnat și retragerea la Mănăstirea Antim din București, unde l-a avut ca duhovnic pe marele arhimandrit Sofian Boghiu. El însuși, Paisie, a fost cunoscut ca un mare duhovnic, blând și înțelegător cu neputința omenească, dar neîngăduitor al păcatului. Înainte de a-și preda sufletul în mâinile lui Hristos, la 15 mai 1986, înaintea Căruia a plâns durerea întregii țări, el a cerut să fie înmormântat în cimitirul Mănăstirii Putna, unde până astăzi i se face pomenire.

Perioada după 1945

În viața bătrânei maici – Mănăstirea Putna, a început după anul 1945 o perioadă, pe cât de grea, pe atât de înnoitoare, precum însăși Crucea Mântuitorului. Această înnoire a venit din păzirea tradiției vii a monahismului ortodox și din legătura pe care o reluase, după 1918, cu Biserica-Mamă – Biserica Ortodoxă Română.

Greutatea a venit, în principal, din partea regimului comunist-ateu care s-a instaurat în țară, de-a dreptul prigonitor împotriva Bisericii și, mai ales, împotriva monahismului, autoritățile comuniste propunându-și „luarea unor măsuri menite, pe de o parte, să scoată masele de credincioși de sub influența mănăstirilor, iar, pe de altă parte, să se limiteze posibilitățile mănăstirilor de a recruta noi călugări".

Pentru comuniști, monahismul nu avea nicio valoare, monahii erau „rămași în urmă, incapabili să facă față stadiului evoluat al cunoștințelor, în general fără cultură, aproape ignoranți", cu mentalitate „preștiințifică și mistică". Însă la Putna au întâlnit și istorie, și cultură, iar pe acestea nu au putut să le ignore. Numărul mare de vizitatori români și străini care doreau să-i admire comorile, precum și moștenirea culturală și istorică, au făcut ca Mănăstirea Putna, ca multe altele, să rămână deschisă.

Primii cincisprezece ani au constituit una dintre cele mai instabile perioade din istoria Putnei. La cârma mănăstirii au fost nu mai puțin de 11 stareți. Majoritatea erau schimbați sub presiunea puterii politice tocmai când încercau să reorganizeze o vatră monahală autentică și să se preocupe de îngrijirea corespunzătoare a obiectelor de patrimoniu, pe care le-au înțeles ca „dovezi care vorbesc cu încăpățânare de măreția trecutului nostru, dovezi care nu pot fi negate, iar cei ce o vor face, ei înșiși vor fi negați", așa cum nota în cartea de oaspeți un student, în 1954.

În această perioadă s-a pregătit, în ascuns, decapitarea monahismului românesc, care a culminat cu Decretul 410 din 1959, în urma căruia au fost forțate să părăsească mănăstirile persoanele fără studii teologice cu vârsta până în 55 de ani, bărbații, și 50 de ani, femeile. În regiunea Sucevei au rămas în mănăstiri doar 10% din monahi și monahii. Din punct de vedere duhovnicesc, efectul a fost slăbirea transmiterii filiației duhovnicești de la părinte la ucenic pentru că, deși existau părinți duhovnicești, lipseau ucenicii. Situația s-a schimbat după căderea comunismului, când mii de tineri au intrat în mănăstiri, dar erau lipsiți de părinții care, între timp, se mutaseră la Domnul.

Până la emiterea Decretului, însă, în anul 1956, la Putna au fost aduși, din inițiativa Mitropolitului Sebastian Rusan al Moldovei, un număr de 30 de monahi de la mănăstirile Sihăstria Neamț și Slatina, în frunte cu protosinghelul Dosoftei Murariu, având binecuvântarea părintelui Cleopa Ilie, părintele lor duhovnicesc. Printre ei se afla și ierodiaconul Iachint Unciuleac, starețul de mai târziu. Deși au întâmpinat mari greutăți în împlinirea misiunii lor, mulți neputând rămâne aici, mai ales după Decret, sămânța duhovnicească plantată în solul bătrânei Putne, prin venirea lor, a rodit împotriva tuturor neajunsurilor. Au fost câțiva monahi, câțiva stâlpi, care au știut să „stea acolo unde i-a aruncat Dumnezeu" și „au stat bine, au stat cu frică, au luat aminte"! Pe temelia jertfei lor s-a clădit înflorirea Putnei.

În paralel cu încercarea de controlare și sufocare a monahismului de către autorități, s-au desfășurat lucrări de restaurare a întregului ansamblu, pentru că Putna era unul dintre cele mai importante monumente istorice ale țării. Acestea au început în timpul stăreției arhimandritului Demostene Țebeica (1952–1956) și au continuat până în deceniul al nouălea. Au fost restaurate: biserica, turnul de intrare, Turnul tezaur, clopotnița, corpul de chilii nord, zidurile de incintă, paraclisul; s-a construit o nouă clădire pentru muzeu, iar între anii 1982–1988 a fost zidită Casa domnească pe vechile ruine ale celei din veacul al XV-lea.

Un moment important în această perioadă a fost împlinirea, la 10 iulie 1966, a 500 de ani de la punerea pietrei de temelie a bisericii voievodale, sărbătoarea fiind înscrisă în calendarul UNESCO. În acel an a

vizitat mănăstirea conducătorul țării, Nicolae Ceaușescu. Acesta a fost foarte impresionat de ce a văzut și de ce a aflat la Putna încât, de atunci înainte, nu s-a mai opus ca oamenii să viziteze Putna și, în general, mănăstirile. Aici veneau garnituri întregi de tren cu oameni care doreau să se adape din spiritualitatea acestui neam și să audă istoria autentică a Moldovei – singura hartă din țară cu Moldova adevărată, Moldova Mare, se afla la Putna.

Părinții ghizi de dinainte de 1989, printre care Pimen Zainea, Iachint Unciuleac, Gherasim Cucoșel, au slujit cu timp și fără timp tuturor acestor oameni însetați de cultură și de duh. Au făcut-o cu o jertfelnicie și o râvnă care nouă, celor de astăzi, ne par ireale. Ei au și trasat pentru generațiile viitoare de monahi calea de urmat: de a păstra Putna deschisă, în slujba poporului lui Dumnezeu.

După perioada de instabilitate de la început, peste Mănăstirea Putna s-a așezat o bună rânduială. Din anul 1962 până în prezent, la cârma ei s-au aflat doar trei stareți: arhimandritul Gherasim Cucoșel (până în 1977), arhimandritul Iachint Unciuleac (până în 1992) și arhimandritul Melchisedec Velnic. Aceasta a dus la dezvoltarea vieții monahale în ambele aspecte, material și spiritual sau, cum spunem în duh evanghelic, la o împletire armonioasă între cele ale Martei și cele ale Mariei, ceea ce reprezintă o caracteristică a monahismului tradițional românesc.

Libertatea de după căderea comunismului a găsit Putna pregătită, prin jertfa monahilor bătrâni, pentru a face față necesităților timpului, așa cum a știut să facă față de-a lungul istoriei.

Pe lângă înflorirea vieții duhovnicești, în această perioadă s-au împlinit visurile a multor generații de monahi putneni, dar și de români.

În primul rând, a fost momentul pe care toată suflarea românească îl aștepta: canonizarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. În 2 iulie 1992, la Putna a avut loc proclamarea oficială a canonizării de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Au slujit atunci 12 arhierei, în frunte cu Părintele Patriarh Teoctist Arăpașu.

O altă năzuință de secole a fost pictarea bisericii voievodale. Trecuseră mai bine de 350 de ani de când aceste ziduri așteptau să fie împodobite din nou cu frumusețea sfințeniei. Părintele stareț Iachint a lăsat

cu limbă de moarte urmașului său să redea culorile Putnei. Dorința aceasta s-a împlinit la hramul Adormirii Maicii Domnului, în 15 august 2010, când Părintele Patriarh Daniel Ciobotea a sfințit noua pictură a bisericii.

După stricarea clopotului mare, zis Buga, care fusese dăruit la 1484 de Ștefan cel Mare, mănăstirea nu mai avea clopote pe măsura statutului ei. Cu binecuvântarea și încurajarea Înaltpreasfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, un nou set de clopote, însumând peste 11 tone, au fost turnate în Rusia. Duminică, 10 iulie 2016, la împlinirea a 550 de ani de la punerea pietrei de temelie a bisericii, Înaltpreasfințitul Pimen împreună cu clericii „născuți" în viața monahală la Putna, rămași cu ascultarea aici sau trimiși la alte mănăstiri, au săvârșit Sfânta Liturghie, în semn de recunoștință și de mulțumire pentru maica ce a rodit și a crescut atâtea generații de monahi. Cu acest prilej, s-au sfințit și noile clopote ale mănăstirii.

Dumnezeu a dorit ca și celui de al doilea mare ctitor să-i fie recunoscută sfințenia, împlinind o altă năzuință a obștii. În 14 mai 2017, în zi de duminică, a avut loc proclamarea solemnă de către Părintele Patriarh Daniel, înconjurat de membri ai Sfântului Sinod, a canonizării celui între sfinți Părintelui nostru Iacob Putneanul, Mitropolitul Moldovei, și a ucenicilor săi, Cuvioșii Sila, Paisie și Natan, sub titulatura de „sfinții putneni". Cinstind aceste vlăstare sfinte, îi cinstim și pe toți acei sfinți putneni neștiuți care au vegheat în Casa Măriei Sale de-a lungul secolelor, sfințind-o cu rugăciunea, ascultarea și nevoința lor.

Cu darul lui Dumnezeu, cu apărarea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu și cu rugăciunile ctitorilor ei, Sfântul Voievod Ștefan cel Mare și Sfântul Mitropolit Iacob Putneanul, și ale tuturor părinților care s-au nevoit și s-au sfințit în această maică duhovnicească, numită Putna, clopotele ei vor intona de-a pururi chemarea care doar prin simpla ei auzire trezește veghea la rugăciune, la păstrarea credinței și a identității naționale, a valorilor sfinte și bune, ca oameni ai lui Dumnezeu și ca neam creștin.

Arhimandritul Dosoftei Murariu

Pentru vremurile de uscăciune sufletească și de prigoană a credincioșilor, Dumnezeu are vasele Sale cele alese, pe care le întărește în pătimirile pe care sunt nevoite să le îndure. Așa omul se înnoiește și se luminează și-i poate ajuta și pe alții în drumul lor către Patria Cerească. Astfel se poate înțelege viața cu eforturi și greutăți peste măsură, dar și cu reușite cu totul deosebite în slujirea lui Hristos a părintelui Dosoftei Murariu.

Profund teolog și iscusit misionar al Bisericii Ortodoxe Române în secolul al XX-lea, arhimandritul Dosoftei Murariu, pe numele de botez Dimitrie, s-a născut în 1913, în comuna Stăuceni, județul Botoșani.

Crescut în atmosfera unei familii pline de dragoste și credință, el a intrat de tânăr în obștea de la Sihăstria, sub povățuirea ieroschimonahului Ioanichie Moroi. În 1932, este trimis la Seminarul Monahal de la Cernica, pentru ca mai apoi să fie tuns în monahism și hirotonit diacon. Din 1935 își continuă studiile la Facultatea de Teologie din București, pe care este nevoit să o întrerupă în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În timpul confruntărilor, slujește ca diacon misionar peste Nistru, unde botează mii de oameni care, din cauza stăpânirii sovietice comuniste, nu fuseseră creștinați.

Se întoarce în țară în 1944 și este hirotonit preot. Își continuă studiile la Academia Teologică Andreiană din Sibiu, pe care o absolvă în 1947 cu teza de licență „Sfântul Serafim de Sarov – Viața, nevoințele și învățăturile". Aceasta a avut un mare ecou duhovnicesc în întreaga țară, pentru că prezenta deopotrivă teologic și accesibil viața și învățătura unui mare sfânt, apropiat cronologic și trăitor al vechii practici a unirii omului cu Dumnezeu.

Mitropolitul Iustin Moisescu, părintele stareț Dosoftei Murariu și obștea, 25 martie 1957

După o perioadă de slujire la Catedrala Patriarhală din București (1948–1952), se nevoiește câțiva ani la Mănăstirea Slatina, Suceava, alături de părintele Cleopa Ilie, care era stareț. Pe când era acolo, a avut loc o amplă reorganizare a Mănăstirii Putna.

Dată fiind situația dificilă a Putnei, total dependentă financiar de Mitropolie și cu o obște cu o medie de vârstă foarte ridicată, în 1956, Mitropolitul Sebastian Rusan a avut inițiativa acestei reorganizări.

În 16 mai 1956, au venit la Putna circa 25 de viețuitori din Sihăstria și Slatina, noul stareț fiind arhimandritul Dosoftei Murariu. Părintele Cleopa va sta până de hramul mănăstirii, pentru a ajuta duhovnicește la efortul de reorganizare.

La acea dată, starea mănăstirii era deplorabilă. Părintele Dosoftei va prezenta situația în mai multe memorii trimise diferitelor instituții ale statului, Mitropolitului Sebastian Rusan și Patriarhului Justinian Marina.

Iată fragmente din cel adresat Patriarhului:

„La prima vedere, pe dinafară, Mănăstirea Putna se prezintă astăzi într-o stare mulțumitoare. Aspectul lăuntric al bisericii, însă, este cu totul necorespunzător prestigiului deplin de care ar trebui să se bucure această Sfântă Mănăstire Putna. Pereții, pictați la origine, astăzi sunt văruiți în galben și înnegriți de fum. Mobilierul se poate considera cu totul inexistent. Niște strane dărăpănate, complete numai în sânuri, iar în restul bisericii unde și unde câte una, dau un aspect și de sărăcie și de neglijență. Mormântul lui Ștefan, și mai ales celelalte morminte din interiorul bisericii sunt într-o stare de neiertată simplitate. Iconostasele mici, dulapurile, băncile pentru slujitori în Sfântul Altar, toate într-o stare ce nu se poate tolera. Cădelnița, chivotul, crucile pentru Sfânta Masă, toate trebuiesc procurate. Veșmintele pentru slujitori pun capăt aspectului de neîngrijit în această ctitorie voievodală, cercetată de mii și mii de vizitatori, veniți din toate colțurile țării și de peste hotare. Un paraclis pentru slujbele de iarnă este înzestrat cu aceeași sărăcie. Pereții înnegriți de fum se cer măcar zugrăviți, dacă nu pictați, cum s-ar cădea. Camerele oficiale, unde vine atâta lume bună, sunt curate și parchetate pe jos, dar lipsite de strictul confort necesar.

Veniți și la Putna lui Ștefan. Cred că el ar primi cu dragoste să vi se înscrie numele alături de al său. Rectitoriți ctitoria și Vă va rămâne amintirea neștearsă alături de a marilor ierarhi bucovineni, Isaia Baloșescu și Iacob Putneanul. Este nevoie de acest lucru, se cere cu glas mare a se întreprinde o restaurare și o înfrumusețare a acestui monument".

În special apropierea serbării, la 12 aprilie 1957, a 500 de ani de la urcarea pe tron a Sfântului Ștefan cel Mare, cerea refacerea mănăstirii. În 12 mai 1956, înaintează Ministerului Cultelor un memoriu în care arată necesitatea efectuării unor lucrări de reamenajare pentru pregătirea comemorării. La serbare urmau să participe și studenți, chemați la aceasta de studenții din Iași, motivați de serbările studențești anterioare de la Putna (1871, 1904, 1926).

Arhimandritul Dosoftei a susținut îndeaproape studențimea, dorind și el organizarea unei serbări ample. Dar Securitatea a respins majoritatea inițiativelor, intervenind pentru reducerea la minimum a manifestărilor publice. Între altele, se intenționa realizarea unei „hărți a Moldovei din perioada Sfântului nostru apărător de neam și tară, cu cetățile și localitățile mai însemnate de atunci și, totodată, indicarea locurilor luptelor sale", hartă care urma să fie expusă la intrarea în Universitate. Proiectul a părut suspect Securității, care s-a alertat față de intențiile „periculoase" ale organizatorilor, temându-se ca nu cumva contrarevoluția de la acea vreme din Ungaria să se extindă și la noi și să transforme evenimentul de la Putna într-o acțiune antistatală. Drept urmare, serbarea s-a redus la un marș al tăcerii. Niciun cadru didactic și niciun student nu au avut voie să vorbească în public. Chiar și vizitarea mormântului marelui voievod a fost făcută în grabă, securiști îmbrăcați în rase monahale forțând mulțimea de participanți să nu poposească prea mult în fața acestuia. După serbare, patru dintre studenți au fost arestați și condamnați la închisoare.

Puținul răstimp în care a fost stareț a fost o perioadă de o activitate excepțional de intensă. Documentele din arhiva mănăstirii dau sentimentul unui uriaș șantier, în care starețul mănăstirii se luptă să pună la punct tot ce este nevoie. Atrage atenția faptul că, în relația cu

autoritățile de stat, părintele Dosoftei Murariu încearcă să explice necesitatea reorganizării la Putna din punct de vedere nu doar al intereselor Bisericii și al intereselor Statului.

Puterea este însă una comunistă, care vede în demersurile energicului stareț o amenințare la adresa orânduirii pe care ea dorea să o așeze în țară, o putere oarbă, care nu înțelege că tocmai aplicarea ideologiei comuniste distrugea țara. Multele memorii și cereri către instituțiile statului, deși deplin întemeiate și în întregime oneste față de interesele statului, nu pot primi aviz favorabil, chiar și când au fost făcute în virtutea unor legături personale cu diferite persoane cu funcții importante în instituțiile de resort, căci sistemul în sine este contrar propășirii monahismului.

La 23 octombrie 1957, arhimandritul Dosoftei este mutat stareț la Mănăstirea Vorona.

Între 1959 și 1964 trece prin închisorile de la Aiud și Gherla, ca deținut politic. După eliberare, slujește câțiva ani la Catedrala Patriarhală din București, apoi se retrage ca preot misionar în Munții Apuseni, fiind numit paroh în satul Poiana, comuna Sohodol, județul Alba. Este transferat pentru încă șase ani în județul Mureș, la parohia Deda.

Obosit și bolnav, se retrage la mănăstirea sa de metanie, stabilindu-se apoi definitiv ca preot slujitor și duhovnic la mănăstirea de maici Slatina – Suceava. În primăvara lui 1990, după ce a vizitat toate mănăstirile și schiturile unde s-a nevoit pentru a cere iertare și binecuvântare de la toți, și-a încredințat sufletul în pace lui Dumnezeu pe Care L-a iubit și L-a slujit întreaga viață.

În ultimii doi ani de viață s-a ostenit la alcătuirea lucrării *Despre Dumnezeiescul Har*, un adevărat tratat dogmatic privind învățătura despre harul divin, de un înalt nivel duhovnicesc, pe care l-a încheiat de scris cu o seară înainte de a trece la cele veșnice, în 27 martie 1990.

Semințele jertfei

Efortul Starețului Dosoftei Murariu a fost întemeiat pe inițiativa și sprijinul Mitropolitului Sebastian Rusan. Deși motivația generală, legată de necesitatea înnoirii mănăstirii, ajunsă într-o situație dificilă,

este suficientă pentru a explica demersul său, este posibil să fi existat și un motiv special. S-a spus că regimul comunist ar fi intenționat închiderea mănăstirii și transformarea spațiilor în… crescătorie de porci. Importanța de excepție pe care a acordat-o inițiativei sale ne apare cu atât mai clară văzând că l-a adus la Putna pe un părinte duhovnicesc precum Părintelui Cleopa Ilie. Prin inițiativă și roade, el se înscrie în rândul ctitorilor din secolul al XX-lea ai mănăstirii.

Reprezentantul reorganizării Mănăstirii Putna în anul 1956 a fost părintele Dosoftei Murariu. Au fost mai puțin de doi ani de viețuire la Putna, în care acesta a făcut tot ce i-a stat în putință pentru a ridica la înălțimea firească mănăstirea, în toate domeniile. Astfel, nu putem identifica o direcție pe care el, ca stareț al mănăstirii, în epoca respectivă, ar fi putut și ar fi fost dator să fie activ și el nu a făcut-o.

A fost un conducător de excepție, în ani grei pentru țară și pentru monahism, care precedau și pregăteau alți ani și mai cumpliți. Prin ceea ce a făcut, el s-a arătat vrednic și de încrederea acordată de Mitropolitul Sebastian, și de alegerea lui de către marii părinți duhovnicești ai Sihăstriei, și de statutul Putnei.

Intenția schimbării și schimbarea produsă au fost receptate și de către cei din afara mănăstirii. Protosinghelul Ioasaf Popa, de la Mănăstirea Ciolanu, Buzău, scrie în cartea de impresii pe 1 iulie 1956: „Tot ceea ce împodobește acest muzeu este expresia celei mai profunde evlavii pe care Ștefan cel Mare și Sfânt a avut-o față de Dumnezeu și Sfânta Biserică, Mama noastră. Memoria marelui Domnitor este astăzi cinstită și prin buchetul de flori duhovnicești, adică obștea de monahi, care duce viață patristică în scumpa noastră Bucovină".

Inițiativa Mitropolitului Sebastian Rusan și asumarea cu toată energia de către părintele Dosoftei Murariu și de către majoritatea părinților rânduiți cu sarcina reorganizării, deși nu au putut fi dezvoltate conform planului inițial multă vreme, nu au fost în zadar. Eforturile făcute au constituit o temelie pentru dezvoltarea de mai târziu a mănăstirii.

Au urmat ca starețI: părintele Calinic Lupu, până în 1958, arhimandritul Pimen Zainea, până în 1961, arhimandritul Efrem Chișcariu, până în 1962. Ca și în cazul Părintelui Dosoftei Murariu, Mitropolitul

Iustin Moisescu al Moldovei nu s-a putut opune schimbării lor, atunci când aceștia au devenit indezirabili pentru reprezentanții regimului comunist. Odată cu numirea arhimandritului Gherasim Cucoșel ca stareț la Putna, Mitropolitul Iustin i-a mărturisit acestuia: „Trei Stareți mi-au scos: părintele Dosoftei Murariu, părintele Pimen și părintele Efrem".

Deși schimbarea starețului după numai un an și jumătate și apoi Decretul 410/1959, prin care majoritatea monahilor au fost excluși din monahism, au afectat grav mănăstirea, totuși, reorganizarea din 1956, prin câțiva monahi care au venit aici în acea perioadă și, deși cu intermitențe, au rămas legați de Putna, a constituit temelia pentru o nouă epocă de înflorire a mănăstirii, vizibilă în stabilitatea stareților: din 1962 până în prezent, mănăstirea a avut doar trei stareți.

La sfârșitul slujbei bisericești pentru adopție, „cel înfiat îngenunchează în fața celui ce-l înfiază, care îl ridică zicând: Fiul meu ești tu; eu astăzi te-am născut, și-l îmbrățișează"; este un mod de exprimare a adopției ca reprezentând o filiație deplină. Dacă tunderea într-o mănăstire este similară filiației biologice dintr-o familie, putem considera că aducerea monahilor de metanie din altă mănăstire pentru a asigura viitorul este similară adopției. O parte dintre monahii aleși pentru a veni la Putna au fost potriviți pentru identitatea acestei mănăstiri și, totodată, și-au asumat pe deplin statutul de fii adevărați ai ei și și-au depus viața mai departe la picioarele lui Hristos în această mănăstire. Cine îl poate despărți, de exemplu, de Putna pe Părintele Iachint Unciuleac, „duhovnicul Bucovinei", chiar dacă era de metanie din Sihăstria?

În 1956, inimile iubitoare de Dumnezeu și de valori sfinte și românești ale mitropolitului, stareților și monahilor de atunci au constituit sămânța pentru revitalizarea mănăstirii, conform identității ei, așa cum și obștea venită la începuturile Putnei, în veacul al XV-lea, de la Mănăstirea Neamț, a viețuit în identitatea noii mănăstiri, capabile de sinteză, precum ctitorul ei, Sfântul voievod Ștefan cel Mare.

Fie ca Bunul Dumnezeu să-i fi primit jertfa și să-l facă părtaș luminii Sale celei necreate și veșnice, ca prin rugăciunile lui să ne primească și pe noi întru slava Sa.

CUVINTE DUHOVNICEȘTI

Viața creștină este prin ea însăși o viață tainică în Hristos. Această formă de viață este punerea omului în posibilitatea unei experiențe lăuntrice, a unui contact nemijlocit, direct, cu lumea spirituală în general și cu Dumnezeu, de care el atârnă, în special, adică într-o situație asemănătoare cu viața primordială a lui Adam în rai, înainte de căderea lui, și având posibilitatea de a se înălța chiar mai presus decât aceea.

În Taina Sfintei Euharistii ne unim deplin, în modul cel mai înalt posibil pe pământ, cu Hristos, înrudind în felul acesta sângele nostru cu al Lui, făcându-ne fii ai lui Dumnezeu prin har (cf. *Fapte* 17, 28–29), prin care ni se dă dreptul să strigăm către Tatăl Ceresc, împreună cu Iisus: „Avva Părinte".

Înțelesul adevărat și scopul ultim al vieții creștine pe pământ este acesta: sporind necontenit harul Duhului Sfânt pe care l-am primit ca o armătură duhovnicească în Taina Sfântului Botez, prin lucrarea faptelor cerute de Sfânta Evanghelie, să ridicăm treptat chipul lui Dumnezeu din noi spre rangul de asemănare și unire cu Dumnezeu prin iubire și cunoaștere – o iubire desăvârșită și o cunoaștere experimentală, prin contact direct, mijlocitor fiind harul ce se revarsă în chip nevăzut prin Sfintele Taine.

Dacă omul se sârguiește spre împlinirea poruncilor și harul Duhului Sfânt îl ajută să ducă o viață tot mai conformă cu natura cea nouă de care s-a învrednicit prin Taina Botezului, acestea sunt în stare să facă din omul păcătos un om nou, îmbrăcat în Hristos.

Nevoință, ascetism, lepădare de lume și, în același timp, bucurie de lume, bucurie de făpturi, bucurie duhovnicească a inimii, care strălucește totul, care înveselește totul, având lumina vieții veșnice, care se revarsă peste tot. A ucide trupul păcatului, a tăgădui lumea și totuși a te bucura de ea, a o binecuvânta și a o accepta în forma ei curată

și duhovnicească de la început, în lumina Împărăției lui Dumnezeu, aceasta este ideea fundamentală, care se înalță spre o unitate perfectă, organică a lumii, constituind forma cea mai înaltă de viață creștină, mai ales în cadrul vieții monahale.

Cele trei voturi depuse la tunderea în monahism, sărăcia, castitatea și supunerea necondiționată (ascultarea), sunt în măsură să formeze un mediu sau un cadru prielnic pentru îndeplinirea acestei culmi de viață creștină pe pământ, fără a însemna cu necesitate și biruința.

Ascultarea, cea mai grea dintre toate, înseamnă renunțarea totală la tine însuți, omorârea voinței personale egoiste și supunerea ei absolută la voința lui Dumnezeu, exprimată (în cadrul vieții monahale de obște) prin voința egumenului pe care ți l-ai ales de bunăvoie.

Ascultarea este bunul cel dintâi dintre toate virtuțile începătoare, deoarece nimicește părerea de sine (foarte periculoasă oricărei propășiri în viața duhovnicească) și naște smerita cugetare în sufletul omului. De aceea, celor care se străduiesc în ea cu bucurie, li se face intrare lesnicioasă și ușă deschisă spre dragostea lui Hristos.

Viața creștină are o îndoită înfățișare, este teandrică, adică dumnezeiască și omenească, fiind alcătuită dintr-un element dumnezeiesc – harul sau energia necreată a Duhului Sfânt – și un element omenesc, ființa lui trupească și sufletească, în forma ei cea mai curată.

Adevărata viață creștină nu este altceva decât o viață omenească dăruită în întregime lui Dumnezeu. Iubirea față de Dumnezeu și de oameni nu mai cunoaște acum nicio limită. Sunt cu adevărat niște oameni transformați, îndumnezeiți prin har, modelați după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Sunt sfinți, în înțelesul propriu al cuvântului; sunt ca o reîntrupare a lui Iisus Hristos, ca unii care au parcurs un drum după îndemnul Sfântului Apostol Pavel, de a ne ridica din putere în putere, până la măsura deplinătății lui Iisus Hristos, ca bărbat desăvârșit.

Aceasta este în esență viața creștină dusă în Iisus Hristos, caracteristică îndeosebi Ortodoxiei.

Pe Maica Domnului și-a luat-o întreg monahismul creștin de „patroană" și „ocrotitoare" de la început, deoarece în orice fel de luptă pentru cucerirea împărăției lui Dumnezeu, prin ea vine încununarea biruințelor și răsplătirile ostenelilor pentru toți aceia care, în urma multiplelor lor strădanii, s-au învrednicit să ajungă a spune împreună cu Pavel Apostolul: lupta cea bună m-am luptat, alergarea am săvârșit, credința am păzit (*2 Timotei* 4, 7).

Astfel, Maica domnului, pentru rolul ei dumnezeiesc unic în iconomia mântuirii, prin faptul că a dat trup din trupul ei Fiului lui Dumnezeu, ajunge la cea mai înaltă formă de unire a omului cu Dumnezeu posibilă pe pământ, fiind cea dintâi persoană omenească deplin unită cu Dumnezeu.

Taina Bisericii este înscrisă în cele două persoane desăvârșite: Persoana desăvârșită a lui Hristos, devenit om, și persoana omenească, deplin îndumnezeită, a Maicii Domnului.

Protosinghelul Calinic Lupu

Viitorul stareț Calinic, numit din botez Constantin, s-a născut la 11 mai 1911, în localitatea Borzești, județul Botoșani. Părinții săi, Dumitru și Paraschiva, agricultori modești și evlavioși, au știut să-i sădească în inimă dragostea de cele sfinte și pentru buna îngrijire a sufletului.

Alegând din tinerețe a se făgădui lui Dumnezeu, a intrat în obștea Mănăstirii Sihăstria. A fost tuns în monahism la 4 iulie 1940, hirotonit ierodiacon la 15 aprilie 1945, iar la 6 mai, ieromonah.

După reînnoirea obștii Mănăstirii Putna din mai 1956, protosinghelul Calinic este ales să pună umărul la refacerea ei. Astfel, din 13 ianuarie 1957, marele duhovnic cu experiență în povățuirea sufletelor spre

mântuire și mult căutat de popor vine în mijlocul bucovinenilor pentru a purta împreună cu ei bucuriile și tristețile, mângâierile și durerea. Pe lângă ascultarea de duhovnic, este numit gestionar al muzeului.

În urma transferului părintelui Dosoftei Murariu la Mănăstirea Vorona, Consiliul Duhovnicesc al mănăstirii îl alege pe Protosinghelul Calinic în ascultarea de stareț, pe data de 28 octombrie 1957. Va urma aproape un an de zile de zbateri și frământări pentru menținerea la înălțime a vieții duhovnicești și materiale din mănăstire, căci piedicile și constrângerile erau mari din partea regimului.

Ca stareț, s-a îngrijit a avea în obștea sa preoți și duhovnici bine pregătiți teologic, căci mulți intelectuali veneau la Putna. Primul care va beneficia de această grijă va fi ierodiaconul Iachint Unciuleac. Încrederea pe care o dobândiseră monahii formați la Putna se arată și din solicitările făcute mănăstirii. Pentru Praznicul Învierii Domnului din anul 1958, Mănăstirea Sucevița și o parohie din protopopiatul Tecuci cer un preot slujitor. De asemenea, Mitropolia Moldovei și Sucevei solicită mănăstirii să delege un ieromonah pentru a deservi Biserica de Est din parohia Vicovu de Sus Centru pentru o perioadă nedeterminată. În plus, înmulțirea prozelitismului sectar în zonă îl determină pe starețul Calinic să sporească lucrarea misionară.

La 16 aprilie 1958, Consiliul Duhovnicesc al mănăstirii acceptă propunerea făcută de Sfânta Mănăstire Slatina ca schitul Orata să treacă sub controlul și îndrumarea administrativă și duhovnicească a Sfintei Mănăstiri Putna, urmând a-i înlocui și pe monahii care aparțineau Mănăstirii Slatina. Astfel, în urma hotărârii Sinodului Mitropolitan din 1 mai ca schitul Orata să treacă în grija Mănăstirii Putna, starețul Calinic și membrii Consiliului Duhovnicesc merg să-l preia pe 18 mai, așezându-l ca egumen pe ieroschimonahul Nicanor Blancu.

La 1 septembrie 1958, părintele Calinic se retrage de la conducerea mănăstirii. Pentru o vreme, trăiește în liniștire la Putna, apoi, în urma decretului din 1959, a cerut să se întoarcă la mănăstirea sa de metanie, Sihăstria. Fiind un duhovnic deosebit, acolo va fi căutat în continuare de bucovinenii care l-au cunoscut. Petrecându-și restul zilelor în aceeași modestie care l-a caracterizat dintotdeauna, în rugăciune, în post și alte

Protosinghelul Calinic Lupu

nevoințe călugărești, la 4 ianuarie 1979 a trecut la cele veșnice, fiind înmormântat în cimitirul monahal din Mănăstirea Sihăstria.

Ieromonahul Serapion Blaga

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, în Mănăstirea Putna și-au găsit puterea de creație doi mânuitori ai peniței, profunzi prin scrierile lor: un prozator și un poet.

Primul dintre ei, părintele Serapion Blaga, este un intelectual de vază care, în modestia lui, s-a ascuns sub haina călugărească, dobândind astfel o putere creatoare care se adapă direct din inima Celui dintâi și veșnic Creator, a lui Dumnezeu Însuși. Născut pe 10 iulie 1894 în satul Zănești, comuna Buhuși, județul Neamț, a primit la botez numele de Gheorghe. Poate că și faptul că a rămas orfan de mic l-a făcut să dobândească acea sensibilitate emoțională care înmiresmează întreaga sa creație, înmuind și înduioșând inimile cititorului. După absolvirea liceului și a Facultății de Matematică la București, ajunge funcționar la Banca Națională. Acest lucru nu-l împiedica să dea hrana cea adevărată sufletului său cel atât de însetat de absolut. Era nelipsit în duminici și în sărbători de la Biserica Zlătari, unde slujea cunoscutul orator, preotul Toma Chiricuță, sau de la biserica Stavropoleos din București, unde mai ales predicile părintelui Dumitru Iliescu Palanca îl determină să-și schimbe radical cursul vieții. Regăsește, în sfârșit, drumul său, calea care îl va conduce la împlinirea cea mult râvnită de inima sa. A lăsat toate ale lumii acesteia și pe 27 iulie 1949 a ales să devină ucenic al părintelui Cleopa Ilie, la Mănăstirea Sihăstria. La scurt timp, pe 1 septembrie, îl urmează în obștea „Sfântului Teodor Studitul" de la Mănăstirea Slatina, de lângă Fălticeni, unde părintele Cleopa a fost trimis cu o parte dintre monahi să preia stareția mănăstirii.

Dar nu te faci monah în momentul în care depui voturile monahale – ascultarea, sărăcia și curăția, și îmbraci haina monahală, ci adevăratul

monah este cel al inimii care se dobândește în momentul în care te-ai hotărât în inima ta, cu toată ființa, să urmezi lui Hristos în mod deplin. De aceea, perioada de încercare este cea care confirmă alegerea inimii fiecăruia. Astfel, intrând pe poarta mănăstirii, domnul Blaga, fost funcționar la bancă, s-a prezentat la stareț cu un mic geamantan, plin cu rufe și haine, lucruri personale, care erau prisosul trebuinței sale, pentru a le dona mănăstirii, să fie date gratis celor care au trebuință. Dar, nu după multă vreme, mare i-a fost mirarea când a observat că unele lucruri din donația sa le-a văzut la niște săraci, care tocmai ieșiseră bucuroși de darurile primite de la stareț. S-a dus cam supărat să întrebe de ce lucrurile lui, care acum de fapt nu mai erau ale lui, au ajuns în mâna unor oameni nevoiași, când el le-a dat pentru mănăstire. Din discuția cu Părintele Cleopa a trebuit să înțeleagă faptul că acele lucruri nu-i mai aparțin, iar din darul său cel de bunăvoie starețul face ceea ce crede de cuviință, împărțind celor care au mai multă nevoie.

În călugărie a primit numele de Serapion, după cuviosul Serapion din *Istoria Lausiacă* a lui Paladie, care lepădând grija pătimașă de sine purta o singură haină și, înzestrat de Dumnezeu, ajunsese să învețe pe de rost întreaga Sfântă Scriptură. Pentru ascultarea, blândețea și darurile sale duhovnicești și intelectuale, în 1951 a fost hirotonit ierodiacon, apoi ieromonah.

Pe 1 iunie 1956, ieromonahul Serapion îl roagă pe starețul Mănăstirii Putna să-l primească în obștea sa, reînnoită cu o lună înainte cu părinți din Mănăstirile Sihăstria și Slatina. Este primit începând cu 15 iulie și rânduit în ascultarea de duhovnic, de casier și de secretar. Pe lângă acestea, primește binecuvântarea arhimandritului Gherasim Cucoșel, căruia i-a fost și duhovnic, și își împlinește vocația literară scriind 16 romane, nuvele și piese de teatru, dintre care doar două au văzut lumina tiparului: *Prințesa Tamaz (Floriile)* și *Vlada și fiul ei*. Scrisul său este misionar și revelator. Totdeauna firul narativ are un fundament real, de multe ori biblic, și este încărcat cu o funcție simbolică ce pătrunde până în adâncul conștiinței cititorului, ajutându-l să-și pună întrebările esențiale privind Adevărul, Frumosul, Dragostea, sensul mântuitor al Jertfei, Veșnicia, Mântuirea. El nu se adresează unei anume categorii

de oameni, ci are o vocație universală, așa cum universală este și vestea cea bună a lui Hristos, pe care monahul cărturar o traduce și o îmbracă în formă livrescă. Precum un adevărat artist, el folosește cuvintele ca pe niște culori, având drept pensulă pana, cu care zugrăvește adevărate fresce, pline de încărcătură duhovnicească. Se completează astfel un gol pe care ideologia comunistă îl crease în spațiul literar românesc, lipsit de viziunea duhovnicească a lumii și de sensul răscumpărător al Jertfei lui Hristos.

Bătrânețea și slăbiciunea trupului de care suferea din tinerețe l-au făcut să-și petreacă ultimii ani mai mult în chilie și chiar în pat. Cei care l-au îngrijit mărturiseau despre el că „se roagă mereu".

În vârstă de 89 de ani, a trecut la Domnul în anul 1983, în ziua de 17 ianuarie, la prăznuirea Sfântului Antonie cel Mare. Cei care l-au cunoscut au remarcat viața ascunsă pe care o trăia, pentru a nu ieși în evidență, rămânând credincios celei mai înalte învățături pe care a primit-o de la primul său stareț, Părintele Cleopa Ilie. Se străduia să-și tăinuiască studiile și alte preocupări, deși cunoscuse distinși scriitori și artiști ca Păstorel Teodoreanu, Monica Lovinescu, Vasile Voiculescu și alții. Viața sa cumpătată era recunoscută și de fiii săi duhovnicești, mulți dintre ei venind chiar din București ca să-l cerceteze.

Schimonahul Marcu Dăncilă

Cuviosul Marcu Dăncilă a fost un mare călugăr isihast român din secolul al XX-lea. Iubitor al tăcerii și om al rugăciunii, înzestrat cu răbdare și foarte râvnitor, Părintele Marcu era nelipsit de la sfintele slujbe. S-a ostenit până în ultima clipă a vieții sale, știind că „vrednicia ascultării întrece nevoințele pustnicilor".

Schimonahul Marcu s-a născut la 31 octombrie 1900, la Durnești, în regiunea Botoșani și a primit la botez numele de Gheorghe. Vreme de 23 de ani a lucrat în cadrul armatei ca plutonier-adjunct, furier și ca

secretar al lui Petru Groza. Odată cu instalarea Regimului comunist, fiind urmărit de Securitate, se pensionează și, între anii 1944–1948, se retrage la liniște, într-o încăpere de taină din București, unde se nevoiește în post și în rugăciune. Aici dobândește rugăciunea inimii, ajungând la o înaltă măsură duhovnicească.

În anul 1950, a intrat în obștea Mănăstirii Slatina – Suceava, sub povățuirea arhimandritului Cleopa Ilie. În 1956, la inițiativa Mitropolitului Sebastian Rusan, mai mulți părinți de la Mănăstirile Sihăstria și Slatina au fost trimiși la Mănăstirea Putna pentru revigorarea vieții monahale de aici. Acestor părinți li s-a alăturat, din toamna aceluiași an, și fratele Gheorghe. A fost tuns în monahism doi ani mai târziu, primind numele Sfântului Apostol și Evanghelist Marcu. În scurt timp, avea să guste și el din amarul decretului 410/1959, prin care mulți monahi au fost dați afară din mănăstiri. Câtă vreme a fost nevoit să trăiască în lume, a păzit cu sfințenie făgăduințele monahale în pofida tuturor greutăților. Abia în anul 1975 a primit permisiunea de a se întoarce în Mănăstirea Putna, unde va viețui până la sfârșitul vieții.

Nevoința Cuviosului Marcu era cu totul ascunsă în Hristos. Nimeni nu știa cum se roagă și ce bucurii duhovnicești are și niciunul nu îndrăznea să-l întrebe cum ar putea dobândi și el această rugăciune harică. Pentru aceea, toți părinții din obște îl iubeau în taină, îl respectau pentru nevoința lui și se bucurau de smerenia și de blândețea lui. Atât călugării, cât și credincioșii se foloseau de bunătatea și pacea inimii lui.

Părintele Cleopa Ilie vorbea cu admirație despre el, spunând că este un trăitor al rugăciunii inimii. Fiind preocupat de rugăciunea lui Iisus, Cuviosul Marcu nu vorbea neîntrebat. Era de o tăcere impresionantă, era un ascet în adevăratul înțeles al cuvântului. Într-o însemnare păstrată în Arhiva Mănăstirii Putna, găsim următoarele cuvinte ale părintelui, despre rugăciune: „Suprema condiție prin care se poate da posibilitatea Duhului Sfânt ca să lucreze în om, pentru a-l izbăvi și ocroti de toate patimile și ispitele grele, este numai permanenta stare de rugăciune, făcută cu toată sincera credință, cu smerenie și cu răbdare”.

Părintele Marcu era nelipsit de la slujbe, iar fața lui răspândea lumină, bucurie și pace duhovnicească. Ascultarea lui era la pangarul bisericii.

Era un om foarte corect; vindea lumânări, scria pomelnice, vorbea cu credincioșii, numai dacă era de neapărată trebuință, și citea, mai tot timpul, din *Ceaslov*. Nu mergea nicăieri și nu se plimba. Într-o perioadă de aproximativ zece ani, a ieșit o singură dată până la poarta mănăstirii și o singură dată a fost până la cimitir, unde a aprins o lumânare la mormântul părintelui Serapion Blaga.

Când era în biserică, părintele stătea în picioare nemișcat la locul său, până la sfârșitul slujbei, fără să își acopere capul, fie că era vară, fie că era iarnă. Uneori, adâncit fiind în rugăciune, nu observa când se termina slujba, încât unii dintre călugări îl atingeau puțin și îi spuneau: „Părinte Marcu, s-a terminat slujba!" Atunci el îndată se pleca smerit și se întorcea luminat la chilia sa.

Părintele Iachint, starețul mănăstirii de atunci, spunea că „îl vom prețui mai mult când nu va mai fi, pentru osteneala pe care o face, de dimineața până seara, la biserică". Era om de nădejde, într-o vreme când mănăstirea avea personal puțin și treburi foarte multe de rezolvat: ghidajul pelerinilor, șantier de restaurare, echipe de lucrători, oaspeți, gospodărie și, mai ales, slujbele de la biserică, la care luau parte toți viețuitorii din obște.

Foarte rar povestea despre pătimirile prin care trecuse pe front. Suferise foarte mult în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și toată această suferință o adusese la picioarele lui Hristos și o preschimbase în rugăciune.

Așa s-a nevoit acest preacuvios părinte în obștea Mănăstirii Putna, timp de 30 de ani. Abia târziu, spre sfârșitul vieții lui, s-a aflat că părintele Marcu primise schima mare, cu mulți ani în urmă, de la părintele Cleopa Ilie. Cu un an înainte de a trece la cele veșnice, n-a mai putut să își reia ascultarea la pangar și a rămas în chilie, unde se ruga tot timpul. În noaptea zilei de 19 septembrie 1986, a dormit cu pace în Domnul. Părinții l-au găsit a doua zi, îngenuncheat în fața sfintelor icoane, cu capul pe *Psaltire*.

Doamne, numără în ceata cuvioșilor pe fericitul Marcu cel smerit!

CUVINTE DUHOVNICEȘTI

Nimeni nu trebuie să uite marele adevăr că Înfricoșătoarea Zi a Judecății va fi o realitate neîndoielnică, așa cum este realitatea ființei noastre de oameni pe pământ, și că acea zi o va întâmpina toată făptura omenească. Ea va fi întâmpinată, cu bucurie și fără îngrozire, numai de către acele suflete care și-au păstrat conștiința curată, prin modul lor de viețuire, după acel frumos exemplu lăsat nouă de însăși petrecerea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, adică prin acea trăire cu lepădare de sine, fără mândrie, fără lăcomie, fără viclenie, fără răutate, fără lingușire, fără egoism.

Cine are conștiința luminată este foarte milostiv atât cu cei săraci, cât și cu cei suferinzi. El este foarte compătimitor și față de cei rătăciți de la Calea Adevărului. Acesta, chiar dacă n-are posibilități materiale pentru a-i ajuta, totuși nu rămâne nepăsător față de ei, ci se roagă lui Dumnezeu, cu multă stăruință și smerenie, să le dea celor săraci hrană, celor suferinzi, sănătate, iar pe cei rătăciți să-i întoarcă la Calea Adevărului cât mai repede, pentru ca rătăcirea lor să nu se răsfrângă și asupra celor ce sunt complet nevinovați. Iar Dumnezeu, Care este atât de milostiv și nu vrea să se piardă niciuna dintre ființele create de El, ascultă și împlinește rugăciunile celor smeriți care au conștiința plină de Lumina Lui. Astfel, celor săraci le dă hrană, pe cei suferinzi îi vindecă, iar pe cei rătăciți, care nu s-au coborât până la treapta duhurilor rele, îi iartă și îi întoarce la Calea Adevărului. Această întoarcere se face prin taine dumnezeiești. Gravitatea suferințelor, îngăduite de Dumnezeu pentru cei aflați în rătăcire, este în raport cu gravitatea faptelor rele săvârșite de aceștia. Este ca un canon de ispășire, de purificare și de ridicare a sufletului și a conștiinței lor de la întuneric la lumină.

Numai necazurile de orice natură, primite cu credință, sunt cele mai sigure și mai rezistente aripi prin care se poate ridica la lumină un suflet împotmolit în bezna întunericului.

Duhurile rele fac cele mai mari ravagii, chiar și cu cei credincioși, cărora le infiltrează patima mândriei. Prin această oribilă patimă demonii au reușit, în unele cazuri, să destrame adevărata credință ortodoxă și să o transforme în necredință. Pe alți credincioși i-a împotmolit pe la diverse secte, care au tot felul de concepții ciudate, fără niciun temei în calea mântuirii sufletelor. Despre sectanți se poate spune, într-adevăr, că sunt ca niște fântâni fără apă.

Marele adevăr, care nu poate fi răsturnat de nicio concepție omenească, este acela că avem un singur Dumnezeu, o singură credință și o singură Biserică. Cei care cred că acest mare adevăr este o simplă născocire a unor minți naive îl vor mărturisi cu lacrimi numai atunci, în acele clipe, când se va produce inevitabilul sfârșit de despărțire a sufletului de trup.

Cât este de regretabil pentru niște copii care, ajunși la maturitate, îi neglijează, îi sfidează sau îi ocolesc pe propriii părinți! Încă și mai regretabil este pentru cei din marea familie a întregii lumi care Îl sfidează sau chiar Îl neagă pe Supremul Creator de la Care venim cu toții și de la Care ne vin toate cele necesare existenței noastre.

Ieromonahul Damaschin Schipor

Părintele Damaschin Schipor s-a născut la 12 august 1908, în localitatea Vicovu de Sus, din județul Suceava, primind la botez numele Dimitrie. Crescut și educat într-o familie de buni creștini, tânărul Dimitrie a pus început nevoințelor monahale în anul 1936, intrând în obștea Mănăstirii Putna, condusă pe atunci de părintele stareț Atanasie Prelipcean. La 15 septembrie 1937 este tuns în monahism, primind numele Damaschin, iar în anul 1948 este hirotonit ieromonah, slujind cu vrednicie, timp de 40 de ani, la altarul Putnei.

Ieromonahul Damaschin Schipor

Părintele Damaschin a fost nelipsit de la sfintele slujbe, fiind prezent zilnic la biserică, până la sfârșitul vieții. Într-o iarnă, picioarele fiindu-i betegite, dar și pentru că era ghețuș, a mers de-a bușilea la biserică, neprimind să fie ajutat. Avea lucrarea lui, taina lui, nevoința lui.

Cât a fost în putere, el era cel care deschidea biserica, iar apoi slujea Miezonoptica și Utrenia, în timp ce preotul de rând săvârșea Sfânta Proscomidie. Pomenea cu drag și seriozitate pomelnicele venite de la credincioși. Chiar și atunci când i-a slăbit vederea, a continuat să pomenească, folosindu-se de o lupă. La fel făcea la chilie, unde, citind mult din Psaltire, ajunsese să o știe pe de rost. Odată, la un Sfânt Maslu, și-a uitat lupa. Ce să facă? A început să zică pe de rost, în grai moldovenesc, pericopa din Evanghelie: „Trecea odată Iisus prin Ierihon… iar Zaheu, fiind mâțâțel de statură…"

În mănăstire a încercat din răsputeri să facă din toate rugăciune. Munca și rugăciunea, ascultarea și smerenia îl ajutau să aibă un chip luminos, din care radia bucuria interioară. Numai privindu-l, umilința punea stăpânire pe sufletul creștinilor, care doreau, astfel, să se apropie mai mult de Dumnezeu.

Era un ascultător desăvârșit, fără cârtire. Cândva a venit la mănăstire un credincios dintr-un sat vecin să solicite de la părintele stareț un preot pentru a participa la înmormântarea unei rudenii. Părintele stareț l-a rânduit pe Părintele Damaschin la această slujire. Dar credinciosul nu a venit cu mașină sau căruță, ci cu… motoreta. Părintele a acceptat să meargă chiar și așa, pentru a îndeplini ascultarea dată de părintele stareț.

Un ucenic care se spovedea la el își amintește cum părintele Damaschin i-a îndreptat obișnuința păcatului: „Odată, după ce i-am spus păcatele și greșelile, așteptam să-mi facă dezlegarea, dar părintele mi-a spus următoarea pildă. *Dacă ai o oală cu mâncare la foc și vrei să o sărezi, trebuie să folosești sare măruntă. Dacă nu ai sare măruntă, trebuie să folosești o huscă. Știi ce este aceea huscă?* Nu, i-am răspuns eu. *Husca este un bolovan de sare. Dacă o ții puțin deasupra oalei care fierbe, nu se sărează mâncarea. Dar dacă o ții mai mult, atunci bolovanul de sare se înmoaie și începe a picura câte puțin în mâncare. Așa este și*

cu păcatul. Dacă l-ai săvârșit o dată sau de două ori, nu-ți sărează viața, dar dacă se repetă de mai multe ori, picură din răutatea lui în sufletul tău și te afectează".

Părintele spunea în taină, într-un duh de pocăință, rugăciunea inimii. Îi iubea pe toți și era iubit de toți. Pensia pe care o primea o dădea milostenie, în ascuns. Părintele era un om călit, venit de la țară. Trecuse prin multe greutăți. Era rezistent și, de multe ori, se angaja la ascultările de jos ale mănăstirii. Când era mai în putere, parcursese pe jos, de câteva ori, drumul de la Putna la Cernăuți. Era simplu, corect, tăcut, muncitor și foarte râvnitor pentru cele duhovnicești. Era un om pe care te puteai bizui.

Spre sfârșitul vieții, îi aduna pe frații mai tineri din mănăstire și îi îndemna să meargă, cu frică de Dumnezeu, pe calea mântuirii. Le povestea cum, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, a rămas, pentru o vreme, singurul viețuitor al Putnei și cum a reușit să salveze mănăstirea ca să nu fie distrusă de nemți sau de ruși.

Când a început războiul, au venit nemții și au ocupat mănăstirea. La ceas de primejdie, se ascundea în canalele de scurgere din jurul bisericii. Tot în canale a ascuns și multe dintre obiectele de patrimoniu, ferindu-le astfel de jaful ocupanților. Către sfârșitul războiului, românii au întors armele și s-au aliat cu rușii. Nemții, simțind că se apropie rușii, au vrut să dinamiteze mănăstirea. Dar părintele Damaschin i-a dus înaintea unui clopot mare și, prin intermediul unui tălmaci, le-a arătat numele Regelui Carol inscripționat pe el și le-a explicat că regele, care era din neamul lor, a iubit mult țara noastră și mănăstirea. Văzând aceasta, nemții au renunțat la planul lor. Însă pericolul nu trecuse.

Rușii au ajuns în poarta mănăstirii imediat după retragerea nemților. Lângă clopotniță rămăseseră două steaguri: în stânga, tricolorul, iar în dreapta… unul cu zvastică. A venit un ofițer, a intrat în mănăstire, l-a somat pe părintele Damaschin, l-a pus cu fața la perete și aproape să-l împuște, că „voi sunteți cu nemții!" Însă părintele știa bine rusește și a spus:

– M-ați condamnat? M-ați judecat? N-am nicio judecată! Pentru ce?

– Uite, asta este judecata: steagul cu zvastică!

Atunci, el a spus:

– Da, dar înainte de moarte, orice condamnat are dreptul să spună un cuvânt. Eu nu știu să vă spun prea multe. Dar vreau să vă arăt ceva și după aceea să mă împușcați.

Ofițerul l-a lăsat să vadă ce face, cu mitraliera îndreptată spre el. Părintele Damaschin s-a dus pe drumul de strajă și a coborât steagul cu zvastică, l-a scos de pe băț și l-a rupt în două. Și așa, desculț în bocanci cum era, părintele Damaschin a scos piciorul drept din bocanc și l-a înfășurat în bucata de steag cu zvastica, după care s-a încălțat înapoi.

– Asta a fost dorința mea. Acum puteți să mă împușcați.

Când a văzut ofițerul gestul acesta, și-a scos piciorul din cizmă și l-a înfășurat cu cealaltă jumătate de steag. Apoi l-a îmbrățișat pe părintele Damaschin, l-a strâns în brațe și a uitat că trebuia să-l împuște.

Tot în perioada războiului, la mănăstire au fost aduși niște prizonieri evrei. Părintele cocea puținii cartofi care mai erau în beci și îi dădea de mâncare prizonierilor, cu o baionetă găsită de la nemți, printr-o gaură din ușa de la beci. Așa i-a hrănit, până au plecat nemții, care n-au mai apucat să-i ia cu ei.

Așa a scăpat Mănăstirea Putna și de nemți, și de ruși, cu tot cu evreii din ea, prin înțelepciunea părintelui Damaschin.

După anii plini de suferințe de după război, în 1959, s-a pornit urgia comunistă împotriva mănăstirilor. Călugării erau scoși din mănăstiri, nu se mai primeau novici, nu se mai făceau hirotonii. Rămâneau zidurile pustii, iar la uși atârnau lacăte sumbre. Părintele Damaschin a fost dat afară din mănăstire, fiindu-i interzis a mai sluji. A lucrat, pentru o vreme, la fabrica din satul Putna.

La un moment dat, o fiică duhovnicească din Gura Putnei era pe moarte. Familia, văzând-o cât se chinuie, s-a gândit că nu-și poate da sufletul din cauză că era sub vreun canon de-al părintelui și l-au chemat să-i citească rugăciunile de dezlegare. Părintele n-a întârziat să vină, chiar dacă era îmbrăcat civil, tuns și bărbierit, fiind conștient că, în ciuda interdicției, nimeni nu îi luase harul preoției. A citit rugăciunile la capul muribundei și s-a pregătit să plece. La poartă îl aștepta o surpriză: șeful de post. „Ce cauți aici? Știi că n-ai voie să faci slujbe!" Părintele i-a spus că n-a făcut slujbe, ci

doar a citit niște rugăciuni. Pentru aceasta a primit doi ani de închisoare, lucru pentru care a mulțumit cu bucurie: „Dacă Mântuitorul, Stăpânul meu, a fost închis, mă bucur că am fost și eu închis. Că El a fost pe nedrept. Eu măcar am fost pe drept, că am făcut ce nu trebuia să fac – după ei; dar după mine, eram obligat să fac". La 1 mai 1965, părintele Damaschin a fost eliberat și i s-a permis să revină în mult iubita-i mănăstire.

Părintele Damaschin Schipor era întotdeauna liniștit, blând, smerit, împăcat cu sine, cu lumea și cu Dumnezeu. De aceea, îl căutau adesea credincioșii și îi cereau cuvânt de folos. Pe mâinile lui se așezau păsările cerului și ciuguleau hrana pe care le-o dădea cu multă dragoste. Uneori, păsările intrau și pe geamul chiliei părintelui, căutându-l pe binefăcătorul lor.

În dimineața zilei de duminică, 11 septembrie 1988, pe când părinții mănăstirii își îndreptau pașii spre biserică, ieromonahul Damaschin a privit pe geamul chiliei, pentru ultima dată în această viață, la biserica pe care a iubit-o atât de mult. S-a așezat apoi la rugăciune și, așa, cu *Psaltirea* în mâini, și-a dat obștescul sfârșit. Trupul neînsuflețit al părintelui a fost depus în Paraclisul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, care fusese restaurat și pictat de curând. Multe păsări au intrat, atunci, prin ușa deschisă a paraclisului și s-au așezat pe marginea sicriului, luându-și rămas-bun de la acest îmbunătățit părinte, alături de clericii, de monahii și de credincioșii prezenți. La cimitir, înainte de a fi coborât în mormânt, la momentul citirii Evangheliei lui Lazăr, din toată pădurea au venit păsări ciripind, încât nu se înțelegea nimic.

În simplitatea lui, părintele Damaschin Schipor a dobândit acea subțirime duhovnicească, acea delicatețe a sufletului prin care putea foarte ușor să pătrundă în tainele omului, ale naturii și ale lui Dumnezeu. El a atins armonia care îl face pe om viețuitor al Împărăției celei de Sus.

Părinte Damaschin, roagă-te Prea Milostivului Dumnezeu, ca râvna Casei Sale să mistuie și sufletele noastre!

Arhimandritul Teodor Pavlo

În preajma criptei de la Niculițel și de sub streașina Mănăstirii Saon, a văzut lumina zilei, la 1 noiembrie 1925, cel de-al cincilea copil – din cei șase – al familiei Pavel și Ana Foca. Din botez s-a numit Tudor și, împreună cu frații săi, a fost crescut în frica lui Dumnezeu. La vârsta adolescenței, peregrinând prin mănăstirile țării, este atras de frumusețea vieții duhovnicești. Acum îl cunoaște pe ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor, de care rămâne legat sufletește și care l-a marcat mult, sădind și mai mult în interiorul său dorul după Dumnezeu. Punându-și în gând să urmeze viețile marilor sfinți monahi, în 1950 este nevoit să meargă în serviciul militar, unde lucrează la refacerea țării după cel de-al Doilea Război Mondial.

La sfârșitul anului 1953 își îndreaptă pașii pentru totdeauna către slujirea lui Hristos, viețuind în Mănăstirea Sihastrul – Adjud, apoi la Slatina – Suceava. De aici este trimis la schitul Adormirea Maicii Domnului de la Rarău, unde îl cunoscuse, cu ani în urmă, pe părintele Daniil și despre care avea să-și aducă aminte cu mult drag după 1990, în zile de libertate, când putea să vorbească despre acest martir al neamului românesc din timpul regimului comunist.

De la Rarău revine la Slatina, unde îl și găsește decretul din 1959, alături de alți mari părinți ai Bisericii noastre, precum arhimandriții Cleopa Ilie, Dosoftei Murariu, Petroniu Tănase, Arsenie Papacioc și, alături de ei, viitorul Mitropolit al Ardealului, Antonie Plămădeală. În urma decretului a fost nevoit, cum el însuși mărturisea, „să intru în viața laică pentru a-mi câștiga existența". Fiind dulgher de meserie, a fost angajat la Direcția Monumentelor Istorice. În această calitate, are ocazia să se deplaseze pe diferite șantiere ale mănăstirilor din Bucovina – Slatina, Sfântul Ioan cel Nou, Dragomirna, până în 1965. Ajungând și la Mănăstirea Putna, se angajează ca paznic, în felul acesta găsind soluția revenirii la viețuirea monahală. În 1968, starețul Gherasim, viitorul ierarh, îl trimite să urmeze cursurile Seminarului Teologic de la Mănăstirea Neamț. În 1974, cu ocazia hramului mănăstirii, Praznicul

Adormirii Maicii Domnului, este hirotonit diacon și, probabil în același an, pentru că monahismul era încă supravegheat îndeaproape de regimul ostil lui Dumnezeu, a fost călugărit cu ușile închise, împreună cu un consătean, Grigore Halciuc. Li s-au păstrat numele pe care le-au avut la botez, Teodor (altă formă a lui Tudor) și Grigorie, pentru a nu atrage atenția Serviciilor Secrete de Informații ale stăpânirii comuniste. Din toamna aceluiași an, urmează cursurile Facultății de Teologie din București. Chiar dinainte de absolvire, din 31 iulie 1976, Mitropolitul Iustin Moisescu îl numește stareț al Mănăstirii Horaița, pe care a reorganizat-o și a îndrumat-o duhovnicește vreme de patru ani. Apoi, pentru doi ani, nevoile Bisericii îl cheamă ca preot slujitor și duhovnic la Mănăstirea Vatra Moldoviței.

Experiența câștigată atât la Direcția Monumentelor Istorice, cât și ca stareț al Mănăstirii Horaița, a făcut ca, odată cu deschiderea șantierului Casei Domnești de la Mănăstirea Putna, să fie chemat pentru conducerea lucrărilor, care au durat peste cinci ani. Aici s-a remarcat ca un foarte bun colaborator și al Patriarhului Teoctist, și al starețului mănăstirii, arhimandritul Iachint Unciuleac. În duminici și sărbători era nelipsit de la Sfânta Liturghie, slujind frumos și liniștit, cu vocea dulce, melodioasă, caldă și plăcută, și întărind inimile credincioșilor prin predicile sale pline de Duh. La 11 martie 1990, i se acordă rangul de arhimandrit.

După înființarea Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților, în ianuarie 1991, și venirea la cârma acesteia a Înaltpreasfințitului Pimen, s-au redeschis multe din mănăstirile și schiturile desființate abuziv în perioada austriacă, iar mai târziu, în timpul regimului comunist. Astfel, pe lângă mănăstirile Voroneț, Humor, Probota, Orata, s-a redeschis și Mănăstirea Bogdana din Rădăuți, cea mai veche din Moldova, care o vreme a ținut loc și de centru eparhial. Așa se face că, la pomenirea Sfântului Nicolae din 1992, arhimandritul Teodor Pavlo este instalat ca primul stareț al acestei mănăstiri, după reînființarea ei.

Canonizarea mai multor sfinți români în 1992, între care și Sfinții Ștefan cel Mare, Leontie de la Rădăuți și Daniil Sihastru, a făcut ca la proclamarea solemnă a sfințeniei acestora, din 2 iulie 1992, părintele

Teodor să aibă o contribuție deosebită în organizarea evenimentului. Calitatea de bun chivernisitor al Casei lui Dumnezeu și firea-i robustă au contribuit mult la buna desfășurare a serbării.

Ca stareț al Mănăstirii Bogdana, a mișcat tot orașul spre ctitoria Mușatinilor prin faptă și cuvânt ziditor, prin predicile sale deosebit de atrăgătoare. Nu era duminică sau sărbătoare în care cuvântul ziditor al arhimandritului să nu se audă în străvechea mănăstire. Aici, lângă morminetele înaintașilor Sfântului Ștefan, a aprins candela credinței și a dragostei față de Dumnezeu și de Biserica Sa. Mulțimea de creștini care venea la Bogdana, din oraș și din împrejurimi, s-a folosit de cuvântul său. Imnul „Iubite-voi, Doamne", cum numai el știa să-l cânte, a răsunat și răsună până astăzi în sufletul și-n mintea celor care l-au cunoscut și l-au ascultat.

Râvna pentru rugăciune, pentru pravilă și pentru bună rânduială, dobândite în anii tinereții, încă de când era pe lângă ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor, nu le-a părăsit niciodată. Despre acesta, el însuși avea să mărturisească: în fiecare dimineață, către orele 4, când începea slujba Miezonopticii și a Utreniei, venea la ușa chiliei fiecărui călugăr și, bătând de trei ori, spunea: „Vremea rugăciunii, ora cântării"; iar dacă vreun frate întârzia, întrebarea marelui ieroschimonah era: „Ce fel de atlet al lui Hristos ești tu?"

Dorul după liniștea Rarăului și după patria de Sus nu l-au părăsit niciodată. Ori de câte ori lua *Ceaslovul* și își începea pravila pentru slujirea Sfintei Liturghii, rugăciunea îi era însoțită de un oftat adânc.

Demn, vertical, hotărât, astfel a fost caracterul arhimandritului Teodor Pavlo până la cea din urmă suflare. În 1996, în ziua marelui Praznic al Adormirii Maicii Domnului, în urma unei scurte suferințe, și-a dat sufletul în mâinile Mântuitorului Hristos. Două zile mai târziu, trupul său a fost așezat între părinții adormiți ai Putnei, mănăstirea sa de metanie.

Sămânța cea bună pusă în sufletul său a odrăslit pe deplin. Lucrul acesta se vede și din moștenirea lăsată. Trăind într-o perioadă când cuvântul ziditor era interzis, s-a silit și a adunat multe cărți, care s-au găsit

în chilia sa de la Putna. Peste 300 de cărți duhovnicești, foarte multe în manuscris, lucrate de el sau de colaboratori ai săi, altele dactilografiate, fac parte astăzi din bibliotecile mănăstirilor Putna și Bogdana. Printre ele, un loc deosebit îl au scrierile ieroschimonahului de pe Rarău (Imne, Acatiste, Poezii), dactilografiate sau scrise de mână, de unde se vede și respectul pe care l-a avut pentru modelul său: părintele Daniil Sandu Tudor, cărturarul, ascetul și martirul.

Arhimandritul Teodor Pavlo rămâne unul dintre părinții râvnitori ai veacului al XX-lea, dar și un mărturisitor grabnic al credinței celei întru Hristos. Acum, în Împărăția Cerurilor, s-au întâlnit, dându-și mâna, toți cei care în timpul regimului ateu au fost, prin faptă și cuvânt, lumină celor din jur, iar pentru noi, mijlocitori și rugători fierbinți pe calea mântuirii.

Monahul Teodot – Teofil Lianu Dumbrăveanu

Cel considerat de Preasfințitul Gherasim Putneanul „patriarhul poeziei bucovinene", un veritabil rapsod al secolului trecut, a urmat, asemenea marilor oameni, drumul împlinirii prin suferința asumată conștient și creștinește, mergând către piscul cel mai înalt al vieții, sub chipul îngeresc.

Sub un nume profetic, Teofil vede lumina zilei pe 12 decembrie 1908 în paradisul copilăriei din satul bucovinean Capu-Câmpului, Păltinoasa, aflat „sub patrafirul" a două mănăstiri (Voroneț și Slatina).

Mama sa, Glicheria Olaru, era o femeie evlavioasă, ca și tatăl de altfel, și a știut să-i sădească băiatului dragostea de virtute și de frumos, prin care să Se vadă limpede Însuși Dumnezeu. Chiar dacă din cauza războiului purtat multă vreme cu încrâncenare în Bucovina, părinții săi nu au reușit să-l dea multă vreme la școală, lipsa acesteia a fost suplinită

cu multă demnitate și dăruire, cu evlavie și credință de școala familiei. Abia mai târziu, pe la 14 ani, verii lui, Teofil și Leon Șandru, l-au ajutat să facă cele patru clase primare în doi ani, după care, dându-și examenele cuvenite, se înscrie la Școala Normală din Vășcăuți pe Ceremuș, pe care a absolvit-o în 1929. A fost numit apoi învățător în Plaiul Cosminului și în alte localități din Bucovina. Talentul său pedagogic, lucrat cu dragoste, l-a făcut să găsească metode inovatoare prin care să scoată ce-i mai bun din elevii săi. Unul dintre aceștia își amintea de învățătorul-poet cum avea un jilț în care se așeza, „dar adeseori mă așeza pe mine pe acel tron și-mi spunea: Matei, tu citești, tu ești astăzi împăratul! Și eu, mic pe acel tron mare, îmi citeam paginile de poezie sau de proză. Nu pot să spun ce importante erau încurajările sale de-atunci".

Căsătoria sa cu Ortansa a însemnat un examen al devotamentului, al iubirii și al credinței. Era originară dintr-o familie din Polonia, Matkabojii, care în traducere înseamnă „Maica lui Dumnezeu". Și nu întâmplător a rânduit Dumnezeu așa, pentru că mai târziu, după martirajul Ortansei, răpusă de cancer, Maica Domnului l-a adus către sfârșitul vieții în casa ei de la Putna.

Viața de familie i-a adus însă și bucurii. Cei doi fii ai săi s-au stabilit mai târziu în Olanda și s-au realizat în domeniul muzicii. Primul, dirijorul și compozitorul Corneliu Dumbrăveanu, a fost ales în 1979 director și prim dirijor al Orchestrei din Utrecht, cea mai veche din Olanda, care fusese dirijată pe timpuri de Brahms. Al doilea, Sabin, a fost violoncelist în orchestră.

Primele sale poezii apar în anul 1928 în *Dorința*, revista normaliștilor vășcăuțeni, apoi în *Moldova Literară* (Mihăileni), *Zorile Romanațului* (Caracal) și în *Voința școalei*, la aceasta publicând ani în șir. Talentul său poetic a atras atenția revistelor și, alegându-și pseudonimul Teofil Lianu, se alătură în 1934 grupării literare *Iconar*.

Gruparea *Iconar*, fondată în 1931 de poetul Mircea Streinul la Cernăuți, împreună cu Ion Roșca, Gheorghe Antonovici, Neculai Popa și George Drumur, își propunea să afirme în literatura bucovineană noi forme de artă, înțeleasă ca „o necontenită muncă și o permanentă asceză, cu un total dispreț pentru literații cafenelei și potrivindu-se mai bine

pământurilor, pădurilor, munților, cerurilor". Din 1933, Mircea Streinul și Iulian Vesper înființează *Colecția Iconar*, care ulterior se transformă în editură, tipărind peste 30 de volume și plachete care impun și atrag atenția cititorilor. Ținta finală a iconarilor era o poezie nouă, care să izvorască din sufletul amestecat „cu cer, cu țărână sfântă, cu mir voievodal".

Primul volum publicat, numit *Rod* (1933), a fost bine primit de critică și cititori. Devenit membru al Uniunii Scriitorilor în 1937, creația sa se îmbogățește cu volumele *Cântecele s-au scuturat peste file* (1937), *Carte de zugrav* (1940) și *Carte de cruciat* (1943).

Teofil Lianu poartă în sânge, dincolo de frământările și aspirațiile generației în clocot, „vuietul neamului de țărani". Opera sa așezată freamătă de prezența vie a folclorului. Teofil Lianu, un simplu învățător de țară, analfabet până la 14 ani, s-a jucat „de-a versurile", așezând în pagină „versuri-ștersături", după cum le numea în smerenia sa. El a știut să îmbrace stihurile în sărbătoresc, descoperind „ciocârlia-n liturghie" și „schitul înflorit cu îngeri". Convins că poezia „îi acordă omului o față de sfințenie", el ne invită într-o „livadă a luminii", propune o reîntoarcere la „izvoare de cuvinte", cultivând o morală aspră, de extracție rustică, dar care farmecă și astăzi.

Mircea Streinul spunea că „Teofil Lianu i-ar încânta pe Paul Valéry și pe umilul țăran din Bretagne". Poeziile sale, adevărate cântece, trase în linii simple, coboară în arhetip, în originar; viața devine duh, iar durerea, trecută în vers în „culori de fluier", se umple de o bucurie a împlinirii ce gustă din taina unirii cu Dumnezeu. Virând spre peisajul de dincolo, doar marea trecere, somnul-moarte, aduce împăcarea cu lumea cealaltă, împlinirea, pacea din „lanul stelar". De la intimitatea cu cosmicul se ajunge la intimitatea cu Dumnezeu. În ton cu generația sa, depășind prin moarte „zarea lutului bolnav", poetul accede la elegia purificării. Experiența detenției îl ajută să imprime creației sale un duh tânjitor, căielnic, descoperindu-și vocația mistică. Suferința se transfigurează, făcând loc unui calvar iluminat, primit cu recunoștință ca un dar de sus.

Omul, mai ales creștinul, este în opinia lui Lianu un truditor al pământului, o ființă apropiată de lucrurile simple și adevărate care poartă

în ele semnul dumnezeiesc. Iar poezia nu este pentru tânărul scriitor bucovinean artă a cuvântului, ci act participativ la marele mister al existenței, care cere o disciplină a creației.

Mobilizarea sa în prima fază a celui de-al Doilea Război Mondial, în luptele ce s-au dat împotriva comunismului, i-au adus acuzația falsă de legionar, astfel încât, atât acasă, cât și pe front, a îndurat multe nedreptăți. Este constrâns să se retragă pentru o vreme de pe scena literară, stabilindu-se la Rădăuți ca director al Muzeului Etnografic. Când revine, în 1947, Teofil Lianu nu mai este poetul de odinioară, ci un filosof care acceptă să devină Teofil Dumbrăveanu și, sub noua identitate artistică, să mai scrie doar poeme dedicate copiilor, ca *Ascultați ce spune vântul*, *Cântăreții nopții*, *La poartă la Ștefan cel Mare*.

În 1970, „cel mai longeviv dintre arboroseni" a fost azvârlit în pușcărie pentru o vină inventată. Teofil a rămas tare în credință, chiar și în timpul detenției, când vreme de patru ani, din opt câți primise inițial, închisoarea i-a fost biserică. A trecut prin temnițele din Cernăuți, Suceava, Botoșani, București, Jilava, Aiud, dar și-a îndurat soarta cu privirea mereu țintă la Hristos pe Cruce, și aceasta i-a dat puterea să-i ierte pe toți și să nu-și păteze conștiința.

Dezinteresul pentru lumesc, mărturisit deja în versurile sale („Eu am murit față de lume, împreună cu camarazii mei de război și de gratii"), ca un proscris rămas fidel epocii iconare, îl determină, cu puțin timp înainte de trecerea spre cele veșnice, pe care și-o simte aproape, să intre pe poarta Mănăstirii Probota, reînființată de curând, pentru a muri în singura haină care transcende spre icoană. Aceeași forță interioară care l-a condus spre monahism, unde a primit numele de Teodot, a fost cea care l-a urmărit întreaga viață, îmbrăcându-l într-o smerenie ascetică și în focul purificator al iubirii față de aproapele.

A trecut la Domnul în primele ore ale zilei de 14 septembrie 1997. Ultimele sale cuvinte poartă mărturia împăcării cu sine, cu lumea și cu Dumnezeu: „Sunt așa de ușor încât simt că plutesc, parca aș avea niște aripi de scamă, largi și parcă urc în sus, încet, încet, plutesc spre cer".

A ales să fie înmormântat la Putna, mănăstirea în care toată viața a dorit să viețuiască. De la mormântul marelui voievod a primit

totdeauna putere și curaj înnoitor, după cum însuși a lăsat mărturie într-o însemnare din cartea de oaspeți pe 1 octombrie 1958: „Am îngenuncheat, am lăcrămat și m-am ridicat mai tânăr”.

În zarca Aiudului

Mă uit prin cercevele-n geamuri,
Văd arbori cu rugină-n ramuri
Și cer albastru, pom cu poame,
Și soare și pe Tine Doamne.

Aud și clopote departe
Și-n mine inima cum bate
Și-amurgul peste lanul crud,
Și tot pe Tine te aud.

Cu gândul caut brazde sfinte
Și umbra celor din morminte,
Și umbra pomilor o caut
Și-n toate, Doamne, mi te laud.

Înviere

Bat clopote de sevă în adâncuri
Răspund litanii fragede prin crânguri.
Pe sub cireși și vișini în tăcere
Vin rădăcinile la înviere.

Și trec prin frunți și degete subțiri,
Prin golurile care-au fost priviri,
Prin tâmplele ce-au adormit în perne,
Prin craniile viselor eterne.

Bat clopote de sevă și lumină.
Vin rădăcini profunde și se-nchină
Către altare de trupine sfinte,
Tresar din somn uitate oseminte.

Protosinghelul Pamvo Buhăescu

S-a născut la 4 martie 1953, în satul Hârșova, comuna Delești, județul Vaslui, protosinghelul Pamvo Buhăiescu fiind al optulea copil din cei nouă născuți de credincioasa familie Ștefan și Eufrosina Buhăescu, primind numele de Petru. Face școala primară în satul natal, după care urmează o școală profesională de dulgheri în orașul Vaslui. Din 19 iunie 1973 până în 25 noiembrie 1974, satisface stagiul militar în orașul Vaslui, apoi, pentru câțiva ani, lucrează la minele din județul Hunedoara, iar în toamna anului 1976, la vârsta de 23 de ani, se hotărăște să intre în viața monahală, în Mănăstirea Sihăstria.

Este trimis în obștea schitului Sihla, situat la numai 3 km de Mănăstirea Sihăstria, unde egumenul schitului, ieroschimonahul Chiril Șaramet, îi devine părinte duhovnicesc. După o perioadă de ascultare de 5 ani, în ziua de 20 ianuarie 1981 este tuns în monahism de către părintele său duhovnicesc, Chiril Șaramet, primind numele de Pamvo. A avut ca naș de călugărie pe marele duhovnic, ieroschimonahul Paisie Olaru.

La 15 mai 1982 este hirotonit diacon, iar pe 29 mai este hirotonit ieromonah pe seama schitului Sihla, de către Patriarhul Diodor al Ierusalimului. Între anii 1978 și 1980, urmează școala de cântăreți bisericești de la Mănăstirea Neamț. După plecarea în Sfântul Munte Athos a Părintelui Chiril Șaramet, egumenul schitului Sihla, între anii 1982 și 1983 împlinește ascultarea de egumen al schitului, apoi primește ascultarea de preot slujitor în Mănăstirea Sihăstria, mănăstirea sa de metanie.

Odată cu deschiderea șantierului Casei domnești de la Mănăstirea Putna, începând cu 1 august 1983, împreună cu fratele Vasile Bârsan

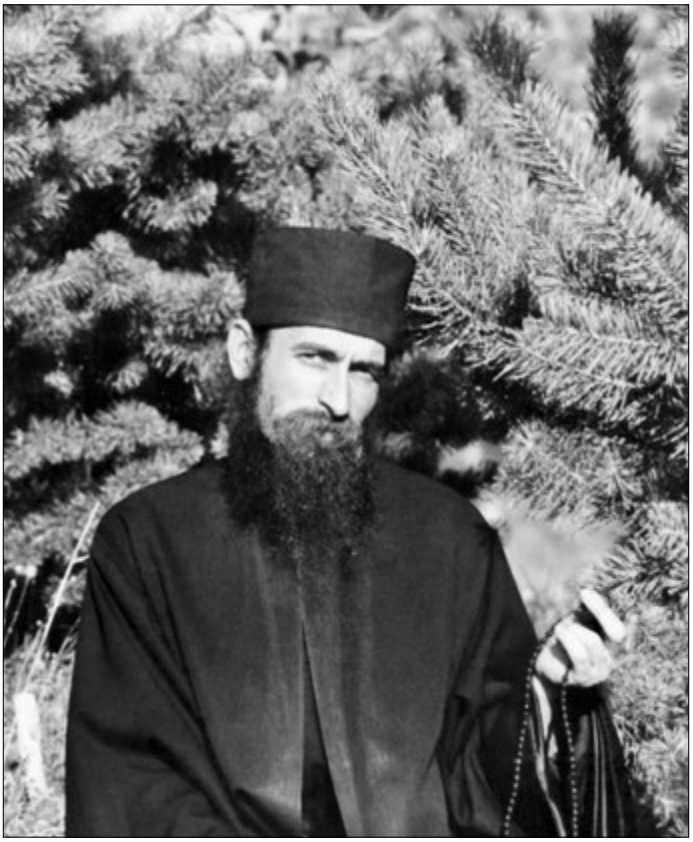

Protosinghelul Pamvo Buhăescu

(ieroschimonahul Iacob Bârsan) este transferat ca preot slujitor la Mănăstirea Putna, unde rămâne până în anul 1990. În această perioadă, încearcă de mai multe ori să viziteze Țara Sfântă și Muntele Athos, dar nu primește binecuvântare. Organele de ordine din vremea aceea știau de dorința sa de a pleca și de a rămâne definitiv în Muntele Athos. În ianuarie 1990, împreună cu ieroschimonahul Iacob Bârsan primesc binecuvântare și actele necesare pentru împlinirea visului mult dorit. Din Muntele Athos pleacă spre Ierusalim, unde ieroschimonahul Iacob rămâne pentru mai mulți ani de veghe lângă Sfântul Ioan Iacob de la Hozeva, în peștera acestuia, și pentru a pune mai apoi bazele Așezământului Românesc de la Ierihon. Protosinghelul Pamvo se întoarce în țară în primăvara aceluiași an, 1990, și cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Daniel, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, începe în toamna anului 1990 construirea unui schit cu hramul „Sfântul Daniil Sihastrul", situat la numai 7 km de Mănăstirea Putna.

În Sfântul Munte Athos a fost chemat de fostul său egumen și părinte duhovnicesc de la schitul Sihla, părintele Chiril Șaramet, care l-a sfătuit să nu se întoarcă în țară degrabă, bătrânul Chiril, acum ieroschimonahul Calistrat, simțindu-și sfârșitul apropiat. Întors în țară, după numai trei săptămâni, părintele Pamvo a primit vestea trecerii la cele veșnice a părintelui său. Construirea bisericii schitului „Sfântul Daniil Sihastru" a durat mai puțin de doi ani. A fost sfințit în 29 decembrie 1991 de către un sobor de arhierei, preoți și diaconi, sub protia Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, pe atunci mitropolit al Moldovei și Bucovinei. Alături de el, în construirea schitului, au sprijinit în mod deosebit mănăstirea-mamă, Putna, domnul Dumitru Apalghiei, în calitate de ctitor principal, dar și mulțimea credincioșilor din Bucovina. Râvna pentru construirea schitului a fost mare din partea tuturor. Atât lipsa mijloacelor materiale, cât și a surselor vitale, apa și curentul electric, în construirea schitului au fost acoperite de dragostea creștinilor bucovineni. S-a muncit mult și din greu, dar izbânda s-a arătat și Sfânta Liturghie a început să răsune în Poiana Sihastrului, în biserica schitului, pe locul unde cândva au fost sfinți nevoitori și unde, mai târziu, mulți ostași au căzut în Primul și al Doilea Război Mondial. Pe culmea

muntelui, în tranșeele încă existente, din loc în loc se mai întâlnește câte o cruce, la baza căreia se mai găsesc oseminte ale celor căzuți. Aceștia sunt cei care au cerut aici, mai întâi, înaintea lui Dumnezeu, un Altar Sfânt, altar de rugăciune.

Cu timpul, s-au mai construit încă două paraclise și un corp de chilii. O boală necruțătoare de plămâni face ca viața protosinghelului Pamvo să fie curmată la numai 44 de ani, în 11 decembrie 1997 trecând la cele veșnice, fiind înmormântat în cripta pregătită de el, lângă altarul bisericii mari.

În mesajul trimis la înmormântarea părintelui, mitropolitul Moldovei de atunci spunea: „Părintele Pamvo s-a distins prin evlavie și hărnicie, muncă și dăruire jertfelnică. În condiții grele a ridicat un schit frumos într-un loc pustiu, sporind astfel evlavia credincioșilor. Am participat la sfințirea schitului în plină iarnă, în decembrie 1991, și am simțit că mai tare decât gerul de afară era credința cea fierbinte a părintelui Pamvo, a monahilor și a credincioșilor care au ajutat la zidirea locașului sfânt. Cel ce a iubit pe Dumnezeu în lumea aceasta va fi iubit de Dumnezeu în Împărăția Vieții Veșnice". Iute din fire și scurt la vorbă, Părintele Pamvo a fost un călugăr jertfelnic și iubitor de osteneală. A înțeles că poarta de intrare în Împărăția lui Dumnezeu are o singură formă – Crucea. Crescut în școala duhovnicească a schitului Sihla și a Mănăstirii Sihăstria, la umbra marilor duhovnici Chiril Șaramet, Paisie Olaru, Cleopa Ilie, cât și a părinților din Putna, Iachint Unciuleac, Chesarie Albeață, părintele Pamvo a devenit un model și un exemplu pentru toți fiii și fiicele sale duhovnicești.

FAPTE ȘI CUVINTE DE FOLOS

La Sihla, pe timp de iarnă, împreună cu părinții Paisie Olaru și Chiril Șaramet, după slujba Utreniei de după miezul nopții, de multe ori rămâneau în biserică până în zorii zilei rugându-se și povestind despre părinții de altădată pe care i-au prins în viață.

Candela din peștera Sfintei Teodora de la Sihla a ținut-o aprinsă, iar locurile de nevoință dintre vârful Sihla și Râpa lui Coroi ale părinților pustnici le-a cercetat de nenumărate ori.

După venirea la Putna, vizita de multe ori Mănăstirea Râmeț, soră a Putnei din Ardeal, unde, în Munții Apuseni, așa cum mărturisesc părinții Râmețului, și-a încropit peștera-chilie pustnicească, lucru ce se vede până astăzi.

La întrebarea „De ce v-ați întors în țară, părinte Pamvo, și nu ați rămas în Sfântul Munte Athos, ca să vă nevoiți acolo unde s-au nevoit atâția sfinți?", a răspuns: „Pentru că nicăieri în Sfântul Munte Athos și la Locurile Sfinte pe care le-am vizitat nu am simțit dulceața rugăciunii de la Sfânta Liturghie pe care am simțit-o aici, în Bucovina, când am văzut în biserică atâția creștini în genunchi, care se roagă cu lacrimi lui Dumnezeu".

Răbdarea pe care o arăta în scaunul de spovedanie, mărturisind uneori până la ore târzii, 4 sau 5 dimineața, râvna și credința sa, dragostea față de Dumnezeu și jertfa pe care o făcea pentru creșterea fiilor săi duhovnicești ne-a învățat că nimeni nu poate ajunge la Dumnezeu decât în stare de jertfă. Trebuie să iubim nevoința și pe oameni și, astfel, Îl vom întâlni pe Hristos.

Întrebat fiind: „Ce putem face astăzi, când numărul creștinilor adevărați este atât de redus? Cum ne putem mântui când nu mai avem decât foarte puțini creștini trăitori, modele de viață duhovnicească pe care să le urmăm?", a răspuns: „Caută ca mai întâi tu să fii un exemplu bun pentru alții, așa cum ai dori să fie alții pentru tine și apoi toate virtuțile pe care ai dori să le vezi la alții, câștigă-le și arată-le altora. Să fii tu un exemplu. Fii aspru cu tine însuți, căci niciodată nu vei putea folosi duhovnicește și ajuta pe oameni dacă nu ai ce le da. Cum să le vorbești altora de iubirea lui Dumnezeu și de dulceața rugăciunii dacă nu te-ai îndulcit tu mai întâi de ea?" Altă dată mai spunea: „Bobul de grâu, dacă nu putrezește, nu aduce roadă. Noi nu avem roade pentru că nu vrem să putrezim".

Despre slava deșartă zicea: „Vezi haina aceasta? În fiecare împunsătură a acului se ascunde slava deșartă; ia o hleancă (haina smerită) pe tine și alungă închipuirea”.

Când un slujitor al Altarului era trist, i-a zis: „De ce ești trist? Gândește-te că slujești cu îngerii, nu ai voie să fii trist!”

La întrebarea unui ucenic: „Ce să fac? Încotro s-o apuc? Ce vrea Dumnezeu cu mine?” a răspuns: „Dumnezeu vrea să mergi la mănăstire!” Deși nu era convins de aceasta, îi spune: „Părinte, mie îmi place să fiu în mijlocul oamenilor, să le vorbesc de Dumnezeu, să-i ajut pe alții să se mântuiască. Dacă mă duc la mănăstire, mă tem că voi îngropa talantul pe care mi l-a dat Dumnezeu”. Atunci a răspuns: „Dacă rămâi în lume, vei îngropa talantul, iar dacă mă vei asculta și te vei duce la mănăstire, atât de mult vei avea posibilitatea să-l înmulțești încât nu vei mai avea timp pentru tine. În schimb, dacă vei rămâne în lume, vei regreta și îți va părea rău toată viața că nu m-ai ascultat”.

Cu câteva luni de zile înainte de a muri i-a spus aceluiași ucenic: „Îți mulțumesc, părinte, pentru dragoste și osteneală, că ai venit să mă vezi, dar să știi că acum este pentru ultima oară când ne mai vedem. În două-trei luni eu voi pleca”. Atunci ucenicul i-a spus: „De ce vorbiți așa, părinte?” A păstrat câteva clipe de tăcere, apoi a adăugat iarăși: „Îți mulțumesc încă o dată pentru că ai venit și… de acum te aștept la înmormântare. Să vii și la înmormântare!” Și așa a și fost.

La numirea unui stareț a zis: „Doar nu vor veni îngerii ca să ne fie vreunul stareț. Cu Dumnezeu înainte și așa vom birui”. Și așa a dat curaj și putere.

Dumnezeu a îngăduit, și nu știm de ce, un lucru tainic și neînțeles, ca ambele schituri dependente de Mănăstirea Putna, Daniil Sihastru și Sihăstria Putnei, construite în același timp, de doi viețuitori din aceeași mănăstire, să treacă printr-o încercare aproape identică.

În 11 decembrie 1997, a trecut la Domnul egumenul schitului Daniil Sihastru, protosinghelul Pamvo și, imediat după slujba înmormântarii, au ars chiliile, trapeza și toate acareturile schitului Sihăstria Putnei. Iar când a adormit egumenul schitului Sihăstria Putnei, monahul Sebastian Șcheuleac, în 8 ianuarie 2009, după slujba înmormântării acestuia au ars chiliile, trapeza și toate acareturile schitului Daniil Sihastru.

Arhimandritul Iachint Unciuleac

Binecuvântatul pământ al Moldovei a odrăslit și a dat Bisericii noastre strămoșești mulți sfinți și cuvioși părinți, alături de generații întregi de creștini care au bineplăcut lui Dumnezeu. Temelie le-a fost credința în Dumnezeu și fapta cea smerit cugetătoare pe care le-au dobândit în familiile lor bine așezate. În veacul al XX-lea, Ortodoxia românească a adăugat în tezaurul neamului, acolo sus, în ceruri, mari duhovnici, între care strălucește părintele Iachint, mărturisitorul ferm și discret, nădejdea și mângâierea noastră, stareț al Mănăstirii Putna vreme de 15 ani.

În fiecare familie Dumnezeu Își are aleșii Săi, iar bucuria și lauda mamelor, când se întâlneau, era să spună câți din copiii pe care li i-a dat Dumnezeu îi are la mănăstire. Și aceasta, cu atât mai mult cu cât unii dintre ei ajungeau părinți duhovnicești, fiind căutați de oameni pentru darurile cu care Dumnezeu i-a înzestrat.

Dumnezeu a binecuvântat smerita familie a soților Anton și Aneta cu cinci copii. Dintre ei, doi au luat calea mănăstirii, râvnind să petreacă neîncetat în casa lui Dumnezeu. Aceștia au fost Ioan și Alexandru, iar mai târziu, după ce au fost tunși în monahism, s-au numit Iachint și Alexie.

Copilăria și-au petrecut-o în satul Mănăstirea, comuna Dagâța din județul Iași. În familia lor au fost mulți preoți. Aceștia, dimpreună cu părinții lor, au dat o educație aleasă copiilor. Ioan, cel mai mare dintre

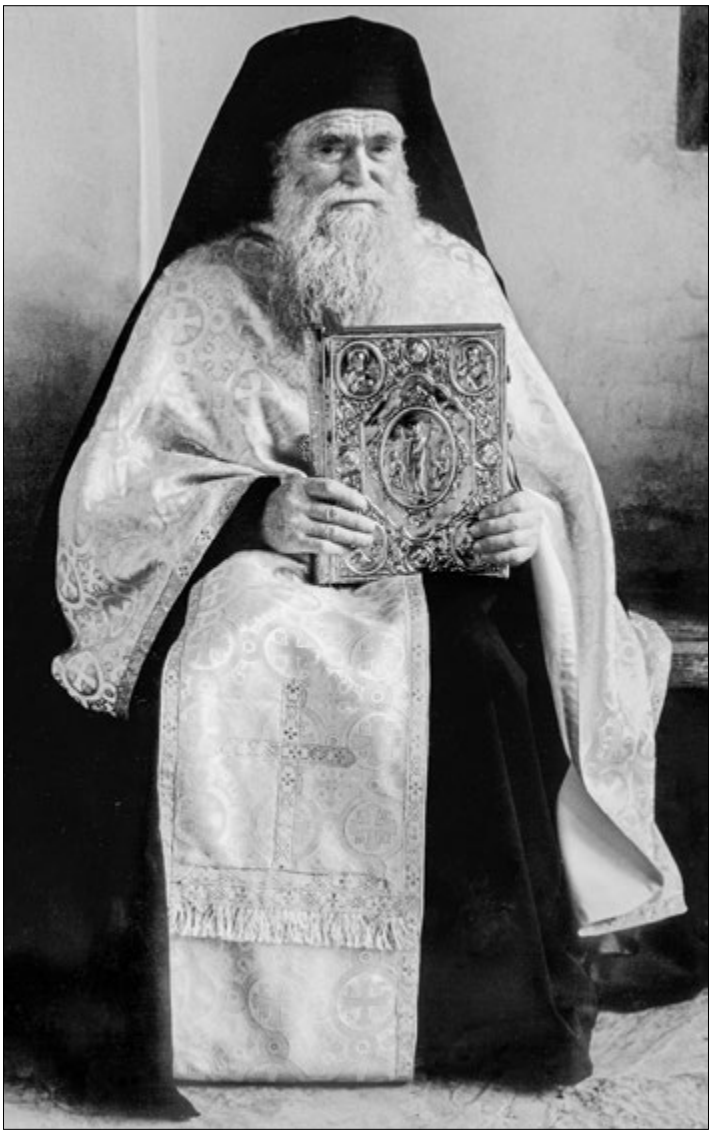

Arhimandritul Iachint Unciuleac

frați, a văzut lumina zilei la 10 septembrie 1924 și a fost crescut în dragostea de neam și de țară. La vremea potrivită, a făcut serviciul militar la aviație, apoi a urmat cursurile școlii de cântăreți bisericești de la Roman. După absolvire, în 1951, la vârsta de 27 de ani, intră cu dorința de a deveni monah în Mănăstirea Sihăstria, stareț fiind atunci vestitul duhovnic Ioil Gheorghiu. La pomenirea Sfântului Ignatie Teoforul, la 20 decembrie 1953, Ioan este tuns în monahism, primind numele Iachint. Potrivit numelui său, care amintește de o nestemată, viața ce-i stătea în față avea să fie pentru toți o piatră de mare preț și un far al credinței. Dumnezeu l-a chemat curând la slujiri mai înalte. Cu ocazia sărbătorii Sfinților Împărați Constantin și Elena din 1954, este hirotonit ierodiacon de către vestitul Mitropolit Sebastian Rusan. Încă din primele zile ale venirii la mănăstire îl cunoaște pe ieroschimonahul Daniil Sandu Tudor, care îi devine părinte duhovnicesc. La sfatul lui, urmează Seminarul Monahal Superior de la Mănăstirea Neamț, iar în 1955 viețuiește un timp la Mănăstirea Slatina, alături de mari părinți duhovnici ai secolului al XX-lea, ca Arsenie Papacioc, Petroniu Tănase, Paisie Olaru, Antonie Plămădeală, viitorul Mitropolit al Ardealului, sub mâna mult ocrotitoare a starețului de atunci, părintele arhimandrit Cleopa Ilie.

În tinerețe, a învățat și meșteșugul picturii icoanelor de la arhimandritul Sofian Boghiu, lucrând împreună la pictarea bisericii din Pipirig – Câmpulung Moldovenesc.

Dominația austriacă, neîngăduind ca în mănăstirile din Bucovina să fie mai mult de 25 de viețuitori, a lăsat răni adânci în viața mănăstirilor din această parte a țării. Cele trei mănăstiri care au rămas deschise, Putna, Sucevița și Dragomirna, au ajuns de multe ori la limita de jos a supraviețuirii spirituale și materiale. Regimul comunist-ateu, imediat instaurat după cel de-al Doilea Război Mondial, a adus încercări și mai mari. Starețiii erau schimbați după cum voiau mai-marii țării. Viețuitorii din mănăstiri, și așa puțini, erau mutați după bunul plac al regimului. Biserica Ortodoxă, prin Patriarhul Justinian și ierarhii săi, a căutat mereu noi metode de supraviețuire și de a păstra mănăstirile deschise. Astfel, în 1956, Sinodul Mitropoliei Moldovei și Sucevei, împotriva directivelor regimului comunist, hotărăște înnoirea vieții duhovnicești

în Mănăstirea Putna. Pe 12 mai, 13 monahi de la Mănăstirea Sihăstria și 8 de la Mănăstirea Slatina, printre care și părintele Iachint, vin la Putna lui Ștefan pentru a o reorganiza, stareț și părinte al lor fiind numit arhimandritul Dosoftei Murariu.

La venirea părinților în Putna, mănăstirea era într-o stare nepotrivită cu vrednicia ei.

Părintele Iachint a primit ascultarea de secretar al mănăstirii și apoi pe cea de ghid – povățuitor prin trecutul și viața duhovnicească a mănăstirii. Astfel a reușit să prezinte, ca nimeni altul, chipurile de sfințenie și jertfa pentru țară ale vrednicilor înaintași, între ei cel dintâi fiind domnul care își doarme somnul de veci aici, Sfântul Ștefan cel Mare. Cuvintele sale au schimbat multe vieți. La 1 ianuarie 1958, a fost hirotonit ieromonah de Preasfințitul Partenie Ciopron și imediat hirotesit duhovnic. A știut să asculte durerile și slăbiciunile tuturor și nimănui nu i-a închis ușa, devenind astfel părinte și îndrumător al multor creștini. Când, în urma Decretului din 1959, mulți dintre vițuitorii mănăstirii au fost alungați, el a primit dreptul să rămână, având seminarul, dar durerea fraților scoși din mănăstire avea să o poarte multă vreme în suflet.

Starețul Gherasim Cucoșel, viitorul Episcop-vicar, care a ținut cârma mănăstirii timp de 15 ani, l-a trimis pe părintele Iachint să-și completeze studiile, în 1976 obținând licența în Teologie la Institutul Teologic Ortodox din București. Când arhimandritul Gherasim a fost trimis ca Episcop-vicar la Arad, părintele Iachint a fost numit stareț al mănăstirii, la 1 august 1977. Prin cuvântul purtător de Duh și prin fapta cea smerită, a îmbrățișat și a mângâiat pe tot creștinul ce a bătut la ușa sufletului său. S-a dăruit cu totul lui Hristos, primind de la El putere spre a întări în credință și a zidi conștiințe.

Ca stareț, arhimandritul Iachint s-a dovedit a fi un gospodar desăvârșit, continuând lucrările de restaurare începute sub stăreția predecesorului său. A reconstruit chiliile, a refăcut paraclisul Sfinților Apostoli Petru și Pavel, ctitorie a Sfântului Mitropolit Iacob Putneanul, căruia i-a adăugat un pridvor și l-a împodobit cu fresce, prin mâna fraților Mihail și Gavriil Moroșanu. Timp de 7 ani a vegheat la ridicarea Casei Domnești din incinta mănăstirii. Zidul de incintă a fost înnoit, iar

cimitirul monahal a fost reorganizat. A ajutat prin milostenii biserici și mănăstiri din Bucovina, precum Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou, Biserica Sfântul Dumitru din Suceava, Mănăstirile Voroneț și Probota, dar și biserica din satul său natal. De-a lungul păstoririi sale au avut loc întâlniri cu distinși oaspeți ai Bisericii Ortodoxe, cum a fost cea din 12 octombrie 1983 – vizita Patriarhului Pimen al Moscovei și al întregii Rusii sau cea din 17 septembrie 1987 a Patriarhului Ecumenic Dimitrios I.

Ca o încununare a tuturor strădaniilor sale a fost trecerea în rândul sfinților a ctitorului Putnei, pe care părintele Iachint l-a iubit și l-a slujit atâția ani. În 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât canonizarea Sfântului Voievod Ștefan cel Mare al Moldovei, cu ziua de pomenire 2 iulie.

După eveniment, la 1 decembrie 1992, încărcat de roade și cu nădejdea că strădaniile sale vor dăinui prin obștea Putnei, s-a retras din stăreție, dar a continuat să fie povățuitorul tuturor celor care i-au cerut un sfat.

Întreaga sa activitate ca stareț s-a constituit într-o rezistență puternică față de politica atee a regimului comunist. Durerea Bucovinei și a întregii țări a devenit și durerea sa; astfel, s-a implicat ca un bun părinte în susținerea materială, morală și duhovnicească a tuturor acelora care veneau către el. Pe drept cuvânt a fost numit „marele gospodar", „piosul înțelept" și „dulcele duhovnic".

Pe când funcțiile administrative sunt trecătoare, poziția de părinte duhovnicesc, de îndrumător, de povățuitor, de sfătuitor, toate la un loc îl formează pe stareț în adevăratul sens al cuvântului, adică **părinte** prin care Dumnezeu Își arată mila și voința Sa. Această stare și așezare au rămas până la cea din urmă suflare a sa, din 23 iunie 1998. A fost numit pe drept „duhovnicul Bucovinei", iar prin viața sa duhovnicească de mare profunzime a fost o adevărată **podoabă a cinului călugăresc**. Nu era casă de creștin în tot ținutul de Nord al Moldovei în care părintele Iachint să nu fi fost cunoscut, iubit și întâmpinat cu nestăvilită bucurie. Primea și dădea mai departe. Era ca văduva din Sarepta Sidonului.

Niciodată urciorul său nu era plin, dar nici nu se golea vreodată. Iar la urciorul mănăstirii aveau acces mulți sărmani.

În epistola către Corinteni, Sfântul Pavel spune că avem în viață mulți învățători, dar puțini părinți, prin care îi înțelegem pe părinții purtători de Duh, părinți harismatici, părinți care ne dau cuvântul care vine de la Dumnezeu și ne așază pe noi în lucrarea lui Dumnezeu. Taina duhovniciei nu a deprins-o numai din cărți, ci a și ucenicit-o. Părinți deosebiți ca Ioil Gheorghiu, Daniil Sandu Tudor, Arsenie Papacioc, Cleopa Ilie, Paisie Olaru au aprins în sufletul său darul deosebirii lucrurilor, ce este și ce nu este de la Dumnezeu. Smerenia, blândețea și dragostea au făcut din el un desăvârșit slujitor în duhul dragostei și jertfei lui Hristos.

Dar marii duhovnici sunt și ei oameni, vin și trec. Trăiesc o vreme și apoi trec și ei la Domnul. Însă ei sunt aparte între ceilalți. Ei rămân prin ceea ce au zidit duhovnicește, rămân în sufletele ucenicilor, rămân în sinaxarele, fie scrise, fie nescrise. Amprenta unui duhovnic rămâne în viața unui ucenic asemenea unei lumini ce călăuzește și nu produce teamă, ci dă nădejde, lumină și bucurie.

Pentru părinții mănăstirii, pentru toți ucenicii pe care i-a avut, monahi și monahii, mireni de toate vârstele, de toate slujirile și de toate nivelurile duhovnicești, părintele Iachint rămâne un chip luminos, binecuvântat de Dumnezeu. Pe toți i-a învățat și le-a arătat chipul monahului nevoitor și răbdător, îndelung răbdător, mult răbdător. Răbdător în necazuri și răbdător în suferință, în boală. Multele lui nevoințe și osteneli au făcut ca trecerea spre celălalt tărâm, al vieții veșnice, să fie ușoară. Osteneala i s-a transformat în odihnă, împreună cu drepții, cu sfinții cuvioși purtători de Dumnezeu, cu sfinții și marii ctitori ai sfântului locaș, pe care cu dragoste l-a slujit.

Prin întreaga sa viață s-a dovedit a fi un mare dascăl și misionar, mărturisitor al dorului după viața veșnică. A fost misionarul care a stat acasă, în mănăstire, înaintea tuturor, alături de credincioșii care îl cercetau, asemenea stâlpului de nor ce l-a călăuzit prin pustie pe poporul ales. A arătat tuturor prin cuvânt și faptă, tinerilor și vârstnicilor, că viața omului pe pământ este imposibilă fără Dumnezeu și că, pe lângă

Adevărul credinței dreptslăvitoare, trebuie să cunoști și adevărul despre istoria neamului. Astfel, el mărturisea deodată adevărul mântuirii sufletului și adevărul mântuirii neamului. Oricine îl vedea și lua de la el binecuvântare sau cuvânt de folos primea deodată putere, curaj, optimism, încredere în Dumnezeu și nădejde că, până la urmă, tot lucrul sfânt și bun se va realiza.

Vrednicul părintele Iachint a fost într-o deplină comuniune și comunicare cu Sfântul Ștefan cel Mare, domnul și ctitorul, cu sfinții locului, cu toți cuvioșii părinți sfinți înaintași, pentru că era un mare rugător, un liturghisitor smerit și adânc interiorizat. Dar zidirile lui duhovnicești numai Dumnezeu le cunoaște. Pentru fiecare fiu sau fiică duhovnicească în parte, cât a renovat, cât a zidit, numai Părintele Ceresc cunoaște.

Aceste zidiri duhovnicești, interioare, aceste renovări se fac nu numai prin simpla iertare de păcate, ci prin faptul că duhovnicul îl poartă în sufletul său, în rugăciunile sale pe cel care se spovedește la el și lasă ca prin prezența sa spirituală să se cunoască însăși iubirea milostivă a Părintelui Ceresc. Aceasta a fost forța cea mai mare, tăria care a impresionat, care a vindecat, care i-a înălțat pe cei căzuți și le-a dat lumină celor întunecați de patimă sau de păcat. Această taină a zidirii duhovnicești ce s-a lucrat prin cuvântul și prin mâna părintelui Iachint este odorul cel mai scump pe care Dumnezeu l-a dăruit Bisericii sale, obștii mănăstirii și tuturor fiilor duhovnicești care l-au ascultat și l-au prețuit.

Au fost și unii fii duhovnicești care nu l-au ascultat. Pentru aceștia avea o sfântă și binecuvântată răbdare și la vremea potrivită, prin cuvântul purtător de Duh, căuta să-i îndrepte. Mereu spunea pentru aceștia: „Cine nu face ale locului, însuși locul nu-l ține".

În ziua de 23 iunie 1998, către orele 11.00, părintele Iachint l-a spovedit pentru ultima dată pe ucenicul lăsat ca urmaș al său la conducerea mănăstirii, îndemnându-l la adâncă răbdare.

Suferind, a spus acestuia: „Răbdare, părinte, și iar răbdare", ca și cum i-ar fi spus: „Cum rabd eu în suferință și nimic nu zic, așa și sfinția ta: răbdare și iar răbdare, nimic zicând". Răbdarea aduce statornicie, iar statornicia este așezare și rămânere în duhul părinților, în duhul

lui Hristos. A mai zis și cuvântul acesta: „Să stai acolo unde te-a aruncat Dumnezeu, adică să stai acolo unde te voiește Dumnezeu".

La orele 18.00, a trecut la cele veșnice, așezat pe scaunul de spovedanie, cu capul plecat spre partea stângă, spre inima sa iubitoare, iar mâna dreaptă întinsă purtând semnul Crucii, vrând parcă să dea ultimele dezlegări.

Când a sosit momentul acoperirii cu pământ a trupului blândului părinte Iachint, unul dintre fiii duhovnicești i-a îndemnat pe toți cei prezenți, zicând: „Părintele ne-a dezlegat de păcate cu mâinile lui și ar fi păcat să nu-l acoperim și noi, luând țărâna cu mâinile noastre". Atunci, toți cei prezenți au luat țărână cu mâinile și l-au acoperit, făcându-i astfel mormântul.

Puterea rugăciunii în scumpa noastră Ortodoxie este mare, atât aici, cât și dincolo. Cine a fost un fierbinte rugător aici, este și-n veșnicie rugător. Aceasta este mângâierea noastră. Rugăciunile părintelui Iachint pentru mănăstire și pentru poporul drept-credincios continuă și în ceruri; dar acolo sunt mai tari, pentru că el cunoaște nevoințele vieții duhovnicești, încercările prin care trece fiecare fiu sau fiică duhovnicească, încercările fiecărui om care dorește să viețuiască după poruncile Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Părintele Iachint era asemenea părinților sporiți despre care citim în paterice. El a reușit să adune toate virtuțile. Cu ce daruri nu a fost înzestrat? Când Duhul cel Preasfânt sălășluiește în om, atunci și dragostea, și bunătatea, și blândețea, și îndelunga răbdare, și facerea de bine, cum spune Apostolul Pavel la Galateni (cf. *Galateni* 5, 22), toate se sălășluiesc întru el. Așa a fost și părintele Iachint. În el găsim pe călugărul smerit, pe rugătorul fierbinte, pe postitorul aspru, pe slujitorul plin de fiorul divin, pe duhovnicul iscusit care a dat cuvânt de la Dumnezeu, ziditor și înălțător, pe primitorul de străini și pe starețul bine-chivernisitor al Casei lui Dumnezeu. Toate acestea au făcut din el al nostru Părinte.

Pe crucea care-i străjuiește mormântul stă scris: „Întru lumina și bucuria Învierii, aici odihnește al nostru părinte, stareț și duhovnic".

Și cu adevărat întru bucurie și întru lumină îl vedem și ne bucurăm, zicându-i:

„O, monah cu înaripată cugetare și duhovnic preaiscusit, bucură-te!
Bucură-te, că te-ai făcut rugător fierbinte,
Că ne ești pavăză și părinte;
Bucură-te, călugăr vestit prin omenie și bunătate,
Căruia credincioșii îi spun «bucură-te» pe bună dreptate;
Bucură-te, candelă sfântă ce ai ars pentru românescul neam;
Bucură-te, că ai vindecat rănile cu dumnezeiescul balsam;
Bucură-te, Părinte Iachint al Putnei, duhovnic iscusit!"

CUVINTE DE FOLOS

Credința

Dacă ți-ai cercetat conștiința; dacă îți pare rău de ceea ce ai făcut; dacă te-ai mărturisit sincer, cu zdrobire de inimă, cu hotărâre fermă de a nu te mai întoarce la păcat; dacă îndeplinești cu toată dragostea canonul dat de duhovnic; dacă suporți cu seninătate și mulțumire toate necazurile și certările Domnului; dacă urmezi calea Bisericii; dacă te apropii de Cărțile Sfinte și trăiești ce afli în ele; dacă ai primit dezlegare de păcate de la duhovnic – nu ai voie să te îndoiești de mila și iertarea lui Dumnezeu. Dacă te îndoiești, atunci păcătuiești și credința ta nu este deplină.

Înnoire în Duhul Sfânt

La această mare transformare a lumii contribuie și Dumnezeu, și omul, și cerul, și pământul, și Duhul și materia; Dumnezeu dă Duhul și omul dă inima. Dumnezeu aţâță focul și omul suflă în văpaie. Dumnezeu dă vinul și omul dă vasul.

Duhul Sfânt naște, crește, luminează, udă, spală, înțelepțește, păzește. El acoperă ce este bun, arde ce este rău, taie ce este putred, mângâie inimi zdruncinate, adună suflete risipite. Toate le face, toate le crește, toate le desăvârșește Duhul Sfânt.

Biserica

Nimeni să nu se simtă orfan, căci Hristos ne-a înfiat prin Biserica Sa.

Înlăuntrul Bisericii este Pâinea, afară firimiturile, înlăuntru izvorul cel curat, afară apele cele tulburi. Aici cântările cele îngerești, afară strigătele desfrânate. Aici bucuriile, afară lacrimile. Aici cămara Mirelui, afară casa poftelor. Aici crinul Fecioarei, acolo buruienile plăcerilor. Aici strălucirea aurului, afară rugina păcatelor.

Înăuntrul Bisericii este unirea dragostei, afară urgia dezbinării. Înăuntru sunt magii, afară vrăjitorii. Înăuntru păstorii, afară năimiții. Înăuntru steaua luminii, afară prăpastia pierzării.

Umbra Legii Vechi apune și o altă lege vestește. Vinul cel vechi se sfârșește și altul nou în vase de lut se toarnă. Bătrânul templu se părăsește și, alături de el, Biserica nouă și veșnică se înalță. Biserica vie, Biserica măreață, aleasă și frumoasă – Biserica Creștină!

Meditații la Praznice

Astăzi saltă de bucurie creștinătatea, astăzi strălucește de lumină soarele, astăzi se bucură luna, astăzi se sfătuiesc stelele, astăzi se adună în buchet florile, astăzi se unesc în armonie culorile, astăzi într-un glas răsună cântările, căci astăzi s-a născut, în Nazaret, Maria.

Astăzi palatul lui Hristos se împodobește, tronul se sfințește, rugul cel sfințit prin rugăciune se aprinde, lâna primește roua Duhului, ușa se pecetluiește, comoara se tăinuiește, taina mântuirii oamenilor se începe, jertfa se săvârșește, poarta templului se închide, fecioarele intră la rugăciune, Gavriil din cer se trimite, perdeaua altarului se trage, masa cu pâinile punerii înainte așteaptă, preoții nedumeriți tămâiază, viteii pentru jertfe se junghie, cărțile prorocilor se citesc, noroadele se închină, Palestina așteaptă, Adam încă suspină, iar taina se lucrează.

După Învierea Sa din morți, Hristos a lăsat cămașa cea de in a omului și S-a îmbrăcat în veșmânt de văpaie. A lăsat hlamida cea de batjocură jos și a primit porfira cea de lumină sus. A lăsat hotarele cele sărăcăcioase ale Galileei și S-a făcut împărat peste ceruri.

Astăzi, tainele credinței se deslușesc, crucea se înalță, Biserica se întemeiază, sămânța cuvântului se seamănă, neamurile se apropie,

păgânii se îmblânzesc, străinii se întorc, cei pierduți se află, copiii vin iarăși acasă.

Inima ni-i iesle, sufletul peșteră, mintea neîntinată este Fecioara, trupul păzit de pofte este un alt Iosif din Nazaret, păstorii sunt gândurile cele curate și cele cinci simțuri prin care se slăvește Dumnezeu, iar Betleemul este viața fiecăruia dintre noi.

Evreii I-au dat o peșteră săracă, ca unui străin, iar neamurile I-au închinat nenumărate biserici pline de podoabe, ca unui Stăpân a toate. Evreii L-au culcat într-o iesle de fân, iar neamurile L-au primit în inimă. Peștera s-a schimbat în mii și mii de biserici mari și frumoase, care împodobesc toate colțurile lumii. Ieslea cea săracă s-a prefăcut în tot atâtea dumnezeiești altare. Pruncul Cel înfășat ne așteaptă acum sub chipul Sfintelor Taine. Locul magilor l-au luat Apostolii, iar al păstorilor, preoții, care împreună duc vestea mântuirii în toată lumea.

A încetat botezul pocăinței, dar în schimb a venit botezul Duhului Sfânt. Pierderea tăcerii acum s-a curmat, umbra Legii în lături s-a dat, minciuna s-a ascuns, păcatul s-a legat, moartea s-a tulburat, iadul adânc a oftat, iar satana cu totul s-a cutremurat, căci astăzi Fiul lui Dumnezeu a ieșit la propovăduire.

Acolo unde se întâlnește Ioan cu Iisus, acolo se întâlnește cerul cu pământul, omul cu Dumnezeu, Legea Vechiului Legământ cu Legea Darului. Acolo se întâlnește cel mai mare om cu Ziditorul omului, acolo se semnează actul împăcării, acolo se sfârșește testamentul Legii, acolo se scrie prima pagină a testamentului dragostei.

Acum, la Buna Vestire a arhanghelului, capul cel sfânt ca o floare de crin se pleacă, mâinile cele fecioresti ca niște petale de flori către cer se înalță, iar văpaia rugăciunii ei ca niște miros de bună mireasmă către Tatăl se suie.

Cel ce șade pe scaun de heruvimi Se odihnește astăzi pe mânz de asină, Cel ce Își face drum prin tăriile cerurilor astăzi pășește smerit pe ulițele înguste și pline de pietre ale Ierusalimului.

Serafimii cu frică de sus privesc și jos pruncii îi înlocuiesc.

Astăzi brațele cele păcătoase pe cărbunele dumnezeirii Îl poartă și nu ard. Astăzi urechile cele neputincioase glas de taină de la Duhul

aud și nu surzesc. Astăzi picioarele cele gârbove pe Cel ce ține cerul și pământul Îl poartă și nu se poticnesc.

A revărsat Domnul pe Tabor în inima ucenicilor Săi un strop de bucurie înaintea unui noian de suferințe. A aprins în sufletele lor o candelă a nădejdii, înaintea unui val de întuneric. Le-a îngăduit să guste cereasca lumină, pentru ca în vremea răstignirii să nu se îndoiască.

Curăție

Astăzi s-a rupt o floare – cea mai frumoasă din câte au fost pe pământul acesta. Astăzi s-a scuturat un trandafir, s-a mutat un crin la cer – crinul dumnezeiești feciorii.

Tu nu vei avea casă și avere pe pământ, dar prin curățirea ta te vei face locaș al veșnicului Dumnezeu.

Războiul nevăzut

Poftele trupului apar ca urmare a nesatisfacerii unor cerințe sufletești. Apare un gol în suflet, care trebuie umplut cu ceva. Astfel, dacă dorința sufletului de rugăciune, de cugetare sfântă, de smerenie, de ascultare, de lepădare de sine nu este satisfăcută prin citirea de cărți sfinte, prin rugăciune și înfrânare, prin nevoință și ascultare, apar neliniști, nemulțumiri, care sunt preluate de trup și de suflet. Astfel, apare nevoia de a mânca și de a bea în loc de a posti; de a cleveti și de a judeca pe alții în loc de a ne ruga și a ne smeri; slava deșartă în loc de a ne vedea neputințele și păcatele noastre; iubirea de avuții, de bunuri în loc de sărăcie; iuțimea în loc de blândețe și bunătate; cugetări deșarte în loc de cugetări sfinte. Până ne trezim din rătăcire, suntem asediați de fel de fel de patimi, cu care vom avea de luptat după ce vom găsi calea de întoarcere.

Fiecare gândește după cum trăiește și culege roade după cum seamănă, iar de vrăjmaș să ne aducem aminte ca de un prieten, ca de un doctor trimis de Hristos.

Cugetarea la moarte

Firul de grâu cunoaște și el vremea lui. Din vreme începe a se gălbeni sub razele soarelui, apoi smerit își pleacă spicul îngreuiat de boabe și

așteaptă secera să-l taie. Codrul cunoaște și el timpul toamnei și din vreme își schimbă veșmântul verde în altul de reculegere.

Nu uitați că înaintea voastră se află o ușă încuiată pe care, vrând noi sau nevrând, va trebui să o deschidem. Este ușa morții.

Taina rugăciunii

Roagă-te cât mai mult! Duhul Sfânt te va învăța totul!

Chiar dacă simțim că rugăciunea noastră nu este fierbinte, că nu ne putem concentra, că sufletul este risipit, totuși să ne rugăm, să ne rugăm cum trebuie. Sufletul se încălzește încetul cu încetul prin șederea îndelungă în fața lui Dumnezeu, prin cugetarea permanentă la lucrarea lui Dumnezeu, la sfârșitul nostru, la minunile pe care le face Dumnezeu în fiecare clipă cu noi. Cu timpul, sufletul va căpăta deprindere, va dori rugăciunea așa cum trupul are nevoie de aer și apă. Astfel, vom ajunge și noi să zicem ca împăratul David: „În ce chip dorește cerbul izvoarele apelor, așa Te dorește sufletul meu pe Tine, Dumnezeule" (*Psalmi* 41, 1). Rugăciunea va începe să curgă cu vreme și fără vreme, devenind ca un izvor pururea curgător, încât ne vom ruga oriunde și în orice condiții.

Să nu neglijeze cineva rugăciunea obștească – dimineața, înainte și după-masă, seara –, frecventarea Bisericii, milostenia, rugăciunile de mulțumire pentru cele mari, dar și pentru cele mici, care toate sunt din marea milostivire a lui Dumnezeu.

Când rugăciunea va țâșni din inimă, n-o vei mai uita! Nu există fericire mai mare decât aceea de a-L simți pe Dumnezeu în inima ta!

Alungă gândurile, depășește ispitele folosindu-te de Rugăciunea lui Iisus. Roagă-te acasă și-n biserică cu Rugăciunea lui Iisus, cu dragoste, nu cu frică! Rostește Rugăciunea lui Iisus neîncetat și din inimă! Nu există plictiseală când rostești Rugăciunea lui Iisus, pentru că ești în legătură cu Izvorul Vieții!

Taina Crucii

De voiți pildă, voi aduce în mijloc pilda trandafirului care are flori așa frumoase, dar și spini așa de mulți. Trandafirul închipuie Crucea lui Hristos. Florile crucii sunt darurile ei: vindecarea bolilor, izgonirea

dracilor, înmulțirea roadelor, mântuirea sufletelor. Iar spinii crucii sunt necazurile ei: creșterea copiilor, răbdarea bolilor, a ocărilor pe nedrept, sărăcia, lipsa, foamea și toată osteneala pentru Hristos.

Taina mântuirii

Sufletul este scânteia lui Dumnezeu în trupul omului, este comoara ascunsă în țarina acestei vieți.

Dacă Hristos zidește, iar noi dărâmăm, în zadar mai trăim. Dacă Hristos adună, iar noi risipim, spre osândă ne-am născut. Dacă Hristos suferă, iar noi ne veselim, fără folos trăim, căci nu ne mântuim.

Hristos nu-l silește pe om, ci numai îl cheamă. Nu-l trage de mână, dar o viață întreagă îl așteaptă să vină la pocăință. Dacă voiești viață, vino! Dacă voiești moartea și lumea, rămâi pe loc!

Conștiința este legea lui Dumnezeu scrisă cu degetul Său în inima omului. Conștiința e mai veche decât toată legea și porunca. Este legea cea firească sau divanul lui Dumnezeu în om.

Conștiința ne înțeapă cu acul mustrării, apoi ne trimite la biserică să ne spovedim cu căință. Acolo, ca într-un alt Iordan, ne botează în apa lacrimilor noastre. La urmă, ne arată Sfintele Taine. Iar după ce am gustat și am văzut cât de bun este Domnul, conștiința se liniștește ca o mare, ne slobozește cu pace acasă și ne învață cum să petrecem restul vieții.

Cel care se întoarce din păcat trebuie să-și taie voia și chemarea simțurilor, întocmai ca un chirurg care taie fără milă o tumoră.

A ne pocăi înseamnă a iubi pe tot omul și pe Dumnezeu din toată inima. Căci jertfa vieții pentru aproapele este măsura celei mai desăvârșite iubiri.

Taina bucuriei

Bucuriile sufletești vin tot de la Dumnezeu, dar nu direct, ci indirect, fiind ascunse în firea omului ca niște firimituri de binecuvântare divină, pe care fiecare om este dator să le descopere.

Să primim ca pe un dar bucuriile cele duhovnicești și să le ascundem cu osârdie în inimile noastre.

Duceți bucuria mântuirii acolo unde n-a putut pătrunde. Păstrați-o în casele celor săraci. Frângeți-o pe masa celor lipsiți. Repetați-o la căpătâiul celor bolnavi.

Ieroschimonahul Chesarie Albeață

Părintele Chesarie s-a născut, așa cum este vorba din bătrâni, *odată cu primăvara*, pe data de 17 aprilie, în zbuciumatul an 1914. Părinții lui, Gheorghe și Ecaterina, i-au pus numele Constantin.

Satul Mastacăn din județul Neamț, unde s-a născut, a copilărit și a trăit, era un sat de plugari și oieri, așa încât părinții lui, fiind agricultori, l-au crescut în acest duh de evlavie smerită și, totuși, aspră, pe care-l poți întâlni doar la țăranul român. Viața lui părea să se desfășoare armonios, tânărul Constantin fiind atras în special de muzică, ceea ce i-a determinat pe părinții săi să-l încurajeze să devină muzician. Însă vremurile nu i-au dat acest răgaz. Așa se face că războiul l-a smuls de la aceste îndeletniciri pașnice și de lângă părinți, aruncându-l în focul necruțător al vieții îngemănate cu moartea, punându-l pe acest tânăr încă neformat în fața unor lupte interioare care i-au marcat decisiv viața. El însuși mărturisea mai târziu că a fost crescut de Armată și socotea că un tânăr care nu a trecut printr-un stagiu militar nu este pregătit să intre în viață. Râvna, patriotismul și simțul foarte dezvoltat al datoriei pe care-l avea i-au fost încununate pe câmpul de luptă, el fiind decorat în anul 1943 cu medalia „Bărbăție și credință" pentru „faptele de arme săvârșite în războiul pe anul 1942". A fost însă luat prizonier în luptele din munții Pirinei, iar după ce a fost eliberat s-a întors, după cum însuși a povestit, pe jos, lucru care i-a șubrezit foarte mult sănătatea.

Toate acestea i-au format caracterul greu de înțeles pentru ceilalți oameni. Era deosebit de cald și mângâietor cu cei necăjiți, în special cu cei care erau agresați sau nedreptățiți, însă era aspru și tăios atunci când rânduiala lui Dumnezeu era încălcată. Probabil că trezvia era cea

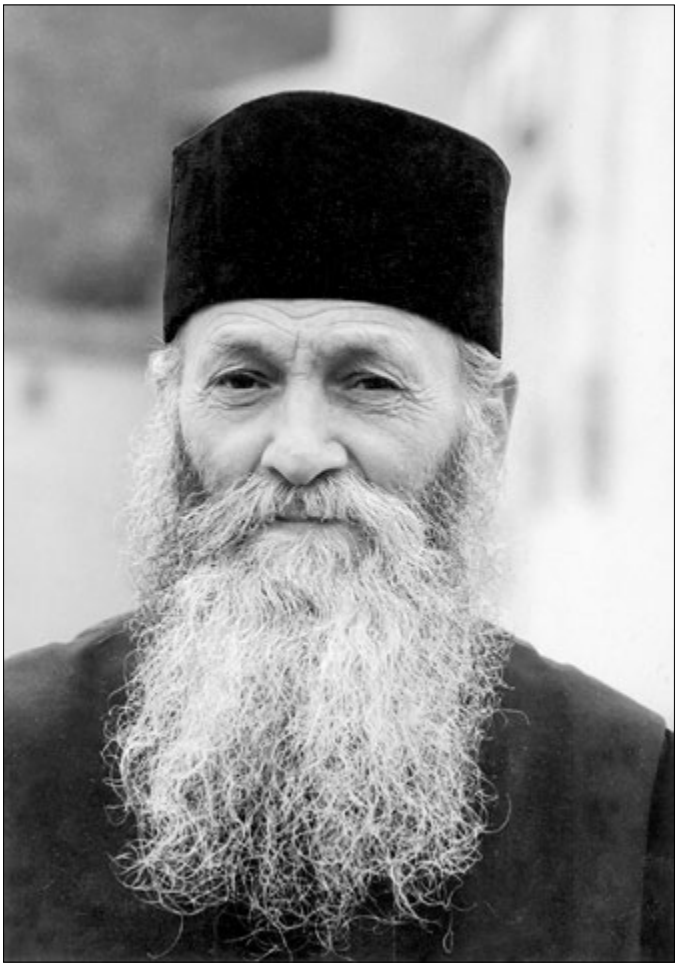

Ieroschimonahul Chesarie Albeață

mai importantă trăsătură și virtute a lui. Nu înțelegea în niciun fel să facă vreun compromis, așa încât viața lui stătea sub semnul cuvântului Psalmistului: „Râvna casei Tale m-a mâncat" (*Psalmi* 68, 11).

Râvna și dragostea lui pentru Dumnezeu i-au călăuzit pașii spre mănăstire, astfel încât, în anul 1950, la vârsta de 36 de ani, în cea de-a doua zi de Crăciun, Constantin a primit tunderea în monahism în Mănăstirea Sihăstria – Neamț, dându-i-se numele Chesarie. Un an mai târziu, la recomandarea părintelui stareț Ioil Gheorghiu, a fost hirotonit ierodiacon, iar în următorul an ieromonah. Ascultarea lui era la arhondaricul mănăstirii, împlinind această nevoință a primirii de străini cu multă dragoste și dăruire de sine. A fost trimis apoi să lucreze spre mântuirea altora în Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, timp de câțiva ani, după care, în 1976, a venit la Mănăstirea Putna, pe când era stareț arhimandritul Gherasim Cucoșel.

Dorul său pentru cele duhovnicești, pe care le-am putea ilustra atât de bine prin cuvintele psalmistului: „Una am cerut de la Domnul, pe aceasta o voi căuta: să locuiesc în casa Domnului în toate zilele vieții mele, ca să văd frumusețea Domnului și să cercetez locașul Lui" (*Psalmi* 26, 7–8), l-au ajutat să-și învingă boala și să-și împlinească un vis de-al său din copilărie, anume acela de a ajunge la Locurile Sfinte, să calce pe urmele Celui pe Care L-a slujit toată viața. Astfel, în 1977, la 63 de ani, părintele Chesarie primește binecuvântarea de a face un pelerinaj la Locurile Sfinte.

Toată viața sa a fost un martiriu, o slujbă continuă adusă lui Dumnezeu și oamenilor, fiind, așa după cum mărturisesc toți cei care l-au cunoscut, darul de mare preț pe care Dumnezeu l-a făcut Bucovinei! Evlavia sa față de Maica Domnului nu avea margini. Nu a fost o zi lăsată de Dumnezeu în viața lui de călugăr, care să nu fi început cu Acatistul Bunei Vestiri! De aceea, și Maica Domnului l-a îmbrățișat și l-a primit la ea, căci părintele Chesarie a adormit în ziua prăznuirii Nașterii Maicii Domnului, în anul 1999.

La înmormântarea sfinției sale, părintele stareț l-a numit „rugătorul Bucovinei". Fie ca rugăciunile părintelui Chesarie să ne lumineze ochii inimii și să trezească în noi râvna pentru sfânta rugăciune, știind că tot cel ce „va chema numele Domnului se va izbăvi" (*Ioil* 3, 5).

Părintele nu era un om care teoretiza, ci un părinte practic, un om al rugăciunii. Rugăciunea a fost lucrarea permanentă ce i-a însoțit viața. A știut să-și facă rugăciunea nu doar tainică, ci mai mult decât atât, a reușit s-o facă Taină! Aceasta era străduința lui, mai mult decât oricare alta, aceea de a nu-și face lucrul său la arătare, de aceea de multe ori se ascundea sub o oarecare asprime, pe care mulți o înțelegeau adesea în mod greșit sau nu o înțelegeau deloc. De altfel, un părinte trebuie să trudească foarte mult în lupta duhovnicească spre a-și învăța ucenicii cu lecția smereniei, a înfrânării și a luptei împotriva egoismului, iar drumul până la lămurirea sufletelor acestora este și lung, și anevoios.

Părintele cunoștea starea sufletească, pulsul duhovnicesc al fiecăruia dintre cei care-l cercetau și căuta în felul său să le îndrepte devierile de orice fel, pe care le socotea a fi de fapt viclenii. Expresia lui prin care voia să arate un astfel de om viclean era aceasta: „Acesta este fals!" Era destul de aspru atunci când era vorba de vindecarea vreunei patimi și foarte mult se supăra atunci când cineva nu-și făcea slujirea din toată inima și cu toată atenția, cazuri în care repeta cuvântul Sfântului Proroc Ieremia: „Blestemat să fie tot cel ce face lucrurile Domnului cu nebăgare de seamă!" (*Ieremia* 48, 10).

De mare importanță socotea a fi paza minții, fără de care, spunea el, nu poate fi urcuș duhovnicesc. Ne mai spunea să nu trăim în închipuire, în imaginație, ci să trăim simplu, adică să surprindem realitatea petrecând în prezența lui Dumnezeu. Mai spunea: „Învățați-vă să închideți ușile!", având în vedere în special ușa gândurilor noastre, căci „duhurile nu se bucură atâta de oameni și nu au putere asupra lor decât prin împrăștierea gândurilor". Chiar și atunci când se întâmpla să facem vreo pagubă oarecare, el avea aceeași mustrare: „Măi, dar tu nu-ți păzești mintea?!"

De asemenea, era un om al ordinii și ținea foarte mult la respectarea cuvântului dat, iar când cineva nu-și respecta cuvântul, îi atrăgea atenția: „Dar unde-i cuvântul «Ceea ce este da, da, și ceea ce este nu, nu» (*Matei* 5, 37)?"

De multe ori îi atenționa pe ucenicii mai tineri care doreau să pășească mai repede pe drumul maturității duhovnicești, întrebându-i: „Crezi că deodată ajungi să faci niște isprăvi mari?"

Altădată, ucenicului care avea ascultarea de a-i sluji la chilie și care se grăbea să ajungă la biserică, i-a spus: „Dar aici nu este biserică?", arătându-i prin aceasta că, în adevăr, numai ascultarea te ține în biserică, pe când neascultarea te poate foarte bine scoate în afara ei. Aceluiași ucenic, care nu a înțeles lecția din prima, i-a zis ironic: „Vai de mine, fuge biserica fără tine!", arătându-i prin aceste cuvinte că patima care-l pândea era slava deșartă și că ostenelile în salturi dau naștere la mândrie. Observa de fiecare dată exagerările de orice fel și mai ales cele din osteneli, și le punea la punct prin aceste cuvinte: „Unde este măsura, unde-i dreapta socoteală?", căci numai ceea ce se face cu măsură se face cu bună rânduială, iar întunericul intră în suflet la fel de repede atât prin micșorarea, cât și prin sporirea râvnei în mod nechibzuit.

Rugăciunile părintelui Chesarie țineau departe duhurile necurate, ocrotind mănăstirea și pe viețuitorii ei. Într-o seară, după ce stătuse până târziu la părintele, un frate s-a întâlnit cu un alt frate în incinta mănăstirii și, în timp ce stătea de vorbă cu acesta, a auzit o mulțime de glasuri înfricoșătoare care veneau de dincolo de ziduri. Crezând că este vorba de o înșelare, ucenicul se sfia să-l întrebe pe fratele său despre aceste glasuri, însă în clipa următoare a văzut că acesta s-a ridicat deodată foarte speriat și a vrut să fugă. Atunci a înțeles că acele glasuri nu erau nicidecum din închipuire și a simțit, tocmai pentru că venea de la părintele și era sub blagoslovenia lui, nu frică, ci dimpotrivă, că era ocrotit prin rugăciunile părintelui și el, și mănăstirea.

Șederea lângă un om duhovnicesc este greu de purtat, cu atât mai mult cu cât nivelul duhovnicesc al părintelui era foarte mare, iar rugăciunea lui era în măsură să-l facă să uite de sine și de lumea în care se afla. De multe ori ucenicul său de chilie îl auzea, în special în orele târzii din noapte, când părintele avea mai multă liniște pentru rugăciune, întrebându-l: „Unde ne aflăm?"

Cerându-i un cuvânt de folos pe care să-l aibă ca reper în viață, ca pe ultimul și cel mai de preț dar din partea sfinției sale, ucenicul a auzit acest lucru: „Ce cuvânt, măi?! Rugăciunea!"

A înțeles atunci ucenicul că în vremurile acestea este foarte greu să sensibilizezi pe cineva cu un simplu cuvânt, căci, așa după cum spun

Sfinții Părinți, Dumnezeu ia cuvântul de la Bătrâni din pricina ucenicilor care nu vor să-l pună în lucrare și că în aceste vremuri „de rugăciune este trebuință!" Pentru un om al lui Dumnezeu, lucrul de căpetenie între toate cele bune ale acestei lumi nu poate fi altul decât rugăciunea. Omul de rugăciune, oricât de simplu ar fi, devine o personalitate chiar și numai pentru faptul că trăiește în Adevăr. Părinții spun că tot ceea ce este de la Cer în jos este deșertăciune, iar cel ce stăruie în pomenirea lui Iisus stă în Adevăr. Așa a stăruit părintele Chesarie în rugăciune cu simplitate și a devenit, după cum mărturisesc cei ce s-au bucurat de prezența lui, un vulcan în erupție!

De multe ori rugăciunile Sfinției Sale i-au ajutat pe cei care erau chiar în pericol de moarte, acesta fiind și cazul unor ucenici de-ai lui, care, având un accident din care (după cum spuneau martorii oculari) nu era cu putință a scăpa cu viață, au rămas nevătămați, mărturisind după aceea că au simțit cum binecuvântarea părintelui i-a ocrotit în acele momente. El îi primea pe toți cei care aveau inima rănită, mângâindu-i, și de multe ori plângea împreună cu ei. Avea o slăbiciune pentru cei nevoiași, cu care se purta foarte delicat. Însă pe cei *falși* îi mustra cu mare asprime.

Nenumărate au fost cazurile în care părintele și-a arătat darul înainte-vederii.

Unul din cazurile la care ucenicul său de chilie a fost martor, a fost acela al unei femei căreia doctorii îi spuseseră că pentru a rămâne în viață trebuia numaidecât să lepede copilul. Aceasta a venit la părintele să-i ceară sfatul și rugăciunea, iar acesta a strigat la ea cu putere: „Dar Dumnezeu unde este? Nu cumva să lepezi copilul!" Femeia s-a speriat și l-a ascultat pe părintele, iar după puțin timp a venit cu pruncul în brațe pentru a-i mulțumi!

Cazul unei alte femei este încă și mai grăitor. Aceasta a venit la părintele împreună cu fiul ei ca să-i citească niște rugăciuni pentru examenele grele pe care acesta urma să le dea. Însă părintele, când a văzut-o la ușă, i-a spus cu asprime să lase băiatul afară și să intre numai ea. După ce a intrat, i-a citit acesteia o rugăciune pentru sănătate și i-a slobozit cu pace pe amândoi. După ce a ajuns acasă, fără să spună nimănui, s-a dus

la doctor pentru analize. Abia după ce a primit rezultatele a mărturisit celorlalți ceea ce până atunci fusese doar taina inimii ei: că fusese bolnavă de cancer, iar acum rezultate analizelor arătau că este sănătoasă. Abia atunci au înțeles toți ceea ce făcuse părintele.

Altădată a venit la părintele Chesarie o femeie bolnavă de cancer în ultima fază și l-a rugat cu insistență să facă rugăciune pentru ea, ca Dumnezeu să o vindece, întrucât nu mai putea suporta boala și nici nu voia să moară. El a refuzat la început, știind că boala îi este spre mântuire și iertare de păcate, dar văzând lacrimile ei, i-a spus că se va vindeca de cancer, însă după moartea lui va orbi, lucru care s-a împlinit întocmai.

O întâmplare petrecută tot la Putna și care i-a uimit pe mulți a fost aceea a unui cerșetor. Acesta venea de obicei la hramuri pentru a strânge bani prefăcându-se că este orb. Părintele, trecând la un moment dat pe lângă el, i-a spus celui cu care mergea alături: „Uite, vezi băiatul ăsta? Are 20 de ani. Nu știu de câți ani cerșește și părinții se bucură că le duce bani, dar cel târziu anul ăsta o să orbească". Și așa a fost. A venit mama lui în anul următor la poartă, plângând, împreună cu băiatul care orbise, și-l ruga pe părintele să-i ajute. Dar părintele i-a zis: „Dar n-ai vrut tu să strângi bani, sub pretext că ești orb? Dumnezeu ți-a dat. Acum du-te și strânge bani! Eu nu te mai pot ajuta cu nimic".

Cel mai aspru era părintele cu cei cuprinși de patima băuturii și a fumatului. Pe aceștia îi certa foarte tare, însă era tot un fel de a-și ascunde lucrarea. Toți cei care veneau la el cu astfel de probleme plecau vindecați de patimi și, după cum ei înșiși au mărturisit, nu mai simțeau nicio pornire spre lucrarea acelui păcat. Așa s-a întâmplat cu un om care era prins foarte tare de patima băuturii. Venea des la mănăstire și aproape de fiecare dată era beat. Odată, a vrut să meargă, așa beat cum era, la părintele. Acesta l-a primit în chilie și i-a zis să se așeze. Apoi părintele a scos de sub masă o sticlă de jumătate de litru cu țuică și i-a zis: „Vezi? Eu din sticla asta, de 7 ani am băut de-un deget. Așa să bei, cum beau eu!" După aceea a luat o sticlă de suc și a zis: „De acum ai să bei numai de acesta!" Apoi l-a scos afară și i-a zis: „Nu te mai ajut. Du-te acasă!" Omul n-a mai putut să zică nimic. A plecat acasă și, după cum a mărturisit el însuși mai apoi, din acel moment nu a mai putut să bea niciodată alcool!

Era foarte râvnitor în apărarea credinței și se aprindea ca focul împotriva celor care încercau să răpească oile lui Hristos, mai ales împotriva sectarilor și a celor care făceau vrăji.

Într-un sat apropiat de mănăstire, a venit un tânăr din Ucraina care era mare vrăjitor. Vrând să se răzbune pe cineva, a făcut vrăji vacilor acestuia, așa încât atunci când erau mulse, vacile dădeau sânge în loc de lapte. Sărmanul om a venit la părintele Chesarie plângând și rugându-l să-l ajute. Părintele s-a supărat tare și a zis: „Ia să vedem care e mai puternic, diavolul sau Dumnezeu?", și a promis că o să se roage. Trei zile n-a mâncat nimic. După două zile, a venit vrăjitorul la mănăstire și a căzut în genunchi înaintea părintelui, rugându-l să-l dezlege, pentru că nu mai putea răbda zgomotul făcut de draci. Îndată după aceea s-a risipit și vraja, iar vacile au început să dea lapte la fel ca mai înainte.

De asemenea, avea obiceiul să-i așeze pe cei necăjiți lângă el și îi mângâia, plângând adeseori împreună cu ei. Apoi, fără ca aceștia să reușească să mai zică ceva, îi slobozea cu pace. Nu le mai dădea niciun sfat, ci doar le nota numele pe un pomelnic și se ruga. Și era de ajuns. Rugăciunea îl punea alături de toți cei care se încredințau ocrotirii sale, inima lui vibrând la unison cu inimile ucenicilor, iar durerile lor deveneau durerile lui. Astfel, într-o dimineață, părintele le-a spus celor care erau cu el în chilie să fie atenți și să asculte, ca și cum s-ar fi auzit ceva din depărtare. După cinci minute de liniște în care ei nu au auzit nimic, părintele i-a pus la rugăciune, explicându-le că a auzit-o pe una dintre fiicele sale duhovnicești plângând pe undeva și cerând ajutor la examene.

Arhiepiscopul Victorin Ursache

Om cu viață sfântă, care a trăit pe trei continente și pentru care Putna era cel mai sfânt loc al românilor, locul sfânt de venire acasă, unde a și dorit să fie înmormântat. Încă din timpul vieții oamenii l-au văzut înconjurat de o lumină cerească, iar spre sfârșit monahii care l-au văzut în Lumină au căzut cu fața la pământ, neputând suporta intensitatea Ei, asemenea Apostolilor pe muntele Tabor. Acesta a fost Arhiepiscopul Victorin, adevărat apostol al zilelor noastre, model de iubire jertfelnică pentru semeni.

Victor Ursache s-a născut în satul Mănăstioara, județul Suceava, la 24 iulie 1912, într-o familie de buni creștini, Dumitru și Natalia. A fost întâiul dintre cei cinci frați și patru surori. Mama lui a fost o femeie cu o mare evlavie și cu o profundă credință, virtuți pe care le-a sădit în inima fiului ei încă din fragedă copilărie. Așa cum acesta scria mai târziu: „[mama] cu mânile împreunate lângă copilașul său, seara și dimineața, înalță rugăciuni fierbinți către cer. Inima ei duioasă lucrează tainic asupra inimii copilului. Acesta, deși nu știe către cine se roagă mama lui, știe totuși că este cineva mai puternic care stăpânește toate". În cuvântul rostit după hirotonirea sa întru arhiereu, peste mări și țări fiind, a ținut să le mulțumească părinților care „m-au învățat să mă încred în Tatăl nostru, mi-au deschis ușa către Biserica Ortodoxă și s-au jertfit ca să-mi pot continua studiile", despre mama sa spunând că „probabil chiar în această clipă se gândește la mine și se roagă pentru mine, așa cum a făcut totdeauna".

După ce a terminat școala primară în satul natal, a intrat primul la Liceul de Stat din Siret. A absolvit apoi, în anul 1937, Facultatea de Teologie din Cernăuți. În timpul studenției a fost membru activ, apoi chiar președinte, al societății studenților teologi „Academia Ortodoxă". Printre activitățile acestei asociații se numărau și așa-numitele „descinderi misionare", când, în duminici și sărbători, membrii ei cutreierau Bucovina semănând prin orașe și sate deviza Societății: *Uniți să fim în cugete, uniți să fim în cântece, uniți în Dumnezeu!*

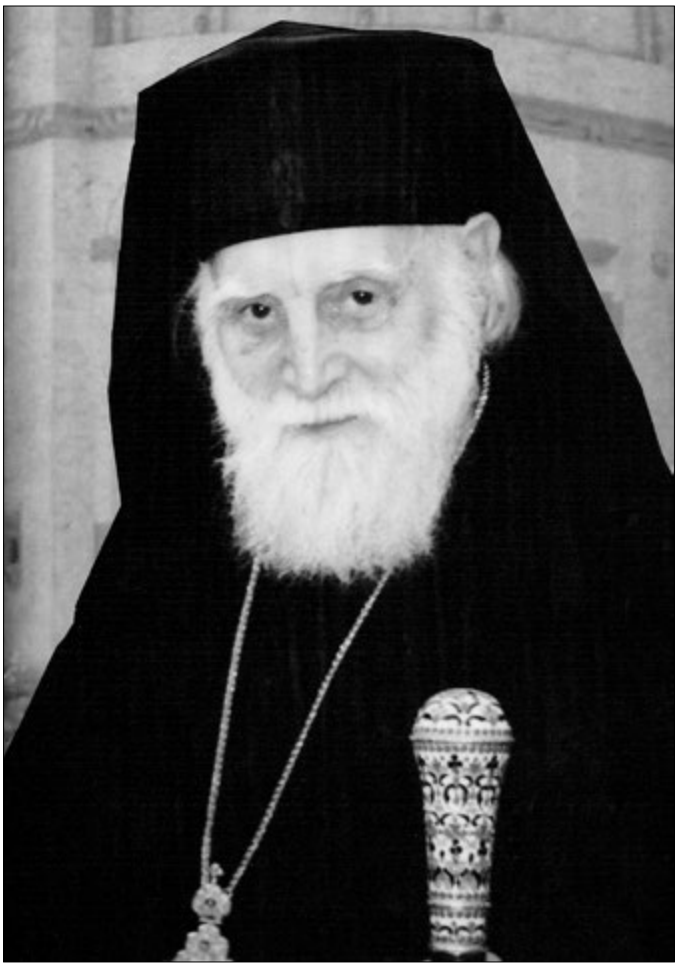

Arhiepiscopul Victorin Ursache

Mitropolitul Visarion Puiu i-a înlesnit prima ședere la Mănăstirea Neamț pentru o lună de zile, fapt care s-a dovedit providențial pentru tânărul student. A fost impresionat profund de sfintele slujbe, îndeosebi de rugăciunea Sfântului Efrem Sirul.

Gândul de a îmbrățișa viața monahală îi încolțise în minte încă din timpul liceului, iar după susținerea examenului de bacalaureat devenise o hotărâre nestrămutată. De aceea, imediat după susținerea examenului de licență, în luna mai, s-a închinoviat în această mănăstire. La tunderea în monahism, Patriarhul Nicodim i-a spus starețului, arhimandritul Melchisedec Dumitriu: „Pune-i numele de Victorin, căci s-a dovedit că știe să rabde ca un mucenic și va ști să se poarte ca un ierarh". În scurt timp a fost hirotonit diacon și preot, apoi a fost profesor de teologie la Seminarul de la Mănăstirea Neamț, pe care l-a și condus o vreme.

La 9 decembrie 1940, în vremuri tulburi, a fost ales stareț al Mănăstirilor Neamț și Secu, împotriva candidatului preferat de clasa politică, și ridicat la rangul de protosinghel. Aceasta s-a realizat printr-o rânduială dumnezeiască, încât părintele Vasile Vasilachi, colaboratorul său apropiat de mai târziu, cel care în calitate de Secretar al Patriarhului Nicodim a organizat alegerile de stareț și i-a făcut instalarea, l-a întrebat dacă nu cumva avusese un semn ceresc. Starețul Victorin i-a răspuns: „În noaptea înspre alegerea ca Stareț, o bombă de lumină a făcut explozie lângă patul în care dormeam".

Ca stareț, căuta pe orice cale să evite ura între viețuitori și să îndemne pe fiecare să fie blând și corect față de oricine. Călugării, în majoritatea lor, îl iubeau pentru că avea o viață curată și vorbea frumos cu oricine. La biserică mergea regulat în fiecare noapte, iar în chilia lui de la stăreție erau permanent multe cărți din bibliotecă, pe care le citea în timpul liber.

A stărețit în vremuri foarte tulburi, care i-au afectat grav sănătatea pentru restul vieții. Îndeosebi primăvara anului 1944 a fost cea mai grea, din cauza apropierii Armatei Roșii, dar și din cauza ravagiilor pe care le făceau bandiții lui Baltă în zona Neamț. Obștea și arhiva mănăstirii au fost evacuate în sudul țării. Starețul Victorin a rămas în prima fază pe loc, dar apoi „când rușii înaintau", împreună cu starețul de la Secu

și părintele Cleopa de la Sihăstria s-au refugiat la Sihla. Aici au fost înconjurați de banda lui Baltă și au sărit pe fereastra de la altarul bisericii, pentru a scăpa. Toată noaptea au luat drumul spre Agapia, de unde au plecat spre București. În acest timp și-a accidentat mâna într-un ciot și fiind numai în cămașă și izmană, a mers noaptea la Agapia, unde maicile i-au dat haine și s-a îmbrăcat, iar după aceasta a plecat la București.

În luna august i s-a aprobat cererea de eliberare din ascultarea de stareț pe motiv de boală și a fost numit reprezentant al Misiunii Ortodoxe Române din Ierusalim, fiind așezat de Patriarhul Nicodim sub jurisdicția Patriarhului Ierusalimului. La Ierusalim a ajuns abia în aprilie 1947. În calitatea aceasta, în același an, l-a îndemnat pe Sfântul Ioan Iacob de la Neamț, pe atunci viețuitor în Mănăstirea Sfântul Sava de lângă Ierusalim, să primească ascultarea de egumen al schitului românesc cu hramul „Sfântul Ioan Botezătorul", de la Iordan, și să fie hirotonit ierodiacon și apoi ieromonah în Biserica Sfântului Mormânt.

În timpul războiului israelo-arab a rămas în Ierusalimul Vechi (Iordania), având chilia lângă Biserica Sfântului Mormânt, iar Patriarhia Ierusalimului i-a încredințat sarcina de referent pentru problemele călugărilor români de la Locurile Sfinte. În această calitate, și-a luat îndatorirea ca toată viața să ajute material călugării și călugărițele românce din Țara Sfântă, fiind printre ctitorii așezământului românesc de la Ierihon.

A fost o perioadă de mari lipsuri materiale – „E greu și rău și aici, din orice punct de vedere al vieții", mărturisea într-o scrisoare. Dar existau și multe binecuvântări duhovnicești. Spunea că în perioada cât a slujit la Biserica Sfântului Mormânt a fost martor la multe minuni săvârșite de Sfânta Cruce asupra acelora care se apropiau de cinstitul lemn cu credință, motiv pentru care, contrar rânduielilor obișnuite, pomenea Sfânta Cruce la sfârșitul fiecărei Liturghii.

La jumătatea anilor '50, a primit invitații din partea fiecărei „fracțiuni" de a merge în Nordul Americii și a ajuta situația ortodoxiei românești de acolo, dezbinată în trei jurisdicții. La îndemnul Mitropolitului Visarion Puiu a acceptat să meargă, pe cheltuiala și sprijinul unor prieteni arabi și greci. A plecat și cu gândul de a-i putea ajuta, prin strângerea de fonduri, pe monahii români de la Sfintele Locuri. Ajuns în

SUA în august 1956, s-a ținut departe de „luptele" fratricide, ceea ce a atras suspiciuni și atacuri din toate părțile implicate în „luptă". În fața acestei prigoane a pus în aplicare un vechi sfat părintesc de când mergea iarna, uneori singur, la școală: „Când vezi că te-nconjoară prea mulți, așază-te jos și nu face nicio mișcare, c-apoi încetu cu-ncetu te lasă și se-ndepărtează unul câte unul – toți, și după aceea urmează-ți drumul". Au urmat poate cei mai grei 10 ani din viața sa: singurătate, atacuri și calomnii, lipsuri de tot felul, boli, grija pentru întreținerea materială a Mitropolitului Visarion Puiu și a monahilor români din Țara Sfântă – pentru care micul ajutor astfel primit a fost providențial.

Grija și dragostea filială a arhimandritului Victorin față de Mitropolitul Visarion a dat naștere din partea acestuia la cuvinte de o rară frumusețe și încărcătură sentimentală: „Pentru puținii oameni, care își fac un sacru obicei după Evanghelia creștină, ajutând (adesea din prea puținul lor) pe săraci, cuvintele de admirare și de laudă ale celorlalți oameni sunt prea slabe; de aceea, creștinii le trec, înălțându-le fapta, ca să fie răsplătită mai bine de Dumnezeu. Îngăduie-mi să spun că dintre câți călugări am cunoscut la noi ești printre cei cu asemenea îndeletnicire creștinească deosebită. Știu cât ajuți pe frații de la Ierusalim și pe mine".

Pentru a-și păstra rânduiala călugărească, în vara lui 1958 s-a retras la mănăstirea rusească „Sfântul Tihon" din South Canaan, statul Pennsylvania. Aici, în toamna lui 1962 a intrat în corpul profesoral al Seminarului mănăstirii.

Încet-încet, a început să fie din nou primit pentru a suplini parohiile vacante de sub jurisdicția Patriarhiei Române. S-a pus trup și suflet în slujba comunității românești, cu o jertfelnicie și energie care nu au mai ținut cont de multele sale neputințe. Arhidiaconul Bartolomeu Anania i-a făcut următoarea caracterizare într-o scrisoare din ianuarie 1966 către Patriarhul Justinian Marina: „Părintele Victorin Ursache e un om foarte blând, duhovnicesc, postitor, jertfelnic. Din păcate, nu a fost suficient cultivat, ci întrebuințat numai la umplutură, ca suplinitor prin parohiile vacante. Sfinția sa a mers peste tot, parcurgând săptămânal depărtări imense, plătit sau neplătit, a slujit, a predicat, a catehizat. Nu cere

niciodată nimic și e gata să răspundă la orice întrebuințare, dovedind prin aceasta că stă în serviciul comunităților noastre. Lipsa unei întrebuințări permanente și sigure, ca și dorința de a-și purta uniforma călugărească l-au făcut să intre într-o mănăstire rusească din South-Canaan, Pennsylvania, și să devină profesor la Seminarul dintr-însa. De acolo pleacă sâmbăta și se întoarce lunea, împlinind lipsurile".

A reușit ca și în tărâmul american arid să aducă roadă duhovnicească autentică. „Viața preoțească de aici e de neexprimat de grea; adevărată jertfă misionară în cel mai deplin înțeles al cuvântului. Cu o voință puternică și ajutorul Harului Divin se poate dobândi și aici mulțămirea sufletească și fericirea întru Hristos" – mărturisea el într-o scrisoare.

La 23 aprilie 1966, a fost ales episcop al Episcopiei Misionare Ortodoxe Române din America, aflată sub jurisdicția Patriarhiei Române, fiind hirotonit arhiereu și instalat în luna august.

A fost respectat și cinstit atât de ierarhii celorlalte biserici ortodoxe surori, cât și de reprezentanții politici, fiind făcut cetățean de onoare al orașelor Winnipeg – capitala statului canadian Manitoba – și Edmonton – capitala statului canadian Alberta – și invitat la înscăunarea președinților americani, precum și la alte evenimente și conferințe de la Casa Albă. Un ierarh care a impus respect, care nu s-a lăsat târât în noroiul polemicilor sterpe, un om care a știut să-și slujească turma ca un bun păstor, cu o jertfelnicie extraordinară. „A fost misionarul prin excelență, străbătând continentul în lung și-n lat prin mii și zeci și sute de mii de kilometri cu bus-ul celebrei companii de transporturi în comun *Greyhound* (Ogarul Cenușiu). Pentru a ajunge la o parohie din vestul Canadei trebuia să călătorească, zi și noapte, o săptămână. Hrană putea găsi la orice popas, singura sa grijă fiind aceea de a-și avea alături geamantanul din care, la orele știute, își scotea cărțile pentru obișnuita pravilă călugărească."

Pe lângă cea a misionarului ortodox pe tărâm american, crucea arhieriei i-a fost alcătuită din hotărârea de a menține cu orice preț legătura canonică cu Biserica-Mamă, care se afla într-o țară guvernată de un regim comunist-ateu. Din această cauză, în America era calomniat pentru că ar fi fost agent sau colaborator comunist, iar din țară, tocmai

pentru că dorea să păstreze autonomia Eparhiei sale față de imixtiunile politice, i s-a intentat de către serviciile de securitate o întreagă campanie de intimidare, de amenințări și presiuni, de subminare a autorității sale și de urmărire, campanie menită să ducă la destabilizarea Eparhiei sale și la destituirea păstorului ei.

Arhiepiscopul Victorin a predicat, a sfătuit, a mângâiat. Și-a păstorit turma în principal prin puterea exemplului personal. Era un om modest, simplu, fără orgolii. Prezența sa emana liniște și pace sufletească. Îi simțeai prezența ca pe o adevărată binecuvântare.

Era un om al rugăciunii, ascultător și smerit. Când ședea pe scaunul arhieresc din Sfântul Altar, aveai impresia că doarme, dar mâna dreaptă cu cele două degete erau îndreptate spre inimă și, în momentul când trebuia să-și zică partea sa ca arhiereu, de la sine se scula fără să fie atenționat de cineva, de parcă un înger îl ajuta să fie cât mai prezent la Sfânta Liturghie, dar și la rugăciunea neîntreruptă a inimii. Părintele Teofilact Ciobîcă de la Putna spunea: „Nu am văzut un om în care să vibreze rugăciunea precum în Înaltpreasfințitul Victorin".

A adormit frumos întru Domnul la 16 iulie 2001. Potrivit dorinței sale, sicriul a fost transportat în țară spre a fi îngropat la Mănăstirea Putna, unde a ajuns în seara de 21 iulie. Contrar normelor internaționale, sicriul a fost desigilat (trecuseră aproape 7 zile de iulie!) și depus în biserica mănăstirii pentru prohodire. Nu numai că nu se prezentau semne de degradare, dar s-a înregistrat și vorba unei bătrâne evlavioase din partea locului: „E atât de frumos! Îl mai dați în groapă?"

Încă de cu seară și până în momentul punerii sicriului în mormânt, a doua zi, părea că natura participa – aici întunecându-se, vărsând torente de apă și tunând și fulgerând din înaltul cerului, aici înseninându-se – la prohodirea celui care o viață întreagă a fost străin, pribeag și călător, a celui care a întrupat blândețea, smerenia și simplitatea și care, plecând, a lăsat în urma sa un mare gol.

CUVINTE DE FOLOS

Călugărul trebuie să fie ca un pompier, oricând gata de acțiune.

Cinstim Sfânta Cruce ca fiind fața lui Dumnezeu îndreptată către oameni.

Copiilor le vorbea ca unor adulți mai mici. Tot timpul avea pregătite pungulițe cu bomboane pentru copii. Spunea nu numai că ei sunt la fel de importanți ca adulții, ci și că adulții au tot atât de mult de învățat de la copii pe cât au copiii de învățat de la adulți.

În toate împrejurările, ființa omenească de orice vârstă este o icoană vie, un exemplu de viață pentru semenii lui. Asemenea sfinților amintiți în calendarul bisericesc, și toți credincioșii Bisericii lui Hristos au chemarea sfântă de a fi cu adevărat Lumina lumii în viața lor și de a propovădui Evanghelia lui Hristos prin cuvânt și faptă, în familii, în mijlocul parohiilor din satele și orașele în care trăiesc, în școli și biserici, prin tot ce vorbesc, prin tot ce înfăptuiesc, în fiecare zi și în toate zilele vieții lor. Indiferent de chemarea vieții lui, fiecare om e înzestrat de Dumnezeu cu un mare dar al cunoașterii binelui și răului prin conștiința sa… glasul conștiinței îi strigă fiecăruia că nu e bine să furi, să lovești, să ucizi, să spui neadevărul, să săvârșești fapte ale necurăției trupești… cei care săvârșesc asemenea fapte rele se ascund, fug, se înfricoșează de răspundere și de urmările faptelor lor rele. Indiferent de chemarea ce o au, ierarhi, preoți, profesori, părinți ai familiei și în toate ocupațiile lor, orice vorbire se poate asemăna cu o adevărată predică din fața Sfântului Altar.

Dumnezeu a voit ca în anii mei de studii teologice, într-o iarnă, să vizitez Mănăstirea Neamț și să iau parte la slujbele religioase din prima săptămână a Postului Mare. Rânduielile slujbelor de peste zi, și mai ales cele din miezul nopții, cântările, imnele și mai cu seamă *Rugăciunea Sfântului Efrem Sirul*, au pătruns adânc în sufletul meu și au avut darul de a-mi trasa întregul drum al vieții.

Ce minunat lucru este să-ți împodobești viața cu duhul curăției sufletești, cu o conștiință curată adică, mereu trează asupra tuturor gândurilor și faptelor, în tot timpul vieții! Nu este oare aceasta dobândirea celei mai sfinte libertăți în Domnul? În acest caz, orice vorbire de rău sau de bine, orice osândă sau laudă, orice suferință sau înălțare din partea oamenilor nu pot avea nicio influență asupra conștiinței libere, curate înaintea lui Dumnezeu.

Curăția sufletului poate împodobi viața omului și cu altă aleasă virtute, aceea a smereniei. Cel curat la suflet nu-și pleacă urechea către nimeni în jurul său, nici către laudele oamenilor, nici către osândirile venite din partea lor. Cel curat la suflet știe că el nu-i decât o slugă credincioasă a lui Dumnezeu – Domnul și Stăpânul vieții lui, împlinindu-și cu osârdie îndatoririle chemării.

Nu poate fi smerit cel lipsit de conștiință curată. Mândria, aroganța, trădează mai întotdeauna încercarea de a ascunde slăbiciuni, patimi și nelegiuiri.

Sunt mulți ani de când rugăciunea aceasta, a Sfântului Efrem Sirul, mi-a fost de mare folos în alegerea căii spre mântuire, în adevărata rostuire a vieții mele. An de an, în vremea Postului celui Mare, aceleași cuvinte au bătut la ușa sufletului meu, și în Mănăstirea Neamț, și în Mănăstirea Sfântului Sava, din Palestina, și în fața Sfântului Altar de pe Golgota, în Ierusalim, și în Mănăstirea din South Canaan, Pennsylvania, și în aceste zile ale răspunderii mele de a vă îndruma părintește pe calea mântuirii. Și nu numai în vremea Postului Mare, dar în tot timpul anului mă folosesc sufletește de această adâncă și cuprinzătoare rugăciune.

Pătrundeți mai adânc înțelesul cuvintelor ei! Rostiți-o cu mai mare atenție, cu mai multă căldură sufletească, cu mai sinceră dorință ca Domnul Dumnezeu să îndepărteze din sufletele voastre duhul trândăviei de orice fel și mai ales lenevirea în căutarea mântuirii, să alunge duhul grijii de cele multe și nefolositoare, duhul iubirii de stăpânire și al grăirii în deșert.

Îmbrăcați-vă în virtuțile curăției sufletești, smereniei, răbdării și dragostei de Dumnezeu și de aproapele! De veți fi treji asupra greșelilor voastre, veți simți o viață nouă, o viață cu adevărat liberă și fericită, într-o lume pe care o veți vedea mai bună și mai bogată în darurile lui Dumnezeu.

Episcopul Gherasim Putneanul

Printre ierarhii creștinătății românești, Preasfințitul Gherasim rămâne un chip unic, un om al simplității, un nume care va sta la loc de cinste în Calendarul bunei-cuviințe dintotdeauna. Cultivat mai întâi în mediul duhovnicesc al Neamțului, apoi al Putnei, școlit sub lumina unor dascăli precum părintele Dumitru Stăniloae, modelat ca ierarh în veghea unui cărturar precum patriarhul Iustin, întreaga viață a păstrat darul simplității și al cuviinței mediului țărănesc din care provenea. Simplitatea s-a însoțit în timp cu profunzimea, cuviința cu smerenia, iar iubirea de semeni s-a tors din iubirea de Dumnezeu.

Arhiereul Gherasim Cucoșel, născut la 30 mai 1924 în satul Bogdănești de lângă Fălticeni, a simțit vocația monahală încă din anii copilăriei. Pornind spre mănăstire în anul 1945, a iubit mult rânduiala bisericii și a vieții de obște. După ce a urmat cursurile universitare teologice la București, în anul 1957 a fost numit stareț la Mănăstirea Neamț, fiind în paralel și profesor la Seminarul Teologic Monahal de acolo.

În anul 1962 a fost chemat în obștea putneană, pe care a condus-o timp de 15 ani, într-o perioadă de mare stabilitate și înflorire, când presiunea regimului comunist asupra mănăstirilor se diminuase. Sporind numărul de viețuitori, unii monahi au fost trimiși să urmeze Facultatea de Teologie. Dintre ei, unii vor fi aleși stareți ai diferitelor mănăstiri din Moldova. Mănăstirea Putna era în continuare căutată de mulți oameni, simpli sau cărturari, pentru a se ruga și pentru a-i cerceta valorile. În timpul stăreției lui, o amplă campanie de cercetări arheologice se va desfășura începând cu anul 1968, scoțând la iveală mărturii importante despre trecutul glorios al mănăstirii. Cu această ocazie s-a restaurat și biserica voievodală, care a fost sfințită pe 19 noiembrie 1972 de către Mitropolitul Iustin Moisescu.

Când Sinodul Bisericii Ortodoxe Române l-a chemat în treapta arhieriei, ca arhiereu-vicar al Episcopiei Aradului, nu a ales dintre călugări un academician, ci pe unul care a avut întotdeauna sub odăjdiile arhierești cămașa țăranilor de-acasă; un păstor care nu „a legat” niciodată,

ci a „dezlegat" totdeauna, precum părinții pustiei, știind că în orice împrejurare mila lui Dumnezeu întrece dreptatea.

Om al lui Dumnezeu, și-a dus ascultarea de ierarh precum vlădicii de odinioară, fiind un adevărat păstor, rugându-se pentru turmă și povățuind cu vreme și fără de vreme, convins că orice lucru făcut fără ajutorul lui Dumnezeu nu are viață. Smerenia îi era podoabă, reușind să capteze prin cumințenia apostolică primară. Slujind câțiva ani și ca Episcop-vicar la Buzău, din 1992 a fost numit Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuțiului. Arhiereul Gherasim s-a dovedit un misionar dinamic și duhovnicesc, păstrător al tradițiilor ortodoxe românești. A călătorit adesea în străinătate, unde a vizitat parohii românești din diaspora și comunități monahale. Uneori se plângea că îi lipsește liniștea după care tânjea cu adevărat: „Sunt în ascultarea aceasta de arhiereu și nu pot să mă furișez ușor undeva ca să-mi plâng păcatele. O, Doamne, ajută mie! O, Doamne, sporește râvna ca să-mi câștig pacea sufletească și să împac și pe alții. Dă-mi putere ca să mă rog și să înțeleg tainele și mai ales chemarea ce mi-ai făcut-o din copilărie! Dă-mi liniște sufletească, pentru ca pe toți să-i iubesc și mai ales pe cei potrivnici!"

N-au lipsit din viața sa suferințele și neplăcerile, purtându-și crucea cu demnitate, credință tare în Dumnezeu și bucurie. De aici a avut tăria, atât ca stareț al Putnei, cât și ca Episcop-vicar în toate cele trei provincii românești istorice, la Arad, Buzău și Suceava, de a-și rosti gândul fără ocolișuri, răspicat și tranșant. Cei care l-au cunoscut și-l amintesc drept un om al rugăciunii, sfătos și echilibrat, iradiind bunătate, blândețe, îngăduință și modestie, nobil și jertfitor, un model irepetabil, un ierarh cu inima cât clopotele de la Putna. „Bunicul Bucovinei", cum era numit pe când își avea reședința la Mănăstirea Bogdana din Rădăuți, s-a remarcat prin cuviință, blândețe și evlavie sfântă, fiind apreciat pentru ordinea și disciplina care izvorau dinlăuntrul sufletului său.

Nu s-a numărat între iubitorii de praznice, nici între numărătorii de arginți; ospățul său regal au fost Sfânta Liturghie oficiată zilnic, literatura lui a fost *Plângerile* Sfântului Efrem Sirul, muzica lui fost nu numai cea psaltică, ci și tulburătoarea baladă a lui Ciprian Porumbescu, iar din folclorul nostru adevărat câteva cântece bătrâne i-au mângâiat inima.

Episcopul Gherasim Putneanul

Știa să sintetizeze totul în trei cuvinte ale limbii române: din punct de vedere spiritual, *Doamne, Doamne*, rostit de copil; din punct de vedere social: *mamă*; iar din punct de vedere literar: *Eminescu*; acestea cuprind esențele supreme.

Preasfințitul spunea că „preotul este ca un fir metalic prin care curentul electric trece și se preface în lumină, chiar și dacă acest fir este ruginit. Numai când firul este rupt, curentul nu mai ajunge să se facă lumină".

Totodată, ca monah convins de chemarea pe care i-a făcut-o Dumnezeu, a iubit monahismul, l-a prețuit și l-a sprijinit din interior. La slujba de călugărie a unor monahi, în 2001, a rostit înaintea tuturor: „Jugul lui Hristos este un jug care ne bucură. Cea mai frumoasă viață nu este alta decât cea a unui monah care, într-adevăr, se dăruiește lui Hristos. Pentru că este asemenea îngerilor care au căutat să-L slăvească pe Dumnezeu. Îngerii mereu sunt în ascultarea lui Dumnezeu, sinceri. Pentru că prin sinceritate capătă mântuirea. Păzește biserica, pentru că și ea te va păzi. Nu am avut altă mulțumire sufletească în viața mea decât atunci când am venit în biserică și m-am rugat lui Dumnezeu".

Întrebat odată de ce îi este dor, „bunicul" de la Bogdana a răspuns: „Dorul meu este după Dumnezeu. Nimic nu mă mulțumește mai mult decât clipele trăite intens duhovnicește". Considera că nicio neputință nu-i mai mare decât aceea de a nu putea iubi – chiar și când ai putere, dar nu ai dreptate. Se bucura sincer de realizările tuturor fraților săi, arhierei, preoți și creștini, ca și cum ar fi fost o realizare a sa, conștientizând că de fapt era o realizare a Bisericii lui Hristos.

La bătrânețe, a descoperit un adevăr simplu și mântuitor, rezumat într-o expresie pedagogică de învățător smerit: „Dacă ești bun, e de ajuns!" Mereu sfătuitor și niciodată legiuitor, el reușea să vindece surâzând.

Singur ceruse de la Dumnezeu o boală prin care să se curețe de păcate, și Domnul a ascultat ruga robului Său. În anul 2004, după o lungă și grea suferință provocată de un cancer la pancreas, a trecut din lumea aceasta în vârstă de 80 de ani, la miezul nopții dintre 5 decembrie, prăznuirea Cuviosului Sava cel Sfințit, bătrânul fiind mărturisit de toți

drept cel mai bun cunoscător al regulilor de tipic pe care Sfântul Sava le-a lăsat Bisericii, și prăznuirea Sfântului Nicolae, sfântul ierarh căruia Preasfințitul Gherasim îi semăna atât de mult în blândețe și milostivire. Trupul binecuvântat i-a fost înmormântat la Mănăstirea Cămârzani, ctitoria sa.

Preasfințitul Gherasim Putneanul, dincolo de pilda vieţuirii sale de neuitat și de urmat, ne-a dovedit că sfinţenia este posibilă și pentru aceasta nu este nevoie decât să rămâi în lumina harului dumnezeiesc, prin tot lucrul bun pe care poți să-l faci în viață.

CUVINTE DE FOLOS

Noi întotdeauna să-I mulțumim lui Dumnezeu pentru toate. Numai că uităm adeseori și ne punem credința în puterile noastre. Planificăm multe lucruri care nu stau în puterea noastră a le îndeplini, ci în puterea lui Dumnezeu. Bătrânii noștri, întotdeauna când începeau un lucru, își făceau cruce și ziceau cu toată inima: „Doamne ajută!" Noi am cam uitat acest obicei bun și creștinesc. Românii de când se știu au fost și buni creștini. Dacă astăzi au pătruns și alte culte în țara noastră, sau chiar secte, vedem că tot Dumnezeu a îngăduit aceasta ca să ne trezească din somnolența ce ne-a apucat și să fim mai cu luare-aminte la păstrarea dreptei credințe ortodoxe.

Orice lucru făcut fără ajutorul Iui Dumnezeu nu are viață. Iată că acum culegem roadele vieții noastre, când nu avem ce ne trebuie, deși avem, slavă Domnului! Omul este nemulțumit aproape întotdeauna.

Adeseori mă gândesc la tot ce se petrece în jurul meu. Numai atunci mă simt mulțumit, când am putut să ajut pe cineva în necazul lui. Altădată iar mă bucur când am reușit să-i fac dreptate unuia sau altuia care suferă nedreptate de la diferiți oameni, care îi persecută și-i căznesc cu mult sadism.

Așa-i omul, se grăbește, n-are răbdare, dar ceea ce este și mai rău este că nu le ia pe toate ca fiind încercări de la Dumnezeu și caută să le rezolve singur, cu încăpățânare.

Cât de schimbător este omul! Cum vremea se schimbă de la o zi la alta, așa este și omul cu el însuși. Când dorește să facă mult, să fie întâi la toate și nu peste multă vreme obosește, nu mai poate face nimic, se tulbură, i se pare că este nedreptățit, de toți uitat, că nu mai este de folos nimănui, mai ales dacă este și în vârstă. Este mare lucru ca un om să-și păstreze un echilibru în viață, să știe a fi mare când trebuie, dar și mic la nevoie, fără supărare. Toată viața omul învață și tot nu știe. Numai când sosește ceasul cel din urmă atunci se vede ce-a făcut și are remușcări pentru ce n-a făcut. Cel puțin eu mi-am luat în nenumărate rânduri angajamentul în fața lui Dumnezeu să fiu mai bun cu semenii mei, să mă descotorosesc de tot ce am material și să fiu mulțumit cu ceea ce am zilnic. Să împrăștii cu mâna mea la cei ce n-au tot ce am agonisit și mă văd neputincios de a pune în practică.

Este mare lucru să-ți dai seama de tot ce este trecător. Să aștepți întâlnirea cu Hristos. Mereu îmi vine în minte mărturisirea Sfântului Apostol Pavel: „O, om nenorocit sunt eu; nu fac ce doresc, ci păcatul care este în mine". A luptat o viață, ca la sfârșitul ei să spună: „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine". Fă, Doamne, cum vei ști și transformă viața mea în bunătate, ca să Te simt și eu aproape, să Te mărturisesc și să-Ți simt lipsa când mă despart de Tine prin păcatele pe care le fac!

De multe ori am meditat la clipa despărțirii de trup și totuși n-am luat aminte la mine să mă pregătesc mai bine sufletește, ca în orice clipă aș pleca de aici să fiu curat cu sufletul. Pe lângă păcatele mele, am și altele, străine. De multe ori m-am înfricoșat de arhierie: cum voi răspunde în fața Dreptului Judecător pentru toate câte am făcut? Doamne, dă-mi sfârșit bun vieții mele; dă-mi ispite, dar și răbdare ca să nu mă poticnesc în lupta ce o am cu vrăjmașii cei nevăzuți. Știu ce trebuie să fac și nu fac! Nu mă lăsa în puterea minții mele, Doamne, ci acoperă-mă Tu cu milă.

Vârsta își are legile ei. Cât ești tânăr, nu poți să te gândești la cele veșnice, și dacă te gândești, nu prea îți pasă, pe când la o vârstă înaintată gândul la moarte este mai necruțător. Te gândești cum este moartea și o serie de întrebări se pun. Ți-ai făcut datoria în viață? Ai fost sincer cu tine, cu frații tăi, cu Dumnezeu? Ai avut milă de cei necăjiți sau i-ai privit cu nepăsare? Auzi că unii n-au ce mânca, n-au ce purta, duc lipsă de foc. Ce faci când auzi? Nimic. Te liniștești că Dumnezeu le va purta de grijă și-ți cauți de treaba ta. Cam așa stau lucrurile cu noi. Vai…

*

Preacuvioase Părinte Stareț,

Ai să înveți obștea aceasta din Sfânta Evanghelie și din Sfinții Părinți, tânăr cu anii, dar cu trăirea vârstnic. Privesc acum de departe, parcă văd în sfârșit o grădină frumoasă, plină de roade duhovnicești; o grădină tânără, în luna de mai, când florile dau năvală cu mirosul lor, toți copacii sunt înfloriți și până la toamnă mult mai este. Copacii aceia frumoși, acele flori pot fi prinse de îngheț, altădată pot fi prinse de mană, sau fel de fel de boli și nu mai ajung să rodească. De aceea, pentru toate acestea este nevoie de multă rugăciune și răbdare, pe care ai avut de unde să le înveți, de la starețul care te-a primit în mănăstire și care te-a povățuit.

Vei avea de acum alți ochi duhovnicești, vei avea altă inimă, altă înțelegere, pentru că pe fiecare viețuitor îl vedeai până acum știind numai ascultarea sfinției tale. De acum, vei vedea ascultarea fiecăruia. Vei avea și bucurii și necazuri, poate mai multe necazuri decât bucurii, dar un păstor sufletesc numai prin rugăciune trăiește. Nu se roagă numai pentru el, ci trebuie să se roage pentru toată obștea, pentru că vei da răspuns în fața lui Dumnezeu.

Cât eram acasă, eram ai familiei. De când am venit în mănăstire, nu mai suntem ai familiei, ci suntem ai obștii și, când avem o dregătorie ca aceasta, suntem ai unui neam, ai unui popor.

(*Din cuvântul rostit la instalarea părintelui stareț Melchisedec Velnic*, 7 decembrie 1992)

*

Iubiții mei părinți! Ați luat jugul lui Hristos, un jug care ne bucură, nu ne apasă. Ne apasă numai atunci când păcătuim, iar când suntem cu gânduri curate și mai ales sincere, atunci este ușor, pentru că Mântuitorul spune: „Veniți, că jugul Meu este ușor și bun". Nu este greu, numai noi trebuie să înțelegem.

La fiecare obiect pe care l-a luat și l-a îmbrățișat fiecare monah s-a zis „Doamne miluiește". Iată de ce am zis „Doamne miluiește" toți: pentru ca să fie păziți, să fie curați și mereu să fie invocat ajutorul lui Dumnezeu. Cea mai frumoasă viață nu este alta decât cea a unui monah care, într-adevăr, se dăruiește lui Hristos. Pentru că este asemenea îngerilor, căci el a luat chipul îngeresc. Este asemenea îngerilor care au căutat să-L slăvească pe Dumnezeu. Îngerii mereu sunt în ascultarea lui Dumnezeu. La fel și monahii, tot în ascultarea părinților și a starețului în special.

Lucrul pe care l-aș recomanda tinerilor părinți acum este să fie înțelepți, să deosebească binele de rău, dar mai ales să fie sinceri. Pentru că prin sinceritate capătă mântuirea. Câteva clipe de sinceritate l-au dus pe tâlhar în Rai. Fiecăruia dintre noi i se potrivește acest lucru.

Îmi amintesc de părintele meu duhovnicesc când l-am întrebat ce să păzesc pentru viața mea. Și el mi-a spus un cuvânt: „Părinte, păzește biserica, pentru că și ea te va păzi". Și nu am avut altă mulțumire sufletească în viața mea decât atunci când am venit în biserică și m-am rugat lui Dumnezeu. Pentru că ce înseamnă a te ruga? A sta de vorbă cu Dumnezeu. Noi mereu Îi cerem, Îi cerem, dar să Îl lăsăm și pe Dumnezeu să vorbească cu noi; ca la telefon, trebuie să ascultăm și glasul celuilalt. Și atunci când ascultăm de glasul lui Dumnezeu, cu adevărat, atunci facem voia Lui. De aceea țin să felicit întreaga obște, în frunte cu părintele stareț. M-am bucurat și am răspuns cu multă dragoste invitației de a veni la această nuntă îngerească. Dacă nunțile se fac la vreme de câșlegi și este bucurie în familie, în familia noastră călugărească această bucurie este în post. Am văzut cu toții cum, în lumină de candelă și lumânări, au fost aduși aceștia aici, în fața sfintelor icoane, ca să ceară călugăria, nu siliți, ci de bunăvoie. Pentru că

Dumnezeu răsplătește acelora care de bunăvoie fac un lucru. De aceea, rog pe Bunul Dumnezeu să fie primite rugăciunile lor, ale fiecăruia și ale obștii întregi, și totodată să avem și noi acea bucurie și acea mângâiere că, acolo unde vor fi ei în viața lor, se vor ruga și pentru cei care au fost martori când au depus acest jurământ.

Domnul nostru Iisus Hristos să fie cu noi, cu toți. Amin.

(*Cuvânt la slujba de călugărie*, Mănăstirea Putna,
4 decembrie 2001)

Monahia Benedicta – academician Zoe Dumitrescu-Buşulenga

Monahia Benedicta – Zoe Dumitrescu-Buşulenga, cum a fost cunoscută în viaţa publică – a fost profesor la Universitatea din Bucureşti, şef al Catedrei de Literatură Comparată, director al Institutului de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu", vicepreşedinte al Academiei Române, director al „Accademia di Romania" din Roma, membru al mai multor academii şi foruri de cultură din Europa. A fost una dintre personalităţile cele mai iubite şi mai apreciate în România în a doua jumătate a secolului al XX-lea.

În ultimii ani ai vieţii şi-a îndeplinit o veche năzuinţă şi a devenit monahie, vieţuind la Mănăstirea Văratec. După dorinţa ei a fost înmormântată la Mănăstirea Putna, locul ales de către Înaltpreasfinţitul Arhiepiscop Pimen fiind lângă cel al Părintelui Iachint Unciuleac, duhovnicul ei.

Zoe Dumitrescu-Buşulenga s-a născut în 20 august 1920, la Bucureşti. Părinţii săi, Nicolae Dumitrescu şi Maria Apostol, aveau în ascendenţă mari boieri, comercianţi, preoţi, oameni politici. De mică a luat contact cu valorile culturale şi spirituale ale românilor, dar şi cu viaţa socială a elitei ţării.

Părinţii au ştiut să o înzestreze cu „cei şapte ani de acasă". S-a familiarizat cu literatura clasică franceză şi germană, prin cărţile puse în mână de tatăl ei, iar de la bunicul ei, preot, s-a deprins cu spovedania, împărtăşania şi viaţa în Biserică.

La şcoala primară a avut parte de un învăţământ dezvoltat pe temelia pusă de Spiru Haret, în care moralitatea, spiritul de jertfă şi tot

Monahia Benedicta –
academician Zoe Dumitrescu-Buşulenga

ce înfăptuiește omul spre binele aproapelui și al său și spre slava lui Dumnezeu erau pe primul plan. A trecut și ea prin îndoielile și neliniștile adolescenței, dar acestea nu au scos-o din ordinea vieții așa cum singură va mărturisi: „Toți tinerii între 15–17 ani au dubii. Dincolo de dubiile tale sau de momentele de revoltă, Duhul nu te lasă niciodată".

Împiedicată de tuberculoză să urmeze o carieră în muzică, pasiunea vieții ei, a îmbrățișat cariera părinților, urmând Dreptul și Literele la Universitatea din București. Și această cotitură a vieții a înțeles-o ca „un deget de sus care m-a mânat. Eu nu i-am spus destin, i-am spus Dumnezeu". A înțeles că vocația ei este de a forma suflete prin comunicarea cu tinerii ca profesor.

Aceasta va face, timp de 34 de ani, la catedra de Literatură Universală și Comparată a Universității din București, pe care va ajunge să o conducă. În acești ani, cu zestrea duhovnicească și cărturărească, și apoi după pensionare, îndeosebi în perioada care a urmat după 1989, a desfășurat o intensă activitate de apostolat, făcând cunoscute cu precădere valorile învățăturii creștine și frumusețile duhovnicești ale Ortodoxiei.

Începutul activității sale științifice a avut loc în anii 1950–1960, exact în perioada în care regimul comunist se instaura cu forța în România. Cu mult curaj și discernământ, a reușit să își afirme crezurile sale în fața ideologiei comuniste care schimba pe atunci fața vieții universitare și culturale românești. De exemplu, pentru a preda din *Biblie* studenților de la Litere, a explicat ferm că eliminând *Biblia* din programă un student este lipsit de o carte fundamentală a istoriei umanității.

Fiindcă nu a avut copii, s-a împlinit ca mamă și nașă pentru alții, prin fapte care sfidau interdicțiile regimului: „Am cununat 17 perechi și am botezat 11 copii, fără să mă jenez, ducându-mă la biserică, și parcă nu mă vedeau". Din conștiința sa de dascăl și de creștin a venit curajul de a duce la un moment dat grupuri de elevi la biserică sau de a purta crucea la gât, sub aparența unui obiect de artă.

A fost deosebit de iubită de studenți. Îndemnul ei pentru tineri a fost: „Să vă fie gândul pe verticală!", iar ca repere de viață a vorbit întotdeauna de frica de Dumnezeu și rușinea de oameni. În țară și în afara țării, a accentuat mereu locul identității și al valorilor românești în lume.

Bunătatea ei se va dovedi a nu fi de suprafață, ci profund ancorată în învățătura Mântuitorului Iisus Hristos. Când, după 1989, a fost atacată de câteva persoane publice, pe care, de altfel, le ajutase nu cu mult timp în urmă, ea nu a răspuns, ci a tăcut, nu cu tăcerea vinovăției, ci cu tăcerea smereniei și a nepomenirii răului. Dar, când poetul național Mihai Eminescu a fost atacat, nu a tăcut, ci l-a apărat cu tărie, ca pe un simbol al identității românești autentice, profunde, după cum a fost ea dată de Dumnezeu. Chiar și la spital, pe patul de moarte, a lăsat îndemnul: „Apărați-l pe Mihai!"

După cinci decenii de rodnică activitate științifică, a ajuns la cea mai înaltă recunoaștere care îi era omenește posibilă, aceea de academician.

Conștientă că acestei împliniri îi mai trebuie ceva, ea s-a îndreptat și spre alte culmi, cele ale plinirii vieții duhovnicești care îl apropie pe om de Dumnezeu mai mult și mai adevărat, făcându-l pe om chiar vorbitor cu Dumnezeu. Așa și-a ales urcușul rugăciunii. Știind greutatea lui, primejdiile care se ivesc în cale, pentru a fi mai sprintenă pe acest drum, și-a luat numai un singur veșmânt: cel al smereniei.

Rugăciunea este – după cum ne spun Sfinții Părinți ai *Filocaliei* – urcușul minții spre Dumnezeu, vorbirea minții cu Dumnezeu. Cel ce se roagă cu adevărat este *teolog*, vorbitor cu Dumnezeu, și nu un simplu vorbitor despre Dumnezeu.

Cunoscând aceste adevăruri, Zoe Dumitrescu-Buşulenga a dorit și a reușit să-și încununeze aura de academician cu cea de *teolog*. A fost însă teolog nu pe băncile Facultății de Teologie, ci teolog în înțelesul filocalic amintit mai sus – vorbitor cu Dumnezeu prin rugăciune, îmbrăcat în haina smereniei monahale, nevoindu-se în sihăstria chiliei călugărești, la lumina candelei și în mireasma fumului de tămâie.

Astfel, academicianul Zoe Dumitrescu-Buşulenga a primit numele Benedicta – *Cea binecuvântată*. Știa răspunderea și curajul celor care de bunăvoie și din dragostea lui Dumnezeu încep urcușul duhovnicesc al vieții monahale. Urcuș pe care și Maica Benedicta l-a ales de bunăvoie, stăpânită de dorința apropierii cât mai mult de Dumnezeu și de dorința vorbirii cu Mirele Ceresc în sfânta rugăciune.

Luând aminte la povața Sfântului Apostol Pavel: „Primiți-l pe cel slab în credință, fără să-i judecați gândurile rele", Maica Benedicta a găsit de cuviință ca, în întâlnirile pe care le avea cu cei cu care a lucrat de-a lungul vieții, cu cei pe care i-a pregătit de la catedră și în general cu marea masă a tinerilor în cadrul colocviilor și conferințelor, la interviurile la care era invitată, să se prezinte înaintea acestora tot în hainele mireniei. Aceasta, pentru ca fapta călugăriei, a intrării în cinul monahal, să nu tulbure conștiința celor slabi care au cunoscut-o de-a lungul anilor în panteonul Academiei. În restul vieții de chilie, ea a purtat veșmintele călugărești.

În duhul smereniei și al fricii de Dumnezeu, în toate a căutat să nu aducă nimănui tulburare, străduindu-se să rămână o necunoscută, socotindu-se pe sine „gunoiul" tuturor – așa cum îi definește Evagrie Ponticul pe monahi.

Depunerea voturilor monahale și intrarea în cinul călugăresc a profesoarei academician Zoe Dumitrescu-Bușulenga nu au fost urmarea unei hotărâri de moment, ci a reprezentat fapta împlinirii unei vechi și permanente dorințe a inimii sale. Această dorință tainică a parcurs până la împlinire calea specifică Împărăției lui Dumnezeu, așa cum ne-o arată Mântuitorul în Sfânta Evanghelie. Această Cale este asemenea căii „seminței pe care omul o aruncă în pământ; el doarme și se scoală, noaptea și ziua, iar sămânța crește cum nu știe el". Ceea ce a făcut să crească și să se maturizeze dorința pentru viața mănăstirească a fost dat de Dumnezeu, iar în această lucrare de mântuire participă și omul, pe măsura posibilităților sale omenești. Viața monahală face parte din Împărăția lui Dumnezeu pe pământ. O „Împărăție care este înăuntrul nostru", cum spune Mântuitorul nostru Iisus Hristos.

Ca monahie a avut permanent gândul la moarte, care, după cum spune Sfântul Antonie cel Mare, „nemurire este". Sufletul este nemuritor, dar trupul cunoaște moartea și, în legătură cu aceasta, omul se gândește la îngropare. Maica Benedicta a lăsat alegerea locului de îngropare în seama lui Dumnezeu, Cel care rânduiește ceasul sfârșitului pământesc al omului.

Ea a spus că dacă Dumnezeu va rândui să se sfârșească la București, unde a locuit toată viața, acolo să fie înmormântată, iar dacă sfârșitul

va fi în Moldova, să fie înmormântată la Putna. Și, cum a rânduit Dumnezeu, așa a fost. Potrivit dorinței ei testamentare, Mănăstirea Putna îi adăpostește acum trupul, care se odihnește întru nădejdea învierii și a vieții veșnice.

Maica Benedicta a fost înmormântată în cimitirul mănăstirii lângă mormântul părintelui Iachint Unciuleac, stareț al mănăstirii între 1977–1992, om al rugăciunii și al blândeții. El i-a fost duhovnic mulți ani, rămânându-i permanent un părinte duhovnicesc, un povățuitor în ceas de încercări sufletești.

De dincolo de mormântul său străjuit de o cruce de piatră, Zoe-Benedicta, profesoara academician monahie, ne vorbește prin viața sa despre putința și trebuința împletirii harismei culturii, a culturii ajunse chiar în panteonul Academiei, cu valorile credinței noastre strămoșești și îndeosebi cu cele ale *teologiei*, ale *teologiei* izvodite de rugăciune și smerenie.

Înțelegerea că Maica Benedicta reprezintă un model cultural și duhovnicesc capabil să înrâurească în bine generațiile viitoare a dus la înființarea la Mănăstirea Putna a Fundației „Credință și creație. Academician Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta". Constituită la inițiativa academicianului Dan Hăulică și cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Arhiepiscop Pimen, fundația are ca scop păstrarea și cultivarea moștenirii spirituale și culturale a Maicii Benedicta.

Iată trei cuvinte care descriu viața ei.

Pe crucea de la mormântul Maicii Benedicta, realizată de către sculptorul Vasile Gorduz, a fost inscripționat următorul text al academicianului Dan Hăulică: „În nesfârșitul dragostei de Dumnezeu, se așază demn toate înfățișările concrete de care s-a făcut vrednică frumusețea.

A trăi multiplu, comunicativ și grav, cu devoțiunea recunoscătoare proprie unei mântuințe, poate fi un destin adânc, peste zădărnicia efemerului și ispitele orgolioase. Maica Benedicta și l-a asumat deplin, pentru creșterea spirituală a unor generații întregi, chemate rodnic înspre cugetul drept și credință".

Pentru pomenirea de un an, Înaltpreasfințitul Bartolomeu Anania, Mitropolitul Clujului, a trimis acest mesaj: „Ființa pe care o pomenim

astăzi aparține, deopotrivă, culturii și spiritualității românești. În cultură, statura imperială a Doamnei Zoe Dumitrescu-Bușulenga. În spiritualitate, silueta diafană a Maicii Benedicta.

Regret că agenda mea de lucru și starea sănătății nu-mi îngăduie să fiu astăzi la Putna. Dar, chiar dacă aș fi, nu aș avea sentimentul că mă aflu în fața unui mormânt. Pe Zoe-Benedicta nu o pot vedea decât plutind în văzduhul sufletului românesc, cu credința ei creștină militantă, care se spovedea și se împărtășea chiar în contextul comunismului ateu, cu erudiția ei de largă cuprindere a fenomenelor culturale autohtone și europene, cu iscusința profesoarei universitare care izbutea să-i creeze ucenicului Ioan Alexandru un curs de limbă și civilizație ebraică, la adăpostul căruia să le poată vorbi studenților despre și din Sfânta Scriptură".

Ultimul text pe care Părintele Patriarh Teoctist l-a scris, înainte de a trece la cele veșnice în 27 iulie 2007, a fost cuvântul trimis pentru pomenirea de un an a Maicii Benedicta: „Chiar în deceniile trecute, când Biserica și învățătura Mântuitorului Hristos erau îngrădite cu strășnicie, curajul acestei purtătoare de mir a cuvântului lui Dumnezeu a rămas pildă de apostolat pentru credincioși.

Alegându-și loc de așteptare a învierii celei de obște în cimitirul sfintei Mănăstiri Putna, la lumina candelei de la Moaștele Sfântului ei Ctitor, se adeverește, încă o dată, Scriptura, care zice: «Fericită este calea în care mergi astăzi, suflete, că s-a gătit ție loc de odihnă».

Veșnică să-i fie pomenirea!"

CUVINTE DE FOLOS

Eminescu

Când vorbesc despre Mihai Eminescu, mi se pare că întreprind un fel de acțiune sacerdotală.

Avem adânca încredințare că Preasfânta Născătoare de Dumnezeu, în mila ei nesfârșită față de durerea și umilința lui, i-a mijlocit mântuirea. Astfel, „gândurile ce au cuprins tot universul" revin la matca

Ortodoxiei românești pe care, dincolo de toate pendulările căutătorului de absolut, Eminescu a iubit-o și a apărat-o ca pe prima valoare a spiritualității neamului, întrupată în Biserica națională.

Și ca încheiere, vreau să citez fraza de început a unui articol intitulat *Paștele*: „Să mânecăm dis de-dimineață și în loc de mir, cântare să aducem Stăpânului și să vedem pe Hristos, Soarele dreptății, viața tuturor, răsărind".

Occident

Oamenii Renașterii au socotit că ei înșiși sunt niște sfere. Nu mai aveau legătură cu Dumnezeu. Unghiul se tăiase. Ei erau demiurgii. Ei erau creatorii. Asemănători oarecum Creatorului, fără dorința de concurență sau competiție cu Dumnezeu, dar totuși… Egocentrismul lor lua aspecte din ce în ce mai puternice, pentru ca, mai târziu, în secolul al XVIII-lea, francezii să înceapă să aibă tot felul de tendințe de depărtare de Dumnezeu. Din secolul al XVIII-lea, numit „al luminilor", se trage toată nefericirea Europei.

Pentru occidentali, sacrul aproape că nu mai există. Mireanul face acolo un act formal mergând la biserică. Deci, Biserica noastră trebuie apărată, iar călugării au misiune de la Duhul Sfânt să refacă ceea ce mi se pare aproape imposibil de refăcut: spiritualitatea neamului acestuia. Ei sunt și modelele și nădejdea, conducătorii modelelor și conducătorii nădejdii.

Românii

S-a distrus și satul, care era matricea spiritualității neamului. La noi, majoritatea oamenilor mari au ieșit de la țară, începând cu Brâncuși, Pârvan, Simion Mehedinți. Am desființat satul, am desființat și familia, și credința. Și atunci ce facem, cum ieșim din această încurcătură îngrozitoare, pe care noi înșine ne-am făcut-o și am acceptat-o ca atare?

Noi, românii, oare nu putem învia? Oare nu ne putem trezi? Oare trebuie să acceptăm dezrădăcinările acestea? Noi, creștinii, putem să

acceptăm, să vedem cum copiii noștri vor intra de mici în desfrâu? Vom mai avea oare familie, nucleul societății? Dacă se termină cu familia, ce am făcut? Se termină neamul.

Noi nu mai avem țărani adevărați. Comunismul a desființat țărănimea. Dar rădăcinile nu se pot tăia în cele din urmă. Măicuța Domnului nu ne lasă. Avem prea mult sânge de martir și prea multe moaște anonime. Dar trebuie să înfruntăm primejdiile întâlnirii cu necredincioșii.

Să revenim la virtuțile neamului nostru. Eu, este adevărat, sunt bătrână. Unii spun că sunt bătrână, că sunt depășită cu mult. Firește, sunt depășită de ani. Dar în virtute, în tradiția virtuții nu poți fi! În recunoașterea valorii tradiționale a virtuților nu poți fi niciodată depășit. Aici rămâi pe fundamentul neamului tău. Și acesta este frica de Dumnezeu și rușinea de oameni.

Știți că uciderea de prunci este păcat împotriva Sfântului Duh? Pe dumneavoastră poate nu vă impresionează prea mult treaba asta… Dar sunt unele păcate strigătoare la cer, ca acele căsătorii între bărbați și bărbați, acele căsătorii între femei și femei – puțin mai avem până le luăm și noi, căci ați văzut că peste tot acum sunt la modă în Occident.

Tinerii

Discotecile sunt un pericol public, o sălbăticie. Când am văzut luminile acelea nebunești și când am auzit urletele, am ieșit imediat. Este o ispită luciferică, pusă intenționat pentru a debusola tineretul: fetele își pierd curăția, băieții așijderea; se consumă alcool, droguri.

Cei buni sunt puțini și nu îndrăznesc să se manifeste. N-au curaj, fiindcă împrejur este o altă lume. Dar ei sunt niște modele. Trebuie să se transforme din model în luptător, să fie cel care își dă viața pentru credința lui, pentru neamul lui, pentru ceea ce înseamnă spiritualitatea acestui neam.

Ceea ce lipseşte sunt modelele. Şi din cauza aceasta tinerii nu ştiu cum să se comporte, cum să trăiască. Dar şi părinţii sunt de vină. Ei aplaudă pornirile copiilor lor.

Am vorbit tinerilor despre valoarea unei culturi naţionale, despre ce înseamnă înţelegerea continuităţii. Totul se continuă în cultură. Nu trebuie să ne contestăm valorile trecute, altfel ne contestăm pe noi înşine.

Tinerii vor avea de luptat împotriva lupilor, mai ales a celor îmbrăcaţi în piei de oaie, în această lume care retrăieşte aceasta vorbă: *homo homini lupus*. Vor avea de înfruntat această atitudine socială.

Tineretul se va întări cu lecturi ce întăresc sufletele, precum Vieţile Sfinţilor. Pe urmă, participarea la Sfânta Liturghie este foarte importantă. Este esenţială, pentru că transfigurarea care intervine la Epicleză este un moment covârşitor al dialogului nostru cu Dumnezeu. Întrevedem într-o clipită fiinţa noastră transfigurată.

Cei din viitor vor împlini această Fericire: „Fericiţi veţi fi voi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea" (*Matei* 5, 11). Ei vor fi intraţi pe calea luptei, a martirajului, a misiunii împlinite pentru a reface neamul în pământul nostru, sperăm întreg. Este o misiune de o noblеţe nemaiauzită.

Tinerii trebuie să se gândească bine. Tinereţea este, ştim foarte bine, organic, fiziologic, bântuită de dorinţă, de dorinţa de cunoaştere. Simţurile sunt agitate, violente, mai ales în anii adolescenţei târzii. Ştiu că sunt înapoiată şi atât de bătrână încât am rămas cu o sută de ani în urmă, dar tânărul credincios trebuie să se păstreze într-o atitudine de respect, de stimă, de afecţiune faţă de sexul celălalt. În clipa în care unul dintre tineri, fată sau băiat, se gândeşte la celălalt şi se naşte între ei o afecţiune oarecare, ei ar trebui să se gândească la ceea ce este binecuvântarea lui Dumnezeu, la căsătorie. Aşa merge mai departe societatea, pe drumul cel bun şi curat. Aşa merge lumea înainte, întemeindu-se pe

celula aceasta, cea mai puternică, cea mai vie – familia, sfânta familie: tata, mama, copilul, copiii.

Desigur, viața este din ce în ce mai grea. Bunicii și străbunicii noștri aveau între treisprezece și șaisprezece copii – așa au avut bunicii mei de amândouă părțile. Nu mai poți să ceri așa ceva astăzi: când toată lumea lucrează, când toți oamenii sunt ocupați, femeile nu mai au atâția copii. Dar conștiința legăturii sufletești, indestructibilă, între soț, soție și copii, această conștiință trebuie să fie extraordinar de vie și nesupusă variațiilor de temperatură a simțurilor. Aici te înhami pentru o viață.

Era o vorbă pe care mi-o spuneau mereu bunicile mele: ce Dumnezeu a împreunat omul să nu despartă, moartea să despartă. Și mai spuneau un lucru bunicile mele: cinstea casei, femeia o ține. Femeia este cea care dă demnitate și vrednicie familiei, și durată.

Sunt lucruri de o mare frumusețe, sunt atribute de o mare frumusețe pe care eu cred că acel tineret al nostru model le trăiește. Dar sunt puțini și nu îndrăznesc să se manifeste. Aceasta este opinia mea. N-au curaj, fiindcă împrejur este o altă lume. Copiii aceștia ai noștri credincioși sunt o lumină, sunt niște modele. Ei cei dintâi să-i învețe pe ceilalți. Să le arate celorlalți cum se trăiește, în așteptarea mântuirii.

Sigur că unele vorbe par puțin învechite, sunt probabil învechite în urechile tinerilor, dar eu vorbesc dintr-o experiență îndelungă. Am văzut lumea, nu în cruciș și curmeziș, dar am văzut multe părți ale lumii. Tineretul este întotdeauna extraordinar.

Viitorul

Computerul ne golește de *logos*, de duhul cuvântului. Cartea îți este prieten permanent, te întorci la ea, îți mai spune de fiecare dată altceva.

Astăzi, noi luptăm împotriva *Logos*-ului. A părăsi cartea, ceea ce este statornic în viața noastră, esențial, a părăsi cuvântul, înseamnă că ne risipim, că ne irosim facultățile intelectuale, iar spiritul nu mai are cu ce se hrăni. Fiindcă în clipa în care intrăm în această nebunie uităm și rugăciunea. Nu mai poți strânge mintea în rugăciune atâta vreme cât

eşti năucit de imagini, de televiziune. Şi atunci, ce alegem? Cei necredincioşi poate nu au aflat ce deosebire este între cele două lumi – a cuvântului şi a imaginii. Cuvântul este statornic, creator. Imaginea este răvăşitoare, înşelătoare, trece, iar pentru suflet nu rămâne nimic.

Am început mileniul al III-lea. Două milenii, creştinismul a rezistat. Acum iubirea aproapelui a început să dispară; în clipa în care tu te crezi demiurg, nu te mai interesează persoana de lângă tine. Piere mila, piere interesul pentru semenul tău. Tu eşti capul genial, tu eşti cel care inventezi, care descoperi şi dai oamenilor cunoaştere. Umbli printre planete şi vezi ce se petrece pe Marte.

Dar cu noi cum rămâne? Ne întrebăm: Cum mergem mai departe? Nietzsche zicea: „O să vină o vreme, şi a şi venit, în care nu va mai exista *aproapele nostru*, ci *departele nostru*".

Era ateu şi recunoştea cu durere că nu-L mai are pe Dumnezeu. Îşi numea ateismul „infirmitatea mea". Însă chestiunea cu *aproapele* care a devenit *departele nostru* începe să mi se pară profetică. Suntem astăzi după două totalitarisme teribile care au demonstrat lumii că, într-adevăr, aproapele nu mai există – ură, zavistie, popor peste popor, bomba atomică. Totul a fost un fel de prefigurare a unei apocalipse a sufletului omenesc.

Am intrat în libertate… Am scăpat de totalitarisme şi, vorba francezului, *vive la joie*, adică „acum îi de noi". Dăm drumul tuturor plăcerilor, tuturor pornirilor noastre de toate ordinele, mai cu seamă celor inferioare. Apare societatea de consum care a instituit cultul Viţelului de aur.

Pentru omul de rând, libertatea înseamnă a ieşi cu bâta la drum. Pentru omul superior, libertatea nu este decât interioară*, ceea ce este un adevăr trist*. În general, adevărurile sunt cam triste şi de aceea lumea nu le iubeşte.

Să ne întoarcem către omul lăuntric, către rugăciune, care este instrumentul apărării din toate punctele de vedere. Să ne întoarcem către

Biserica noastră. Suntem înnebuniți de secte care nu fac altceva decât să fojgăie în țara noastră și să ne îndepărteze și mai mult de Mântuitorul.

Să încercăm și această probă a regăsirii aproapelui nostru, a semenului nostru. Să terminăm cu departele nostru. Când întâlnim un om, să spunem și noi ca, oarecând, faimosul Serafim de Sarov: „Bucuria mea". Omul din fața lui era bucuria lui. Și ce-i comunica? „Hristos a înviat!"

Cum să facem noi să-l iubim pe aproapele din nou? Să încercăm. Să încercăm să vedem în el chipul Mântuitorului. Așa trebuie să fie. Suntem făcuți după chipul Lui și în vederea unei nesfârșite asemănări cu El. Să ne iubim unii pe alții. Sfântul Evanghelist Ioan zicea mereu: „Iubiți-vă! Iubiți-vă!"

În orice zi, oricând, să ne dăruiască Dumnezeu măcar puterea iertării și a iubirii dintre noi. Cât de cât. Numai așa va înceta această atmosferă de neliniște, de zavistie, de vrajbă dintre noi. Numai cu dragoste. Și cu iertare. Nu avem altcum. Și numai așa Îl putem îmblânzi pe Dumnezeu. Măicuța Domnului se zbate să ne scoată din pericolul dispariției noastre, dar Domnul nu poate aștepta la nesfârșit învierea noastră. Așa încât, să învățăm de la Iisus iubirea și iertarea. Să învățăm de la El cum să trecem peste toate durerile cu bucuria așteptării întâlnirii în Împărăția Lui.

Nu m-am despărțit niciodată de Biserică, toți duhovnicii mei pot să dea mărturie. Am înțeles că acolo este esența vieții.

Simt din ce în ce mai mult nevoia înălțării către cele de sus, către patria noastră cea adevărată.

Arhidiaconul Teofilact Ciobîcă

Icoană a bunei rânduieli, părintele Teofilact a fost unul dintre stâlpii Mănăstirii Putna pentru aproape 63 de ani.

Chip de călugăr îmbunătățit, care și-a silit firea pentru a-l face monah pe omul dinlăuntru, cel tainic, al inimii, întru nestricăcioasa podoabă a duhului blând și liniștit, părintele a tins spre starea bărbatului desăvârșit. A arătat o deosebită evlavie față de cele sfinte, prin respectarea cu strictețe a programului mănăstiresc, depărtându-se de neglijență, de nepăsare și de tot ce l-ar fi împiedicat în urcușul vieții duhovnicești.

Traian Ciobîcă s-a născut pe 31 iulie 1926, în comuna Arbore, județul Suceava, din părinții Vasile și Ioana, într-o familie cu 10 copii. În anul 1943, se închinoviază la Mănăstirea Râmeț din Transilvania. La privegherea pentru Nașterea Maicii Domnului din 7 septembrie 1944, este călugărit. În 1948 se transferă la Mănăstirea Putna, cu binecuvântarea Mitropolitului Sebastian Rusan, care îl va hirotoni diacon în anul următor. Din 1956 este transferat la Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou din Suceava, iar în urma Decretului 410/1956 este scos din mănăstire. Părintele se angajează contabil în Suceava și duce în continuare aceeași viață de nevoință monahală, discretă și smerită, dar plină de râvnă. Pentru cei din jur a fost o lumină, colegii de serviciu numindu-l, și după 50 de ani, „îngerul nostru păzitor".

În 1967 i se permite să se întoarcă la Mănăstirea Putna, având ascultarea de ghid, iar apoi de contabil. Între 1972–1976 urmează cursurile Institutului Teologic din București, iar între 1976–1977 suplinește postul de stareț la Mănăstirea Sfântul Ioan cel Nou. A fost hirotesit arhidiacon în 1992 și a trecut la cele veșnice în 20 aprilie 2010.

Chipul cel dinlăuntru

De o bunătate aparte, cu o finețe duhovnicească specifică marilor trăitori, cu o dragoste deosebită, fără a fi văzut niciodată trist, părintele Teofilact nu a știut să țină minte răul, ci permanent a căutat să-L trăiască pe Hristos. Icoană a bunei rânduieli și în cele din afară, el nu s-a lăsat cuprins de grija de multe, ci a purtat mereu grijă de rugăciune și de viața sufletească. Astfel, pentru toți cei care l-au cunoscut, părintele a fost un model de trăire a vieții monahale.

A iubit biserica și i s-a dedicat. Decenii întregi, el a fost cel care bătea toaca înainte de slujbe și cel care începea slujba la strană, uneori fiind singur. Dragostea lui pentru casa lui Dumnezeu l-a făcut să deprindă atât de bine tipicul, încât ori de câte ori părinții mănăstirii aveau o nelămurire, sfinția sa era cel care o dezlega.

Dragostea de biserică s-a unit cu dragostea de rugăciune. Până în ultimele luni ale vieții, când puterile fizice l-au părăsit aproape cu totul, părintele și-a făcut pravila și canonul cu râvna pe care de multe ori doar începătorii o au. Citea la Psaltire ore în șir, se ruga mult cu rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine păcătosul". Cuvintele sale despre rugăciunea inimii nu izvorăsc din auzite, ci dintr-o stare permanentă de rugăciune, din adâncă trăire a prezenței lui Dumnezeu.

Însetând după adâncurile liniștirii duhovnicești, a cerut binecuvântare să plece în Sfântul Munte. Părintele Patriarh Teoctist, Mitropolitul de atunci al Moldovei, i-a arătat dealul din nordul mănăstirii și i-a spus: „Aici să-ți faci Sfântul Munte". Așa a luat naștere o plantație care, îngrijită an de an de părintele, este acum o adevărată pădure, dar și un loc ales, rod al rugăciunilor îndelungate de aici.

Din cauza vremurilor tulburi pentru monahismul românesc din primii săi ani de mănăstire, părintele a fost în ascultarea a 14 stareți. Această instabilitate nu l-a împiedicat să trăiască taina ascultării, a supunerii întru Hristos. Vedea în stareț pe Dumnezeu și, cunoscând puterea ascultării, spunea celor care îl întrebau: dacă te rogi înainte, poți cere sfat de la oricine.

Ce nu a iubit părintele? Neorânduiala. Când cineva era cuprins de aceasta, îl mustra cu o privire aspră: „Nu se poate așa ceva, trebuie să

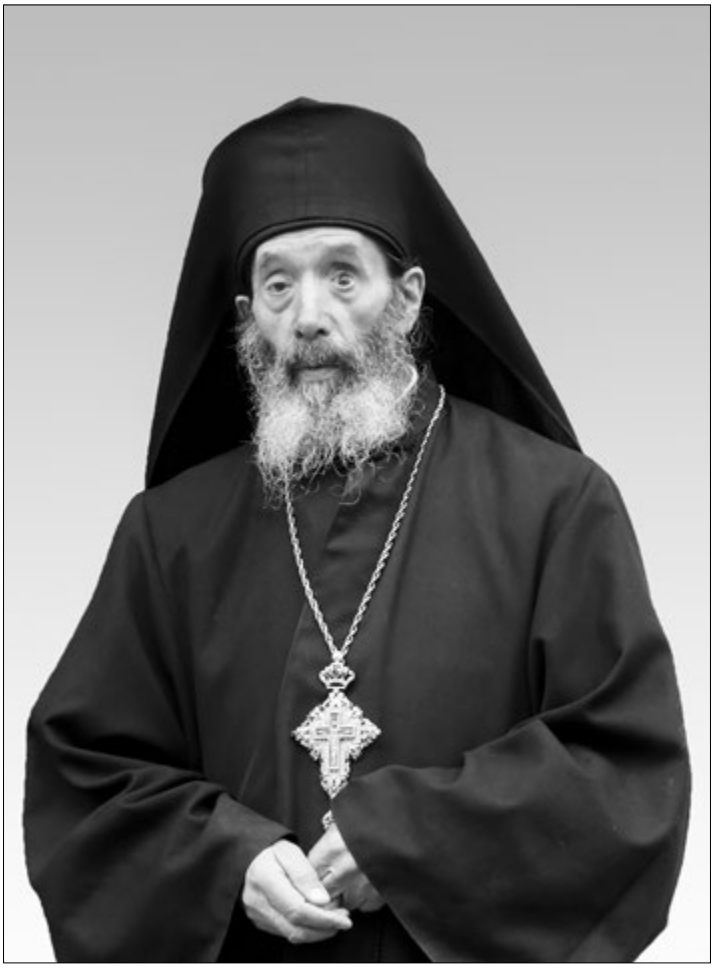

Arhidiaconul Teofilact Ciobîcă

păstrăm rânduiala"; însă apoi îi apărea pe față zâmbetul plin de dragoste. Răbdând, smerindu-se și rugându-se, a căutat pacea și, dobândind-o, a transmis-o celor din jur. Mulți dintre părinții intrați în mănăstire după 1990 mărturisesc că, în momente de tulburare, părintele, cu o vorbă bună, uneori cu o mică glumă, dar mereu cu rugăciunea, i-a ajutat să depășească supărarea. Pentru cei care știau să vadă, părintele era o mărturie vie despre smerenie, răbdare, umilință, tăcere, neosândire, pace, dragoste de Dumnezeu și de oameni.

Așezat de Dumnezeu la Putna, la picioarele Sfântului Voievod Ștefan cel Mare, părintele Teofilact a înțeles datoria morală pe care o au călugării acestei mănăstiri față de ctitorul ei: de a lucra, odată cu nevoința duhovnicească, și în ogorul iubirii de neam și de țară, ca unele care ne sunt rânduite de Dumnezeu. De aceea, pe lângă articolele despre viața monahală, despre sfinții călugări, a scris și materiale despre istoria țării, a Bisericii, a Mănăstirii Putna, încredințându-le tiparului în publicația *Telegraful Român* ori în alte publicații ale vremii.

Celui care îi cerea un cuvânt de folos, Părintele îi răspundea scurt. Una dintre teme era răbdarea necazurilor, a defăimărilor, a asupririlor. Dădea adeseori ca exemplu viața lui Iov. Povestea că, pe când era mai tânăr, îl ispitea gândul să plece din Putna. Starețul de atunci al mănăstirii l-a trimis să se roage la icoana făcătoare de minuni a Maicii Domnului; a făcut ascultare și ispita a dispărut imediat.

Trecerea la Domnul

Pe 8 martie, de Sfântul Teofilact, Părintele obișnuia să dea tuturor părinților din obște câte o carte. În anul 2010, volumul ales a fost *Patimi și virtuți* al Sfântului Cuvios Paisie Aghioritul. Pe fiecare exemplar a scris un cuvânt pe care obștea l-a primit ca pe un testament al său: „Unde este smerenie, este de toate. Unde nu este smerenie nu este nimic. Sfinții Părinți de peste tot confirmă acest adevăr". Este esența unei nevoințe de o viață și martorul intrării părintelui Teofilact în taina lui Hristos: smerenia, rodul stării sale sufletești, căci L-a avut și L-a trăit pe Hristos înăuntrul lui.

Din ce în ce mai neputincios trupește, nemaiputând ieși aproape deloc din chilie, Părintele a găsit puterea interioară să fie prezent la

Prohod și la toată Slujba Învierii. Despre ultimele luni ale vieții sale pământești putem spune că, răbdând fără cârtire boala, a întâmpinat trecerea la cele veșnice așa cum și-a trăit viața: senin, deplin conștient de marea întâlnire cu Hristos Domnul.

În dimineața zilei în care a trecut la „scumpul nostru Iisus", având dureri foarte mari, ucenicul de chilie l-a auzit rugându-se cu multă tărie Maicii Domnului și la Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava. După ce s-a săvârșit taina Sfântului Maslu, se vedea că se pregătește pentru marea trecere. Înconjurat de 14–15 părinți, care stăteau în genunchi lângă el, și-a dat obștescul sfârșit. S-a stins ca o lumânare de ceară curată, cu multă pace și seninătate.

MĂRTURII

Un părinte scria după adormirea sa: „Gândul mă duce la norul care acoperea poporul Israel, apărându-l de arșița zilei și călăuzindu-l spre pământul făgăduinței. Așa a fost Părintele: nor răcoritor, umbră plăcută, de care nu ne dădeam sau poate nu ne dăm nici acum seama, dar de care ne-am bucurat și ne bucurăm. «Bătrân frumos», a fost la tinerețe foc, iar la plinirea vârstei ne-a luminat cu harul de care s-a învrednicit.

În preajma Părintelui simțeai siguranță. Dacă erai în ispită, Părintele se ruga, te chema la strană. Cu acel «Ce faci, măi băiete?» te scotea din cele mai negre gânduri și te arunca în brațele lui Dumnezeu.

Îi auzim și vom mai auzi pașii pe pardoseala bisericii. Simțim ajutorul lui, chiar și acum".

Un călugăr avea gânduri de a pleca din Mănăstirea Putna, fiind asuprit de cugetul că într-o mănăstire în care vin atâția turiști nu se va putea mântui. După ce i le-a mărturisit Părintelui, bătrânul i-a zis: „Crede-mă, frate, că oriunde vei merge nu vei putea lucra rugăciunea așa cum făceau părinții de odinioară. Nouă, călugărilor din vremurile de pe urmă, ne-a mai rămas să lucrăm o singură virtute: statornicia în cele în care ne-a chemat Dumnezeu".

Părintelui Teofilact îi plăcea să povestească fraților despre schimonahul Marcu Dăncilă, despre care însuși părintele Cleopa Ilie mărturisea că avea rugăciunea inimii. Ani de zile acesta a avut ascultarea de a vinde lumânări în biserică, iar seara aducea suma încasată la casierie la părintele Teofilact. În tăcere, fără a rosti niciun cuvânt, făceau predarea-primirea, la final blagoslovindu-se reciproc doar din priviri și prin gesturi. Spunea părintele Teofilact că părintele Marcu învățase să tacă întru cunoștință spre a se îndulci de vorbirea cu Dumnezeu.

Mărturisind acestea, ochiul părintelui Teofilact se umezea adesea, aducându-și aminte de acest mare nevoitor.

Observând adânca implicare a părintelui Teofilact când vorbea despre părintele Marcu, un părinte s-a rugat la Bunul Dumnezeu să-i descopere ce anume îi lega așa de tare pe cei doi. Și iată că într-o noapte, după ce s-a culcat, obosit de osteneala acelei zile, acelui monah i s-au arătat în vis cei doi asceți, Teofilact și Marcu, învăluiți într-o lumină de negrăit. După ce i-au spus în câteva cuvinte cele ce aveau să i se întâmple, s-au retras amândoi cu niște mișcări line în acea lumină dumnezeiască.

Un alt frate mărturisea că abia târziu în seara dinaintea tunderii în monahism, s-a hotărât să-i ceară părintelui să-i fie naș de călugărie. Ora fiind foarte înaintată și știind prea bine rigoarea programului părintelui Teofilact, care se retrăgea din timp pentru împlinirea pravilei și a canonului, s-a gândit să-l anunțe a doua zi. Dar, parcă împins de o mână nevăzută, a ajuns în fața chiliei Părintelui, a bătut cuviincios, rostind rugăciunea și după „Amin-ul" acestuia a pășit înăuntru, găsindu-l cu metania în mână, în poziție de așteptare. Înainte de a apuca să spună vreun cuvânt, bătrânul i-a arătat mantia de călugărie deja pregătită în cuierul din spatele ușii. Știa de hotărârea lui și l-a așteptat să-i spună simplu: „Da! Mâine-seară!"

Îi erau nelipsite rugăciunile dimineții și ale serii. *Paraclisul Maicii Domnului* și *Psaltirea* obișnuia să le citească dimineața până la orele 11; la orele amiezii citea mereu *Canonul către Îngerul Păzitor*, *Canonul de*

pocăință către Mântuitorul și *Canonul către toate Puterile cerești*. Obișnuia să facă mereu un număr fix de metanii cu Rugăciunea lui Iisus și la vârsta de peste 80 de ani făcea peste 40 de metanii seara, înainte de culcare. Citea cărți duhovnicești și obișnuia să spună că pentru călugăr *Patericul* este abecedarul monahicesc. Cu câteva săptămâni înainte de a pleca la Domnul, într-o seară, târziu, mi-a spus trei lucruri care pentru mine au rămas ca un testament: să am răbdare până când simt că sufletul îmi iese pe gură; să nu îl uit niciodată pe îngerul păzitor și să mă rog mereu lui și să știu că Maica Domnului nu mă va lăsa niciodată.

Naturalețea lui, simplitatea impresionau. Avea aceleași mișcări, aceleași gesturi, iar când ceva nu era în regulă sau erau ispite în mănăstire, era mereu cu metaniile în mână și se ruga. Avea o credință puternică. Pentru orice problemă, ispită sau întrebări care te frământau, te ajuta mereu cu pilde din *Pateric* și cuvinte ale Sfinților Părinți, nu te forța, îți respecta libertatea, îți arăta cum să faci față sau cum să procedezi în anumite situații, dar nu impunea. Dacă avea nevoie de un lucru sau de altceva, spunea o dată, a doua oară și foarte, foarte rar a treia oară.

Într-o dimineață, la biserică, a leșinat în Sfântul Altar și, căzând, s-a lovit la ochi în colțul Sfintei mese. Atunci l-am întrebat: Dacă a văzut că se simte rău și are amețeli, de ce a venit la biserică? Mi-a spus că, dacă ar fi în putere să vină și, totuși, ar lipsi, atunci nu ar avea cuvânt de îndreptățire în fața lui Dumnezeu.

Cred că toți cei care l-au cunoscut au fost ajutați în mod văzut sau ascuns de către el. Prin echilibrul duhovnicesc pe care îl avea, prin bunătatea și jertfa sa, spunea mereu că trebuie efort ca harul să vină. Avea un anumit dar de a te odihni duhovnicește, era grijuliu, iubea mult obștea mănăstirii.

Cu siguranță avea darul rugăciunii, dar l-a tăinuit. A fost dat afară prin Decretul 410 în anul 1959 și o perioadă de timp a trăit la Suceava, unde a și lucrat. Avea un deosebit respect și îl pomenea mereu în rugăciunile sale pe Preasfințitul Partenie Ciopron, care l-a și ajutat în această

perioadă. Mănăstirea de metanie a fost Mănăstirea Râmeț și a fost de față când, în mod minunat, în urma inundațiilor produse de ieșirea din matcă a râului Geoagiu, s-a aflat capul Sfântului Ghelasie, care în urma retragerii apei a fost găsit pe pervazul geamului de la Sfântul Altar.

CUVINTE DE FOLOS

Despre Sfântul Ștefan cel Mare

De acolo de unde este, el veghează asupra noastră, fie că viețuim pe ambele maluri ale Prutului, pe ambele versante ale Carpaților sau departe de pământul românesc, mijlocind la Dumnezeu să ne „izbăvească din nevoi și din necazuri", precum se spune în Troparul Sfântului.

Sfinte și drepte Ștefan, roagă-te lui Dumnezeu pentru noi!

Despre viața monahală

Nu trebuie să se creadă că persecuția i-a dus pe monahi în pustie, ci dragostea de a-I sluji lui Dumnezeu în cea mai perfectă liniște, pe care le-o oferea aceste locuri retrase. Persecuția a grăbit sihăstria, dar nu a creat-o. Nu se poate concepe o comunitate creștină din primele veacuri fără un nucleu de asceți.

Mănăstirea este locul unde creștinul se încearcă pe sine ca aurul în cuptor. Nu e lucru puțin a viețui în mănăstire și a rămâne credincios până la sfârșit. Însă nu rasa și tunsoarea îl fac pe monah, ci lepădarea omului lumesc și îmbrăcarea în cel duhovnicesc, precum și răstignirea desăvârșită a poftelor.

De tăria hotărârii noului începător depind sporul și urcușul spre îmbunătățire, căci „omul hotărăște și Dumnezeu orânduiește" și de multă strădanie are nevoie cel ce voiește a spori în cele duhovnicești.

Prima virtute a monahului, care le cheamă și pe celelalte, este ascultarea, ca treaptă sigură care duce la desăvârșirea mult dorită.

Despre învinovățirea de sine

Nimeni nu este pricinuitorul pierzării tale decât voia ta, iar al binelui este Dumnezeu. Diavolul nu poate face ceva spre pierzarea sufletului, ci numai îi sugerează.

Învinovățirea de sine conlucrează strâns cu smerita cugetare spre a înlătura efectele foarte dăunătoare ale slavei deșarte, o fiică a mândriei luciferice, care lucrează strâns cu îndreptățirea de sine.

Nici nu putem spori și nici vom izbuti să ne folosim duhovnicește câtă vreme suntem porniți împotriva altora și nu ne învinovățim pe noi înșine.

Cea mai mică durere, cea mai neînsemnată ofensă pe care creștinul o suportă pentru Dumnezeu nu va rămâne nerăsplătită.

Prin faptul că-i judecăm pe alții, pierdem mult, mai ales atunci când îl judecăm pe duhovnic. Eu, când mă spovedesc, mă duc pentru harul care este peste preot, indiferent de felul cum este preotul. Dacă harul a coborât asupra lui, pot eu să mă lupt cu Dumnezeu?

Despre smerenie și dragoste

Cel care nu-L iubește pe Dumnezeu cu adevărat aleargă zadarnic și nicicând nu-L va putea ajunge dacă mai întâi nu-l iubește pe aproapele.

Dacă dragostea este atât de necesară unui creștin ortodox pentru a duce o viață plăcută lui Dumnezeu, spre a nu pierde osteneala, este mare nevoie de o altă virtute, numită smerenia, care acoperă ca o mantie faptele cele bune.

Cel smerit vorbește mai mult prin fapte, prin comportare, prin felul de a se prezenta printre semenii săi, și nu se laudă niciodată, căci știut este că: „Lauda de sine nu miroase-a bine". Omul smerit este plăcut lui Dumnezeu și de temut diavolului. Pe cel smerit nu-l vei vedea niciodată certându-se cu semenul său. Nu-l vei vedea lipsă de la datoria lui, nu-l vei găsi acolo unde nu este căutat. Smerenia atrage mila lui Dumnezeu asupra celui păcătos, care primește iertarea cea mult dorită.

Vrăjmașul neamului omenesc, diavolul, pândește cu vicleșug timpul prielnic, când poate interveni ca la dreptul Iov, să fure aceste fapte bune,

prin mândrie, cu tot cortegiul ei. De aceea, Sfântul Nil Sorski spune: „De vei îndrăzni să treci măsura ta, vei pierde și pe cele ce le ai". De aici rezultă că idealul vieții creștine nu este facerea de minuni, învierea morților, tămăduirea bolnavilor, „ci desăvârșita smerenie", cum spun Sfinții Părinți ai *Filocaliei*.

Smerenia este dreapta socoteală, este a nu te crede mai mult decât ești. Tot ce trece peste această măsură este de la diavolul. Sfinții Părinți spun că: „Smerenia este o clădire ce nu se ridică decât pe ruinele mândriei".

Fără smerenie, nu există dragoste față de cei din jurul tău. Ca atare, fără smerenie nu poate fi ascultare sau supunere față de Dumnezeu, față de cei sus-puși, față de părinți, profesori, preoți.

Fără smerenie și dragoste se destramă căsnicia, se distruge familia, nu se respectă legile statului în care trăim și muncim, nu se ține cont de omenie, nu se ține seamă că tu, muritorule, ești un nimic; te crezi, totuși, deasupra altora disprețuindu-i fără frică de Dumnezeu și rușine de oameni, pe cei cărora le ești dator cu prețuirea, cu cinstea și cu supunerea.

Smerenia aduce cele mai mari foloase creștinismului, asigură păstrarea unității bisericii și integritatea nealterată a credinței, iar în ultimă instanță mântuirea credincioșilor.

Omul smerit are dragoste față de cei mai mici ca el și supunere curată față de cei mai mari decât el. Dacă e ascultare, este și smerenie; dacă e smerenie, Dumnezeu dă rugăciune.

Smerenia este ea însăși un izvor de nădejde, căci te face să socotești că nu ai dreptul la mângâieri lumești. Iar răbdarea întărește firea ta, încât nu mai simte greutatea necazurilor.

Mândria te izolează de cei din jur. Prin mândrie singur îți atragi mânia lui Dumnezeu și disprețul celorlalți.

Despre curăția sufletului

În zilele noastre, când liniștea este grav afectată în toate domeniile vieții, o interiorizare în taina sufletului nostru este mai mult

decât necesară. Aici, prin eforturi proprii, cu harul lui Dumnezeu, să menținem liniștea și să nu ne tulburăm de vacarmul zgomotelor exterioare.

Să ne aplicăm noi înșine metodele care ne aduc liniștea interioară și să o păzim cu toată gingășia sufletească, să nu o pierdem prin ceva de care să ne mustre conștiința.

Când ne rugăm, să ne rugăm pentru toți creștinii și pentru aceia care nu se roagă niciodată.

De dai cuiva ceva, uită degrabă. De primești ceva, să nu uiți.

Când judecăm greșelile aproapelui, atunci înseamnă că nu s-a curățit sufletul. Cei care ne defaimă sunt binefăcătorii noștri, ne pricinuiesc îmbogățiri duhovnicești în cealaltă viață. Nici nu putem spori și nici nu vom izbuti să ne folosim duhovnicește câtă vreme suntem porniți împotriva altora și nu ne învinovățim pe noi înșine.

Omul bun gândește cele bune, iar cel rău cele rele; nu gândi despre nimeni rele, altfel tu însuți vei deveni rău.

Despre răbdare și statornicie în bine

Nu este răbdare adevărată aceea când creștinul suferă numai cât îi place și de la cine îi place, ci de la oricine ar porni, considerând că aceasta vine de la și cu voia lui Dumnezeu.

La creație, omul a fost înzestrat de Dumnezeu cu rațiune și voință liberă. Omul, fiind încununarea creației lui Dumnezeu, a fost menit să fie stăpân peste celelalte creații, dar în primul rând să fie stăpân pe sine însuși. Această stăpânire de sine se înfăptuiește supunând voința liberă rațiunii, iar rațiunea poruncii lui Dumnezeu, Care ne-a dat-o.

Această supunere cere multă răbdare.

Fără răbdare nu există supunere. Fără răbdare nu se poate înfrâna voința liberă sau instinctele josnice ale omului. Fără răbdare, rațiunea omului nu dirijează voința acestuia spre dragoste nefățarnică, spre slava

lui Dumnezeu, spre binele semenilor noștri și spre fapte bune, cu care să dobândim mântuirea sufletului.

Fără Iisus Hristos, viața noastră este un haos. Greutățile de tot felul ne apasă istovitor. Simțim din plin suferințele, ce ne par insuportabile. Răbdarea ne părăsește, dispar dragostea, bunul-simț, buna-cuviință, elemente atât de necesare în viața noastră.

Să nu ne pierdem curajul. Să nu deznădăjduim. Să nu fugim de răspunderea care ni s-a încredințat. Să nu ne înspăimântăm în fața primejdiilor, a greutăților, ci să ne încredem în Iisus Hristos.

Pentru noi, creștinii, este imposibil să implorăm ajutorul lui Dumnezeu și să nu fim ajutați, ca odinioară Sfântul Apostol Petru, care se afunda în marea învolburată.

În Sfânta Scriptură stă scris că nu trebuie să ne temem de nimic, chiar atunci când „munții se vor muta în inima mărilor", ci numai de păcat, care ucide trupul și sufletul.

Cu toții avem o misiune în viața aceasta și alături cu noi pășește Iisus Hristos, cu răbdare și dragoste nețărmurită, să ne ajute. Să-L primim în sufletele noastre, în casele noastre, să-i facem loc în inimile noastre, în viața noastră, și vom vedea cum suferințele noastre se alină, greutățile se ușurează, sufletul se luminează, iar trupul strălucește de frumusețe și sănătate. Să-L urmăm pe Hristos, Care nu s-a mâniat pe cei care-L batjocoreau și-L ocărau atâta; noi imediat ne supărăm dacă ne face cineva vreo observație.

Dacă i se pare cuiva că se împărtășește de toate virtuțile, dacă nu va răbda până la sfârșit, nu este vrednic să ajungă în Împărăția cerurilor.

Despre rugăciunea inimii

Ce frumoasă este rugăciunea inimii: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul". Ne trebuie mai mulți ani pentru a o dobândi, pentru a intra în inimă, pentru a se coborî din minte în inima smerită. De abia atunci când ajungem la această trăire

duhovnicească, nu ne mai interesează ce fac ceilalți, nu ne mai interesează greșelile aproapelui.

Când ajunge rugăciunea în inimă, aceasta se roagă chiar dacă nu vrei. Trebuie mult efort, foarte mult timp dedicat acestei rugăciuni și apoi vine ajutorul lui Dumnezeu și căpătăm răbdarea și atenția. Dumnezeu, Care-ți vorbește din inimă, îți dă răspunsul chiar în inimă. Poate nu bagi în seamă lucrul acesta, dar El stăruie și atunci îți dai seama că este lucrarea lui Dumnezeu.

Trebuie mai mult efort din partea noastră, iar dacă Dumnezeu vede bunele noastre intenții, atunci pogoară din belșug harul Său peste noi. Însă puținul început este bine să-l facem noi.

Monahul Serafim Hasna

Minunat este Dumnezeu întru sfinții Săi, Dumnezeul părinților noștri. Căci multe căi de mântuire sunt înaintea Părintelui Ceresc.

Preamărit a fost Dumnezeu, prin faptă și cuvânt, de robul Său, Serafim monahul. Întru el s-a împlinit și cuvântul Sfântului Apostol Pavel: „Suferința aduce răbdare, răbdarea încercare, încercarea nădejde. Iar nădejdea nu rușinează, pentru că iubirea lui Dumnezeu s-a vărsat în inimile noastre, prin Duhul Sfânt, Cel dăruit nouă".

Născut în preajma Mănăstirii Putna, în satul Straja din județul Suceava, din binecredincioșii părinți Dumitru și Elena Hasna, ca al cincilea copil din cei șapte pe care Preabunul Dumnezeu i-a dăruit acestei familii, a văzut lumina zilei pe 3 martie 1983 și a primit numele Vasile. Din fragedă pruncie a primit o educație aleasă și a fost purtat către sfânta mănăstire, unde întreaga familie își avea duhovnicul, părintele arhimandrit Iachint Unciuleac. Cu frică de Dumnezeu, cu credință și cu multă cumințenie a petrecut copilăria în sânul familiei, iar

apropierea de mănăstire și de sfintele slujbe i-au făcut viața frumoasă. Era nelipsit de la marile sărbători, bucurându-se împreună cu vieţuitorii mănăstirii de frumuseţea slujirii și a cântării în sfântul altar al Putnei.

La Praznicul sfintelor Paști din anul 1998, pe când avea numai 14 ani, cuminte și smerit a slujit sfântului altar ca ajutor de paraclisier, pregătind sfânta anafură spre sfinţire, ca apoi să fie împărţită mulţimii credincioșilor. În ziua de 5 mai a aceluiași an, neglijând binecuvântarea mamei, se îndreaptă către apa Sucevei, unde la scăldat suferă un accident ce-l va ţintui la pat pentru toată viața – fractură de coloană în zona cervicală. Din această zi, în viața tânărului Vasile au loc transformări neașteptate. Imposibilitatea de a-și mișca mâinile și picioarele, ci doar capul, ochii și mintea, nu s-a descurajat, ci s-a așezat în bucuria împlinirii în Dumnezeu. Ajutat de cei din jur, și-n mod deosebit de surioara lui mai mică, Vasile a lecturat în cei 17 ani de suferință la pat – pat ce i-a fost ca un coșciug, Sfânta Scriptură, Viețile Sfinților și, în mod deosebit, scrierile părintelui Cleopa Ilie. Astfel a răzbit în suferință și a putut stărui în bine. Prin fața ochilor lui Vasile, pagină după pagină au trecut și minunile sfinților Nectarie de Eghina, Ioan Rusul, Xenia din Sankt Petersburg, la care avea evlavie deosebită, Ioan Maximovici. Cărţile apărute, care mărturiseau despre suferinţele tinerilor din temniţele comuniste, l-au făcut de multe ori să cugete zicând: „Cele pe care le am eu de suferit sunt prea puţine”.

Suferința este a celor aleși, iar aceasta, când e făcută cu mulţumire, devine o jertfă vie și bine primită înaintea lui Dumnezeu. Tăria de suflet pe care a avut-o și cugetarea cea smerită au făcut ca suferința și neputința să le primească drept o binecuvântare și să spună de multe ori: „Mai multă bucurie am avut în boală decât atunci când eram sănătos”.

Legătura cu părinții Mănăstirii Putna, întâlnirea cu ei, fie când aceștia îl vizitau, în casa natală, fie când venea el la mănăstire, erau prilej de bucurie, de cântare duhovnicească și de rugăciune împreună. Atât spovedania deasă și unirea cu Trupul și Sângele lui Hristos, cât și Taina Sfântului Maslu au făcut ca duhul deznădejdii, al descurajării să stea departe de el.

Monahul Serafim Hasna

Arma cea mai puternică în războiul nevăzut pe care l-a avut de dus a fost rugăciunea. La ea a alergat și cu lacrimi în ochi a biruit egoismul și închipuirea de sine, care sunt cele mai subtile forme ale mândriei. Permanenta atenție la sine și chemarea numelui Domnului cu adâncă smerenie au fost programul lui de rugăciune. Toate acestea l-au dus către cea mai înaltă și sfântă preocupare a omului – cunoașterea lui Dumnezeu. Astfel, el nu și-a închis viața, nu și-a ratat viitorul, ci suferința trupească a transformat-o în cale a bucuriei întâlnirii cu Hristos. Hristos, samarineanul milostiv prin excelență, a călătorit împreună cu el, căci ochii plini de lacrimi ai lui Vasile nu au fost altceva decât expresia mulțumirii și recunoștinței față de Dumnezeu, Cel bun și iertător. Pacea lăuntrică unită cu simplitatea sunt rod al prezenței Harului Duhului celui Preasfânt.

Omul care are o dulceață în sine o răspândește și în afară. Omul bun îi îndulcește pe toți pe măsura bunătății lui, iar sfinții comunică o dulceață sufletească; însă omul rău îi amărăște și îi agită pe toți. „Atât bunătatea, cât și răutatea au o forță iradiantă", spune Sfântul Isaac Sirul. Pacea și bunătatea lui Vasile au făcut ca mulți să se îndrepte către el, atât consăteni, cât și cei care l-au cunoscut în decursul anilor. A sta lângă el nu era altceva decât un prilej de bucurie: „Adună-ți pacea în sufletul tău și mulți se vor sălășlui pe lângă tine". Pe deplin cuvintele Sfântului Isaac Sirul și ale Sfântului Serafim de Sarov s-au împlinit întru el.

Hristos i-a aprins inima cu dragostea sa și astfel dorința de a îmbrăca haina monahală, taină și simbol desăvârșit al afierosirii depline lui Dumnezeu a devenit realitate în anul 2013, pe 29 august, la sărbătoarea Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul. Dacă fiecare monah a venit pe propriii genunchi din pridvorul bisericii până-n fața Sfântului Altar, el a fost adus de părinții Mănăstirii Putna, într-o atmosferă de taină adâncă, așezați de jur împrejurul patului său, acoperindu-l fiecare cu mantia lui. Răspunsurile au fost puternice, limpezi, clare, arătând o dorință sinceră și având o voință extraordinară pentru a primi îngerescul chip. I s-a dat numele de Serafim, adică fără de păcat, fără de vicleșug, ca un înger, așa cum i-a fost chipul întreaga-i viață.

În anul 2014, în 6 ianuarie, la praznicul Bobotezei, monahul Serafim a dat semne că se pregătește pentru Marea Trecere. Câteva zile nu a fost

conștient de cele petrecute în jurul său. Și-a revenit pentru un timp, dar aceasta i-a fost dată de Dumnezeu pentru a se pregăti și mai intens, în vederea întâlnirii cu Cel dorit și iubit.

Știm că diavolul urmărește sfârșitul vieții noastre, „călcâiul" (*Facere* 3, 15). În ajunul trecerii sale, joi, 16 ianuarie, după ce a primit Sfintele și Preacuratele Taine ale Trupului și Sângelui lui Hristos, vrăjmașul a încercat să-l prindă cu viclesugurile sale, acum, la capăt de drum. Sprijinit de cei din jur, a chemat mult și-n adâncă rugăciune pe Maica Domnului, iar ea nu a întârziat să-l miluiască. Pentru câteva ceasuri, monahul Serafim a fost absent, a intrat într-o comă profundă până aproape de miezul nopții când, pentru dragostea ce I-o purta Domnului, Acesta l-a învrednicit de un mare dar – un dialog cu Sine, cu Preabunul Dumnezeu, cu Mântuitorul și izbăvitorul nostru Iisus Hristos. Nu pentru întărirea credinței sale, căci de mult nu mai avea nevoie de argument pentru credință, ci pentru întărirea celor din jur și convingerea tuturor că suferința asumată este jertfă vie înaintea lui Hristos.

Dialogul cu Hristos îl începe cu aceste cuvinte: „Acum slobozește pe robul tău, Stăpâne, după Cuvântul Tău, în pace…", pe care Îl vede cu ochii minții. Ce a urmat a putut fi surprins fragmentar de părinții mănăstirii, prezenți lângă el, doar atât cât i-a îngăduit Dumnezeu să exprime din taina pe care i-o descoperea. „Tu, fiind un Dumnezeu adevărat, să mi-o întorci în adevăr… Știu că… Mă înțelegi… Am nădejde că mă vei ierta. Cu aceste haine de sărbătoare… Dar, Te rog, Dumnezeul meu, iartă-mă… Pentru mila Ta cea mare, iartă-mă!…" Cuvântul „să mi-o întorci în adevăr" trebuie înțeles „să mi-o răsplătești", apoi cererea de iertare nu este altceva decât starea de pocăință pe care o are cineva în prezența lui Dumnezeu. „Vezi… cât sunt de frumos". Dumnezeu îi dă să-și vadă propria frumusețe lăuntrică, ascunsă până atunci de ochii cei trupești sub chipul unui trup paralizat, deformat și plin de răni.

„Fă-mi o bucurie… Pe toți, iartă-ne… pe toți, iartă-ne… Bine… Îți mulțumesc că m-ai ascultat… Frumos… am nădejde că mă vei ierta, Dumnezeul meu… Iartă-mă, Dumnezeul meu, iartă-mă și nu mă părăsi", continuă monahul Serafim dialogul său cu Dumnezeu. Măsura

duhovnicească la care a ajuns nu este alta decât aceea a omului ce este cu inima largă și, așezat înaintea lui Dumnezeu, îi poartă pe toți înlăuntrul ei. Pentru că dragostea nu are sfârșit. Suntem dumnezei după Har și, prin dragoste și dăruire, devenim purtători de Hristos, ne jertfim pentru noi și pentru cei din jur prin virtutea cea mare a dragostei. Văzându-și frumusețea lăuntrică și iertarea primită de la Dumnezeu, căpătând îndrăzneală înaintea Lui, precum Sfinții Părinți, cere iertare pentru toți, lucru pentru care Îi și mulțumește lui Dumnezeu. Starea de adâncă pocăință îl stăpânește mai departe și încheie dialogul cu aceleași cuvinte: „Iartă-mă, Dumnezeul meu, iartă-mă și nu mă părăsi! Ce zici, Dumnezeul meu, mă ierți? Iartă-mă… Iartă-mă! Iartă-mă, Dumnezeul meu, iartă-mă! Iartă-mă! Te rog, iartă-mă!"

Tâlcuind cuvintele „nu mă părăsi" în duhul Sfinților Părinți, înțelegem că omul, când este în prezența Preabunului Dumnezeu, ar vrea ca acea stare să nu se termine, ci să rămână de-a pururi, pentru că e dulceață, pace și bucurie.

Omul care urmează chemării lui Dumnezeu și își îndreaptă viața după poruncile Sale face mai întâi pocăință pentru el însuși, pentru păcatele proprii. Urmând calea pocăinței, el devine părtaș Patimilor Mântuitorului și atrage în inima sa Harul lui Dumnezeu, care îi lărgește inima și-l face să descopere că ființa sa este inseparabil legată de ființarea întregii omeniri. Oriunde s-ar afla, el vede lumea în duh și îi trăiește suferința. Se pocăiește și se roagă pentru întreaga lume ca pentru sine însuși, devenind astfel un împreună-lucrător cu Dumnezeu la renașterea semenilor săi.

Omul duhovnicesc, în comuniune cu Dumnezeu, Sfântul, ia asupra sa păcatele tuturor. Părintele Serafim a ajuns la acea măsură în care, în rugăciunea lui, Îi cere Preabunului Dumnezeu să îi ierte pe toți oamenii. A repetat întreit: „pe toți". Este asumarea crucii celorlalți și răstignirea proprie pentru ei. Păcatele lor sunt crucea lui, iar el se jertfește pentru ei. Suferința lui e o jertfă; în numele ei, el cere iertare pentru toți.

După câteva ceasuri, către orele 5.20, vineri, 17 ianuarie 2014, când se face prăznuirea Sfântului Antonie cel Mare, înconjurat de rugăciunea părinților din mănăstire, și-a dat sufletul în mâna lui Dumnezeu.

Așa a trecut la cele veșnice cel ce a știut să prefacă suferința în bucurie și nădejdea în rugăciune și ne-a făcut cunoscut tuturor că iubirea lui Dumnezeu s-a revărsat în inima sa prin Duhul Sfânt.

FAPTE ȘI CUVINTE DE FOLOS

Fiind întrebat dacă a cârtit înaintea lui Dumnezeu pentru suferința sa, a răspuns: „M-am silit să nu cârtesc!"; și de aceea Dumnezeu L-a iubit mult.

Când starețul îl certa, spre smerenie: „Iar vorbești, Serafime? Ai uitat că trebuie să te rogi pentru toți? Ai uitat că tăcerea este a monahului?", nu răspundea decât cu: „Iartă-mă, părinte, și nu voi mai face!" Știa să rabde certarea venită și pe drept, și pe nedrept. De aceea, cu el s-au împlinit cuvintele: „Vino, slugă bună și credincioasă!" (*Matei* 25, 21).

La întrebarea: „De ce nu este pace în lume?", monahul Serafim a răspuns: „Cred că fiecare om, de I-ar mulțumi lui Dumnezeu, ar ajunge la o stare de pace sufletească și la a nu-și dori prea multe. Dacă ești bogat și ajungi ca acel bogat nemilostiv din pilda săracului Lazăr, sau ca cel bogat căruia i-a rodit țarina – oameni care și-au pierdut sufletul pentru că nu au fost milostivi, atunci e greu să fii bogat".

Spovedania deasă și împărtășirea cu Sfintele Taine la două-trei săptămâni m-au făcut să depășesc deznădejdea. Sfânta Împărtășanie îți aduce o stare duhovnicească foarte plăcută, care te poate duce cu gândul la Rai, la bucuriile veșnice.

Mila Domnului a lucrat și mi-a dat să văd că-n boală, ca și în orice încercare, trebuie să-I mulțumim lui Dumnezeu. Când Îi mulțumești lui Dumnezeu, bucuria e mult mai mare și nici măcar nu poți descrie în cuvinte simțămintele pe care le ai, căci sunt un dar de la Pronia Dumnezeiască.

Când Dumnezeu îngăduie o Cruce, o îngăduie cu măsură și când zici că nu mai poți, vin alinările dintr-odată.

Patul ăsta m-a îngrădit și m-a oprit de la multe rele. Cel mai mare dar pentru om este a păstra credința în suferință; aceasta te face un vas ales al lui Dumnezeu, un bineplăcut Lui. De aceea, suferința trebuie acceptată cu maturitate.

Comparând viața mea cu viața sfinților și a celor care au pătimit în temnițele comuniste, am zis: Ce am eu de suferit este prea puțin! Când Îl ai pe Hristos, boala, suferința, nu-ți este decât bucurie. În suferință, Hristos, precum Cel care a suferit pentru întregul neam omenesc, te îmbrățișează și este lângă tine.

Timpul e dat pentru a ne ocupa mai ales cu cele duhovnicești. Spovedania sinceră, mărturisirea tuturor gândurilor îl scoate pe om din toată imaginația, din toată închipuirea, din toată ispita.

Viața este trecătoare și contează numai cu ce mergem dincolo. De aceea, mai de preț sunt faptele bune. Să citim mai mult din Sfinții Părinți, din *Psaltire* și să nu neglijăm *Ceaslovul*, rugăciunile, acatistele, paraclisele.

Eu, dacă aș fi față în față cu Mântuitorul Hristos, I-aș spune ce I-am spus și până acum: Doamne, Iisuse Hristoase, miluiește-mă pe mine păcătosul. Și atunci nu cred că Mântuitorul ar privi la mine cu dispreț, ci ar privi cu bucurie, cu îndurare și m-ar primi ca pe un păcătos care are pocăința în suflet și mi-ar da după cum m-aș ruga.

Este greu să lupți cu vrăjmașii nevăzuți atunci când nu-ți ții în frâu imaginația. Sfinții Părinții pun mare accent pe rugăciunea: „Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă", căci starea pe care o poți dobândi prin această rugăciune este deosebită. Eu nu mă gândesc la măsuri înalte, dar îmi doresc ca această rugăciune să fie o stare de permanență a

sufletului meu, să nu mai fiu împrăștiat, să mă pot aduna când mă rog, să ajung la o stare de smerenie. Dacă aș dobândi smerenia, aș fi mai liniștit.

A asculta slujba de la mănăstire este mângâierea sufletului meu.

Cred că orice creștin se poate mântui. Dar trebuie să vrei asta, să te nevoiești. „Dai voință, iei putere!" – zicea părintele Nicodim Mândiță, iar părintele Paisie spunea așa: studenții vor să ia note mari fără să învețe, muncitorii – să câștige bani mulți fără să muncească, iar creștinii – să se mântuiască fără să se nevoiască, or, asta nu se poate; mântuirea e posibilă pentru fiecare, dar silește-te.

Ca să te poți mântui trebuie să ai în gând necesitatea nevoinței, să pui preț pe sfințenie, să te gândești că păcatul este urâciune înaintea lui Dumnezeu și trebuie să lupți să-l părăsești, să te nevoiești ca să-l înlături din viața ta. Dar asta nu se poate face de unul singur, ci numai cu ajutorul lui Dumnezeu. Deci, de vrei să te mântuiești, ia-L în ajutor pe Dumnezeu și El va fi lângă tine și te va ajuta.

Până la 15 ani umblam pe la mănăstiri, dar nu înțelegeam aspectul duhovnicesc al vieții. Însă cu timpul, prin suferință, cu Harul lui Dumnezeu curățindu-se sufletul, am realizat mai multe.

La întrebarea: „Crezi că oamenii sunt fericiți?" monahul Serafim a răspuns: „În ziua de azi văd multă nefericire. Dacă nu ești cu Dumnezeu, nu poți fi fericit. Oamenii care au frică de Dumnezeu, care Îl caută pe Domnul sunt fericiți, ceilalți, care se țin de păcat și nu-L caută pe Domnul, sunt oameni nefericiți".

Citind cartea *Patimi și virtuți* a Părintelui Paisie Aghioritul, mi-am dat seama și de egoismul care este în mine, și de mândrie, de slava deșartă. Dumnezeu a îngăduit să cad cu gândul în păcatul curviei ca să-mi pot vedea lesne și alte păcate: al mândriei, al judecării aproapelui.

Mi s-a întâmplat să-i judec pe alții și așa, judecând pe alții, am căzut și eu în păcatele pe care le judecam.

Ce este de făcut în suferință? Durerea, suferința să nu o băgăm în seamă. Să nu ne preocupe durerile fizice, ci starea sufletească, să ne vindecăm sufletul, pentru că sufletul este cel bolnav și care trebuie curățat. Este nevoie să ne rugăm mai mult, să ne nevoim mai mult – războiul nevăzut este foarte puternic. Trebuie să renunțăm la egoismul nostru, la eul nostru și așa biruim mândria.

Fiind întrebat: „Ce sunt părinții, preoții pentru tine?", el a răspuns: „Îi prețuiesc foarte mult pe părinți, pe preoți și sufletul meu a simțit că Taina Sfântului Maslu și slujbele săvârșite de ei mă făceau să mă simt foarte fericit și primeam putere să trec cu răbdare peste suferință".

Datori suntem să ne rugăm pentru alții, chiar starea noastră sufletească trebuie să ne ceară aceasta și noi să cerem să fim pomeniți de alții. De fapt, în Ortodoxie, fiecare avem datoria să ne rugăm unii pentru alții.

Noi suntem un neam cu rădăcini adânci, împărtășim credința ortodoxă dintru început – și am avut domni care și-au apărat nu numai neamul, dar și credința cu prețul vieții lor. Așadar, și noi trebuie să ne apărăm neamul, în primul rând rugându-ne pentru el. Chiar mă sfătuia un călugăr să-i cer în rugăciune Sfântului Voievod Ștefan cel Mare să mijlocească la Dumnezeu pentru neamul românesc, ca să se întoarcă la credință. Astăzi, au ajuns străinii să ne ocupe țara, iar noi, ca neam, le slujim în țara noastră. Este ceva urât, ce să zic… Din pricina păcatelor noastre am ajuns la starea aceasta de degradare, pentru că și Dumnezeu a îngăduit să fim înrobiți.

Vrednică ești cu adevărat să te lăudăm, crin al Moldovei, Ierusalim al neamului românesc, viță ce ai odrăslit strugurii harului: pe monahii cei ce, cu viețuirea lor îngerească, te-au înveșmântat. Mireasă preafrumoasă a Slăvitului Voievod Ștefan, altar al conștiinței românești, maică ce sub acoperământul Maicii Vieții viețuiești. Maică a tuturor celor ce vin la tine. O, Putnă! A noastră maică și moștenitoare, a noastră casă părintească.

Stareții Mănăstirii Putna

Arhim.	**Ioasaf**[1]	1466–1485
Arhim.	**Paisie**	1486–1502
Arhim.	**Spiridon**	1502–1504
Arhim.	**Siluan**	1514, 1523, 1530, 1532, 1536
Arhim.	**Acachie**	1520, 1522; 1528 (proegumen)
	Arsenie	1539
Arhim.	**Gheorghe**	1545–1546; *Episcop de Rădăuți, 1552–1558*
	Veniamin	1552
Arhim.	**Anastasie**	1556; *Episcop de Roman, 1558–1572*; *Mitropolit al Moldovei, 1574–1577*
	Io[…][2]	1559
Arhim.	**Spiridon**	1566–1567, 1569, 1571
Arhim.	**Eustatie**	1568 (proegumen), 1569; 1574, 1575; *Episcop de Roman, 1575–1580*
Arhim.	**Dosoftei**	1585, <1595–1596>[3], 1598
	Petroniu	1595
Arhim.	**Filotei (?)**	ante septembrie 1597
Ierom.	**Teodor**	proegumen la 14 martie 1601
Ierom.	**Teofan**	1610
Ierom.	**Ghervasie (?)**	1612
Ierom.	**Agaton**	1613
Ierom.	**Zosima**	cca. 1620
	Forgaci	cândva între 1622–1627
Ierom.	**Anastasie**	1629

Ierom.	**Teofan**	1638, 1642; *Episcop de Huși, 1656–1658*; *Episcop de Rădăuți, 1646–1651, 1658–1667*
Ierom.	**Simeon**	1641–1642, 1646, 1647, 1657
	Lazăr	1658; 1679 (proegumen)
	Ioan	1665, <1665–1666>, 1679
	Ghervasie	1668
	Sava Balaci	1682; *Episcop de Roman, 1685–1689*; *Mitropolit al Moldovei, 1689–1701*
	Filotei	1679 (proegumen); 1692
Arhim.	**Ieremia**	1694
	Calistru	1706–1708; *Episcop de Rădăuți, 1708–1728*
	[Nume necunoscut]	1710
	Atanasie	1714–1716; *Episcop de Roman, 1723–1729*
	Misail	1722, 1729
	Dosoftei	1724
	Ioasaf	1729
Arhim.	**Macarie**	1732–1734, 1736, 1739, 1748, 1749
	Teoctist	proegumen la 14 martie 1736
Ierom.	**Isaia**	1740–1742
Ierom.	**Ghedeon**	proegumen la 14 martie 1741 și la 22 septembrie 1742
Ierom.	**Ierothei**	<1741–1742>, 1742, 1743
	Iacob Putneanul	1744, 1745; *Episcop de Rădăuți, 1745–1750*; *Mitropolit al Moldovei, 1750–1760*
Arhim.	**Ioasaf**	1744, <1744–1745>
Arhim.	**Vartolomei Mazereanu**	1755–1757, 1761, 1762
	Dorotei	<1746–1747>, 1747, 1748
Ierom.	**Dositei Herescu**	1750; *Episcop de Rădăuți, 1750–1789*[4]

Ierom.	**Gheorghe**	1751–1754
	Gherman	1751–1753
	Calistru (?)	1753, 1762
Arhim.	**Nichifor**	1754–1755
Ierom.	**Calistrat Roschip**	1755–1757; 1759, 1760
	Benedict	1758
Ierom.	**Pahomie**	1760–1762; 1763–1770, 1772, 1773, <1773–1774>, 1775
Ierom.	**Antonie**	1772 (proegumen)
	Ioasaf	1776–1783
	Iacob Ștefanovici	1784
Ierom.	**Ignatie Ezerschi**	1785–1796
	Paisie Ioanovici	1796–1805; 1808–1813
Arhim.	**Isaia Baloșescu**	1805–1808; *Episcop al Bucovinei, 1823–1834*
Arhim.	**Filaret Bendevschi**	1808 (egumen interimar); 1813–1820
Arhim.	**Iosif Carașchievici**	1821–1826
Arhim.	**Ghenadie Platenchi**	1826–1827 (egumen interimar); 1827–1837;
	Dositei Tișcovici	1837–1838 (egumen interimar); 1838–1840; 1843
	Ghenadie Zaharovici	1840–1847
	Veniamin Iliuț	1846–1847
	Veniamin Smighelschi	1847
Arhim.	**Artemon Bortnic**	1848–1860
	Sevastian Gheorghiescu	1860–1866 (vicar)
Arhim.	**Arcadie Ciupercovici**	1866–1878; *Mitropolit al Bucovinei, 1896–1902*
Arhim.	**Dezideriu Cozub**	1878–1896
Arhim.	**Ilarion Filipovici**	1896–1898
Arhim.	**Vasile Renney**	1898–1900
Arhim.	**Teofil Patraș**	1901–1917
Arhim.	**Ortisie Popescu**	1917–1919[5]
Arhim.	**Grigorie Volcinschi**	1919–1931

	Traian Ieșan	iulie–decembrie 1931
Sincel	**Atanasie Prelipcean**	1932–1936; 1948–1949
	Dionisie Bejan	1937
Protos.	**Veniamin Grigoraș**	1937–1941
Protos.	**Paisie Prelipcean**	1941–1947
	Neonil Rabco	1947–1948
Protos.	**Cornelie Georgescu**	1949–1950
Arhim.	**Iustinian Crețu**	1950–1951
Protos.	**Antonie Ruja**	1951–1952
Arhim.	**Demostene Tebeica**	1952–1956
Arhim.	**Martinian Conuț**	1956
Protos.	**Dosoftei Murariu**	1956–1957
Protos.	**Calinic Lupu**	1957–1958
Ierom.	**Pimen Zainea**	1958–1961; *Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, din 1991–prezent*
	Efrem Chișcariu	1961–1962
Arhim.	**Gherasim Cucoșel**	1962–1977; *Episcop-vicar la Arad, 1977–1985*; *Episcop-vicar la Buzău, 1985–1992*; *Episcop-vicar la Suceava, 1992–2004*
Arhim.	**Iachint Unciuleac**	1977–1992
Arhim.	**Melchisedec Velnic**	1992–prezent

1. În continuare, anii care însoțesc numele stareților reprezintă anii în care aceștia sunt menționați de documente.
2. Numele este păstrat parțial într-o inscripție.
3. Anul bizantin, care se număra de la facerea lumii, începea la 1 septembrie și se sfârșea la 31 august. În lipsa precizării lunii calendaristice în document, am trecut între paranteze ascuțite anii corespunzători celui bizantin. De exemplu, anul bizantin 7104 corespunde intervalului 1 septembrie 1595 – 31 august 1596.
4. Din 1782, Episcop al Bucovinei, cu reședința la Cernăuți.
5. I se încredințează, la 11/24 august 1917, „conducerea provizoară" a mănăstirii, ca urmare a decesului egumenului Teofil Patraș.

Glosar

antimis: bucată de pânză sau mătase sfințită de către episcop, având reprezentată *Punerea în mormânt a Mântuitorului* și o părticică din moaștele unui sfânt mucenic cusută în partea de sus, indispensabilă săvârșirii Sfintei Liturghii.

antologhion: culegere muzicală bisericească incluzând rugăciuni și cântări pentru duminicile, praznicele împărătești și sfinții mari de peste an din Octoih, Minei, Triod și Penticostar.

calofonie: (cântare frumoasă – *lb. gr.*) stil de cântare bisericească apărut sub influența isihasmului, în care vechile melodii erau îmbogățite, căpătând o frumusețe aparte.

canonarh: monah însărcinat cu orânduirea slujbei la strană în mănăstirile și catedralele ortodoxe.

chinovar: sulfură roșie de mercur, roșie aprinsă, folosită ca medicament și colorant.

chir: în epoca fanariotă, titlu de politețe rezervat boierilor mari și ierarhilor, uneori și altor trepte preoțești mai mici; domn, jupân (scris și *kir*).

chivot: prețios obiect de cult creștin în forma unei bisericuțe de metal prețios, așezat pe masa din Sfântul Altar, în care se păstrează Sfintele Taine pe tot anul pentru împărtășirea grabnică a bolnavilor și a copiilor, simbolizând tronul pe care stă Mântuitorul în slava cerească.

comând: bunurile materiale pe care și le păstrau oamenii pentru înmormântare și pentru praznicele care urmau să se săvârșească.

diată: testament; document în care o persoană precizează modul folosirii averii după moartea sa.

dichiu: administrator al bunurilor unei mănăstiri sau eparhii; econom

dveră: piesă decorativă de forma unei perdele care acoperă spațiul liber de la intrările în altar ale catapetesmei.

eh: termen în muzica psaltică prin care se înțelege schema melodică model,

proprie fiecăreia din cele opt grupări ale cântărilor psaltice; scară muzicală cu structură proprie; glas.

episcop sufragan: episcop aflat sub jurisdicția unei mitropolii.

epitaf: obiect de cult constând dintr-o bucată de stofă pe care este reprezentată scena punerii în mormânt a Mântuitorului Iisus Hristos.

filigran: 1. lucrătură artistică de orfevrărie, cu aspect de dantelă, realizată din fire subțiri de metal, în special aur sau argint; 2. marcă transparentă imprimată în structura unei hârtii în timpul procesului de fabricație.

Irmologhion: carte în notație psaltică; presupune o selecție din cântările sărbătorilor de peste tot anul, așezate după cele opt glasuri muzicale psaltice, în varianta unor cântări împodobite, înfrumusețate.

isihasm: (tăcere, liniște și concentrare interioară – *lb. gr*); învățătură apărută în mediul monahal ortodox prin care se mărturisește posibilitatea unirii tainice cu Dumnezeu prin rugăciunea lăuntrică, prin chemarea neîncetată a numelui lui Iisus Hristos.

medelnicer: titlu dat în Evul Mediu în țările române boierului care turna domnului apă ca să se spele pe mâini și servea bucatele.

Minei: carte bisericească în care sunt indicate, pe luni și pe zile, toate slujbele din cursul anului.

miscelaneu: carte cu un conținut variat aparținând, de obicei, mai multor autori.

nacealnic: superior al unui serviciu sau al unei instituții, cu atribuții, în general, administrative.

namestnic: locțiitor sau reprezentant al unui funcționar într-o slujbă importantă, laică sau bisericească.

neumă: semn de notație muzicală fără portativ, introdus în muzica bisericească de Sfântul Grigorie cel Mare († 604), din care derivă notația psaltichiei folosite și azi în Biserica Ortodoxă.

Octoih: în trad. opt glasuri; carte de cult în Biserica Ortodoxă care conține cântările Învierii pentru fiecare zi din săptămână, pe cele opt glasuri (ehuri), compusă în cea mai mare parte în sec. al VIII-lea de către Sfântul Ioan Damaschin.

orfevrărie: meșteșugul confecționării obiectelor fine de ornament din metale prețioase.

paretisis: renunțarea de bunăvoie a unui ierarh la conducerea unei eparhii, el păstrând puterea sfințitoare a harului dată de Dumnezeu la hirotonire.

pateriță: toiag arhieresc, cârjă episcopală împodobită în partea de sus cu diferite forme simbolice.

pocrovăț: bucată de pânză sau de stofă folosită pentru acoperirea unor obiecte de cult.

proegumen: fost egumen al unei mănăstiri.

psaltichie: 1. muzică vocală bisericească, specifică Bisericii Ortodoxe; 2. metodă de învățare a muzicii psaltice; 3. manual de muzică psaltică.

Sbornic: carte ce conține o colecție din viețile și învățăturile sfinților.

Slujebnic: carte liturgică ce conține rânduiala Sfintei Liturghii și diferite rugăciuni pentru slujitorii Bisericii.

Tetraevanghel: carte care cuprinde cele patru Evanghelii.

Trebnic: Molitfelnic; carte liturgică ce conține rânduielile Sfintelor Taine, precum și slujbe și rugăciuni pentru diferite momente din viața creștinului.

uric: act de proprietate veșnică sau de donație acordat cuiva în trecut; document; hrisov.

utrenie: una dintre cele șapte laude bisericești care se cântă după miezul nopții sau dimineața.

vecernie: una dintre cele șapte laude bisericești care se cântă seara.

veleat: timp fixat, hotărât; dată, termen, an.

vinietă: gravură mică, desen, ornament care se pune la începutul sau la sfârșitul unei cărți sau al unui capitol.

zapis: dovadă scrisă; document, contract.

Cuprins

Binecuvântare / IPS Arhiepiscop Pimen 5
Închinare / Arhim. Melchisedec Velnic 7

Perioada ștefaniană 9
Vechii sihaștri 12
Sfântul Voievod Ștefan cel Mare 13
Sfântul Mitropolit Teoctist I 37
Sfântul Daniil Sihastru 46
Sfântul Ierarh Ghenadie 51
Arhimandritul Ioasaf 55
Arhimandritul Paisie cel Mic 56
Primii caligrafi și Scriptoriul de la Putna 58
Cuviosul Nicodim Caligraful 61
Cuviosul Casian Monahul 64
Cuviosul Vasile Monahul 66
Cuviosul Iacov Ieromonahul 67
Cuviosul Chiriac Schimonahul 69
Cuviosul Paladie Sihastrul 71
Cuviosul Spiridon Arhimandritul 73
Cuviosul Macarie Ieromonahul 76
Monahii broderi și Școala de broderie de la Putna 79
Protopsalții și Școala muzicală de la Putna 83
Cuviosul Eustatie Protopsaltul 86
Cuviosul Pafnutie Protopsaltul 90
Cuviosul Antonie Protopsaltul 93
Arhimandritul Siluan 97

Perioada 1529–1700 99
Ritorul Lucaci 104
Ieromonahul Ioan 106
Episcopul Gheorghe de Rădăuți 107
Mitropolitul Anastasie 108
Arhimandritul Spiridon 111
Episcopul Eustatie de Roman 112
Episcopul Filotei de Roman și de Huși 113
Sfântul Teodosie de la Maniava 116
Sfântul Mitropolit Ilie Iorest 123
Episcopul Teofan de Rădăuți 127
Egumenul Ghervasie 130
Egumenul Filotei 131

A doua epocă de înflorire 133
Mitropolitul Sava Balaci 137
Episcopul Calistru de Rădăuți 140
Episcopul Athanasie al Romanului 141
Mitropolitul Antonie al Moldovei 142
Cuviosul Atanasie Sihastrul și sihaștrii următori lui 155
Cuvioșii Lazăr și Teodosie 157
Cuviosul Dosothei 159
Sfântul Ierarh Iacob Putneanul, Mitropolitul Moldovei 161
Sfântul Cuvios Sila 190
Sfântul Cuvios Paisie 194
Sfântul Cuvios Natan 194
Descoperirea moaștelor Cuvioșilor Sila, Paisie și Natan 198
Cuviosul Arsenie 200
Arhimandritul Vartolomei Mazereanu 202
Ieroschimonahul Mihail Mazereanu 208
Ieromonahul Theoctist Gheorghiescu 210
Ieromonahul Dionisie Hudici 212
Episcopul Ierothei de Huși 215
Episcopul Gherasim-Clipa Barbovschi 219

Episcopul Antonie de Roman 221
Egumenul Calistrat Roschip 223
Egumenul Pahomie 226
Mitropolitul Gavriil Callimachi 227
Mitropolitul Leon Gheucă 233
Episcopul Inochentie al Huşilor 235
Arhimandriții Gherasim Putneanul și Vartolomei Putneanul 239

Sub stăpânirea austriacă 245
Episcopul Dositei Herescu 249
Egumenul Ioasaf 260
Egumenul Paisie Ioanovici 262
Ieromonahul Lavrentie Kirilescu 263
Episcopul Isaia Baloșescu 264
Arhimandritul Ghenadie Platenchi 266
Arhimandritul Artemon Bortnic 268
Ieromonahul Sevastian Gheorghiescu 270
Mitropolitul Arcadie Ciupercovici 274
Arhimandritul Teofil Patraș 277
Ieromonahul Gherasim Prelipcean 283

Perioada interbelică 285
Arhimandritul Grigorie Volcinschi 290
Mitropolitul Nectarie Cotlarciuc 293
Protosinghelul Atanasie Prelipceanu 296
Protosinghelul Paisie Prelipceanu 299

Perioada după 1945 301
Arhimandritul Dosoftei Murariu 306
Protosinghelul Calinic Lupu 315
Ieromonahul Serapion Blaga 318
Schimonahul Marcu Dăncilă 320
Ieromonahul Damaschin Schipor 324
Arhimandritul Teodor Pavlo 330

Monahul Teodot – Teofil Lianu Dumbrăveanu 333
Protosinghelul Pamvo Buhăescu 338
Arhimandritul Iachint Unciuleac 344
Ieroschimonahul Chesarie Albeață 358
Arhiepiscopul Victorin Ursache 366
Episcopul Gherasim Putneanul 375
Monahia Benedicta – acad. Zoe Dumitrescu-Bușulenga 384
Arhidiaconul Teofilact Ciobîcă 397
Monahul Serafim Hasna 409

Starețiii Mănăstirii Putna 420
Glosar 424

COLOFON

Cu voia Tatălui,
cu ajutorul Fiului
și cu săvârșirea Sfântului Duh,
apare cea de-a doua ediție a acestei lucrări
despre părinții și sfinții viețuitori
de-a lungul secolelor la Mănăstirea Putna,
pe 3 septembrie 2019,
la împlinirea a 550 de ani
de la sfințirea Mănăstirii Putna.

Lucrarea și publicarea acestei smerite rugi
s-au făcut cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Pimen,
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților,
prin osârdia Arhimandritului Melchisedec Velnic,
starețul mănăstirii,
și a obștii,
sprijiniți pe ostenelile de ani de zile
ale membrilor și colaboratorilor
Centrului de Cercetare și Documentare „Ștefan cel Mare"
al Sfintei Mănăstiri Putna
și pe alte cercetări și scrieri hagiografice.